

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI

ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARINDA SİGORTACININ ZARAR
GÖRENE KARŞI İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

MEHMET DURDU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA/2016

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANA BİLİM DALI**

**ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARINDA SİGORTACININ ZARAR
GÖRENE KARŞI İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜ**

MEHMET DURDU

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÇEKER

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Şaban KAYIHAN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Ömer KORKUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2016

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mustafa ÇEKER
(Danışman)

Üye : Prof. Dr. Şaban KAYIHAN

Üye: Doç. Dr. Ömer KORKUT

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

/ /2016

Prof. Dr. Yıldırım Beyazıt ÖNAL
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 20/ 09 / 2016

Mehmet DURDU

ÖZET

ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARINDA SİGORTACININ ZARAR GÖRENE KARŞI İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

MEHMET DURDU

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÇEKER

Eylül 2016, 225 sayfa

Zorunlu sorumluluk sigortasında sigortacı, sözleşme ilişkisi içerisinde olduğu sigorta ettirene karşı tamamen veya kısmen ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olsa bile zarar görene bunu ileri süremeyeceği 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1484. maddesinde “Zarar Görenle İlişkide İfa Yükümlülüğü” başlığı altında düzenlenmiştir. Bu madde zarar göreni koruma gayesi kapsamında düzenlenmiş olup sadece zorunlu sorumluluk sigortalarında uygulama alanı bulacaktır. Çalışmamızda Türk Ticaret Kanununda yer alan bu hükmün gerçekleşme şartları, sigortacının durumu ve savunmaları, hükmün uygulama alanı yer alacaktır. Bu kapsamda zarar göreni koruma yollarının neler olduğu anlatılacak ve zorunlu sorumluluk sigortalarında zarar göreni koruma amacı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sorumluluk Sigortası, Zorunlu Sigorta, İfa Yükümlülüğü, Zarar Görene Karşı İfa Yükümlülüğü

ABSTRACT

INSURER'S OBLIGATION TO PAY AGAINST INJURED PARTY IN COMPULSORY INSURANCE

MEHMET DURDU

Master Thesis, Department of Private Law

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa ÇEKER

September 2016, 225 pages

Even though insurer is exempted partially or fully from the obligation to pay against policy owner who deal with insurer, this matter cannot be proposed in a case against an injured party according to article 1484 of Turkish Commercial Code acted under titled "obligation to pay to the injured party" in compulsory insurance. This article is regulated in the protective purpose of injured party and it will find application in compulsory liability insurance. Our study includes the article's terms of realization, the condition of the insurer and the defense of insurers, article's application. In this scope, will be explained what is happening in the way of protection of victims and it will be discussed the purpose of protection injured party in compulsory liability insurance.

Key Words : Liability Insurance, Compulsory Insurance, Insurer's Obligation To Pay, Obligation To Pay Against Injured Party

ÖNSÖZ

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte Sigorta Hukuku anlamında mevzuatımıza yeni hükümler eklenmiştir. Bu yeni hükümlerin çoğu daha önceki Ticaret Kanunu'nda yer almayan sorumluluk sigortalarına aittir. Yüksek lisans tezimin temelini teşkil eden zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğü yeni maddeler arasında Hukukumuzda girmiş bulunmaktadır.

Hükmün yeni olmasından kaynaklı kaynak bulma ve çalışmada nasıl bir yol izleyeceğim noktalarında zaman zaman sorunlar oluşsa da kıymetli hocalarım ve bana yardım eden arkadaşlarım sayesinde sorunlara çözüm bulunmuştur. Bu tez benim ilk kapsamlı çalışmam olmasından dolayı çalışma süresini ve yorgunluğu arttırmıştır. Bu önsözü yazarken bile güneşin doğuşunu görmek teze harcadığım emeğin belki en küçük göstergesidir.

Bu çalışmayı hazırlama destek olan ve yardımlarını hiç esirgemeyen birçok kişiye teşekkürü bir borç bilmekteyim. Bu teşekkürlerim sadece kıymetsiz bir söz olmaktan çok benim için mutluluk ve sevinç kaynağıdır.

Çalışmayı hazırlarken sürekli kapısını çaldığım, sadece akademik olarak değil tecrübe olarak bize yol gösteren, Akademik hayatının yanında zor dönemlerinde insanlara yardım etmenin en büyük erdem olduğu söyleyen ve bunu hissettiren Kıymetli Hocam Prof. Dr. Mustafa Çeker'e,

Ticaret Hukukunda olduğu kadar diğer hukuk dallarında da engin bilgilerinden ve tecrübelerinden yararlandığım kıymetli hocam Prof. Dr. iur. Fatih BİLGİLİ' ye

Değerli bilgileri ve hoşgörüsü ile çalışmamıza destek olan Prof. Dr. Şaban KAYIHAN' a,

Hiçbir zaman boş zamanı olmamasına rağmen yanına gittiğimizde bize zaman ayıran ve bize yardımlarıyla katkıda bulunan kıymetli hocam Doç. Dr. Ömer KORKUT'a ,

Ben çalışırken gösterdiği ilgi ve sunduğu olanaklar için, eşim Selvi Durdu'ya ayrıca teşekkür etmek isterim. Çalışma sürem boyunca sürekli sıkılsa da ve çocuğumuzla tek başına uğraşmak zorunda kalsa da bana yansıtma konusunda çok başarılı olmuştur.

Çalışma esnasında o kadar çok değişti ki artık güzel kızımızla birlikte üç kişiyiz. Oda da tezi hazırlamak için uğraşırken yan odadan gelen güzel sesli bağırılışları ve beni hiç rahatsız etmediğinden dolay ı sevgili, tatlı, biricik kızım Eylül'e çok teşekkür ediyorum.

KISALTMALAR

Abs.	: Absatz
AÜEHFD	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch
Bkz.	: Bakınız
BRAO	: Bundesrechtsanwaltsordnung
c.	: Cümle
C.	: Cilt
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dpn.	: Dipnot
eTK	: 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu
E.	: Esas
EÜHFD	: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
f.	: Fıkra
HD.	: Hukuk Dairesi
IÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KMZSGŞ	: Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları

KTK	: 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu
MK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
LHD	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: Madde
md.	: Madde
MFG	: İsviçre 1932 tarihli Motorlu Taşıt Araçları Kanunu
MÜHFD	:Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
N.	: Paragraf Numarası
PEICL	: The Principles of European Insurance Contract Law
PfIVG	: Pflichtversicherungsgesetz
§	: paragraf
RG.	: Resmi Gazete
Rn.	: Rundnummer
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
s.	: Sayfa
SK	: 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu
S.	: Sayı
SHD	: Sigorta Hukuku Dergisi
SSBİY	: Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik
SVG	: Karayolları Trafik Kanunu (Strassenverkehrsgesetz)
SVVG	: İsviçre Sigortalar Sözleşmeleri Kanunu

TaşK	: Taşıma Kanunu
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TBBD.	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
T.	: Tarih
TSHK	: 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu
TPRA	: 1930 Third Parties Act Rights Insurers
vd.	: Ve devamı
Y.	: Yargıtay
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
VVG	: Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ.....	1
I. KONUNUN ÖNEMİ	1
II. KONUNUN SEÇİLİŞ AMACI.....	2
III. KONU SINIRLANDIRMASI VE İNCELEME PLANI.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTASI

I. SORUMLULUK SİGORTALARINA GENEL BİR BAKIŞ	4
A. Sorumluluk Sigortası.....	4
1. Kavram	4
2. Tarihsel Gelişim	8
a) Mukayeseli Hukuktaki Gelişimi.....	8
b) Ülkemizdeki Gelişimi	10
B. Sorumluluk Sigortası Özellikleri	11
1. Zarar Sigortası Kapsamında Değerlendirilmesi	11
2. Pasif Sigorta Olması	15

3. Malvarlığı Sigortası Oluşu	17
C. Sorumluluk Sigortasında Riziko	18
1. Riziko	18
2. Rizikonun Gerçekleşme Zamanı Sorunu.....	19
a) Rizikonun Gerçekleşmesi Hakkındaki Görüşler	19
b) Türk Hukukundaki Tartışmalar	22
c) Türk Ticaret Kanunu'nun Tercihi.....	24
II. SORUMLULUK SİGORTALARININ ZORUNLU OLMASI	25
A. Zorunlu Sorumluluk Sigortası Kavramı	25
B. Zorunlu Sorumluluk Sigortalarının Özellikleri	28
1. Sözleşme Özgürlüğüne Müdahalede Bulunması.....	28
2. Sosyal Amaç Düşüncesi Olması	29
3. Müeyyidelere Tabi Olunması	31
C. Türk Hukukunda Düzenleniş Şekilleri	32
1. Kanun ile Düzenlenmiş Zorunlu Sorumluluk Sigortaları	32
2. Sigorta Genel Şartları İle Düzenlenmiş Olanlar	33
D. Zorunlu Sorumluluk Sigortasının Tarafları	35
1. Sigortacı	35
2. Sigorta Ettiren.....	36
E. Tarafların Hak ve Borçları	38
1. Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri.....	39
a) Prim Ödeme Borcu.....	39
aa) Prim	39
bb) Primin Belirlenmesi Ve Yetkili Mercii	40
b) Bilgilendirme Yükümlülüğü.....	42
aa) Sözleşme Öncesi Bilgilendirme Yükümlülüğü	42
bb) Sözleşme İçerisinde Beyan ve Rizikoyu Ağırlaştırmama Görevi	44

ccc) Riziko Sonrası İhbar Görevi	45
c) Bilgi Verme ve Araştırma Yapılmasına İzin Verilmesi Yükümlülüğü	47
2. Sigortacının Yükümlülükleri	48
a) Sigorta Himayesi Yükümlülüğü	48
aa) Rizikoyu Taşıma Borcu	48
bb) Haksız Taleplere Karşı Savunma	51
cc) Haklı Tazminat Taleplerine Karşı Ödeme Bulunma	52
b) Poliçe Verme Yükümlülüğü	53
c) Aydınlatma Yükümlülüğü	54

İKİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARINDA İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

I. ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARINDA ZARAR GÖRENİN

HİMAYESİ..... 57

A. Zorunlu Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Hukuki Durumu..... 57

1. Zarar Kavramı..... 57

2. Zarar Gören 60

B. Zarar Göreni Koruyucu Hükümler 62

C. İfa Yükümlülüğünün Zarar Görene Karşı Devam Etmesi 63

1. Genel Anlamda Sigortacının İfa Borcu 63

2. Sorumluluk Sigortalarında İfa Borcu 64

3. İfa Yükümlülüğü Kavramı ve Amacı..... 64

a) Yükümlülük Olarak Değerlendirilmesi..... 67

b) Gizlenmiş Olan Yükümlülük..... 68

II. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN DÜZENLENİŞ ŞEKİLLERİ 69

A. Türk Hukukundaki Düzenlemeler 69

1. Kanuni Düzenlemeler	69
a) 6102 Sayılı TTK'nun 1484. Maddesi	69
b) KTK 95 ve TaşK. 20	72
2. Sigorta Genel Şartlarındaki Düzenlemeler	74
a) Zorunlu Sorumluluk Sigortaları İle İlgili Genel Şartlardaki Düzenlemeler	74
b) İhtiyari Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarındaki Düzenleme	75
B. Mukayeseli Hukukta İfa Yükümlülüğü	76
1. Alman Hukuku.....	76
2. İngiliz Hukuku	79
3. Fransız Hukuku	81
4. İsviçre Hukuku.....	83
III. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN GERÇEKLEŞME ŞARTLARI.....	84
A. Doğrudan Dava Hakkı ile Zararın Talep Edilmesi	84
1. Doğrudan Dava Hakkı.....	84
2. Doğrudan Hakkı İle İfa Yükümlülüğü Arasındaki İlişki.....	87
3. Doğrudan Dava Hakkının İfa Yükümlülüğüne Etkisi	90
a) Emredici Olmaması Meselesi	90
aa) Koruyucu Hükümler Arasında Yer Almaması	91
bb) Sigorta Tazminatının Sigortalıya Ödenmesi Sorunu.....	92
b) Kapsayıcı Olması.....	94
B. Sigortacının Sorumluluğundan Tamamen Ve Kısmen Kurtulması.....	96
1. Cayma Hakkı.....	98
a) Sözleşmesi Öncesi Beyan Yükümlülüğüne Aykırılıktan Dolayı Cayma	99
b) İlk Primin Ödenmemesinden Dolayı Cayma	103
2. Fesih	107
a) Sözleşme Kurulduktan Sonrasındaki Prim Borcu Ödenmemesinden Dolayı Fesih	107
b) Riziko Ağırlaşması Sonucu Fesih.....	111

c) Sözleşmesel Yükümlülükler Aykırı Davranması	113
III. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SORUMLULUK SİGORTASININ HUKUKİ NİTELİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	114
A. Genel Olarak	114
B. Sigortacının Hukuki Durumu	115
1. Kanun Hükmü Gereği Yeni Bir Borç Doğması	115
2. Sigortacının Müteselsil Sorumluluğu	117
B. Hukuki Niteliği Üzerindeki Tartışmalar	121
1. Kefil ve Garanti Benzeri Bir Nitelik Taşınması	121
2. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme	123
3. Borca Katılma	126
IV. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI VE SINIRLARI	130
A. Miktar Bakımından Sınırlama ve Savunmalar	131
1. Asgari Sigorta Miktarı	131
2. Sigorta Miktarı Açısından Savunmalar	133
a) Zarar Görenlerin Çokluğu ve Garameten Ödeme	133
b) Faiz	135
c) Kısmi ödeme	136
B. Riziko Bakımından Sınırlama ve Savunmalar	138
1. Üstlenilmiş Riziko	138
2. Riziko İle Savunmalar	140
a) Rizikonun Kasten Gerçekleştirilmesi	140
b) Zarar Gören ile Zarar Veren Sifatının Birleşmesi	142
c) Zarar Görenin Sigortacıyı İbra Etmesi	143
d) Takas Savunması	145
aa) Mal Sigortaları Açısından Takas	146

bb) Sorumluluk Sigortalarında Takas	146
cc) İfa Yükümlülüğü Sonucunda Takas Savunması.....	148
C. Süreler ile İlgili Sınırlamalar	149
1. Sigorta Süresinde Gerçekleşen Olay	149
a) Geçmişe Etkili Sigorta.....	149
b) Geleceğe Etkili Sigorta.....	151
2. Zamanaşımı Sınırı.....	152
a) Sorumluluk Sigortalarında Zamanaşımı	152
b) İfa Yükümlülüğüne Uygulanacak Zamanaşımı	152
aa) Alacağın Muaccel Olması Durumu.....	153
bb) Sigorta Sözleşmesine Tabi Zamanaşımı Süresi	154
3. Zamanaşımı İle ilgili Savunmalar	155
a) Sigortalı İle Sigortacı Arasındaki İlişki Açısından Zamanaşımı Savunması	155
b) Sigortacı İle Zarar Gören Arasındaki İlişki Açısından Zamanaşımı Savunması.....	156
D. Zarar Görenden Kaynaklı Savunmalar.....	157
1. Zarar Görenin Sigortacıya Bilgi Verme Yükümlülüğüne Aykırı Davranması	158
2. Zarar Görenin Halefiyet Hakkına Zarar Vermemesi	159

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTACININ İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SONA ERMESİ

I. TAZMİNATIN ZARAR GÖRENE ÖDENMESİ	160
A. Asgari Sigorta Bedeli Oranında Ödeme Yapılması.....	160
B. Tazminatın Ödenmesi Sonucunda Rücu.....	161

1. Rücu Hakkı.....	161	
2. Mal Sigortalarında Halefiyet ve Rücu	162	
3. Sorumluluk Sigortalarında Halefiyet ve Rücu.....	164	
4. İfa Yükümlülüğünün Halefiyete Etkisi.....	165	
a) Sigortacıya Rücu Olanığı Vermesi.....	165	
b) Sigortacının Rücu Hakkının Düzenlenmemiş Olması	166	
5. Rücu Sebepleri	168	
a) Sorumluluk Doğuracak Eylemin Kasten Gerçekleştirilmesi	168	
b) Uyuşturucu Madde Etkisi Altında Yapılan Eylemler.....	175	
II. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ NETİCESİNDE		
SORUMLULUKTAN KURTULMA	176	
A. Sigorta Sözleşmesinin Sona Erme Halleri	177	
1. Sözleşme Süresinin Sona Ermesi	177	
2. Tarafların Anlaşmaları	177	
3. Sigortacının İflası.....	178	
4. Sigorta Sözleşmesinden Cayma ve Fesih	179	
5. Rizikonun Gerçekleşmesi	180	
6. Sözleşmenin Yokluğu.....	181	
7. Menfaat Sahibinin Değişmesi	182	
B. İfa Yükümlülüğünden Kurtulmanın Yöntemi	184	
1. Bir Aylık Süre.....	184	
2. Yetkili Mercie Bildirim	185	
3. Yetkili Mercî: Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi	186	
III. SİGORTACININ DIŞINDA ZARAR GÖRENE ÖDEME YAPILMASI		187
A. Genel Olarak	187	
B. Zorunlu Sorumluluk Sigortasının Tali Olma Özelliği.....	188	
C. Alman Hukukundaki Gönderme İmtiyazı.....	188	

D. Sigortacının Dışında Ödeme Yapacak Olanlar	189
1. Sosyal Güvenlik Ödemeleri.....	190
a) Şartları.....	190
b) Sorumluluğu Aktarma Zamanı.....	191
2. Başka Bir Sigortacının Ödeme Yapması	191
a) Sorumluluk Sigortası.....	192
aa) Farklı Poliçelerin Düzenlenmesi	192
bb) Birden Fazla Sorumlu Olması	193
cc) Birden Fazla Sorumluluk Sigortasının Çakışması.....	194
b) Mal Sigortası.....	196
3. Güvence Hesabı.....	196
E. KTK m. 98'in Sigortacının İfa Yükümlülüğüne Etkisi	198
SONUÇ	201
KAYNAKÇA.....	207

GİRİŞ

I. KONUNUN ÖNEMİ

Sigorta hukuku, gelişen dünya ve teknolojik değişimler sonucu artan riskler karşısında önemi artmıştır. Buna paralel olarak sigorta türleri arasında sorumluluk sigortası önemli gelişmeler kaydetmiştir. Sorumluluk sigortasının temel amacı sigorta ettireni korumakla birlikte üçüncü kişiyi başka bir deyişle zarar göreni korumaktadır. Zarar göreni korumak hususu gün geçtikçe sorumluluk sigortalarının neredeyse temel amacına dönüşmüştür. Bu kapsamda kanun koyucu zarar göreni korumak amacını daha da ilerleterek bazı sorumluluk sigortalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu sorumluluk sigortalarının sosyal koruma sağlamasını göstermektedir. Kanun koyucu bununla yetinmemiş; zarar görenin tazminatına ulaşmasını kolaylaştırmak için hem sigortacının savunma haklarında kısıtlamaya gitmiş hem de tazminatın doğrudan zarar görene ödenmesini sağlamıştır.

Kanun koyucu zayıf olanı korumaya yönelik tedbirler alırken sigortacı tarafı korumak amaçlı bir takım önlemler almıştır. Çalışmamızda zorunlu sorumluluk sigortalarında zarar gören ile sigortacı arasındaki dengenin hukuksal yönlerine değinecektir. Çalışmanın sınırı Türk Ticaret Kanunun 1484. maddesi olacaktır. Bu hüküm kapsamında sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü yanında; sigortacının bu yükümlülükten nasıl kurtulabileceği ele alınacaktır. Çalışma sosyal hayat düzleminde yer alan sigortacı ile zarar gören arasındaki dengeyi TTK 1484. maddesi bağlamında hukuksal yönlerini ile birlikte açıklamaya çalışacaktır.

II. KONUNUN SEÇİLİŞ AMACI

Sorumluluk sigortasının doğma amacı sigortalıyı zarar görenin haklı taleplerine karşı güvence altına almaktır. İlk düşünce bu olsa da değişen şartlar ve toplum yararına düşüncesinin etkileri ile birlikte zarar göreni korumak olgusu da sorumluluk sigortalarının temel amaçlarından biri olmuştur. Bu amaç doğrultusunda kusur esasına dayanan temel sorumluluk prensibi yanında bazı hallerde, kusur aranmaksızın sorumluluğun kabul edilmesi yönünde gelişmeler olmuştur. Kusur aranmaksızın doğan sorumluluk halleri ortaya çıktıkça, var olan sorumluluğun sonuçlarının paylaşılması gereksinimi de duyulmuştur. Zarar görenlerin menfaatlerinin korunmasında kamu yararının varlığı kabul edilerek, zarar görenlerin zararlarının karşılanmaması halinin ortaya çıkmaması için zorunlu sorumluluk sigortaları kabul edilmiştir. Türk Ticaret Kanunun sorumluluk sigortaları ile ilgili kanuni düzenlemeleri zarar göreni temel alarak oluşturulmuş olduğu açıkça görülmektedir.

Çalışmamızda yer alan sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü de zarar göreni korumaya yönelik bir hükümdür. Bu hükme göre zorunlu sigortada sigortacı, sigortalısına karşı ifa yükümlülüğünden kısmen veya tamamen kurtulmuş olsa bile, bu hususu zarar görene karşı ileri süremez. Buradan anlaşılan zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacı zarar görene karşı herhangi bir şekilde ödeme yükümlülüğünden kurtulamayacaktır. Kanun maddesinden çıkan sonuç bu olmakla beraber sigortacının sorumluluğunun sınırsız olması hakkaniyete ve adalete uygun düşmeyecektir. Bundan dolayı kanun koyucu sigortacıyı da korumak için sorumluluğun sona erdiğini bir ay içerisinde yetkili merciye bildirmekle sorumluluğundan kurtulacaktır. Son olarak Sosyal Güvenlik Kurumunun zarar görene ödediği tazminatların sigortacı tarafından karşılanmayacağı düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu düzenlemeler ile iki tarafa eşit davranmaya çalışmıştır. Ancak kanun maddesi yeni olmasından kaynaklı sorunlar oluşmuştur. Yetkili mercinin belirtilmemesi, sigortacının sorumluluğunun sınırlarının belirlenememesi, sigortacının sigortalıya rücu hakkının düzenlemelerde yer almaması kanun maddesinden kaynaklanan temel sorunlar olarak belirlenebilir. Çalışmamızın temel amacı bu sorunları anlatmak ve çözüm öneri sunmak olacaktır.

III. KONU SINIRLANDIRMASI VE İNCELEME PLANI

Çalışmanın temelinde Türk Ticaret Kanunu'nda 1484. maddesinde “Zarar Görenle İlişkide İfa Yükümlülüğü” alt başlığı ile düzenlenen kanun maddesi yer almaktadır. Bu kanun maddesi ile kanun koyucu sorumluluk sigortalarını çağdaş ve daha hakkaniyetli bir duruma getirmeye çalışmıştır. Asıl amacı bu olmakla beraber sorumluluk sigortalarının en temel amacı olan zarar gören kişiyi korumak olgusu bu kanun maddesi ile açıkça ortaya konmuştur. Bu madde Türk Ticaret Kanunu'na yeni girmiş bir müessesedir. Türk hukukunda 2918 sayılı Trafik Kanununda yer almasına rağmen Türk Ticaret Kanununda bulunmayan bu kavram, 2012 tarihli yeni 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu kapsamında yer alarak tüm zorunlu sorumluluk sigortalarına uygulanacaktır. Kanun hükmünün yeni olmasından kaynaklı bazı sorunlar ile karşılaşmaktadır.

Çalışma esnasında Türk Ticaret Kanunu md. 1484 içerisinde yer alan sorunlara çözüm aranmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın ilk bölümde sorumluluk sigortaları ve bunların zorunlu hale getirilmesinin amaçları, ikinci bölüm sorumluluk sigortalarında zarar göreni koruma yolları ve bu yollardan biri olan sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünün özellikleri, üçüncü bölümde ise sigortacının ifa yükümlülüğünün sona erme halleri anlatılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTASI

I. SORUMLULUK SİGORTALARINA GENEL BİR BAKIŞ

A. Sorumluluk Sigortası

1. Kavram

Sigorta¹, zarara sebep olan birtakım olayların ekonomik sonuçlarına karşı kişi ve kurumları korumak amacıyla doğmuştur. Başka bir anlatımla sigorta, kişilerin hayatta karşılaştıkları zarar ve masrafa neden olan olayların ekonomik sonuçlarına karşı kendilerini korumak için önceden tedbir alma gereksiniminden dolayı ortaya çıkmıştır².

Sigorta müessesesinin amaca ulaşabilmesi için ortak tehlikelere karşı karşıya kalan kişilerin bir arada toplanmaları ve tehlikeye katılmaları sağlanması gerekir³. Bu katılmayı sağlayacak tek mekanizma, aynı veya benzeri tehlikelere maruz kalabilecek kişilerden alınacak primler sayesinde olacaktır. Böylece sigorta ile risk geniş kesimlere dağıtılmış olmakta ve kişilerin karşılıklı yardım esasına dayanarak zararı gidermesi sağlanmaktadır⁴.

Sigorta kavramının bu saptamalar ışığında şu şekilde tanımlanması doktrinde ve uygulama kabul görmüştür:

“Aynı ve benzer tehlikelere maruz bulunan kişiler topluluğunda tehlikenin gerçekleşmesi üzerine ortaya çıkan gereksinimin, belirli bir para karşılığında

¹ Sigorta terimi İtalyanca “sicurta” kelimesinden kaynaklanmaktadır. **ARSEVEN**, Haydar, Sigorta Hukuku, Beta Yayınevi 2. Baskı, İstanbul 1991, s. 3; **ÇEKER**, Mustafa, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Sigorta Hukuku, Karahan Kitabevi, Adana 2011, s. 1.

² **KENDER**, Rayegan, Türkiye’de Hususi Sigorta Hukuku, Oniki Levha Yayıncılık, 14. Baskı, İstanbul 2015, s. 156; **ÜNAN**, Samim, İsteğe Bağlı Genel Sorumluluk Sigortasında Riziko, 1. Baskı, Beta Basım Yayınevi, İstanbul 1998, s. 7.

³ **ÜNAN**, Riziko, s. 7.

⁴ **YUNAK**, Hüseyin/ **NOMER**, Cahit, Sigortanın Genel Prensipleri, Milli Reasürans T.A.Ş., İstanbul 2000, s. 14; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 1.

giderilmesini yönelik elde edilen bağımsız bir talep hakkına sahip olunması” sigorta olarak tanımlanabilir⁵.

Sigorta kavramından bahsedebilmek için tehlikelere maruz kalabilecek insanlar topluluğunun ve sigorta priminin yanında ayrıca sigorta ettirenin sigorta güvencesini elde edebilmesi için talep hakkının olması gerekmektedir. Bunu sağlayacak hukuki ilişki ise sigorta sözleşmesidir⁶. Sigorta tanımından yola çıkacak olunursa sigorta sözleşmesinin tanımı şöyle yapılabilir:

“Sigorta sözleşmesi, sigortacının sigorta himayesini ve sigorta ettirenin bir prim ödeme borcunu üzerine aldığı tam iki taraflı borç doğuran bir akittir”⁷.

Sigorta, önceleri sadece malvarlığını tehdit eden somut olaylar ve tehlikelere karşı korunmak için kullanılırken; daha sonraları insanlara ekonomik olarak zarar verebilecek her türlü olay ve olgu içinde öngörülmüştür. Başka bir deyişle, insanların ekonomik menfaatlerine zarar verebilecek her tehlike sigortanın konusu olmuştur⁸. Buradan yola çıkarak insanların sebep oldukları zararlara karşı sorumlulukları da sigorta sözleşmesinin konusu yapılabilmektedir.

⁵ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 3; **ARSEVEN**, s. 3; **KARAYALÇIN**, Yaşar, Risk-Sigorta-Risk Yönetimi, Ankara 1984, s. 11-12; **ULAŞ**, Işıl, Uygulamalı Mal ve Sorumluluk Sigortası Hukuku, Turhan Kitabevi, 8. Baskı, Ankara 2012, s. 72; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 2; **MERTOL**, Can, Türk Özel Sigorta Hukuku, Ders Kitabı, Genişletilmiş Ve Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2009, s. 17-18.

⁶ **ÜNAN**, Riziko, s. 7.

⁷ Sigorta kavramı 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda doğrudan yer almamıştır. Ancak Türk Ticaret Kanunun 1401. maddesinde sigorta sözleşmesinin tanımına yer verilmiştir. Türk Ticaret Kanunu 1401. maddesinin birinci fıkrası *“Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir”* şeklinde düzenlenmiştir. İlgili madde de yapılan tanımlama sigorta kavramının hukuki açıdan ifade etmeye yeterli olmamıştır. Eleştiriler genellikle kullanılan terim karmaşası ve tüm sigorta türlerini kapsayacak genel bir tanımın yapılamamasından kaynaklanmaktadır. **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 163-166; **KENDER**, Rayegan, “Sigorta Sözleşmesinin Tanımı ve Kurulması (TTK Tasarısı Hükümlerinin Değerlendirilmesi İle)”, Doç. Dr. Mehmet Somer’in Anısına Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2006, s. 521.

⁸ **SAYHAN**, İsmet, Sigortanın Konusu, Yetkin Kitabevi, s. 52.

Günümüzde insanların hayatı, teknolojinin gelişmesiyle birlikte günlük faaliyetlerini icra etmeleri esnasında hukuki sorumluluk doğurabilecek pek çok olaya gebedir. Sigorta sözleşmesinin konusunun, sigorta ettirenin/sigortalının olaylar karşısında sorumluluğu söz konusu olduğunda sorumluluk sigortalarından bahsedilebilir.⁹ Sorumluluk kavramı, genel anlamda kişinin yetkili olduğu bir faaliyetin gereklerini yerine getirmesi ve sonuçlarına katlanması olarak tanımlanabilir. Hukuki anlamda sorumluluk, hukuka aykırı bir davranışın hukukça öngörülen sonuçlarına katlanmasıdır. Hukukta idarenin sorumluluğu, cezai sorumluluk, özel hukuk sorumluluğu gibi birbirinden farklı sorumluluk türleri yer almaktadır¹⁰.

Sorumluluk sigortalarına özel hukuk sorumluluğu konu edilebilir¹¹. Özel hukuk sorumluluğu, tazminat ödeme yükümlülüğüdür¹². Daha geniş anlamda özel hukuk sorumluluğu bir kişinin başkasına verdiği zararı giderim yükümlülüğü olarak tarif edilebilir¹³.

⁹ **KENDER**, Rayegân, “Mesuliyet Sigortasının Mahiyeti ve Türleri, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları”, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, s. 3.(Mesuliyet Sigortası); **DİNÇ**, “İnan Deniz, Türk Hukukunda İşveren Sorumluluk Sigortasında Riziko ve Teminatın Kapsamı”, Prof. Dr. Ergon A. ÇETİNGİL ve Prof. Dr. Rayegân KENDER’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 469; **YONGALIK**, Aynur, Çevre Sorumluluk Sigortası, Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1998, s. 131.

¹⁰ **EREN**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları 19. Baskı, Ankara, 2015, s. 510; **ÜNAN**, Riziko, s. 12.

¹¹ Özel hukukta hukuki sorumluluk “ile sorumluluk” ve “-den sorumluluk” şeklinde farklı anlamlar ifade etmektedir. “-den sorumluluk” ile anlatılmak istenen kişinin, zarar veren olaydan dolayı tazminle yükümlü olduğu ve bu bakımından başkasının zarar görmesine neden olan olaydan veya kişiden dolayı sorumlu olduğu durumu anlatır. “İle sorumluluk” ise borçlunun borcunu ifa etmemesi durumunda malvarlığı ile sorumlu olduğu halleri ifade eder. Bu hallerde alacaklı borçlunun malvarlığına devlet organları aracılığıyla el koyabilir. .Bkz. **EREN**, s. 490; **KARAHASAN**, Mustafa Reşit, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C.1, İstanbul 2003, s. 59.

¹² **İMRE**, Zahit, Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri, Ankara 1949, s. 7; **TEKİNAY**, Selahattin Sulhi /**AKMAN**, Servet/**BURCUOĞLU**, Haluk/**ALTOP**, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, İstanbul 1993, s. 17; **ÇELİK**, Ahmet Çelik, Sorumluluk Hukuku, İstanbul 2008, s. 396.

¹³ **ÇELİK**, s. 397.

Sigorta kavramını ve sigorta sözleşmesine konu olan sorumluluğu birleştirdiğimiz zaman sorumluluk sigortasını, sigorta ettirenin malvarlığının, sigortacı tarafından, bir ücret karşılığında sorumluluğun ekonomik sonuçlarına karşı sigorta güvencesi altına almasını öngören bir sözleşme olarak tanımlayabiliriz¹⁴.

Sorumluluk sigortası ile ana ilke, sigorta ettirenin üçüncü kişiye verebileceği zararlardan ötürü bu zararın giderilmesi için sigorta ettirenin mamelekindeki azalmayı önlemektir. Sorumluluk sigortalarının amacı, sigorta ettireni üçüncü kişilere verdiği zararlardan dolayı tazminat taleplerinden uzak tutmak, bu talepleri sigortacıyı muhatap kılmaktır¹⁵. Bir kimse üçüncü kişilere verdiği zararlardan dolayı tazminat talepleri ile karşılaşabilir ve bundan dolayı mamelekinde bir azalma olabilir. Bu nedenle tazminat talebi ile karşılaşmasının iktisadi neticelerine karşı kişiler sorumluluk sigortası yaptırarak mameleklerini koruma yoluna gidebilmektedirler. Sorumluluk sigortası, bir kişinin ödeyeceği prim karşılığında kendisinin tazmin etmekle yükümlü olacağı zararları güvence altına alınmasını sağlayan bir sigorta türüdür¹⁶.

Önceleri ahlaki açıdan değerlendirildiğinde, sağlanan sigorta himayesi ile bireyleri hayatlarında daha az dikkatli davranmaya yönelttiği hususunda eleştirilen¹⁷ sorumluluk sigortaları, zarar gören şahısların zararlarını tazmin etmesi ve böylece toplumsal hayatın yürütülmesine sağladığı katkı sayesinde kanun koyucular tarafından kabul görmüştür. Ancak kişilerin hayatlarında daha dikkatli davranması için de kast unsuru sorumluluk sigortalarının koruma himayesinin dışında tutulmuştur¹⁸.

¹⁴ **KENDER**, Mesuliyet Sigortası, s. 3-5; **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 11; **ÜNAN**, Riziko, s. 12; **SAYHAN**, s. 63 ; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 183.

¹⁵ **KENDER**, Mesuliyet Sigortası, s. 5.

¹⁶ **KENDER**, Mesuliyet Sigortası, s. 7; **ÜNAN**, Riziko, s. 12.

¹⁷ Sigorta müessesesinin sigorta ettirenin hareketlerinde dikkatsiz davranmasına sebep olduğu yönündeki genel eleştiri için bkz. **CAN**, Sigorta Hukuku, s. 20.

¹⁸ **KENDER**, Mesuliyet Sigortası, s. 4; **DİNÇ**, s. 469. Sorumluluk sigortalarının ilk uygulanmaya başladığında ahlaki açıdan kötü gözüktüğünden Almanya’da SCHIFF adlı bir vatandaşın sorumluluk sigortaları için şikayette bulunduğu örnek için bkz. **ŞENOCAK**, Kemal, Mesleki Sorumluluk Sigortası, Turhan Kitabevi, Ankara 2000, s. 15.

2. Tarihsel Gelişim

a) Mukayeseli Hukuktaki Gelişimi

Sorumluluk sigortalarının tarihsel gelişim süreci, sigorta kavramının izlediği süreçle paralel bir şekilde ilerlemiş olsa da diğer sigorta türlerine göre daha geç ortaya çıkmıştır. Bunun temel sebebi bu sigorta türünün sorumluluk hukukuna dayalı olmasıdır. Sorumluluk hukuku gelişimi içinde sigorta kavramının yerleşmesi, tarihsel süreç içerisinde daha sonradan ortaya çıktığı için sorumluluk sigortası kavramı da tarihin ileriki dönemlerinde gelişim göstermiştir¹⁹.

Sorumluluk sigortalarının gelişimini, sigorta kavramının ilerlediği süreç içerisinde değerlendirmemiz gerekir. Sigortanın tam olarak ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı konusunda farklı görüşler ortaya çıksa da, 14. yüzyıl sonlarında görülen ve denizcilik rizikolarının sebebiyet verebileceği zararlara karşı teminat elde etmek amacıyla akdedilen sözleşmelerin, şekil ve içerik itibarıyla sigorta sözleşmesi olduğu tartışmasızdır²⁰. 14. yüzyılda kuzey İtalya’da çıkan sigorta sözleşmelerinin ilk örneği Cenova’da ilk nakliyat sigorta poliçesi olarak düzenlenmiştir²¹.

17.-19. yüzyıldan sonra gelişen ve modern bir şekil almaya başlayan sigortacılık kurumu içerisinde yeni türlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle 19. yüzyılda yoğunluk kazanan sanayi devrimi, sigorta talebini artırmış ve bununla birlikte

¹⁹ **TANDOĞAN**, Haluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara, 1981, s. 13; **EREN**, s. 511.

²⁰ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 7; **NOMER/YUNAK**, s. 31; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 6; İtalya’ya ortaya çıkan sigorta türü deniz sigortasıydı. Deniz sigortası anlamında 14. ve 15. yüzyılda gelişmeler sürmüştü ve izleyen süreçte 1435 tarihli Barcelona Ordanası ile kodifike edilmeye başlanmıştır. Deniz sigortalarındaki bu gelişmenin ne zaman kara sigortalarına uygulandığı kesin olarak bilinmemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 18.

²¹ Denizcilik alanında ortaya çıkan sigorta kavramı, 17.yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen iki önemli olay ile birlikte önemini artırmıştır. Bunlardan ilki sigortacılıkta istatistik metot ve tekniğinin uygulanmaya başlaması, ikincisi ise 2.9.1666 tarihinde Londra’da meydana gelen ve dört gün sürerek 13.000 evle 100 kilisenin kül olmasına yol açan büyük yangındır. İnsanları çok etkileyen bu olay, böyle felaketlerin sonuçlarına karşı önlem alma düşüncesi yaratarak kara sigortalarının doğmasında önemli bir etken olmuştur. Bunun sonucunda 1667 yılında “Fire Office” kurulmuş; daha sonra 1684 yılında buna rakip bir ortaklık şeklinde ortaya çıkan ilk yangın sigorta şirketi “Friendly Society” faaliyete geçmiştir.

ferdi kaza, mühendislik, sorumluluk gibi sigorta dallarının gelişimi için uygun bir ortam oluşmuştur²².

Modern anlamda 19. yüzyılda gelişen sorumluluk sigortalarının ilk örnekleri, Roma Hukuku'na Rodos Hukuku'ndan iktibas edilmiş ve müşterek avaryanın ilk örnekleri olan Lex Rhodia de Lactu kurallarıdır. Ayrıca Bizans Hukuku kaynakları Basilikalar'da, gemi ve yükün uğradığı bütün zararlardan doğan masrafların, gemi ve yük üzerinde menfaat sahibi olanlardan oluşan deniz tehlikeleri topluluğu tarafından paylaşılacağı öngörülmüştür. Lonca mensuplarını ceza oluşturan fiillerinden dolayı diyet ve para cezalarından sorumlu tutulmamalarını öngören Germen Hukuku düzenlemeleri de sorumluluk sigortasının izlerini taşıyan bir diğer kaynaktır²³.

Sorumluluk sigortası ile ilgili ilk hüküm 1681 tarihli "Ordonnance de la Marine" in 28. maddesinde sigorta sözleşmesine konulacak bir hükümle donatanın, kaptanın kusurundan doğacak zararlara karşı sigorta yaptırabileceği düzenlenmiştir. Ancak sorumluluk sigortasını düzenleyen bu hükümler, sigortalının kendi davranışlarından doğan sorumluluğu sigorta ettirmesi, ahlaka ve kamu düzenine aykırı olmasından dolayı yasaklanmıştır²⁴.

Sorumluluk sigortalarının doğuşu ülkelerin ekonomik ve sosyal hayat şartlarına göre değişiklik göstermiştir. Sanayinin gelişmesi sorumluluk sigortasının gelişmesini hızlandırmıştır. Ancak modern anlamda ilk sorumluluk sigortası 1825 yılında Fransa da at ve yük arabasıyla sebebiyet verilen zararlara karşı himaye bahşedilmek şeklinde uygulanmıştır²⁵. İngiltere de sorumluluk sigortaları yine sanayi devrimine bağlı olarak işveren sorumluluk sigortalarında olmuştur. Sanayi devriminin ilk zamanlarında fabrikalarda çalışan sayısı artması ile birlikte işçi ölümleri ve yaralanmaları artmış; buna

²² NÖMER/YUNAK, s. 32.

²³ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 4-5.

²⁴ KARAYALÇIN, Yaşar, Mesuliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960, s. 55; OMAĞ, Merih Kemal, "Otomobil Mesuliyet Sigortalarında Zarar Gören Üçüncü Şahsın Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Dava Hakkı", *İstanbul İktisadi Ve Ticari İlimler Dergisi*, S. 1, s. 201; VURAL, Güven, Trafik Sigortası (Motorlu Taşıt Araçları Zorunlu Sorumluluk Sigortası), Ankara 1981, s. 3.

²⁵ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s.12.

karşılık işverenin herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktaydı. 1880 yılında çıkan Employers' Liability Act ile işverenlere sorumluluk kaidesi getirilmiştir. Bunun sonucunda işverenler artan sorumluluklarını sigorta ettirmişlerdir²⁶. Amerika da üçüncü kişilere karşı sorumluluklarını sigorta ettirdikleri sigorta işveren sorumluluk sigortası olmuştur. Amerika'nın Boston Eyaletinde işveren sorumluluk sigortası 1886'da İngiltere menşei bir sigorta şirketi tarafından uygulamaya konmuştur²⁷.

b) Ülkemizdeki Gelişimi

Farklı ülkelerde sorumluluk sigortalarının gelişimi sanayi devriminin sonuçları ile bağlantılı iken ülkemizde daha sonraları yeni bir sigorta türü olarak ortaya çıkmıştır. Ülkemizdeki genel anlamda sigorta kavramının gelişimi geç olmuştur²⁸. Bunun doğal sonucu olarak sorumluluk sigortalarının gelişim süreci de gecikmiştir.

Ülkemizde sorumluluk sigortalarının ilk örnekleri 1827 yılındaki Türk Ticaret Kanununun 980. ve 981. maddelerinde yer alan yangın, 1003. maddesindeki kaza ve 1011. maddesindeki hırsızlık sorumluluk sigortalarına ilişkindir. Dolayısıyla sorumluluk sigortası, 1003. maddesi kaza nedeniyle sorumluluk sigortası 1011. maddesi hırsızlık dolayısıyla sorumluluk sigortalarına ilişkindir.

Eski Türk Ticaret Kanunu sorumluluk sigortalarına ayrı bir başlık açmamış; sadece 1827 tarihli TTK'daki sorumluluk sigortaları ile ilgili maddeleri dili sadeleştirmek suretiyle korumuştur²⁹.

²⁶ **GİBBONS**, John, "Employer's Liability Problem", *Lawyer and Banker and Bench and Bar Review*, Vol. 3, Issue 4 (August 1, 1910), pp. 292-295; **CAVERLY**, N. Raymond, "The Background of The Casualty and Bonding Business in the Business United States", *Insurance Counsel Journal*, Vol. 6, Issue 4, 1939, pp. 63; **MECHEM**, Floyd R., "Employer's Liability", *Illinois Law Review*, Vol. 4, Issue 4, pp. 244-248; **NOMER/YUNAK**, s. 39.

²⁷ **GİBBONS**, s. 294; **CAVERLY**, s. 63; **MECHEM**, s. 246.

²⁸ **ARSEVEN**, s. 13. Ülkemizde sigortacılık sektörünün gelişmemesinin sebepleri sigortanın İslam dinine uygunluğuna ilişkin tartışmalardan kaynaklanmıştır.

²⁹ Eski Türk Ticaret Kanununda sorumluluk sigortaları mal sigortaları içerisinde yer aldığı düşünülmekteydi. Ancak eski kanunun 1309, 1310, 1320 ve 1335. maddelerinin sorumluluk sigortaları ile ilgili olduğu kabul edilmiştir.

Sorumluluk sigortaları ülkemizde tam anlamıyla ilk kez 1953 yılında yürürlüğe giren 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile uygulanmıştır. Daha sonra bu kanunun yerine gelen 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile motorlu taşıt mali sorumluluk sigortası kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. Daha sonraları 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu (TSHK) hava taşıyıcısının akdi sorumluluğuna ve hava aracı işletenin sorumluluğuna ilişkin mecburi sorumluluk sigortası yaptırılması öngörmüştür.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 6. Kitabında sigorta ile ilgili hükümler yer almıştır. Altıncı kitabın ikinci kısımda m. 1473 ile m. 1485 arası sorumluluk sigortasına dair hükümler yer almıştır. Kanun koyucu bu maddelere ek olarak TTK. 1485 hükmü ile toplam 55 maddeye atıf yapmak süratiyle bu maddelerin de sorumluluk sigortalarına uygulanabileceğini düzenlemiştir. Sorumluluk sigortaları Türk Ticaret Kanununda ayrı bir başlık olarak düzenlenmiş ve uygulamada karşılaşılan boşluklar giderilmeye çalışılmıştır³⁰.

B. Sorumluluk Sigortası Özellikleri

1. Zarar Sigortası Kapsamında Değerlendirilmesi

Sigorta sözleşmeleri değişik şekilde sınıflandırılmaları(deniz ve kara sigortaları, can ve mal sigortaları, zarar ve meblağ sigortaları vs.) tabi olmakla birlikte doktrinde ve uygulamalarda zarar ve meblağ sigorta ayrımı kabul görmüştür³¹. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu doktrindeki bu ayırmadan yola çıkarak sigorta türlerini zarar ve can sigortaları şeklinde düzenlemiştir³². Zarar sigortasının alt başlıkları, mal ve sorumluluk sigortaları; can sigortaları alt başlıkları olarak da hastalık, ferdi kaza ve hayat sigortası düzenlenmiştir.

³⁰ **YILDIRIM**, Hakan, Karayolu Eşya Taşıma Sorumluluk Sigortalarında Riziko ve Menfaat, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 81.

³¹ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 208; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 11.

³² **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 12. Türk Ticaret Kanunundaki bu ayırım ÇEKER tarafından haklı olarak eleştirilmiştir. Meblağ sigortası yerine can sigortası teriminin tercih edilmesi meblağ sigortalarını tam olarak karşılamamaktadır. Meblağ sigortası, can sigortalarını içine alan daha geniş kapsamlı bir terimdir. Bundan dolayı zarar sigortaları karşısında meblağ sigortasının olması gerektiği vurgulanmıştır.

Sigorta bedelinin sınırları içerisinde kalarak sigorta ettirenin, somut olarak uğramış olduğu zararı karşılayan miktarın ödendiği sigorta türü zarar sigortası³³ veya tazminat sigortası³⁴ olarak adlandırılır. Bu tür sigortalarda ödenecek tazminatın sınırının belirlenmesi hususunda, sigorta bedeli ve sigorta değerinin yanında, rizikonun oluşması sonucunda meydana gelen zararın miktarı da önem arz eder³⁵.

Meblağ sigortası, sigorta poliçesinde öngörülen tehlikenin gerçekleşmesi durumunda, sigortalının uğradığı zararı herhangi bir değerlendirme yapmadan sigortalıya sigorta sözleşmesinde belirtilen sigorta bedelinin ödendiği sigorta türüdür³⁶. Başka bir deyişle, meblağ sigortaları, sigorta ettiren veya onun tayin edeceği bir şahsın hayatında gerçekleşen bazı olaylar nedeniyle, miktarı sigorta sözleşmesinde tespit edilen bir meblağın, sigorta ettiren şahsa veya onun tayin edeceği üçüncü bir şahsa ödenmesini öngören sigortalardır³⁷.

Zarar sigortaları ile meblağ sigortaları arasındaki fark, ödenen tazminat tutarlarının belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Zarar sigortalarında sigortadan yararlanacak kişilere gerçekleşen zarar dâhilinde ödeme yapılacaktır. Meblağ sigortalarında ise sigorta sözleşmesinde yer alan tutar kapsamında ödemedir.

³³ **KARAYALÇIN**, Risk, s. 32; **ARSEVEN**, s. 40; **KUBİLAY**, Huriye, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, 2. Baskı, İzmir 2003, s. 11; ; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 17; **CAN**, Mertol, Türk Özel Sigorta Hukuku(Ders Kitabı), Genişletilmiş Ve Gözden Geçirilmiş Üçüncü Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2009, s. 33.

³⁴ Doktrinde zarar sigortaları terimi yerine tazminat sigortası kavramı kullanımı için bkz. **SAYHAN**, s. 58; **BOZER**, Sigorta Hukuku Genel Hükümler- Bazı Sigorta Türleri, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2007, s. 80. Möller ve Konenig şahıs varlığı dışındaki değerler için yapılan sigortalara zarar sigortası demektir. **KOENIG**, Willy, “Sigorta Menfaati ve Değerlendirilmesi: Cevap”, [Çeviren: Prof. Dr. Fırat ÖZTAN], *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C. V, S. 1,Y. 1969, s. 46-55.

³⁵ **CAN**, Sigorta Hukuku, s. 33; **HIZIR**, Serdar, “Türk Ticaret Kanunu’nda Yer Alan Mal Sigortalarına İlişkin Muhtelif Hüküm Ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği”, *TBB Dergisi*, Sayı 86, 2009, s. 277

³⁶ **KARAYALÇIN**, Risk, s. 31; **ARSEVEN**, s. 45; **CAN**, Sigorta Hukuku, s. 193; **HIZIR**, s. 277.

³⁷ **YAZICIOĞLU**, Emine, Sigorta Hukuku Ders Notları, www.aidaturkey.com, s. 31

Sorumluluk sigortası kendine has özellikleri olmasına karşın doktrinde zarar sigortaları içerisinde değerlendirilmektedir³⁸. Sorumluluk sigortası, sigorta ettirenin üçüncü kişilere karşı sorumlu olduğu tazminat taleplerini ortadan kaldırmaya yönelik bir sigorta türü olması, onun zarar sigortası içerisinde yer bulmasına sebep olmuştur. Sorumluluk sigortaları zarar sigortaları içerisinde olmasına rağmen diğer zarar sigortalarında olduğu gibi sigortadan yararlanan kimsenin uğranılan gerçek zararını karşılamasının yanında üçüncü kişilerin haksız taleplerini bertaraf etme yükümlülüğünü de kapsar³⁹. Bu özellik sorumluluk sigortalarına zarar sigortalarında geçerli olan tüm kaidelerin uygulanması anlamına gelmeyeceğini açıkça göstermektedir⁴⁰. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu bu farklılığı 1474. maddesinde “*Sigortalı aleyhine bir istem ileri sürüldüğünde, isteme ilişkin makul giderler sigortacı tarafından karşılanır*” şeklinde düzenlenmiştir⁴¹.

Zarar sigortalarına egemen olan ve uygulanan en temel ilke zenginleşme yasağıdır⁴². Zenginleşme yasağı, sigorta himayesinden yararlanan kişinin riziko gerçekleştiğinde sigorta sözleşmesine konu olan menfaatin gerçek değerini tazminat olarak almasını öngörür⁴³. Bu yasağın temel amacı, sigortanın teminat güvencesinden yararlanan kişinin gerçek zararı oranında tazminat almasıdır. Başka bir deyişle, zenginleşme yasağı ile sorumluluk sigortası, sigorta ettireni ekonomik bakımdan eski hale geri getirmeyi amaçlanmaktadır⁴⁴. Bu nedenle sigorta müessesesi ile kimse yarar ve

³⁸ ÜNAN, Riziko, s. 17; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 30; KENDER, Sigorta Sözleşmesi, s. 211; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 763-767; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 184.

³⁹ KENDER, Mesuliyet Sigortası, s. 5; KARAYALÇIN, Yaşar, “Sorumluluk (Mesuliyet) Sigortaları”, SHD, C.II S.1-2, 1984, s. 31(Mesuliyet). Sorumluluk sigortası hukuki anlamda koruma yükümlülüğü için teminat sağlaması onun hukuki himaye sigortası olarak değerlendirilmesine sebep olması yönündeki görüş için bkz. ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 56.

⁴⁰ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 769; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 35.

⁴¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. “Sigortacının Borçları”

⁴² Meblağ sigortaları zenginleşme yasağının istisnasını teşkil eder.

⁴³ OMAĞ, Merih Kemal, Sigorta Hukukunda Zenginleşme Yasağı, Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan, İstanbul 2003, s. 253; HIZIR, s. 66.

⁴⁴ “*Sigorta hukukunda tam hasarın ancak; mal sigortalarında malın tahrip olması, yıkılması ve ziyai halinde; kısmi hasarın ise, malın sadece hasara uğraması, zarar görmesi fakat tamamen tahrip olmaması halinde söz konusu olabileceği, alınan bilirkişi raporu ve yapılan tespitlere göre davaya konu sigortalı*

kazanç elde edemez⁴⁵. Sorumluluk sigortalarında bir zarar sigortası olduğu düşünüldüğünde zenginleşme yasağı sorumluluk sigortalarında uygulama alanı bulur. Zenginleşme yasağı kuralının sorumluluk sigortalarında uygulanacağı açık ve nettir⁴⁶.

Zenginleşme yasağının uygulama alanı bulması aşkın ve eksik sigorta türlerinin sorumluluk sigortaları için geçerli olup olmadığı öğretide tartışmalara sebep olmuştur. Bu tartışmaların temel noktasını sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin olup olmadığı meselesine dayanmaktadır⁴⁷. Sigorta değeri Türk Ticaret Kanunu'nun 1460. maddesinde “sigorta değeri sigorta olunan menfaatin tam değeridir” şeklinde düzenlenmiştir. Bu hüküm ile amaçlanan sigortaya konu olan menfaatin maddi olarak belirlenmesidir. Mal sigortaları için bu mümkün olsa da sorumluluk sigortaları bakımından tartışmalara neden olmuştur. Öğretide bir görüşe göre, sorumluluk sigortasında sigorta edilen riziko, belirli bir değere karşılık gelmeyip, sigorta ettirenin tüm malvarlığı değeri üzerinde doğacağını ve bu değer de açık ve belirli bir şekilde tespit edilemeyeceği belirtilmiştir⁴⁸. Bu görüşe katılanlar değerın açıkça

malzemelerin tam hasarının söz konusu olmadığı, malzemeler de muhtelif ezik, çizik ve bazı kırıkların bulunduğu ancak, bunların tümünün tamirinin mümkün olduğu, TTK. m.1283 uyarınca sigorta ettirenin (veya sigortadan yararlananın) ancak gerçek zararının tazminini talep edebileceği, bu hüküm emredici bir hüküm olup, sigorta hukukunda geçerli olan zenginleşme yasağı prensibinin bir gereği olduğu, bu yasağa aykırı olan sözleşme hükmünün bir geçerliliğinin bulunmadığı, mahkemece hasarlı malzemenin onarım bedelinin saptanarak, davalının yatırdığı miktar mahsup edilip eksik kalan miktara hükmedildiği anlaşılmakla, usule ve kanuna uygun bulunan yerel mahkeme hükmünün onanması gerektiği sonucuna varılmıştır.” Y. HGK E.2008/11-318 , K.2008/307 T.09.04.2008 .

⁴⁵ **ŞENOCAK**, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 19; **OMAĞ**, Zenginleşme Yasağı, s. 254.

⁴⁶ ‘dava, ihtiyarı mali mesuliyet sigorta poliçesine dayalı tazminat davasıdır. Bu poliçe ile güvence altına alınan şey araç sahibinin aracın kullanılmasından doğan hukuki sorumluluğundan, daha açık bir deyişle araç sahibi bu sigorta ile üçüncü kişilere ödemek zorunda kalacağı maddi tazminattan dolayı malvarlığında meydana gelecek eksilmeyi güvence altına almış olmaktadır. Öyle ile uyumsuzluğun can-şahıs sigortasının bir çeşidi olan kaza sigortası hükümlerine göre değil, tazminat ilkelerine göre çözümlenmek gerekecektir. Bilindiği üzere şahıs sigortaları ile sorumluluk sigortaları ayrı hukuki esaslara tabidir. Şahıs sigortaları meblağ sigortası olduğu için burada zararın giderilmesi söz konusu olmaz. Önemli olan poliçedeki paranın ödenmesidir. Oysa, sorumluluk sigortasında amaç, gerçek zararın sigortacı tarafından tazmin edilmesidir.’ Y. 11. HD ,27.09.1979 , K. 1979/4077-4237

⁴⁷ **ŞENOCAK**, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 66; **HIZIR**, s. 286.

⁴⁸ **KENDER**, Mesuliyet Sigortası, s. 10.

belirlenmeyeceği için sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin mevcut olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer bir görüş ise, bazı durumlarda sigorta konusu olan menfaatin değeri açıkça belirlenebiliyorsa sigorta değerinden bahsedilebileceğini; ancak belirlenemediği durumlarda sigorta değerinin söz konusu olmayacağı belirtilmiştir⁴⁹.

Bizim de katıldığımız son görüş ise, sorumluluk sigortasında sigorta değerinin mevcut olduğu belirtmektedir⁵⁰. Sorumluluk sigortalarında zararın önceden tespit edilememesi sigorta değerinin sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin var olmadığı anlamına gelmeyeceğini; sorumluluk sigortalarında sigorta değerinin sigortalının tüm malvarlığı ile eş değer olduğu vurgulanmıştır. Sigorta değerinden bahsedildiğinden mal sigortalarına uygulanan birçok durumun sorumluluk sigortalarına uygulanacağı söylenmiştir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu sistematigi dikkate alındığında kanun koyucunun da sorumluluk sigortalarını zarar sigortası olarak gördüğü aşikârdır. Türk Ticaret Kanunu'nun 6. Kitap İkinci Kısım Birinci Bölüm “Zarar Sigortaları” başlığının altında “Mal Sigortaları” ve “Sorumluluk Sigortaları” düzenlenmiştir. Kanun koyucunun sorumluluk sigortalarını zarar sigortaları bölümünde düzenlenmiş olması, sorumluluk sigortasının bir zarar sigortası türü olduğu görüşünü desteklemektedir⁵¹.

2. Pasif Sigorta Olması

Zarar sigortaları sigorta himayesi içinde doğrudan bir mala zarar verebilecek tehlikelere karşı teminat sağlamanın yanında sigorta ettirenin malvarlığındaki eksilmelere karşı da teminat sağlar. Bu nedenle zarar sigortaları kendi arasında aktif ve pasif sigortası olarak ikiye ayrılmaktadır⁵².

⁴⁹ **BOZER**, Sigorta Hukuku, s. 133.

⁵⁰ **ŞENOCAK**, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 67; **HIZIR**, s. 289.

⁵¹ **SOPACI ÖZTUNA**, Birgül, Yönetici Sorumluluk Sigortası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2015, s. 63.

⁵² **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 208; **CAN**, Sigorta Hukuku, s. 53; **KAYIHAN**, Şaban/ **BAĞCI**, Ömer, Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2016, s. 49.

Aktif sigorta, sigorta ettirenin malvarlığının aktifinde yer alan değerin zararlara uğraması ihtimaline karşı koruma sağlar. Bu sigorta türünde sigortalanan değer, sigorta ettiren kişi ile sigortalanan mal arasındaki menfaat ilişkisidir⁵³.

Pasif sigortası, sigortacı, sigorta ettirenin malvarlığında bazı pasiflerin ortaya çıkması yahut mevcut pasiflerin artması nedeniyle oluşan zararları giderir⁵⁴. Pasifin sigortası borçlara ve zaruri masraflara karşı koruma sağlar. Borçlara ilişkin pasifin sigortası sözleşmeden⁵⁵ veya kanundan kaynaklanabilir. Sözleşmeden kaynaklanan sigorta türüne reasürans, kanundan kaynaklanan mali mesuliyet sigortaları örnek gösterilebilir⁵⁶. Yapılması zorunlu olan masraflar da kişilerin malvarlığında azalmaya sebep olacağından pasiflerin artışlarına neden olur. Bu sebeple pasifin sigortası zaruri masraflara karşı da koruma sağlayabilir. Lüzumlu masraflara karşı sigortaya yeni değer sigortası veya hukuki koruma sigortası örnek gösterilebilir.

Sorumluluk sigortasında, rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte sigorta ettirenin iradesi dışında bir borç altına girmesi ve dolayısıyla malvarlığında bir eksilmenin meydana gelmesi, sigortacı tarafından önlenmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi sorumluluk sigortasının tazminat ve hukukî himaye olmak üzere iki fonksiyonu vardır. İşte tazminat fonksiyonu ile ortaya çıkan kanunî borçlara karşı, hukukî himaye fonksiyonu ile de soyut kayıp ihtimallerine karşı güvence sağlanmaktadır. Bu iki fonksiyondan hangisinin somut olayda uygulanacağı ise, üçüncü kişinin ileri sürdüğü

⁵³ **ŞENOCAK**, Kemal, Hukuki Koruma Sigortası, Ankara 1993, s. 86.

⁵⁴ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 211; **HIZIR**, s. 280-281.

⁵⁵ Sorumluluk sigortalarında sözleşmesel yükümlülüklerin sigortalanması doktrinde tartışmalıdır. **KARAYALÇIN**, akitte yer alan ifa şeklinin gereği gibi yerine getirilmemesi doğan sorumluluğun sigortalanamayacağını belirtmiştir. Bunun gerekçesi olarak da rizikonun gerçekleşmesinin sigortalının iradesine bırakılmasını göstermektedir. **KARAYALÇIN**, İşletme Kazaları, s. 58; **KENDER** ise akdin müspet ihlalden kaynaklanan sorumluluk sigorta sözleşmesine konu olabilir. Ancak sözleşmenin yerine getirilmesine karşı sorumluluk sigortası kapsamına dahil olmadığı yönündeki görüş için bkz. **KENDER**, Mesuliyet Sigortaları, s. 6.

⁵⁶ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 211; **ŞENOCAK**, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 62-65; **CAN**, Sigorta Hukuku, s. 167.

tazminat talebinin haksız veya haklı bir nedene dayanıp dayanmamasına göre farklılık arz edecektir⁵⁷.

3. Malvarlığı Sigortası Oluşu

Zarar sigortaları, sigortalanan menfaatin ilgili olduğu konu bakımından sigorta türleri mal sigortası ve malvarlığı sigortası şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmuştur⁵⁸. Mal sigortası, sigortalının malvarlığında bulunan belirli bir malın üzerindeki menfaatinin sigorta edildiği sigortalardır⁵⁹.

Malvarlığı sigortasında ise, sigortalının malvarlığının bütününe tehdit eden tehlikeler ve rizikolar sonucunda oluşan zararların mali boyutu anlamında koruma sağlayan sigorta türüdür. Malvarlığındaki riziko sonucunda sigortalının ekstra harcama veya gelir kaybı yaşamasından dolayı bu sigorta türü ortaya çıkmıştır⁶⁰. Belli bir mal veya mal topluluğu değil; sigortalının tüm malvarlığı sigortası kapsamında teminat altındadır.

Sorumluluk sigortasında üçüncü kişiye karşı sigortalının tazminat hukukundan kaynaklı bir sorumluluğu mevcuttur. Bu sorumluluk sigortalı üzerinde bütün malvarlığını tehdit eden bir olgudur. Sorumluluk sigortası bu aşamada devreye girerek sigortalının malvarlığı üzerinde sigorta koruması sağlamaktadır. Eş söylem ile ifade etmek gerekirse sigortalının üçüncü kişinin ileri sürdüğü tazminat talebiyle oluşan

⁵⁷ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 65; HIZIR, s. 281.

⁵⁸ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 43; HIZIR, s. 279; SAYHAN, mal sigortası- malvarlığı sigortasının menfaat teorisine değil; aynı teoriye dayandığından dolayı bu ayrımı kabul etmemektedir. Hatta malvarlığı sigortasının aynı teoride sorumluluk sigortalarının bir karşılığı olmadığından dolayı üretilmiş olduğu söylemektedir. Eleştiri için bkz. SAYHAN, s. 80; karşı görüş için bkz. KOENİG, s. 51. Rizikonun konusu kıstası ayrımında bazı yazarlar malvarlığı sigortasının karşısında şahıs sigortasına yer vermiştir. Bkz. KENDER, Sigorta Hukuku, s. 209; ÜNAN, Riziko, s. 13; YILDIRIM, s. 63.

⁵⁹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 167; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 99.

⁶⁰ KOENİG, s. 51; SAYHAN, s. 80.

zararlarının giderilmesi sorumluluk sigortası yardımıyla giderilir. Bu sebeplerden dolayı sorumluluk sigortalarını malvarlığı sigortası içerisinde değerlendirilmesi gerekir⁶¹.

C. Sorumluluk Sigortasında Riziko

1. Riziko

Sigorta sözleşmesinin temel unsurlarından olan riziko, sigorta sözleşmesinde yer alan sigortalının menfaatine zarar verebilecek olayların gerçekleşme olasılığıdır^{62 63}. Sigorta hukuku anlamında bir olayın riziko olarak değerlendirilmesi için sigorta sözleşmesine konu olan olayın gerçekleşme ihtimalinin veya meydana gelecek olayın tarihinin belirsiz olması, malvarlığını tehdit eden bir durumda bulunması ve ileri bir tarihte gerçekleşmesi gerekir⁶⁴.

Sorumluluk sigortalarında riziko olayı sigorta ettirenin/sigortalının sorumluluğudur. Bu sorumluluk riziko olarak değerlendirilmesi için sigortalının malvarlığında bir kötüleşmeye sebep vermesi veya en azından böyle bir kötüleşme olasılığının olması gerekir. Sorumluluk sigortaları zarar sigortası kapsamında değerlendirildiği için sigorta ettirenin malvarlığında bir kötüleşme veya kötüleşme tehdidi altında kaldığında koruma söz konusu olacaktır⁶⁵. Bu sebeple sorumluluk sigortalarında riziko belli bir şahsı veya

⁶¹ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 47. Sorumluluk sigortaları eski Türk Ticaret Kanunu döneminde mal sigortaları içerisinde değerlendirilmekteydi. Ancak daha sonra yerleşen uygulamalar sayesinde mal sigortasından farklılığı ortaya konmuştur. Bkz. ÇEKER, Sigorta Hukuku, s.183.

⁶² ARSEVEN, s. 40; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 46; BOZER, Sigorta Hukuku, s. 35; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 48.

⁶³ Doktrinde riziko teriminin yerine tehlike kavramı kullanılmıştır. Ancak doktrinde tehlike kavramı ile riziko kavramının birbirinden farklı olduğu kabul görmüştür. Tehlike sigorta sözleşmesi yapıldığı sırasında tayin olunan olayın gerçekleşme ihtimali olarak açıklanırken; riziko ise olayın kendisi olarak ifade edilmektedir. Bkz. KANER, İnci, “Zarar Sigortalarında Sigorta Ettirenin Tehlike İle İlgili Görevleri”, *İÜHFİM*, C. LIV. , 1991-1994, S. 1-4, s. 303-307; ULUĞ, İlknur, “Sigorta Hukukunda Riziko(Risk) Kavramı ve Bu kavramdaki Değişikler, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği Sempozyumu, İstanbul Kasım 2004, s.319.

⁶⁴ BOZER, Sigorta Hukuku, s. 35; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 48.

⁶⁵ KENDER, Mesuliyet Sigortası, s. 3; ÜNAN, Riziko, s. 27; ULUĞ, Riziko, s. 334.

malı değil, sigorta ettiren şahsın bütün malvarlığını tehdit eden olayları anlatmaktadır⁶⁶. Ancak bu tür sigortalarda sigorta ettirenin tüm malvarlığını veya sorumluluğunu sigorta himayesi altında teminat altına almak sigorta tekniği açısından zor bir durumdur.

Sorumluluk sigortalarında rizikoyu belirleyen temel faktör sigorta ettirenin/sigortalının sıfatı, hukuki ilişkileri veya yapmış olduğu faaliyetlerdir⁶⁷. Bu durumlardan kaynaklanan tazminat taleplerine karşı koruma sağlanmaktadır. Sigorta sözleşmesinde sorumluluk rizikosunu sınırlayabilmek için belirli tür zararlar veya birkaç temel sorumluluk halleri sigorta kapsamı dahiline alınır. Bu sebeple sorumluluk sigortaları sözleşmede öngörülen zaman içerisinde ve yine sözleşmede öngörülen yerlerde ortaya çıkan sorumluluklara karşı koruma sağlar⁶⁸.

Sorumluluk sigortalarında sigortacı, sigorta ettireni/sigortalıyı sadece sorumluluklarını teminat altına almaz. Sorumluluklara teminat sağlamanın yanında sigorta ettireni ya da sigortalıyı koruma yükümlülüğü altındadır. Bu koruma üçüncü kişilerce yapılan haksız tazminat taleplerini savuşturmaya yöneliktir. Bu açıdan bakıldığında koruma yükümlülüğü doğru düzgün yapılmadığı takdirde sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü doğacaktır⁶⁹. Bu sebeple üçüncü kişilerin haksız talepleri de, malvarlığı üzerinde bir tehdit oluşturduğundan dolayı sorumluluk sigortaları bakımından riziko niteliği taşımaktadır⁷⁰.

2. Rizikonun Gerçekleşme Zamanı Sorunu

a) Rizikonun Gerçekleşmesi Hakkındaki Görüşler

Riziko, tüm sigorta türlerinde olduğu gibi sorumluluk sigortalarında da taraf yükümlülüklerinin ifa edilebilmesi için de esaslı bir unsurdur. Sigortacının himaye yükümlülüğünün aktif olarak devreye girebilmesi için rizikonun gerçekleştiği anın tespit edilmesi gerekmektedir. Sorumluluk sigortalarının kendine has yapısından kaynaklı

⁶⁶ KENDER, Mesuliyet Sigortası, s. 3.

⁶⁷ ÜNAN, Riziko, s. 27; ULUĞ, Riziko, s. 335.

⁶⁸ ÜNAN, Riziko, s. 65.

⁶⁹ ÜNAN, s. 28; ULUĞ, Riziko, s. 335-336.

⁷⁰ FİDAN, İsmail, “Sorumluluk Sigortalarında Rizikonun Gerçekleşmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Y. 2005, S. 2, s. 40; YILDIRIM, s. 81.

rizikonun gerçekleşme anı değişik ihtimallere göre farklılık gösterebilecektir⁷¹. Bu farklılığın temel sebebi, sigorta ettirenin sorumluluğunu doğuran olay, üçüncü bir kişinin zarar görmesi ve zarar gören kişi tarafından bir tazminat talebinin ileri sürülmesinin farklı zamanlarda meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır⁷². Bu nedenle sorumluluk sigortalarında rizikonun ne zaman gerçekleşeceği üzerine değişik görüşler ortaya çıkmıştır.

Sorumluluk sigortalarının rizikonun oluşumundaki ilk görüş *sorumluluğa yol açan davranış (ocurance basis)* görüşüdür. Bu görüş uyarınca sorumluluk hukuku bakımından rizikoyu oluşturan durum, zarara neden olan davranıştır⁷³. Başka bir deyişle, sigortacının edim yükümlülüğünün meydana gelebilmesi için sorumluluğu doğuran hareketin sigorta sözleşmesi içerisinde gerçekleşmesi gerekir⁷⁴. Buna göre sorumluluğa yol açan davranış olan rizikonun maddi süre içerisinde gerçekleşmesi ile sigorta tazminatı ödenecektir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, *sorumluluğa yol açan davranış* teorisine göre zararın sigorta süresinde oluşması önemli değildir⁷⁵. Zarara sebebiyet veren davranışın sigorta sözleşmesi içerisinde oluşması sigorta tazminatı için yeterlidir⁷⁶.

Bu konu hakkındaki diğer bir görüş, sorumluluk sigortalarında rizikonun zarar meydana geldiği anda oluşacağını öngören *zarar olgusu* görüşüdür. Sorumluluk sigortalarının özelliği gereği zarar ancak sigorta ettirenin/sigortalının malvarlığındaki pasifin artması ile oluşur⁷⁷. Sorumluluk sigortalarında da pasifin artmasına sebep olan

⁷¹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 771; BOZER, Sigorta Hukuku, s. 135.

⁷² TANUĞUR, Cemil Ufuk, Mesleki Sorumluluk Sigortalarında Riziko, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 6.

⁷³ ÜNAN, Riziko, s. 28.

⁷⁴ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 79; FİDAN, s. 40.

⁷⁵ Bu noktada bu görüş sigorta süresinden önce hareket başlamış ama sigorta himaye süresinde gerçekleşmiş olan zararları sigorta teminatı altında saymadığından eleştirilmiştir. Ayrıca sebep olayının meydana gelmesi sigorta ettirenin malvarlığında eksilmeye neden olmaması durumunda sigorta korumasında yararlanılıp yararlanılmayacağı hususunun belirsiz olmasından kaynaklı eleştirilmiştir. KENDER, Sigorta Hukuku, s. 5; BOZER, Sigorta Hukuku, s. 135.

⁷⁶ Hareketin ne zaman oluştuğunu belirlemenin zorluğu bu teorinin eleştirilen diğer bir noktasıdır.

⁷⁷ ÜNAN, Riziko, s. 28; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 88; TANUĞUR, s. 8.

olgu tazminat yükümlüğünün doğmasıdır. Bu tazminat yükümlülüğü zarar gören üçüncü kişinin talebi ile değil; zararın sigorta süresi içerisinde meydana gelmesi ile oluşmaktadır⁷⁸. Bu görüşün faydalı olarak görülebilecek yönü, geçmişte rizikoya sebebiyet veren olay gerçekleşmiş olmasına rağmen zarar, sigorta sözleşmesi içinde oluşmuş ise zararı karşılamasıdır⁷⁹.

Sorumluluk sigortalarında rizikonun oluştuğu anı zararın oluşması ile değil; zarar gören üçüncü kişinin talebinin gerçekleştirdiği zaman olarak açıklayan *talep görüşü* (*claims made*) de mevcuttur. Bu görüşe göre, sorumluluk sigortalarının temel amacı sigorta ettireni/sigortalıyı tazminat taleplerinden korumak olduğu için tazminat talebi gerçekleşmemiş ise ortaya çıkan bir zarar yoktur. Üçüncü kişi herhangi bir tazminat talebinde bulunmamış ise sigortacının herhangi bir tazminat yükümlülüğü oluşmayacaktır⁸⁰. Tazminat talebinin sigorta süresi içerisinde öne sürülmesi gerekir. Zarar, sigorta himayesinin başlamasından önce gerçekleşse de üçüncü kişi sigorta süresi içerisinde tazminat talep ederse yükümlülük doğacaktır⁸¹.

⁷⁸ ÜNAN, Riziko, s. 29; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 87; FİDAN, s. 40; UFUK, s. 10.

⁷⁹ Geçmişte gerçekleşen bir zararın tazmin edilmesi fayda sağlayabileceği gibi sakıncalı durumlarda ortaya çıkabilir. Şöyle ki, yaptıkları hareketin bilincinde olan kimseler, ileri de maruz kalabilecekleri tazminat taleplerinden kurtulmak amacıyla derhal sorumluluk sigortası yaptırabilir. Bu durumu bertaraf etmek için sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğü önerilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 92. Bu görüşün bir diğer eleştiren noktası ise zararı meydana geldiği anın her zaman rahatlıkla saptanamaması durumudur. Zarar görüşünün temelinde zararın meydana geldiği an önemli olduğundan zararın ne zaman gerçekleştiği önem arz etmektedir. Bazı durumlar zarar belli bir süreye yayılmış olabileceğinden zararın gerçekleştiği zaman tespit edilememektedir. Bu durumu da “Fiili zarar görme” kıstası temel alınarak çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Bu kıstasa göre rizikonun gerçekleştiği anın belirlenmesinde zarar verici unsurların zarara maruz kalan şeyi bütünüyle kuşattığı an esas alınmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. ÜNAN, Riziko, s. 30. Zararın ne zaman meydana geldiği noktasında Anglosakson hukukunda da, hukuka aykırı davranış ile birlikte zararın vuku bulduğu an olarak kabul edilmektedir. Anlaşılması gereken maddi veya cismani zararın birlikte meydana geldiği an zararın oluştuğu an olarak kabul görmektedir. CLARKE, Malcolm / M. BURLING, Julian / PURVES, Robert L. The Law of Insurance Contracts, Informa Publishing, 6th Edition, UK October 2009, s. 421.

⁸⁰ ÜNAN, Riziko, s. 31; FİDAN, s. 44; TANUĞUR, s. 16-23.

⁸¹ Anglosakson hukukunda genel olarak rizikonun gerçekleşmesi bakımından talep görüşü esas alınmaktadır. Bu hukuk sistemi içinde riziko için zararın kesin olarak tespiti beklenmemesinin yanında sorumluluğu yol açan olayın meydana gelmesi de tek başına yeterli görülmemiştir. Anglosakson

Rizikonun oluşması için üçüncü kişinin talebi yetersiz görülmüş; bu nedenle talebin kesinleşmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş ve *talebin kesinleşmesi* görüşü ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre sigorta ettiren aleyhine ileri sürülen tazminat talebinin ödeme ile sonuçlanacak şekilde kesinleştiği anda, riziko gerçekleşmiş sayılmaktadır. Diğer bir söyleyişle talebin kesinleşmesiyle birlikte sigorta ettirenin malvarlığı üzerinde cebri icra aşamasına gelindiği anda riziko gerçekleşmiş sayılacaktır⁸².

Yaygın riziko görüşüne göre sorumluluk sigortalarında riziko, sorumluluğa sebep olan davranış ile üçüncü kişinin sigorta ettirene yönelttiği talep arasındaki süreç yayılması esası üzerine kurulmuştur. Diğer bir deyişle diğer görüşlerde benimsenmiş olan rizikonun belirli bir anda gerçekleşeceği görüşü yaygın riziko görüşünde dikkate alınmamaktadır. Buna göre sebep olayı, zarar ve talep olgularından hangisinin riziko niteliği taşıdığının tespiti her sigorta hukuk kuralının amacının ayrı ayrı değerlendirilmesi ile yapılacaktır⁸³.

b) Türk Hukukundaki Tartışmalar

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan önce rizikonun ne zaman gerçekleşeceği hakkında Türk Hukuk doktrinde değişik görüşler benimsenmiştir. Türk Hukukunda

hukukundaki bu eğilim sorumluluk sigortasını bir tazminat talebi ile sigortalının malvarlığındaki eksilmesini sigortalanması olarak tanımlanmıştır. Sorumluluk sigortalarındaki riziko anı talep esaslı olarak belirlenmektedir. Buna göre zarar gören üçüncü kişilerin sigorta ettirene yönelttikleri talep anı rizikonun gerçekleşmesi anı olarak kabul edilmektedir. Talep görüşünün esas alınması ile sigorta ettirene karşı henüz bir talepte bulunulmamışken sorumluluğun doğup doğmayacağı şüphesinin yarattığı belirsizlik ortadan kaldırılmaktadır. **HARWOOD**, Tamı/ **SIESKO**, David, "Claims Made Insurance Coverage: Selected Issues", *Environmental Claims Journal*, Vol. 1, No. 2, 1988/1989, s. 170; **PIERCE**, Lee Roy Jr., "Professional Liability Insurance", *The Claims Made and Reported Trap*, *Western State University Law Review*, Vol. 19, Issue 1 (Fall 1991), s. 171.

⁸² Zarar tespiti görüşünü esas alan bir kısım İngiliz Yüksek Mahkeme içtihatları bulunmaktadır. Bu kararlarda öncelikle zararın tespit edilmesi ve buna ilişkin sorumluluğun tespitinin üçüncü kişi tarafından ileri sürülmesi için bir mahkeme veya hakem kararı veya sulh anlaşması ile yapılması şartının gerçekleşmesini şart koşmuştur. *Post Office v Norwich Union Fire Ins. Sy. Ltd.* (1967) 2 QB 363, *County & District Properties Ltd. v Jenner & Son Ltd.* (1976) 2 Llyod's Rep. 728.(e-law)

⁸³ **ÜNAN**, Riziko, s. 49; **TANUĞUR**, s. 23.

rizikonun talep sonucunda gerçekleşeceğini savunan KENDER⁸⁴ ve ATABEK⁸⁵ olmuştur. KENDER'e göre, sigorta sözleşmesinde menfaat sahibi olan kişinin malvarlığındaki iradesi dışındaki pasif artışı sorumluluk sigortalarındaki zararı teşkil eder. Bu zararın riziko olarak değerlendirilmesi için üçüncü kişinin talepte bulunması şarttır. Üçüncü bir kişinin zarar görmüş olması rizikonun oluşması için yeterli değil; ayrıca bu zararı sigorta ettirenden talep etmesi gerekir⁸⁶. ATABEK ise, sigortacının sigorta süresi boyunca meydana gelmiş tazminat taleplerinden sorumlu olacağını, zararın sigorta sözleşmesinden önce oluşmasının herhangi bir önemi olmadığını vurgulamıştır. Ancak bu yazar talep görüşüne karşı bazı önlemler alınması gerektiğini belirtmiştir. Buna ek olarak her sorumluluk sigortasına talep görüşünün uygulanmayacağını ifade etmiştir.

ÜNAN⁸⁷ ve ULUĞ⁸⁸ yaygın riziko görüşünü savunan yazarlardır. İki yazar da sorumluluk sigortalarında riziko kavramını genel geçer bir şekilde tüm sorumluluk sigortalarına uygulanacak bir türünün olmadığını; bu nedenle “tek riziko” kavramını sorumluluk sigortalarında uygulanmayacağını söylemişlerdir. Çünkü riziko kavramı yer, zaman ve görevler açısından farklı şekillerde gerçekleşebilir. Yaygın riziko görüşü de sorumluluğa yol açan davranış ile üçüncü kişinin sigorta ettirene karşı talepte bulunduğu an arasındaki sürece yayılmış durumdadır. Bu sayede yaygın riziko görüşü rizikonun oluşma şekline göre geniş bir hareket alanı sağladığı kabul edilmiştir.

BOZER⁸⁹ sadece kazanın oluşmasının sigorta ettirenin malvarlığında doğrudan bir eksilme meydana getirmeyeceğini belirterek sorumluluk sigortalarında sebep olay teorisinin uygulama alanının olmadığını ifade etmiştir. Buna göre kaza sonucunda sigorta ettirenin malvarlığında bir eksilme veya zarar meydana gelmemiştir. Yazar bu görüşünü ihbar mükellefiyeti (görevi) çerçevesinde açıklamıştır. Sigorta konusu olayın

⁸⁴ KENDER, Mesuliyet Sigortası, s. 9.

⁸⁵ ATABEK, Sigorta Hukuku, s. 411-412.

⁸⁶ KENDER, Mesuliyet Sigortası, s. 9.

⁸⁷ ÜNAN, Riziko, s. 34.

⁸⁸ ULUĞ, Riziko, s. 337.

⁸⁹ BOZER, Sigorta Hukuku, s. 135.

veya zarar gören üçüncü kişinin talebini herhangi bir şekilde sigortacı öğrenmiş ise riziko gerçekleşmiş olur.

c) Türk Ticaret Kanunu’nun Tercih

6102 sayılı TTK hazırlandığı sırada sorumluluk sigortalarına uygulanacak riziko türünün hangisinin olacağı üzerinde çok tartışılmıştır. Sonunda çözüm olarak *sorumluluğa yol açan davranış* görüşü seçilmiştir⁹⁰. TTK m.1473’te “sözleşmede aksine hüküm yoksa, sigortalının sözleşmede öngörülen ve zarar daha sonra doğsa bile, sigorta süresi içinde gerçekleşen bir olaydan kaynaklanan sorumluluğu nedeniyle” demek suretiyle *occurrence basis* tercihini açıkça vurgulamıştır⁹¹.

Kanun koyucu sorumluluğa yol açan davranış görüşünü benimserken bu tercihin tüm sorumluluk sigortaları için uygulanamayacağını tespit etmiştir. Bundan dolayı TTK m. 1473 hükmünü korucuyu hükümleri düzenleyen TTK 1486. maddesi kapsamına almamıştır. Ayrıca “aksine sözleşme yoksa” ibaresi ile sigorta sözleşmesinin taraflarının rizikonun gerçekleşme anına ilişkin durumlardan istediği şekilde belirleme olanağı getirmiştir⁹². Bununla birlikte düzenlemenin emredici olmaması sebebiyle Genel Şartlarda istenilen durumun belirlenmesine olanak sağlanmıştır. Örneğin Tıbbi Kötü

⁹⁰ ÜNAN, Samim, “Türk Ticaret Kanunu Taslağı’nın Sigorta Hukuku Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düşünceler”, *Sigorta Hukuku Dergisi Özel Sayı*, Türk Ticaret Kanunu Taslağı, 2005, s. 109-196; ATAMER, Kerim, “Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Zarar Sigortalarına Giriş”, *BATİDER* ,C. XXVII, S.1, Mart 2011, s. 80.

⁹¹ Kanun Koyucu tercihini neden sorumluluğa yol açan görüşü benimsediğinin nedenleri TTK m.1473’ün gerekçesinde belirtmiştir: “Geçmişte meydana gelen bir olay nedeniyle sigortacının kendi döneminde ortaya çıkan zararlardan sorumlu olması ilkesi benimsenmiş olsaydı pratikte bu tür sigortaların uygulanabilirliğinin büyük bir ölçüde azalacağı düşünülmüştür. Zira, sigortacı sözleşme yaparken, sigortalının geçmişteki tüm iş ve işlemlerini bilmek isteyecek ve bunların ne şekilde yapıldığını kontrol etmek isteyecektir. Aksi taktirde çok büyük risklerle karşılaşabilme tehlikesi ile karşı karşıya kalabilecektir. Ayrıca, bu şekildeki bir düzenleme kötü niyetli uygulamaların da önünü açacaktır. Şöyle ki, yapmış olduğu bir hata nedeni ile tazminat talebi ile karşılaşabileceğini düşünene kişiler hemen sigorta sözleşmesi yapmak yoluna gideceklerdir: Açıklanan nedenlerden dolayı sigortacının sorumluluğu, sözleşme süresi içinde sigortalısının sorumluluğunu gerektirecek olaylara bağlanmıştır.”

⁹² ÜNAN, Taslak, s. 160; ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 80.

Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarında talep görüşü esas alınmıştır.

II. SORUMLULUK SİGORTALARININ ZORUNLU OLMASI

A. Zorunlu Sorumluluk Sigortası Kavramı

İnsan her döneminde, geleceğini tehdit eden olaylardan korunma duygusu ve çabası içinde olmuştur. 19. ve 20. Yüzyılda gelişen dünyada şehirleşme, endüstrileşme ve teknolojik ilerlemeler karşısında insanların güvenlik ihtiyaçları had safhaya ulaşmıştır. Bu güvenlik ihtiyacı hem kollektif olarak hem de ferdi olarak sağlanmaya çalışılmıştır⁹³.

Kollektif güvenliği sağlama sosyal sigortalar ile sağlanmaya çalışmış iken; ferdi güvenlik ise özel sigortaların kanun koyucu tarafından zorunlu hale getirilmesi ile sağlanmaya çalışılmıştır. Zorunlu sigortalar özel sigorta alanında görülen bir türdür. Sosyal sigortalarda zorunlu sigorta müessesesi yoktur. Çünkü sosyal sigortalar yapısı gereği sigorta ilişkisinin kurulması için sigorta akdine ihtiyaç duymaksızın kişinin statüsünden dolayı kendiliğinden oluşur⁹⁴. Zorunlu sigortalar müessesesi ise tarafların serbestçe belirledikleri bir sigorta türünün kanun koyucu tarafından sınırlandırılması ile oluşmaktadır. Başka bir anlatımla zorunlu sigortalar gerçek veya tüzel kişilerin kendi menfaatlerini çeşitli risklere karşı teminat altına alınması amacıyla rızai akidlerde söz

⁹³ **OMAĞ**, Merih Kemal, “Türk Hukukunda Mecburi Sigortalara ve Sorunlarına Genel Bir Bakış”, Zorunlu Sigortalar Paneli, İstanbul 1993, s. 8.

⁹⁴ **ALPER**, Yusuf, Sosyal Sigortalar Hukuku, Güncellenmiş 7. Baskı, Dora Yayınları, Bursa 2015, s.87; **TUNCAY**, Can/ **EKMEKÇİ**, Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 1. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2015, s. 100. Zorunlu sigortalar ile zorunlu sigortalılığı karıştırmamak gerekir. Alman hukukunda yapılan ayrıma göre bu iki kavram birbirine yakın ama farklı kavramlardır. Zorunlu sigortalılık kavramı Sosyal Sigorta Hukukunda kişilerin zorunlu olarak katılmak durumunda oldukları statüyü anlatırken; zorunlu sigorta kavramı ise özel sigortalarda sigorta yaptırma mecburiyetini ifade eder. **DALLWİG**, Florian, Deckungsbegrenzungen in der Pflichtversicherung, Berlin 2011, s. 1.

konusudur. Buna göre zorunlu sigortalar kamu yararı veya üçüncü kişilerin korunması gayesiyle zorunlu hale getirilmiş özel sigorta olarak tanımlanabilir⁹⁵.

İlk zamanlarda sorumluluk hukukundaki kusur ilkesi, zarar bir bireyin kusuruna bağlanmadıkça zarara uğrayan korumadan yararlanmayacağı anlayışından yola çıkarak bireysel bir düşünceye dayanmaktaydı. 19. yüzyılın sonlarına doğru tazminat hukukuna egemen olan toplumsal düşünce ile birlikte zararın bireysel bir kusur sonucu oluşmasa bile toplumun mağduru koruması ve zararı sadece onun sırtında bırakmaması gerektiği savunulmuştur⁹⁶. Başka bir anlatımla zararın failin yanına kar kalacak şekilde sakıncalı durumlar, modern hukukun sosyal adalet ve sosyal devlet anlayışına aykırılık teşkil etmektedir⁹⁷. Tazminat hukukunda zarar görenin zararı karşılanması temel alınmış ve kişileri sorumlu kılmak yerine zarar görenin korunması ön plana çıkmıştır. Buradan hareketle kusursuz sorumluluk halleri doğmuş ve sorumluluk sigortaları kusursuz sorumluluk hallerine karşı teminat sağlamaya başlamıştır⁹⁸.

Zorunlu sigortalar meblağ⁹⁹, mal¹⁰⁰ ve sorumluluk sigortaları gibi sigortanın birden çok alanında düzenlenmiştir. Ancak sorumluluk sigortalarının hem sigorta ettireni hem de sorumluluğu doğuran olaydan zarar gören kişiyi koruması özelliğinden dolayı bu sigorta türünde zorunluluk unsuru ağır basmaktadır¹⁰¹. Zorunlu sorumluluk

⁹⁵ **OMAĞ** Merih Kemal, “Türk Ticaret Kanunu İle 25 Haziran 1992 Tarihli Belçika Kara Sigortası Mukavelesi Kanunu Açısından Hukuki Sorumluluk Sigortaları”, *Sigorta Hukuku Dergisi*, 1997, s. 85 vd. ; **KOYUNCU**, İbrahim Serdar, “Türkiye’de Zorunlu Sigortalar ve Tarım Ürünlerinin Doğal Afet Zararlarına Karşı Himayesinde Zorunlu Sigortanın Uygulanabilirliği”, *Reasürör* , S.49, 2003, s. 8.

⁹⁶ **TANDOĞAN**, Haluk, s. 12; **EREN**, s. 511-512.

⁹⁷ **KOYUNCU**, s. 8.

⁹⁸ **TANDOĞAN**, s. 13; **EREN**, s. 512.

⁹⁹ Zorunlu meblağ sigortasına Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası örnek gösterilebilir.

¹⁰⁰ Zorunlu olarak düzenlenmiş olan mal sigortaları kapsamında intifa konusu şeyin sigortası(MK m.815) ve zorunlu deprem sigortası en önemli örnekleridir.

¹⁰¹ **ÜNAN**, Zorunlu Sigorta, s. 42; **OMAĞ**, Zorunlu Sigorta, s. 17; **HEDDERİCH**, Katharine Sophie, *Pflichtversicherung* , Studien zum Privatrecht, Mohr Siebeck, Freiburg 2011, s. 42; **DALLWİG**, s. 9; Alman Hukukunda zorunlu sigortaların özünde sorumluluk sigortaları yatmaktadır. Bu VVG 113 sorumluluk sigortaları altında düzenlenen zorunlu sorumluluk sigortaları bölümünden anlaşılmaktadır. Ancak buradan sadece Alman Hukukunda zorunlu sigortaların sadece sorumluluk sigortalarından oluştuğu

sigortalarının ferdi güvenliği sağlamaya çalışması ile sorumluluk sigortalarının zarar göreni koruma gayesi aynı amaca hizmet etmektedir. Bu nedenle sorumluluk sigortaları ile sigortaların zorunlu olması arasındaki sıkı bağ sonucu sorumluluk sigortaları kanun koyucu tarafından yapılması mecburi sigortalar arasına girmiştir¹⁰². Sosyal düşünce içinde yer alan sorumluluk sigortalarının kanun koyucu tarafından mecburi hale getirilmesi zorunlu sorumluluk sigortalarını oluşturmuştur.

Zorunlu sorumluluk sigortalarının temel mantığı kişileri sorumlu yapmaktan çok, gerçekleşen zararı giderme ve denkleştirmedir. Sorumluluk sigortalarında hem ferdi sorumluluk hem de kollektif sorumluluk fikri birlikte yer aldığından sorumluluk sigortaları tehlike sorumluluğunun sert ve ağır sonuçlarını gidermede yardımcı olmuştur¹⁰³. Sorumluluk sigortalarının zorunlu hale getirilmesine neden olan sebepleri kanun koyucu, Sigortacılık Kanunu'nda "Zorunlu Sigortalar" başlığı altında düzenlenen 13. maddesinin gerekçesinde belirtmiştir. *"Geleneksel toplumdan endüstriyel topluma geçiş süreci içinde, birtakım meslek ve faaliyetlerle uğraşan kişilerin başkalarına verebilecekleri zararların türleri ve nitelikleri giderek artmaktadır. Gelişen teknolojiye, beraberinde getirebileceği muhtemel riziko ve zararlar nedeniyle mümkün olmayacağından, zorunlu sorumluluk sigortaları ile hem zarara uğrayan kişilerin zararının tazmin edilmesi belli bir ölçüde garanti altına alınmış olmakta, hem de neden oldukları zararı tazmin borcu limitler dâhilinde sigortalının üzerinden alınmış olmaktadır."*

Sorumluluk sigortaları yapısı gereği zorunluluğu içerisinde barındırır. Birçok Avrupa ülkesinde de sorumluluk sigortaları zorunludur. Hatta Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde motorlu araçlar için zorunlu olan sorumluluk sigortalarına tek bir kriter getirmek için "European Convention on Compulsory Insurance against Civil Liability in

anlaşılmalıdır. Bkz. GAL, Jens/ WANDT, Manfred, "Response to the Questionnaire on Mandatory Insurance", AIDA German Chapter, pp. 1.

¹⁰² ADAL, Erhan, "Motorlu Taşıt Kazalarına Karşı Mecburi Mali Sorumluluk Sigortası", Prof. Dr. Naci Şensoy Hatıra Sayısı, *İÜHFM*, C.XXX, S. 3-4, s. 861; ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 44.

¹⁰³ KABUKÇUOĞLU ÖZER, Fatma Dilek, Sigortacılık Kanunu Şerhi, İstanbul 2012, s. 179.

respect of Motor Vehicles”¹⁰⁴ direktif çıkarmışlardır. Zorunlu sigortaların Avrupa ülkeleri içinde anavatanı olan Fransa 100 üzerinde zorunlu sigorta mevcuttur. Bunun çoğu sorumluluk sigortasıdır¹⁰⁵. Almanya da sorumluluk sigortaları içerisinde “Zorunlu Sigortalar” başlığı altında düzenlenen VVG 113 hükmünün öncülüğünde birçok sorumluluk sigortası mevcuttur. Diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Alman Hukukunda sorumluluk sigortaları gibi motorlu araçlar ve taşıma alanın yanında mesleki faaliyetlerde çok fazla yer almaktadır. Bunların en önemlileri § 51 Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO), § 7a Güterkraftverkehrsgesetz, § 6 Entsorgungsfachbetriebsverordnung, § 6 Entwicklungshelfergesetz, Pflichtversicherungsgesetz [PflVG] gibi zorunlu sorumluluk sigortalarıdır¹⁰⁶.

B. Zorunlu Sorumluluk Sigortalarının Özellikleri

1. Sözleşme Özgürlüğüne Müdahalede Bulunması

Sözleşme özgürlüğü Türk Borçlar Hukukuna egemen olan ilkelerden biridir. Bu özgürlük, sözleşmenin taraflarına kuracakları sözleşme ilişkilerini, sınırlarına uymak kaydı ile diledikleri gibi düzenleme yetkisi tanımaktadır. Sözleşme özgürlüğü sözleşmenin konusunu serbestçe belirleyebilme, diğer bir ifade ile istediği şekil ve içerikte sözleşme yapabilmeyi, sözleşmenin içeriğini değiştirme, sözleşmeyi ortadan kaldırmayı kapsadığı gibi, sözleşmenin karşı tarafını seçme, herhangi bir sözleşmeyi yapıp yapmama serbestisini de barındırmaktadır¹⁰⁷.

Sözleşme Özgürlüğü Türk Borçlar Kanunun 26. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. İlgili hüküm “*Taraflar, bir sözleşmenin içeriğini kanunda öngörülen sınırlar içinde özgürce belirleyebilirler*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu hüküm sözleşme özgürlüğünü

¹⁰⁴ Strasbourg, 20.IV.1959. Bu direktif değişik tarihlerde sürekli olarak yenilenmiştir. Bunlardan en sonuncusu 16 Kasım 2009 tarihli “Directive 2009/103/EC Of The European Parliament And Of The Council” adlı direktifdir. Avrupa Birliği Üye Devletleri motorlu araçların yanında uçak kazaları, nükleer enerji ve çevre kirliliği sonucunda oluşan zararlar için zorunlu sorumluluk sigortaları öngörülmüştür.

¹⁰⁵ HEDDERICH, s. 43.

¹⁰⁶ GAL/ WANDT, s. 32.

¹⁰⁷ Borçlar Hukukunda “sözleşme serbestisi ve sınırları” hakkında bilgi için bkz. EREN, s. 297. vd, OĞUZMAN, ÖZ, s. 24; REİSOĞLU, Safa, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, On dördüncü Bası, İstanbul 2000, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., s. 101 vd.

temin etmekte ise de, tarafların istedikleri şekil veya sözleşme yapıp yapmama serbestisi sınırsız değildir. Sözleşme özgürlüğü kanun veya tarafların iradesi ile sınırlandırılabilir. Sözleşme yapma serbestisine getirilen sınırlamalar kapsamında konumuz açısından önem taşıyan nokta kanunla ilgili taraflara “sözleşme yapma zorunluluğunun” getirilebilmesidir. Sözleşme yapma serbestisine; kamu hizmeti, kamu yararı, ulusal güvenlik, stratejik konuma sahip olma veya sosyal ve ekonomik sebepler ya da tüketicinin korunması gibi çeşitli nedenlerden dolayı sınırlama getirilebilir¹⁰⁸. Ancak sözleşme serbestisi prensibinin esas, sözleşme yapma zorunluluğunun getirilmesinin ise istisna olduğu unutulmamalıdır.

Sigorta sözleşmelerinde genel ilke sözleşme serbestisidir. Genel kural bu olmakla beraber kanun koyucunun iradesi ile bu sınırlandırılabilir. Sigorta sözleşmelerine bu açıdan bakacak olursak; sigorta ilişkisinin iradeye bağlı olup olmamasına göre ihtiyari(isteğe bağlı) ve zorunlu(mecburi) sigorta olmak üzere ikiye ayrılması mümkündür¹⁰⁹. Kanunda sözleşme kurma mecburiyeti yokken sigorta sözleşmesi kurulmuş ise isteğe bağlı sigorta söz konusu iken; kanun gereği kişilere sigorta sözleşmesi kurma mecburiyeti getirilmişse zorunlu sigortalardan bahsedilir.

2. Sosyal Amaç Düşüncesi Olması

Sorumluluk sigortalarının zorunlu olmasının amaçları arasında milli servetin muhafaza edilmesi, sosyal fayda ile emniyetin tesisi ve belli bir rizikoya maruz kalanların korunması gösterilebilir¹¹⁰. Bu amaçların yanında ve sorumluluk sigortalarının doğuşunun temel sebebi olan zarar görenin korunması amacı kanun koyucunun bu tür sigortaları zorunlu hale getirmesini gerekli kılmıştır. Sorumluluk sigortaları sigorta ettirenin sorumluluğunu teminat altına almış olsa bile zarar görenin

¹⁰⁸ **EREN**, s. 301; **GÜVEN**, Pelin, “Rekabet Hukukunda Sözleşme Yapma Zorunluluğu (Rekabet Kurulu Kararları Işığında Zorunlu Unsur Doktrininin Değerlendirilmesi)”, Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Rekabet Kurumu 2004, s. 4.

¹⁰⁹ Arseven’e göre zorunlu sigortalar aslında bir sigorta türü değildir. Sigorta türlerinden birine giren sigortaların, kamu yararı veya 3. şahısların korunması bakımından zorunlu hale getirilmesinden ibarettir. Bkz. **ARSEVEN**, s. 53.

¹¹⁰ **OMAĞ**, Zorunlu Sigorta, s. 15.

durumunu muhafaza etme amacı kamu menfaati düşünülerek zorunlu sigorta olarak ortaya çıkmalarına sebep olmuştur¹¹¹.

Zorunlu sigortalarda kamu menfaati, belirlemek bazen kanun koyucunun ileride oluşabilecek toplumsal tehlikelere önlem alma öngörüsü ile oluşabilecekken; bazı durumlarda ise toplumsal olaylar sonucunda oluşabilir. Buna en güzel örnek Amerika da otomobil mali mesuliyet sigortasının çoğu eyalette zorunlu hale getirilmesidir. Amerika'da trafik kazalarından her yıl etkilenen kişilerin sayısı ile Amerika'nın yıllarca süren Vietnam Savaşından etkilenen sayısı hemen hemen aynıdır¹¹². Aslında kamu menfaatinin belirleyicisi genellikle toplumun geniş kesimlerinin tehlikeler karşısındaki zayıf konumudur.

Zorunlu sorumluluk sigortalarının ekonomik boyutunun da irdelenmesi gerekmektedir.. Sorumluluk sigortalarının zorunlu hale getirilmesi büyük meblağlarda primlerin biriktirilmesine sebep olmaktadır¹¹³. Ancak toplanan primler, zorunlu sorumluluk sigortaları kamusal menfaat ön planda tutulduğundan sadece devlet kurumlarına fon sağlamak için yapılamaz¹¹⁴. Sorumluluk sigortalarının zorunlu hale getirilmesi yeni iş olanakları sağlayacağından sigortacılar tarafından genellikle olumlu karşılanmaktadır fakat şunun da gözden kaçırılmaması gerekir ki; sigorta endüstrisinde işlem hacmini büyütmek bu amaçla elde edilen gelirin ekonomiye katlı sağlayacak biçimde kullanmak zorunlu sorumluluk sigortalarının amaçları arasında yer almaz¹¹⁵. Kısa söylemiyle zorunlu sorumluluk sigortaları sırf fon yaratmak için tesis edilemez. Sigorta sektörüne fon yaratılması mecburi sigortanın varlık sebebi değil belli amaçlar için ihdas edilen sigorta türlerinin ancak yan amacı olabilir¹¹⁶. Diğer taraftan sigorta primi olarak

¹¹¹ ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 43.

¹¹² COHEN, Alma/ DEHEJEIA, Rajeev, "The Effect Of Automobile Insurance And Accident Liability Laws On Traffic Fatalities", *Journal of Law and Economics*, vol. XLVII ,October 2004, pp. 358.

¹¹³ COHEN/ DEHEJEIA, s. 361. Amerika da zorunlu motorlu araçlar için mali sorumluluk sigortalar sonucunda alınan poliçe miktarı her yıl 100 milyar dolara ulaşmaktadır. 100 milyar dolarlık meblağ fazla olsa bile oluşan kazalar sonucunda meydana gelen zararları karşılamayı yetmemektedir.

¹¹⁴ OMAĞ, Zorunlu Sigorta, s. 15.

¹¹⁵ ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 44.

¹¹⁶ OMAĞ, Zorunlu Sigorta, s. 15-16; ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 44.

toplanan ve milyonları bulan meblağların milli ekonomi içinde en iyi şekilde değerlendirilmesi de zorunlu sorumluluk sigortalarında ulaşılmak istenen sosyal gayenin gerçekleştirilmesinde kullanılabilir¹¹⁷.

Sözleşme yapma zorunluluğunun istisna olduğu göz önünde bulundurulduğunda kamu menfaati gerekli olan sigortaların zorunlu hale getirilmesinde idare çok dikkatli davranmalıdır. Kamu menfaati niteliği gereği sübjektif olduğu kadar dinamiktir. Bu dinamiklik zaman içindeki gelişim ve değişimlere bağlıdır. Bundan dolayı idare kamu menfaati olduğunu düşündüğü sigortaları her zaman dilimi içinde değerlendirmelidir¹¹⁸.

3. Müeyyidelere Tabi Olunması

Zorunlu sorumluluk sigortası sözleşmesinin her iki tarafı için bazı müeyyideler öngörülmüştür. Bu yaptırımlar zorunlu sigorta sisteminin düzen içinde işlemesi ve hedeflenen sosyal amaca ulaşabilmesi için gereklidir. Bu yaptırımların temel amacı sigorta sözleşmesi yapmaya zorlamanın yanında sigorta sözleşmesinin sürekliliğini sağlamaktır¹¹⁹.

Zorunlu sigortalar için müeyyideler Sigortacılık Kanunu'nun 13. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Yaptırım uygulanabilmesi için doğal olarak denetim mekanizması da öngörülmesi gerekirdi. İlgili madde hükmü *“Bir faaliyetin icrası ya da bir şeyin kullanılması için izin veya ruhsat vermeye veya bunları denetlemeye yetkili merciler ile ikinci fıkra uyarınca belirlenen kurum ve kuruluşlar; yürütecekleri iş ve işlemlerde, yapılması zorunlu sigortaların geçerli teminat tutarları dâhilinde yaptırılıp yaptırılmadığını araştırmakla yükümlüdür. Bu kurum ve kuruluşlar ile izin veya ruhsat vermeye ve denetlemeye yetkili mercilerce, geçerli teminat tutarında sigorta yapılmamış olduğunun tespiti halinde işlem yapılmaz. Geçerli teminat alınana kadar sigortalının zorunlu sigortaya konu teşkil eden faaliyeti yetkili merciler tarafından durdurulur.”* şeklinde düzenlenmiştir. Hükümden anlaşıldığı üzere sigorta sözleşme yapma mecburiyetine uymayan kişiler açısından faaliyet durdurma ve işlem yapılmayacağı

¹¹⁷ AYBAR, Ayhan, Sigorta Politikası, BATİDER, C. V, S.3, 1970, s. 578.

¹¹⁸ KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 18.

¹¹⁹ KOYUNCU, s. 10-11.

yaptırımını öngörülmüştür. Buna örnek olarak Karayolları Trafik Kanunu md.91göre mecburi trafik sigortası bulunmayan araçlar trafikten men edilirler. TSHK m.132/4 göre uçak mecburi sorumluluk sigortaları yaptırılmamış hava taşıt araçları Ulaştırma Bakanlığınca uçuştan men edilir.

Faaliyetlerin durdurulması veya faaliyetten men gibi durumların yanında cezai yaptırımlar söz konusu olabilecektir. Cezai yaptırımlar SK'nın 35. maddesinde adli, 34. maddesinde ise idari ceza öngörülmüştür¹²⁰. Adli ceza için SK m. 35/14 “ *Bu Kanunun 13 üncü maddesinin birinci fıkrası hükmüne aykırı olarak sözleşme yapmaktan kaçınanlar beşyüz günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.*” şeklinde düzenlenmiştir. İdari ceza için ise ilgili hüküm “*Bakanlar Kurulu, Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Bakanlık ve Müsteşarlık tarafından bu Kanuna göre alınan kararlara, çıkarılan yönetmelik ve tebliğlere ve yapılan diğer düzenlemelere uyulmaması halinde, bu Kanunda ayrıca öngörülmüş bir cezanın olmadığı hallerde onikibin Türk Lirası idarî para cezası uygulanır.*” şeklindedir.

C. Türk Hukukunda Düzenleniş Şekilleri

1. Kanun ile Düzenlenmiş Zorunlu Sorumluluk Sigortaları

Sözleşme yapma zorunluluğu sözleşme özgürlüğünü kısıtladığından dolayı zorunlu sigortaların kanun ile yapılması gerekir. Zorunlu sorumluluk sigortasının temel düzenlenişi ilgili kanunlarda yer alan hükümler ile sigorta sözleşmesi yapma mevcudiyetinin öngörülmesidir. Değişik kanunlarda zorunlu sorumluluk sigortası öngörülmüştür. Bunlar;

- 13.10.1983 tarihinde kabul edilen 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunun 91-101. Maddeleri arasında zorunlu mali sorumluluk sigortası düzenlenmiştir. KTK'nın 91. maddesi “ İşletenlerin, bu Kanunun 85 inci maddesinin birinci fıkrasına göre olan sorumlulukların karşılanmasını sağlamak üzere malî sorumluluk sigortası yaptırmaları zorunludur.” şeklindeki düzenleme ile trafik kazalarındaki sorumluluklara karşı zorunlu hale getirilmiştir.

¹²⁰ KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 179.

- 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’nun 18. maddesi *“Taşımacılar, yolcuya gelebilecek bedeni zararlar için bu Kanunun 17 nci maddesinden doğan sorumluluklarını sigorta ettirmek zorundadır.”* Bu hüküm ile birlikte karayolları üzerinde yolcu taşıma yapan kişiler mali sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır. Bu hüküm 26.04.2016 tarihli ve 29695 sayılı Resmi Gazete’de 6704 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ortadan kaldırılmış olup sadece zorunlu trafik mali sorumluluk sigortası yapılması öngörülmüştür.

- Kabul tarihi 14.10.1983 olan 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu’nda iki farklı zorunlu sorumluluk sigortası öngörülmüştür. Bunlardan ilki *“Yurt içi veya yurt dışı yolcu, yük ve posta taşımaları yapmaya yetkili kılınan taşıyıcılar, taşıma sözleşmelerinden doğabilecek zararlardan dolayı tazminat taleplerinin teminatı olmak üzere, asgari 124 üncü madde esaslarına göre saptanan sorumluluk sınırları içerisinde mali mesuliyet sigortaları yapmakla yükümlüdürler.”* şeklinde düzenlenen ve taşıma sözleşmelerinden doğan tazminat taleplerine karşı güvence sağlayan TSHK’nın 132. maddesidir. Diğer hüküm ise üçüncü kişilere verilecek zararlara karşı mali mesuliyet sigortası öngören 138. maddedir.” Türk hava sahasında uçuş yapacak Türk ve yabancı sivil hava araçları için; üçüncü şahıslara verilecek zararın teminatı olarak işleyen tarafından mali mesuliyet sigortası yaptırılması zorunludur.

- Seyahat Acenteleri için öngörülmüş olan sorumluluk sigortası 13.01.2007 tarihli 5571 sayılı Seyahat Acenteleri ve Seyahat Acenteleri Birliği Kanunu ile birlikte kabul edilmiştir.

- 03.03.2005 tarihli ve 5312 sayılı Deniz Çevresinin Petrol Ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale Ve Zararların Tazmini Dair Kanun ile kıyı tesislerinin deniz kirliliği için zorunlu mali sorumluluk sigortaları yaptırmayı öngörülmüştür.

2. Sigorta Genel Şartları İle Düzenlenmiş Olanlar

Zorunlu sorumluluk sigortalarının ancak kanun yolu ile düzenlenebileceğinin daha önce belirtmiştik. Genel kural bu olmakla birlikte Sigortacılık Kanunun 13. maddesinin

“Bakanlar Kurulu, kamu yararı açısından gerekli gördüğü hallerde zorunlu sigortalar ihdas edebilir.” hükmü ile zorunlu sigorta yapmaya yetkisi Bakanlar Kuruluna’da tanınmıştır¹²¹.

Sigortacılık Kanunu ile Bakanlar Kuruluna verilen yetki anayasal tartışmalara neden olabilecek niteliktedir. Zorunlu sorumluluk sigortaları ile kısıtlanan sözleşme özgürlüğü Anayasa içerisindeki temel hak ve özgürlükler kısmında düzenlenmiştir. Temel hak ve özgürlükler kamu düzeni ile kamu yararı açısından ancak kanun ile sınırlandırılabilir. Kanun yapma işlemi yasama organının görev alanı içerisinde olduğu düşünüldüğünde Bakanlar Kurulunun verilen bu husus, yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesine aykırı olduğu düşündürmektedir. Teorik olarak tartışma yer almaktaysa da uygulama da Bakanlar Kurulu Kararları ve Hazine Müsteşarlığının çıkardığı sigorta genel şartlarında zorunlu sorumluluk sigortaları öngörülebilmektedir.

Zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörülmüş ve mevzuatımızda yer almış sigorta genel şartları şunlardır:

- Deniz yolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
- Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
- Özel Güvenlik Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
- Tehlikeli Maddeler ve Tehlikeli Atık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
- Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
- Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası
- Karayolu Taşımacılık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası
- Sertifika Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası

¹²¹ KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 180.

D. Zorunlu Sorumluluk Sigortasının Tarafları

1. Sigortacı

Sigorta sözleşmesi iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme niteliği taşıdığından; bu sözleşmenin bir tarafını sigortacı diğer tarafını sigorta ettiren oluşturmaktadır. Sigortacının tanımı Türk Ticaret Kanunu'nda doğrudan yapılmamıştır. Zorunlu sorumluluk sigortalarını düzenleyen birçok sigorta genel şartlarında sigortacı *“Türkiye’de genel sorumluluk branşında ruhsatı bulunan ve bu sigorta ile sigorta ettirenin sorumluluğunu poliçede yazılı sigorta bedeline kadar teminat altına alan sigorta şirketini”* tanım olarak gösterirken; Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik belli bir prim karşılığında sigorta sözleşmesi ile risk üstlenen kişi olarak tanımlamıştır. Bu tanımlardan yola çıkarsak sigortacı, sigorta sözleşmesi ile güvence altına aldığı risk gerçekleştiğinde sigorta ettirene veya onun tayin ettiği başka bir kimseye tazminat ödemeyi taahhüt eden taraftır¹²².

Sigortacılık mesleğinin belli bir organizasyon ve mesleki yeterlilik gerektirmesi sebebiyle kanun koyucu gerçek kişilerin sigortacı olmasının önüne geçmiş¹²³; sadece anonim ve kooperatif şeklinde kurulmuş ticaret şirketleri ile sınırlandırılmıştır. Kanun koyucu bu sınırlandırmayı Sigortacılık Kanunu 3. maddesinde *“Türkiye’de faaliyet gösterecek sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin anonim şirket veya kooperatif şeklinde kurulmuş olması şarttır.”* ifade etmiştir. Türk Ticaret Kanunu’nun 1402. maddesi de karşılıklı sigortayı düzenleyen hükümlerinde sigorta şirketlerinin kooperatif şeklinde yapılması gerektiğini açıkça belirtmiştir.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigorta ettiren açısından düzenlenen sigorta ettirme zorunluluğu karşısında sigortacının da sigortalama mecburiyetinin olması gerekir. Tek taraf için öngörülen zorunluluk sigorta hukuku bağlamında diğer taraf için hiçbir şey ifade etmez¹²⁴. Zorunlu sorumluluk sigortalarının sözleşme özgürlüğünün bir görünümünü sigortacı açısından görmekteyiz. Sigortacının sigortalama mecburiyetinin olmaması, zorunlu sorumluluk sigortalarıyla hedeflenen sosyal himaye amacına engel

¹²² KENDER, Sigorta Hukuku, s. 215; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 14; BOZER, Sigorta Hukuku, s. 32; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 46; KAYIHAN/BAĞCI, s. 131.

¹²³ CAN, Sigorta Hukuku, s. 225.

¹²⁴ OMAĞ, Zorunlu Sigorta, s. 30; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 181.

olabilecek ve sigorta yaptırmak isteyen kişiyi de kanunlarda gösterilen yaptırımlara maruz bırakabilecektir. Bu noktadan yola çıkarak TTK'nın 1483. maddesinde zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacı faaliyet gösterecekleri dalların kapsamında bulunan sigorta türleri ile bir sözleşme kurma talebi geldiğinde sigorta yapmak zorundadır¹²⁵. Bu hüküm SK'nın 13. maddesinde belirtilen düzenlemenin Türk Ticaret Kanunu'na doğrudan alınması ile oluşturulmuştur.

2. Sigorta Ettiren

Sigorta sözleşmesinin taraflarından biri olan sigorta ettiren, sigorta sözleşmesi yaptıran kimseye denir¹²⁶. Zorunlu sorumluluk sigortasında sigorta ettiren ise kanunen sigorta yapması zorunlu kimsedir. Bu zorunluluk, kişinin meslek veya hukuki vasfından

¹²⁵ Zorunlu sorumluluk sigortaları için en önemli hususlardan biri de taraflar arasında çıkan uyuşmazlıkta görevli ve yetkili mahkemenin belirlenmesidir. Birçok Yargıtay kararı şu yöndedir: “Dava, trafik (ZMSS) sigorta sözleşmesinden kaynaklanan rücu tazminat istemine ilişkindir. Türk Ticaret Kanunun 4. maddesinde, bu kanundan doğan hukuk "davalarının" ticari dava sayıldığı, aynı kanunun 5. maddesinin 2. fıkrasında, bir yerde ticaret mahkemesi varsa asliye hukuk mahkemesinin vazifesi içinde bulunan ve bu kanunun 4. maddesi hükmünce ticari sayılan "davalara", ticaret mahkemesinde bakılacağı hususları düzenlenmiştir. Aynı Kanunun 3. maddesinde, "Bu Kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir" hükmüne yer verilmiş, 1483 ve devamı maddelerinde de "zorunlu sorumluluk sigortaları" düzenlenmiştir. Bir hukuki işlemin veya fiilin Türk Ticaret Kanunu kapsamında kaldığının kabul edilmesi için yasanın amacı içerisinde yukarıda tanımları verilen bu kanunda düzenlenen hususlarla, bir ticari işletmeyi ilgilendiren bir hukuki işlemin veya fiilin olması gerekir. Dava konusu olayda talebin, trafik kazası nedeniyle zarar gören 3. kişiye davacı trafik sigortacısı tarafından ödenen tazminatın sigortalısından rücu tahsili istemine ilişkindir. Davacının ödeme yaptığı kişinin haklarına halef olmaktan dolayı değil, sigortalısı olan davalının ZMSS sigorta poliçesine ve ZMSS Genel Şartları'na aykırı davranışı nedeniyle tazminat isteminde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda, uyuşmazlık sigorta hukukundan kaynaklanmış olup sigorta hukuku ise 6102 Sayılı TTK 6.Kitap ve 1401 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olup TTK 4/1-a maddesi gereği davanın Asliye Ticaret Mahkemesi'nin görevine girdiğinden mahkemece davanın esasına girilerek tarafların delillerinin toplanması, iddia ve savunmalarının değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde davanın görevsizlik nedeniyle reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir.” 17. HD., 2015/10867 E. , 2016/813 K., T. 25.1.2016.

¹²⁶ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s.174; **KUBİLAY**, Sigorta Hukuku, s.40. Ayrıca Sigorta ettiren CIF, FOB ve CIP satış bakımından satıcı, franchising sözleşmesinde franchise alan, finansal kiralama(leasing) sözleşmesinde ise kiralayandır. (**KUBİLAY**, Sigorta Hukuku, s.41-42.)

kaynaklanabilir. Sigorta sözleşmesi yaptırmak için herhangi bir özel şart aranmamış; sadece medeni hakları kullanma yetkisine sahip ve reşit olması yeterli görülmüştür¹²⁷.

Sigorta sözleşmelerinde sigorta ettiren ile sigortalı farklı kavramlardır. Sigorta sözleşmesindeki risk gerçekleştiğinde sigorta himayesinden istifade eden kişi sigortalı olarak tanımlanır. Sigorta sözleşmesinde sigorta ettiren kendi menfaatine yaptığında sigortalı sıfatı kendine ait olurken; başkasının menfaati için bir sigorta sözleşmesi yaptığında sigortalı sıfatı kendinde barındırmaz. Sigorta hukukunda bu durum başkası hesabına sigorta olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir anlatımla, başkası hesabına sigorta, sigorta ettirenin başkasının menfaatine sigorta sözleşmesi yapmasıyla ortaya çıkmaktadır¹²⁸.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında başkasına hesabına sigortanın uygulanabileceği alanların başında gelmelidir. Sorumluluk sigortası aynı anda birden çok kişinin sorumluluğu kapsayacak şekilde yapılabilmektedir. Örneğin, İsviçre’de trafik sigortasında sadece işleten değil; işletenin eylemlerinden sorumlu olduğu kişiler de sigorta ile teminat altına alınmaktadır¹²⁹.

Türk Hukukunda sorumluluk sigortalarında egemen olan kendi hesabına sigortadır. Genel kural bu olmakla birlikte mal sigortaları için düzenlemiş TTK 1454. maddesindeki başkasına hesabına sigorta, TTK m.1485 hükmü ile sorumluluk sigortaları için de öngörülmüştür. Dolayısıyla sorumluluk sigortalarında da prim ödeyerek sigorta sözleşmesi yapan sigorta ettiren ile sorumluluğu teminat altına alınan sigortalı ayrı kişiler bilecektir¹³⁰.

Türk Hukuku’nda kanunda başkası lehine sorumluluk sigortasının örneğini işletme için öngörülen sorumluluk sigortasında öngörülmüştür. Türk Ticaret Kanunu’nun 1473.

¹²⁷ **BOZER**, Sigorta Hukuku, s. 32.

¹²⁸ **SELÇUK**, Ali Uygur, “Başkasına Hesabına Sigorta Sözleşmesi ve Üçüncü Kişi Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Yıl:6 Sayı 60, Ağustos 2011, s. 26; **KAYIHAN/ BAĞCI**, s. 136-137.

¹²⁹ **ADAL**, Erhan, “Trafik Kazalarında Zarar Görenin Himayesi”, *BATIDER*, C.II, S.3,1964 s. 389. **ÜNAN**, Zorunlu Sigorta, s. 46.

¹³⁰ **SELÇUK**, s. 26.

maddesinin ikinci fıkrasında işletme ile ilgili sorumluluk sigortası, sigortalının temsilcisi ile işletmenin veya işletmenin bir kısmının yönetiminde, denetiminde ve işletmede çalıştırılan kişilerin sorumluluğunu da karşılayacak şekilde kapsamı genişletilmiştir. Bu uygulama isteğe bağlı sorumluluk sigortalarında ve ayrıca sözleşme ile aksi kararlaştırılabilecek şekilde düzenlenmiştir¹³¹. Bu hükme benzer hükümler zorunlu sorumluluk sigortaları için de öngörülmesi gerekmektedir¹³².

E. Tarafların Hak ve Borçları

Türk Ticaret Kanunu sigorta sözleşmesine taraf olanların haklarını ve borçlarını düzenlerken borç ve yükümlülük terimi kullanmayı tercih etmiştir. Sigorta ettirenin ve sigortacının yapması gereken davranışlar için genellikle yükümlülük terimi kullanılmıştır. Ancak yükümlülük terimi geniş bir kavramı ifade eder. Yükümlülük sözleşme ilişkisi içerisinde alacaklının zorla talep edebileceği borçlunun ise yapmak zorunda olduğu yüklerdir¹³³. TTK’da sözleşme öncesi sigorta ettiren tarafından bilgi verilmesi, rizikonun ağırlaştırılması, rizikonun gerçekleştiğinde bilgi verilmesi ve gerçekleşen riziko ile ilgili bilgi ve belgelerin aktarılması gibi durumlar için yükümlülük terimi kullanılmıştır. Sigorta hukukunda sigorta ettirenin yerine getirmesi gereken bazı hareketler vardır ki bunlar sigorta ettiren tarafından yapılmadığı için sigortacı talepte bulunamaz. Sadece sigortacının hak kaybı olduğu davranış şekilleridir. Sigorta hukukunda bu “görev” olarak tanımlanmaktadır¹³⁴. Türk Ticaret Kanunu bazı durumlarda görev olarak kabul edilen sözleşme öncesi bilgilendirme, riziko ağırlaştırmama, riziko sonrasında sigortacıya bildirme gibi görevler, düzenlemelerde “yükümlülük” olarak öngörülmüştür¹³⁵. Çalışmanın bu bölümünde sadece sigorta ettirenin yükümlülüklerin anlamına yer verilecek olup, görevlere aykırılık halinde yaptırım konusu ise ikinci bölümde değinilecektir.

¹³¹ ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 82.

¹³² ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 47.

¹³³ EREN, s. 29; ÖZDAMAR, s. 115.

¹³⁴ ÜNAN, Samim, “2011 Tarihli Türk Ticaret Kanunu’nda Sigorta Ettirenin Görevleri”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXV, 2011, s. 47.

¹³⁵ ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 40.

1. Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri

a) Prim Ödeme Borcu

aa) Prim

Sigorta sözleşmesinin tam iki tarafa borç yükleyen karakterinden kaynaklı sigortacının riziko taşıma ediminin karşısında sigorta ettirenin prim ödeme borcu söz konusudur¹³⁶. Bir başka deyişle, sigorta ettirenin sigorta sözleşmesinde yer alan sigorta himayesinden yararlanmak için ödenmesi gereken bedel sigorta primi olarak adlandırılmaktadır. Sigorta ettirenin prim ödeme borcu, sigorta sözleşmesinin temel unsuru olmasına ve TTK m. 1430 sigorta ettirenin asli edimi olduğunu belirtmesine rağmen sigorta primi doğrudan tanımlanmamıştır. Doktrindeki ve uygulamadaki sigorta primi tanımı “ *sigortacının sigorta sözleşmesinde yer alan sigorta himayesini sağlamasına yönelik, sigorta ettirenin yerine getirmesi gereken edimdir.*” şeklinde yapılmıştır¹³⁷.

Sigorta primi yerine sigortacılıkta sigorta ücreti¹³⁸ veya riziko bedeli terimleri de kullanılmaktadır¹³⁹. Zorunlu sorumluluk sigortalarını düzenleyen kanunlarda ve genel şartlarda sigorta primini de içine alan sigorta ücreti terimi kullanılmıştır¹⁴⁰. Sigorta ücreti, prim ile birlikte vergi, resim, harç ve sigorta işlemleri dolayısıyla yapılacak masraflar dahil edilerek oluşturulur.

¹³⁶ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 235; **ARSEVEN**, s. 93; **KUBİLAY**, s. 33; **CAN**, Sigorta Hukuku, s. 223.

¹³⁷ **KOENİG**, Willy, Sigortalar Hukuku, Ankara 1954, s. 58; **ATABEK**, Sigorta Hukuku, s. 154; **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 235; **ARSEVEN**, s. 117; **AYLİ**, Ali, Zarar Sigortalarında Prim Ödeme Borcu, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2003, s. 5; **KAYIHAN**, Şaban, Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s. 94.

¹³⁸ **ATABEK**, Sigorta Hukuku, s. 7.

¹³⁹ Örneğin KMSGŞ'da C.1 “*Sigorta ücreti; prim, Güvence Hesabına katılma payı ile sigorta sözleşmesine, bedeline veya primine ilişkin olarak mevcut ve ileride konulacak vergi, resim ve harçlardan oluşur.*” şeklindeki düzenlemesi sigorta ücretini primi de içine alan daha geniş kavramı ifade eder.

¹⁴⁰ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 55.

Sigorta sözleşmesinde primin önemi sigorta sorumluluğunun başlaması sağlamasıdır. Sigortacının sorumluluğun başlayabilmesi için primin tamamının veya primin taksitle ödenmesi kararlaştırılmış ise, ilk taksidinin sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gereklidir. Karada ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigortalarda sigorta primi poliçe henüz düzenlenmemiş olsa bile, sözleşmenin yapıldığı anda ödenir¹⁴¹.

bb) Primin Belirlenmesi Ve Yetkili Mercii

Zorunlu sorumluluk sigorta sözleşmelerindeki temel sorunlardan biri prim miktarının belirlenmesidir. Sigorta priminin sınırlarını rizikonun gerçekleşmesi ihtimali, sigortayla güvence altına alınan menfaatin değeri, sigorta sözleşmesinin süresi ve tahsil edilen primlerin nemalandırılması imkânı gibi durumlar çizer. Bu durumlardaki artma veya çoğalma, risk durumunu değiştireceği için primde bu durumlara göre belirlenecektir¹⁴².

Sigorta prim miktarının belirlenmesi ya sigorta şirketleri tarafından ya da kanun koyucunun belirlediği bir yetkili bir merci tarafından belirlenmektedir. Bu noktada prim belirlemede iki farklı sistem ortaya çıkmaktadır. Birincisi sigorta şirketlerinin prim miktarını serbestçe belirleyebildikleri serbest tarife sistemi ve yetkili mercilerin sigorta primlerini tasdik-tanzim ile belirledikleri tarife sistemidir¹⁴³.

Sigortacılık Kanunu'nun 12. maddesi sigorta primin belirlenmesinde hangi sistemin kullanılacağını göstermektedir.

“1)Sigorta tarifeleri, sigortacılık esasına ve genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olarak sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenir. Ancak, bu

¹⁴¹ **ALGANTÜRK LIGHT**, Didem, “Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri”, “10. Yıl’a Armağan” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , Yıl:11 Sayı: 22 Güz 2012/2, s. 2.

¹⁴² **ARAL ELDELEKLİOĞLU**, İrem, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu”, “10. Yıl’a Armağan”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , Yıl:11 Sayı: 22 Güz 2012/2, s. 209; **ARAL**, İrem, “Sigorta Sözleşmelerinde Prim Ödeme Borcu”, *MÜHD*, C.13 S. 3-4, s. 122.

¹⁴³ **AYLİ**, Prim, s. 14-15.

Kanuna ve diğer kanunlara göre ihdas edilen zorunlu sigortaların teminat tutarları ile tarife ve talimatları Bakan tarafından tespit olunur ve Resmî Gazetede yayımlanır.

(2)Bakan, gerek görülen hallerde hayat, bir yıldan uzun süreli ferdî kaza, sağlık, hastalık ve ihtiyarî deprem sigortaları tarifeleri ile prim, formül ve cetvellerinin uygulamaya konulabilmesini Müsteşarlığın onayına tâbi kılabilir veya özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla gerekli görülen hallerde, tespit ve ilan ettiği aracılık komisyonlarını, tasdiğe tâbi kıldığı veya tespit ettiği her türlü tarifeyi serbest bırakabilir.”

Kanun maddesinde de anlaşıldığı üzere sigortalara uygulanacak sigorta tarifelerini belirleme işi sigortacılık esasına ve genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olmak şartıyla sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenebilir. Genel hüküm bu olmakla birlikte Kanun Koyucu zorunlu sigortalarda tarifelerin belirlenmesi, Bakan tarafından Müsteşarlığın onayına sunarak yapılır¹⁴⁴.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında serbest tarife sisteminin belirlenmesi primleri düşürmek suretiyle sigortayı cazip hale getirilebileceği düşünülebilir. Ancak zorunlu sorumluluk sigortalarının yapısı gereği kişileri sigorta yapmaya mecbur bıraktığından sigorta ettirenlerin sayısı artacağından bu sayede zaten düşecek olan prim, bir de serbest tarife rejimi dolayısıyla düşerse şirketlerin ödeme kabiliyetlerini etkileyecektir¹⁴⁵. Ancak serbest tarife sisteminde bu durumun tam tersi de olabilir. Şöyle ki sigorta şirketlerinin gerçekleşen zarar miktarının fazla olması durumunda da serbest tarife sisteminden yararlanarak sigorta primlerini yüksek tutabilir. Yüksek primden dolayı sigorta yaptırmak zorunda olan kişiler sigorta yapmaktan kaçınabilir¹⁴⁶.

¹⁴⁴ İlgili maddenin eleştirisi için bkz. **KENDER**, s. 74; Karşı görüş için bkz. **KABUKÇUOĞLU ÖZER**, s. 172.

¹⁴⁵ **OMAĞ**, Zorunlu Sigorta, s. 31.

¹⁴⁶ Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası'nda Tarife Uygulama Esasları Hakkında Yönetmelik'te yapılan değişiklik ile trafik sigortası primlerinin, belirlenen esaslar içinde sigorta şirketleri tarafından tespit edilmesine karar verilmiştir. 2014 yılındaki yeni uygulamalarla beraber tüm prim artışları ve indirimleri sigorta şirketlerine kaldı.

b) Bilgilendirme Yükümlülüğü

aa) Sözleşme Öncesi Bilgilendirme Yükümlülüğü

Sigorta branşında rizikonun belirlenmesi, sigortacı açısından sigorta sözleşmesinin kurulup kurulmaması yönündeki iradesi ortaya koyması açısından önemlidir. Kısaca sigortacı yapılacak sözleşmeden önce sigortalatılmak istenen rizikoyu tam olarak öğrenmek ve bilmek ister. Öngörülen rizikoyu kendi yapacağı araştırma ile tespit edeceği gibi; sigorta sözleşmesinin diğer tarafı olan sigorta ettirenden de doğru bilgi için talepte bulunabilir. Sigorta sözleşmesinin yapılması sırasında sigorta ettiren gerekli ve lüzumlu bilgileri sigortacıya vermekle yükümlüdür¹⁴⁷.

Sigorta ettirenin sözleşme kurulurken var olan beyan yükümlülüğü, zarar sigortalarında Türk Ticaret Kanunu'nun 1435 ilâ 1443 üncü maddelerinde; can sigortalarında ise 1497 ve 1498 inci maddelerinde düzenlenmiştir. Sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğü ana muhtevası TTK md 1435'te *"Sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar, sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise, önemli kabul edilir. Sigortacı tarafından yazılı veya sözlü olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilinceye kadar önemli sayılır."* şeklinde düzenlenmiştir. Bu hükümden anlaşıldığı üzere sigorta ettiren sigorta yaptıracığı sırada sigorta sözleşmesi için önemli hususları ya da önemli kabul edilebilecek durumları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Önemli husus veya önemli kabul edecek durumu belirleme kriteri,

¹⁴⁷ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 253; **FRANKO**, Nisim, "Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken İhbar Mükellefiyeti", Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIV, 4-5 Nisan 1997, s. 317; **AYLI**, Ali, "Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Kuruluşundaki İhbar Yükümlülüğüne İlişkin Hükümlerin TTK Tasarısı Çerçevesinden Yeniden Değerlendirilmesi", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, S.6, Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ'ye Armağan, Diyarbakır, Eylül 2005, s. 190; **ÖĞÜZ**, Zehra Şeker, Sözleşme Öncesi İhbar Görevi, Filiz Kitabevi Basım, İstanbul 2010, s. 21 ;**ŞENOCAK**, Kemal, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi İhbar Külfetine Umumi Bir Bakış", Türk-Alman Anonim Şirketler ve Sermaye Piyasası Hukuku'nda ve Sigorta Hukuku'nda Güncel Gelişmeler Sempozyumları 19 -20 Haziran 2014, Kayseri, s. 105. Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz. **AYİTER**, Kudret, "Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken Mevcut İhbar Yükümlülüğü", Ticaret Ve Banka Hukuku Haftası , 7 Nisan-3 Mayıs 1959, Ankara 1960.

sigortacıya bildirilmeyen hususun sözleşmenin yapılmamasını veya değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte olmasıdır¹⁴⁸.

Sözleşmenin kurulması sırasında sigorta ettirenin vermiş olduğu bilgiler ile gerçekte olan durum farklıysa beyan yükümlüğünün ihlalden söz edilir. Başka bir anlatımla ihlal, beyan yükümlüsü tarafından bilinen ya da bilinmesi kendisinden beklenen hallerin bildirilmemesi, eksik veya yanlış bildirilmesi ile gerçekleşir. Ancak bildirmeyen veya yanlış bildirilen durumu sigortacı biliyorsa beyan yükümlülüğüne aykırılıktan dolayı bir talepte bulunamaz¹⁴⁹.

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğü genel hükümler kısmında düzenlendiği için bütün sigorta türleri için uygulama alanı bulacaktır. Zorunlu sorumluluk sigortaları da bu kapsama dâhildir. Zorunlu sorumluluk sigortalarını düzenleyen genel şartların tümünde sözleşme öncesi bildirim yükümlülüğü düzenlenmiştir. Genel şartlardaki bu düzenlemeler Türk Ticaret Kanunu'na paralel bir şekilde olmasına rağmen daha fazla ayrıntılara yer verilmiştir¹⁵⁰.

¹⁴⁸ AYLİ, İhbar, s. 192; ÖĞÜZ, s. 95; ŞENOC AK, İhbar, s. 109-110.

¹⁴⁹ ÖĞÜZ, s. 140; ŞENOC AK, İhbar, s. 112.

¹⁵⁰ Örneğin Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları C.2 'de sigorta yapılması sırasındaki ihbar yükümlülüğü şu şekilde düzenlenmiştir: “Sigorta ettiren/sigortalı, sözleşmenin yapılması sırasında bildiği veya bilmesi gereken tüm önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortacıya bildirilmeyen, eksik veya yanlış bildirilen hususlar, sözleşmenin değişik şartlarda yapılmasını gerektirecek nitelikte ise, önemli kabul edilir. Sigortacı tarafından yazılı olarak sorulan hususlar, aksi ispat edilinceye kadar önemli sayılır. Sigortacı sigorta ettirene/sigortalıya cevaplaması için sorular içeren bir liste vermişse, sunulan listede yer alan sorular dışında kalan hususlara ilişkin olarak sigorta ettirene/sigortalıya hiçbir sorumluluk yüklenemez; meğerki sigorta ettiren/sigortalı önemli bir hususu kötü niyetle saklamış olsun. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin/sigortalının ihmali ile beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinin tespiti durumunda, bu ihlal tazminatın miktarına yahut rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmalin derecesine göre ihlal sonucu tazminat miktarına etki eden tutar ilgisine göre sigorta ettirene/sigortalıya rücu edilir. İhmal kast derecesinde ve beyan yükümlülüğünün ihlali ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı varsa, hak sahibine ödenen tüm tazminat ilgisine göre sigorta ettirene/sigortalıya rücu edilir, bağlantı yoksa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak, ödenen sigorta tazminatını rücu en tahsil eder”

Ayrıca zorunlu sorumluluk sigortaları için bazı durumlarda sigortacının durumu bilmediği iddia edememesi gerekir. Sigorta Bilgi Merkezi Yönetmeliği¹⁵¹ kapsamında Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi kurulmuştur. Yönetmeliğin “Bilgi Kayıtlarına Erişim” başlıklı 24. maddesine göre; başta sigortalılar olmak üzere yetkilendirilen kişiler, Merkez tarafından tutulan kayıtlara erişebilmektedir. Bu yetkilendirilen kişiler arasında sigortacılar ve acenteleri de olmaktadır. Bu sebeple, geçmiş sigortalara, hasar taleplerine dair ve bunun gibi sigorta ettirenin önceki sigorta işlemlerine ilişkin hususların ihbar edilmesine gerek yoktur¹⁵².

bb) Sözleşme İçerisinde Beyan ve Rizikoyu Ağırлаştırmama Görevi

Riziko ağırлаştırmaması ile sözleşme süresince beyan yükümlülüğü birbirine sıkı sıkıya bağlı kavramlardır. Herhangi bir şekilde sigorta sözleşmesi süresince riziko ile ilgili değişiklikler sigortacıya bildirmelidir. Sözleşme süresince değişiklikler genellikle rizikonun bir şekilde ağırлаşması sonucunda meydana gelir. Riziko ağırлаşması ise sigorta sözleşmesi ile teminat altına alınan mevcut durumun sigorta ettiren tarafından sigortacı aleyhine değiştirilmemesini ifade eder¹⁵³. Başka bir anlatımla sigorta sözleşmesi kurulduğu andaki tehlike olgularının bir kısmının değişmesi ve bunun sonucunda rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artmasıdır¹⁵⁴. Türk Ticaret Kanunu m. 1444’de rizikoyu ağırлаştırmama görevi ayrıntılı olarak düzenlenmiş olmasına karşın tanım yapılmaktan kaçınılmıştır. Riziko ağırлаştırmasının öğretide¹⁵⁵ genel kabul gören tanımı *"riziko ağırлаşması, sigorta akdi kurulurken beyan edilen rizikoyu kıymetlendirmeye yarayan faktörlerin sigorta süresi içinde, rizikonun gerçekleşme*

¹⁵¹ 09.08.2008 tarih ve 26962 sayılı Resmi Gazete yayınlanmıştır.

¹⁵² ŞENOCAK, İhbar, s. 114.

¹⁵³ OMAĞ, M. Kemal, Türk Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırлаşması Sorunu, Ankara, 1985, s. 14; FRANKO, Nisim, Sigorta Akdinde Rizikonun Ağırлаşması, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu IX, 8-9 Mayıs 1992, s. 99-118; ÜNAN, Görev, s. 63.

¹⁵⁴ KANER, Görev, s. 316.

¹⁵⁵ OMAĞ, Riziko Ağırлаşması, s. 41; Benzer mahiyetteki tarif için bkz.: İMRE, Zahit, "Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırлаşması", İÜHFM., C. XII, S. 1, 1946, s. 288; AYLI, Ali, Türk Sigorta Hukukunda Rizikoyu Ağırлаştırmama Ve Sözleşmenin Süresi İçindeki Riziko Değişikliklerini İhbar Yükümlülükleri, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 2 Temmuz 2011, s. 156.

ihtimalini veya muhtemel zarar miktarını arttıracak dolayısıyla akdin feshini veya tadilini gerektirecek bir şekilde değişmesidir " şeklindedir.

Riziko ağırlaştırılması içinde değerlendirilen bir değişikliğin bazı unsurları taşıması gerekir. Bu unsurlar, rizikonun durumunda süreklilik arz eden bir değişiklik olmalı, değişiklik sigorta sözleşmesinin kuruluşundan sonra gerçekleşmiş olmalı, rizikonun gerçekleşme ihtimalini veya muhtemel zarar miktarını arttırmalı, nihayet değişiklik esaslı olmalıdır. Bu durum rizikonun ağırlaştırma durumu söz konusu olur ve taraflar arasında belirlenen prim riziko dengesi sigortacı aleyhine bozulmuş olur¹⁵⁶. Bu nedenle prensip olarak sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırmama görevinden bahsedilir.

Rizikonun sözleşmesi süresince herhangi bir şekilde değişikle uğradığı zaman bunun sigortacıya bildirilmesi gerekir. Rizikonun gerçekleşme ihtimalinin artması demek sigortacı için prim miktarının artırılması demektir. Bu nedenle sürekli bir edimi ifade eden sigorta sözleşmesi için sigorta ettirene/sigortalıya sözleşme süresi içerisinde beyan yükümlülüğü yüklemiştir¹⁵⁷.

ccc) Riziko Sonrası İhbar Görevi

Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleştiğini herhangi bir şekilde öğrendiğinde vakit kaybetmeden sigortacıya bildirir.(TTK m. 1446/1) Sigorta ettiren için öngörülen bu yükümlülük, sigorta sözleşmesi içerisindeki ve riziko gerçekleşmeden önceki bildirim yükümlülüğünün farklıdır. Riziko gerçekleşmeden önceki bildirim yükümlülükleri prim ile riziko arasındaki dengeyi sağlamaya yönelikken; riziko sonrası ihbar yükümlülüğü ise oluşan zararı tespit etmeye yöneliktir. Zararın tespiti yanında zararın azaltılması veya artmasına engel olacak davranışlar gösterilmesine hizmet eden bir amacı da mevcuttur¹⁵⁸.

Rizikonun gerçekleştiğinin hızlı bir şekilde sigortacıya bildirilmesi ve bunun sonucunda sigortacının öğrenmesi taraflar açısından olumlu neticeler doğuracaktır. Zararın daha fazla artmasına engel olabilecek tedbirleri alabileceği gibi rücu ve zararın

¹⁵⁶ İMRE, s. 288; OMAĞ, Riziko Ağırlaştırılması, s. 54; MEMİŞ, Tekin, Yangın Sigortasında Riziko, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2001, s. 125; AYLI, Riziko Ağırlaştırılması, s. 158.

¹⁵⁷ ULAŞ, Zarar Sigortalıları, s. 92; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 86.

¹⁵⁸ KENDER, Sigorta Hukuku, s. 275; BOZER, Sigorta Hukuku, s. 234; MEMİŞ, Riziko, s. 176.

tespiti gibi kendi lehine olan olguları oluşturan delilleri toplaması olumlu neticelere örnek olarak gösterilebilir¹⁵⁹.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1446. maddesi rizikonun gerçekleşmesi sonucundaki ihbar görevini düzenlemiştir. Bu madde sigorta ettirene riziko gerçekleştikten sonra “rizikonun gerçekleştiğini öğrenince durumu gecikmeksizin sigortacıya” bildirmesi öngörmüştür. Burada kesin bir süre öngörülmemiş; “gecikmeksizin” tabiri kullanarak mümkün olan en kısa sürede sigortacıya hemen bildirme görevi yerine getirmesi ifade edilmeye çalışılmıştır¹⁶⁰.

Türk Ticaret Kanunun 1446. maddesi genel hükümler içerisinde düzenlendiği için tüm sigorta türlerine uygulanacaktır. Mal ve hayat sigortalarında rizikonun oluşma zamanı kolay belirlendiğinden bu yükümlülük için bir sorun teşkil etmemekte iken sorumluluk sigortalarında ise rizikonun gerçekleşmesi anı ise tartışmaya açıktır. Sorumluluk sigortaları için rizikonun gerçekleşmesi anı *claims made* ya da *occurrence basis* görüşünün hangisinin benimsenmesine göre farklılık gösterecektir. Bu nedenle genel hükümlerde düzenlenen riziko sonrası ihbar görevi sorumluluk sigortaları için yetersiz olacaktır.

Kanun koyucu sorumluluk sigortalarının özel niteliğini düşünerek rizikonun gerçekleşmesi sonucu ihbar görevini TTK m. 1475 ayrı olarak düzenlemiştir. Bu düzenleme “Sigortalı sorumluluğunu gerektirecek olayları, on gün içinde, sigortacıya bildirir. Sigortalı kendisine yöneltilen istemi, aksi kararlaştırılmamışsa derhâl sigortacıya bildirir. Bu bildirim üzerine veya zarar görenin sigortacıya doğrudan başvurması hâlinde 1427 nci madde uygulanır.” şeklindedir. Sorumluluk sigortaları için sigortalı, gerçekleşen olayların bildirim için 10 günlük süre içerisinde ve kendisine

¹⁵⁹ ARSEVEN, s. 140.

¹⁶⁰ Eski Türk Ticaret Kanunu'nda riziko sonrasındaki ihbar görevi için 5 günlük süre öngörülmüşken; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda “gecikmeksizin” ifadesi kullanılmıştır. Gerekcede bu ifade için şu şekilde açıklanmıştır: “Rizikonun gerçekleştiğinin bilinmesinde özellikle tazminat ödeme borçlusu durumundaki sigortacı açısından büyük yarar vardır. Nitekim, 6762 sayılı Kanunun 1292 nci. maddesinde de aynı konu düzenlenmiş ve rizikonun gerçekleştiğini bildirim yükümlülüğü için beş günlük süre öngörülmüştür. Ancak, Tasanın bu maddesi ile beş günlük bildirim süresi kaldırılmış onu yerine “gecikmemek” ifadesi kullanılmıştır. Zira, beş günlük süre bazı sigortalar için çok kısa olabileceği gibi bazı sigortalar için de fazla olabilir. Halbuki “gecikmeksizin” ifadesi öncelikle hemen bildirme esasını getirir. Ayrıca, sübjektif ve objektif duruma göre hakime bir takdir hakkı tanır, daha esnekler”

yöneltile talepleri ise zaman kaybetmeden hemen sigortacıya bildirmek durumundadır. TTK m. 1475 bildirim süresi için on günlük süre öngörülmüş olmasına karşın ne zaman başlayacağına dair açık bir ifade yer almamıştır¹⁶¹. Genel hükümlerdeki bildirim süresinin başlama zamanı olan rizikonun gerçekleştiğinin öğrenme anı sorumluluk sigortaları içinde geçerlidir¹⁶².

c) Bilgi Verme ve Araştırma Yapılmasına İzin Verilmesi Yükümlülüğü

Sigortacı, riziko gerçekleştikten sonra ödenecek sigorta tazminatını belirlemeyebilmek için araştırma yapması gerekmektedir. Bu araştırma içerisinde gerekli olan tüm bilgi ve belgelere ulaşmak zorundadır. Bundan dolayı sigorta ilişkisi içerisinde yer alan kimselerden sigortacı her türlü bilgi ve belgeyi talep edebilir. Türk Ticaret Kanunu da bu gereksinimi görmüş ve m. 1447’de sigorta ettiren için, bilgi verme ve araştırma yapılmasına izin verme yükümlülüğü öngörülmüştür. Bu madde *“Sigorta ettiren, rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sözleşme uyarınca veya sigortacının istemi üzerine, rizikonun veya tazminatın kapsamının belirlenmesinde gerekli ve sigorta ettirenden beklenebilecek olan her türlü bilgi ile belgeyi sigortacıya makul bir süre içinde sağlamak zorundadır. Ayrıca, sigorta ettiren, aldığı bilgi ve belgenin niteliğine göre, rizikonun gerçekleştiği veya diğer ilgili yerlerde sigortacının inceleme yapmasına izin vermekle ve kendisinden beklenen uygun önlemleri almakla yükümlüdür.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Söz konusu yükümlülük rizikonun gerçekleşmesi sonucunda doğan bildirim yükümlülüğünün tamamlayıcısı niteliğindedir. Her iki yükümlülükte sigortacının riziko gerçekleştikten sonra gerçek zararı tespit etmeye yöneliktir. Ayrıca sigorta hukukunun temel ilkelerinden olan zenginleşme yasağının bir görünüm şeklidir. Gerçek zarar

¹⁶¹ Sorumluluk sigortaları için bu hükmün yetersiz olduğu açıktır. Sorumluluk sigortalarının hukuki himaye sağlandığı düşünüldüğünde on gün sürenin ne zaman başlayacağı belirlenmelidir. Üçüncü kişiye verilen zarar anı mı yoksa tazminat talebinde bulunulduğu zaman mı olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır.(**KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 280-284; **ARSEVEN**, s. 142-143.

¹⁶² **TAŞDELEN**, Nihat, “ Mali Mesuliyet Sigortalarında Rizikonun Gerçekleşmesi Halinde İhbar Yükümlülüğü”, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Diyarbakır 2005, s. 384.

hesaplandığında sigorta ettiren ne zarar görecektir ne de malvarlığında bir zenginleşme olacaktır¹⁶³.

2. Sigortacının Yükümlülükleri

a) Sigorta Himayesi Yükümlülüğü

Sigorta hukukunda sigortacının en önemli borcu, sigorta himayesi kapsamında sigorta sözleşmesine konu olan rizikoya teminat sağlamasıdır. Teminat sağlama işlevi riziko gerçekleşmeden önceki durumda rizikoyu taşıma olarak karşımıza çıkmakta; riziko gerçekleştikten sonrada tazminat ödeme şekline dönüşmektedir¹⁶⁴. Sorumluluk sigortalarında da temel edimler bunlar olmakla birlikte sigortalıya hukuki koruma sağlaması açısından diğer sigorta türlerinden bir anlamda farklılaşmaktadır. Sorumluluk sigortalarında sigortacı, sigorta ettirene yöneltilen haklı tazminat taleplerini ödemek ve haksız tazminat taleplerine karşı savunmayı üstlenmek suretiyle sigorta teminatı sağlar¹⁶⁵.

aa) Rizikoyu Taşıma Borcu

İki tarafa için borç doğuran sigorta sözleşmesinde sigortacının en temel borcu rizikoyu taşıma borcudur¹⁶⁶. Sigorta sözleşmesinde sigortacının edim yükümlülüğünün sınırlarını genel olarak riziko taşıma borcunun kapsamını oluşturur. Riziko taşıma borcunun sınırlarını ise sigorta sözleşmesine konu olan menfaat, riziko ve sigorta sözleşmesinin süresi oluşturmaktadır. Bu nedenle bu üç unsurun kesin olarak belirlenmesi veya belirlenebilmesi gerekir.

Sigorta sözleşmesinde sigorta konusu menfaatin ne olduğu ve hangi rizikolara karşı güvence sağladığı açıkça belirtilmelidir¹⁶⁷. Aynı şekilde, sigorta konusu menfaatin hangi rizikolara karşı güvence sağladığı gösterilmelidir. Bu anlamda rizikonun ne

¹⁶³ KENDER, Sigorta Hukuku, s. 284; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 88.

¹⁶⁴ KENDER, sigorta sözleşmesindeki rizikonun gerçekleşmesinden önceki durumda sigorta himayesinin pasif bir durum olduğunu riziko gerçekleştikten sonra aktif hale geldiğini belirtmiştir. Bkz. KENDER, Sigorta Hukuku, s. 292.

¹⁶⁵ SOPACI ÖZTUNA, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s. 187.

¹⁶⁶ KENDER, Sigorta Hukuku, s. 292; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 98; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 56.

¹⁶⁷ SAYHAN, s. 83.

olduğu açıklanmalı, sınırları tespit edilmeli ve hangi hususların riziko kapsamına girmediği açıkça vurgulanmalıdır¹⁶⁸. Zorunlu sorumluluk sigortaları için düzenlenen genel şartlar sigorta sözleşmesinin hangi durumlarda ve hangi rizikolara karşı teminat sağladığını belirtmektedir. Bu noktada sigortacı ile sigorta ettirenin aralarında anlaşarak genel şartlarda düzenlenmiş olan durumlardan hiçbirisini koruma kapsamı dışına çıkaramaz. Yalnız sigorta teminat kapsamını primler karşılığında genişletebilir.

Sigortacının rizikoyu taşıma anının başlangıcı, sigorta sözleşmesinin maddi başlangıç zamanını göstermektedir ve bu anın başlangıcıyla birlikte, sigorta koruması başlamaktadır. Bir başka deyişle, sigortanın maddi başlangıcı sigortacının sorumluluğunun başlangıcıdır. TTK m. 1421 gereği, aksine sözleşme yoksa, sigortacının sorumluluğu primin veya ilk taksidinin ödenmesiyle başlar¹⁶⁹. Ancak kara ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigortalarda, sigortacı, sözleşmenin yapılmasıyla sorumlu olur (TTK m. 1421). TTK m. 1411'e göre, prim daha kısa zaman dilimlerine göre hesaplanmamış ise TTK gereği sigorta dönemi bir yıldır.

Sorumluluk sigortalarında rizikoyu taşıma yükümlülüğü taraflarında yapılan sigorta sözleşmesinin süresi ile sınırlı olmasının yanında rizikonun gerçekleşmesi hakkında belirlenen riziko görüşüne de bağlıdır. Sorumluluk sigortalarında belirlenen riziko esasının talep veya sebebiyet veren olay teorisi sigorta himayesinin süresini belirler. *Talep teorisi(claims made)* benimsenmiş olması durumunda sigorta himayesinin geçmişe etkili olması¹⁷⁰ durumu ortaya çıkmaktadır. Daha önceden belirttiğimiz gibi talep teorisinde rizikonun gerçekleşmesi sigorta süresi içerisinde talebin öne sürülmesi

¹⁶⁸ **KENDER**, Sigorta Hukuku, s. 292; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 56.

¹⁶⁹ Sigorta sözleşmesinin kuruluş tarihini mutlak anlamda belirleme zorluğu, sigortacının sorumluluğunun primin veya ilk taksidinin ödenmesi tarihinden itibaren başlayacağını ayrıca belirtilmesini gerekli kılmıştır. **BOZER**, Ali, "Mal Sigortasında Akdin Yürürlük Tarihini ve Sigortacının Mes'uliyetinin Başlangıcını Tayin Eden Sigorta Mukavelesi Hükümleri", *BATİDER* , C. I, S. 1, 1961, s. 215.

¹⁷⁰ Geçmişe etkili sigorta, sigorta sözleşmesinin maddi başlangıç zamanının, şekli başlangıç zamanından önceki bir tarihten itibaren başlayacak şekilde akdedilmesidir. **ŞENOCAK**, Kemal, "Geçici Sigorta Himayesi" (Geçici Güvence), *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 1-2 (Haziran-Aralık 1999), s. 168; **ÇAPA**, M. Sadık, "Geçmişe Etkili Sigorta", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , C. XVIII, Y. 2014, S. 3-4.

sonucunda gerçekleştiğinden zararın sigorta sözleşmesinden önce doğması önemli değildir. *Occurance basis* sorumluluğu gerektiren zararı doğuran olayın sözleşme devam ederken meydana gelmesi şartıyla, sigorta sözleşmesi sona erdikten sonra ileri sürülen tazminat taleplerini belli süreyle karşılar. Bu durumda sigorta himayesi geleceğe etkili bir şekilde kurulmuş olur¹⁷¹. Bu tercih zorunlu sorumluluk sigortalarını düzenleyen hükümlerde de önem arz etmektedir. Zorunlu trafik sigortasının yapılması rizikonun gerçekleşmesinden önce olmalıdır. Bu sigorta türünün yapılması zorunlu olduğundan geçmişe etkili olarak yapılamaması gerekir. Aksi takdirde, geçmişe etkili zorunlu trafik sigortasının yapılması, aslında geçmişe teşmil edilen süre açısından zorunlu trafik sigortasının yapılmadığının ilanı olduğundan motorlu araç sahibinin KTK m. 91’de öngörülen yaptırımla cezalandırılması gündeme gelir¹⁷².

Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları m. A.1’de geçmişe etkili sigorta koruması yer almaktadır. Bu madde gereği, sözleşme tarihinden önceki on yıllık dönemdeki veya sözleşme süresi içinde mesleki faaliyeti nedeniyle verdiği zararlara bağlı olarak sözleşme süresi içinde kendisine yapılan tazminat taleplerine ve bu taleple bağlantılı yargılama giderleri ile hükmolunacak faize ve sigortalı aleyhine ileri sürülen tazminat talebine ilişkin makul giderlere karşı poliçede belirlenen limitler dâhilinde teminat sağlar. Dolayısıyla sigorta sözleşmesinin tarafları, sigorta korumasını sözleşmenin yapıldığı tarihten itibaren on yıl geriye götürebilecek şekilde, geçmişe etkili sigorta yapabileceklerdir.

¹⁷¹ CAN, Mertol, Meslekî Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına Genel Bir Bakış, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayınları, Ankara 2006, s. 18.

¹⁷² TTK m. 1458’de yer verilen şartları haiz olmak kaydıyla zorunlu trafik sigortasının yapılabilmesi, ancak KTK m. 91’de yer verilen yaptırımın da uygulanması gerekir. Durum böyle olmakla birlikte, geçmişe etkili zorunlu trafik sigortası sözleşmesinde TK m. 1458’deki rizikoya ilişkin bilgi şartının çoğu zaman gerçekleşemeyeceğinin kabulü gerekir. Nitekim bkz. “(...) Dava konusu olayın meydana geldiği saatte henüz poliçe düzenlenmediği ve primin ödenmediği anlaşılmaktadır. Sigorta akdi kurulduğu sırada rizikonun gerçekleştiği, sigorta ettiren tarafından bilindiğinden TTK’nun 1279. maddesi hükmü uyarınca sigorta akdi geçersizdir.” (Y. 11. HD, 28.4.2006, E. 2005/4281, K. 2006/4820 . Ayrıca bkz. Y. 11. HD, 11.2.2002, E. 2001/9327, K. 2002/1051; Y. 11. HD, 25.2.2008, E. 2007/465, K. 2008/2071; Y. 11. HD, 17.3.2008, E. 2007/1336, K. 2008/3337 (LALE, Muktedir/AKGÜL, İhsan, Sigorta Hukuku Örnekli – İçtihatlı – Uygulamalı, 1. Cilt, b. 2, Ankara 2011, s. 91 vd.).

bb) Haksız Taleplere Karşı Savunma

Sorumluluk sigortalarında üçüncü kişinin talebini değerlendirdikten sonra, ileri sürülen taleplere karşı ödeme yapma ya da reddetme hususunda seçim hakkı sigortacıya aittir. Sigortacı zarar görenin talebini reddetmiş ise, zarar görenin talebine yönelik her türlü savunma bakımından gerekli olan her şeyi yapmakla mükelleftir. Savunma mekanizmasının içinde özellikle sorumluluk davasının yürütülmesi ve savunma masraflarının üstlenilmesi gibi birden çok edim vardır¹⁷³.

Sigortacının zarar görenin talebini kabul etmemesi durumu Türk Ticaret Kanunu “Hukuki Koruma” başlığı adı altında madde 1474’te düzenlenmiştir. Bu hüküm şu şekildedir:

“(1) Sigortalı aleyhine bir istem ileri sürüldüğünde, isteme ilişkin makul giderler sigortacı tarafından karşılanır; sigorta bedelini aşan giderlerin ödenebilmesi için sözleşmede hüküm bulunmalıdır.

(2) Sigortacı, sigortalının istemi üzerine, giderler için avans vermek zorundadır.”

Bu hüküm ile birlikte sorumluluk sigortasında sigortacının savunma için yaptığı işlemlerin teminat kapsamında olduğu açıklığa kavuşmuştur. İlgili gerekçesinde “sigortalının kendi haklarını korumak için yapmış olduğu girişimler sigortacının ödeyeceği tazminat miktarına da etki edecektir. Bu nedenle yapılan masrafların sigorta teminatı içinde olduğu kabul edilmiştir.” denilmek suretiyle teminat kapsamının sınırları belirlenmiştir¹⁷⁴.

Savunma organizasyonun en önemli noktalarından birini de dava takip yetkisinin kime ait olacağı sorunu belirlenebilir. Sigortacının üçüncü kişiyle olan işlemleri sigorta ettireni etkileyici için savunma mekanizması içinde sigorta ettirende katılmalıdır. Bu katılım doğrudan kendini temsil ederek gerçekleşebilirken; sigortacının avukat tayin

¹⁷³ **SOPACI ÖZTUNA**, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s. 182.

¹⁷⁴ Sorumluluk sigortalarının sağladığı teminat kapsamı içerisinde hukuki koruma himayesi olduğun sorumluluk sigortalarının hukuki koruma sigortası içerisinde yer aldığı düşünülebilir. Sorumluluk sigortalarının hukuki himaye sigortası olmadığı yönünde bkz. **KARAYALÇIN**, Yaşar, Sorumluluk (Mesuliyet) Sigortaları, *SHD*, C.II S.1-2, 1984, s. 31; **SOPACI ÖZTUNA**, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s. 92-93.

etmesinde veya duruşmalara girmesine onay vermek suretiyle gerçekleşebilir¹⁷⁵. Durum böyle olmakla birlikte avukat tayini meselesi sorun teşkil etmektedir. Uygulama da sigorta şirketleri sigorta ettirene sormadan kendini temsil edecek avukatı belirlemektedir.

Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları B.2.4'te “*Dava açılması halinde, sigortalının ihbarı ile sigortacı takip ve idare etmek üzere davaya her aşamada dahil olur. Sigortalı, sigortacının göstereceği avukata gereken vekâletnameyi vermek zorundadır.*” şeklindeki düzenlemesi ile dava sırasında sigortacının tek yetkili olması sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu noktada unutulmaması gereken nokta sorumluluk davasının sonundaki iktisadi riskin tamamen sigortacıya ait olmamasıdır. Sigortacının teminat yükümlülüğü sigorta bedeli ile sınırlı olmasından dolayı sigorta bedelinden fazla zararlara yine sigortalı katlanmak zorundadır. Bundan dolayı dava sırasında sigortacının avukatı belirlemede tek yetkili olması sigortalının haklarından mahrum kalmasına yol açabilir. Sigortalı ile sigortacının anlaşma yolu ile avukatı belirlemeleri daha doğru bir çözüm olabilir¹⁷⁶.

cc) Haklı Tazminat Taleplerine Karşı Ödeme Bulunma

Sigortacı, zarar görenin talebini değerlendirme ve araştırma yaptıktan sonra istemin haklı olduğuna kanaat getirmişse sigorta tazminatını zarar görene ödemek zorundadır. Türk Hukukunda sigortalının sigortacıya zarar görene ödeme yapması yönünde talepte bulunması mümkün değildir. Ancak sigortalı zarar görenin talebi karşısında sigortacıdan kurtarıma talebinde bulunabilir¹⁷⁷.

¹⁷⁵ SOPACI ÖZTUNA, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s. 196.

¹⁷⁶ SOPACI ÖZTUNA, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s. 196-197.

¹⁷⁷ Sigortalının haklı tazminatı için sigortacıya yönelttiği istem açısından hukuki tartışmalar mevcuttur. ŞENOCAK, sorumluluk sigortalının sigortacıya yaptığı istemin kendisine değil, üçüncü kişiye ödeme yapmasını istediği için bunun hukuki mahiyetini kurtarıma talebi olduğunu belirtmiştir. Bkz. ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 142. ÜNAN ise zarar görenin talebi karşısında sigortalının sigortacıdan istemini “sorumluluktan kurtarıma” olarak değerlendirmenin yanında, eğer sigortalı sigortacıya karşı geçerli bir şekilde ödeme yaparsa sigortacıya karşı istemi “ödeme talebine” ödenecektir. Bkz. ÜNAN, Hekim, s. 41.

Zarar görenin talebi bazı durumlarda sigortacı için doğrudan bağlayıcı niteliktedir. Bu durumlara sigortalı aleyhine verilmiş bir yargı karar mevcutsa, sigortalının zarar gören kişi ile bir sulh sözleşmesi veya zarar görene yönelik bir ikrar gibi haller örnek gösterilebilir¹⁷⁸. Sigortalının zarar gören görenle yaptığı bir sulh anlaşmasının sigortacıya karşı geçerli olabilmesi için sigortacının onayı gereklidir¹⁷⁹. Türk Ticaret Kanunu’nda da bu durum TTK m. 1476/4’te”*sigortalının sigortacının onayını almadan yaptığı sulh sözleşmesi, bildirimden itibaren onbeş gün içinde onay verilmemişse, sigortacıya karşı geçersizdir; sigortacı haklı olmayan sebeplerle sulhe onay vermekten kaçınamaz*” şeklinde öngörülmüştür. Sigortacının onayının aranmasının amacı, sigortalı ile zarar gören arasında anlaşarak sigorta güvencesini kötüye kullanılmasının engellenmesidir¹⁸⁰. Sulh anlaşması yapılmışsa sigortacı 15 gün içinde reddetme veya onaylama imkanı tanınmıştır. Suskun kalması halinde sigortacı için sulh anlaşması geçerli olacaktır. Sigortacı sulhe haklı nedenlerden dolayı izin vermemesi durumunu düzenlenmiş olmasına karşın kanun koyucu haklı nedenleri göstermemiştir. Haklı nedenlerin ne olduğu muammadır. Haklı nedenleri somut olaya göre hakim takdir edecektir¹⁸¹.

b) Poliçe Verme Yükümlülüğü

TTK’nun m. 1424 sigortacının sigorta sözleşmesinin oluşması ile birlikte tarafların haiz olduğu hak ve yükümlülükleri gösteren ve kendi imzasını taşıyan sigorta poliçesi düzenleme ve sigorta ettirene verme yükümlülüğü düzenlemiştir¹⁸². Konuyu düzenleyen madde de sözleşme yapıldıktan sonra 24 saat ve diğer hallerde 15 gün yetkililerce içerisinde imzalanmış poliçeyi sigorta ettirene vermek zorundadır¹⁸³.

¹⁷⁸ ÜNAN, Hekim, s. 41.

¹⁷⁹ ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 187.

¹⁸⁰ ULUĞ, İlknur, “Sorumluluk Sigortasında Sigortacının, Sigortacıya Yöneltilen Tazminat Talebine İlişkin Yükümlülük, Hak ve Yetkileri (TTK m. 1476, 1479, 1480, 1481)”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.3, S.2 Aralık 2013, s. 16.

¹⁸¹ ULUĞ, Hak ve Yetkiler, s. 16-17.

¹⁸² ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 972.

¹⁸³ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 100; “Mahkemece, sunulan kanıtlara, Adli Tıp Kurumu ve bilirkişi raporlarına dayanılarak, davacının uğradığı zararın 919.640.581-lira olduğu, davacı aracına hasar

Sigorta poliçesi düzenlenirken TTK m. 1425'te öngörülmüş olan hususlara uyulması gerekir. Sigortacı, poliçe düzenleme aykırı davranması halinde sigorta ettirenin uğradığı zararları tazmin etmek zorundadır. Sigorta sözleşmesinin başlangıç tarihi ile poliçe tarihleri farklı olsa bile sözleşmedeki başlangıç tarihi sigortacının sorumluluğunun doğacağı an kabul edilecektir. Poliçenin verilmediği durumlarda, ispat kuralları genel hükümlere tabi olacaktır.

c) Aydınlatma Yükümlülüğü

Sözleşme hukukunda tarafların sözleşmenin şartları hakkında birbirlerini karşılık olarak bilgilendirme yükümlülüğü¹⁸⁴, sigorta hukukunda da geçerli olan bir ilkedir¹⁸⁵. Sigorta yaptırmak isteyenlerin bilgilendirilmesi sigortanın ve sigorta sözleşmesinin özelliğinden kaynaklanmaktadır. Sigorta sözleşmesinde yer alan sigorta teminatı, sigorta genel şartları ve özel şartlar gözle görülüp elle tutulmayan hukuki bir üründür. Bu hukuki ürünü anlamak ve onu yorumlamak uzmanlığın yanında tecrübe gerektiren bir iştir. Genellikle sigorta yaptırmak isteyen, bir uzman yardımı almadan sigorta genel şartlarını, özellikle teminat kapsamı dışında kalan haller ve sözleşme ile ek prim karşılığı teminata dahil edilebilecek haller hakkındaki hükümlerini değerlendirebilecek ve maruz bulunduğu risk durumu çerçevesinde somut ihtiyacına uygun sigortayı belirleyebilecek bilgi ve tecrübeye sahip değildir¹⁸⁶. Sigorta sözleşmesi için gerekli bilgi

veren trafik sigortacısının davalı şirket olduğu gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Kararı, davalı sigorta vekili temyiz etmiştir. Daalı zorunlu mali sorumluluk sigortasınca davacı araç ile çarpışan diğer davalıya ait aracın düzenlenen poliçesinin yetkili acente imzası taşınamaması nedeniyle TTK'nun 1265 nci maddesine göre geçerli bir poliçe niteliği taşımadığı, diğer davalı tarafından sigorta prim borcu ödenmediğinden düzenlenen poliçenin iptal edildiği, esasen, bu durumu bilen diğer davalının kaza tarihinde kaza anını kapsayacak biçimde aracını ihbar edilen sigortacıya sigorta ettirdiği, zorunlu trafik sigortasının mükerrer olarak birden fazla sigortacıya yaptırılamayacağı yönündeki ciddi itirazları irdelenip tartışılmadan anılan davalı aleyhine hüküm kurulması doğru görülmemiş, kararın bozulması gerekmiştir.” Y. 11. HD. E. 2003/7129, K. 2004/1503, T. 19.2.2004.

¹⁸⁴ Bilgilendirme Yükümlülüğü, Medeni Kanun madde 2 gereği dürüstlük kuralı kaynaklanmaktadır.

¹⁸⁵ ÖZTAN, Fırat, Sigorta Akdinin İn'ikadında İhbar Mükellefiyeti, Ankara 1965, s. 91.

¹⁸⁶ YAZICIOĞLU, Emine, “Sigortacının Bilgilendirme Yükümlülüğü”, Türk-Alman Anonim Şirketler ve Sermaye Piyasası Hukuku'nda ve Sigorta Hukuku'nda Güncel Gelişmeler Sempozyumları, Kayseri 19-20 Haziran 2014, s. 200.

ve tecrübeye sahip olmayan sigorta ettiren sigortacı karşısında zayıf bir konuma düşmektedir. Tüm modern hukuk sistemlerinde olduğu gibi Türk Hukukunda da zayıf tarafı korumak esas alınmıştır¹⁸⁷.

Sigorta ettiren sigorta sözleşmesinde zayıf konumundan dolayı Kanun Koyucu Türk Ticaret Kanunun 1423. maddesinde “Aydınlatma Yükümlülüğü” üst başlığında sigortacının sigorta ettirene karşı bilgilendirme yükümlülüğünü düzenlemiştir. Buna göre, sözleşmenin kurulmasından önce ve sözleşmenin devamı esnasında sigortacı ve acentesi, muhatabı olan sigorta ettiren ve/veya sigortalıyı sözleşme hakkında bilgilendirmelidir¹⁸⁸. Türk Ticaret Kanunu’n yanında Sigortacılık Kanunun m. 11/3 hükmü “Bilgilendirme”¹⁸⁹ başlığı altında, “*Sigorta şirketleri ve sigorta acenteleri tarafından, gerek sözleşmenin kurulması gerekse sözleşmenin devamı sırasında sigorta ettiren, lehtar ve sigortalıya yapılacak bilgilendirmeye ilişkin hususlar yönetmelikle düzenlenir.*” şeklindedir. Bu hükme dayanılarak Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik (SSBİY)¹⁹⁰ ile sigortacının sözleşmenin kurulmasından önce ve sonraki bilgi verme yükümlülüğü ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik’in 9. maddesinde “müsteşarlık, bazı sigorta branşlarını veya riziko türlerini ya da sigorta sözleşmelerini bilgilendirme yükümlülüğü kapsamı dışında tutmaya yetkilidir.” şeklinde bir düzenleme mevcuttur. Bu düzenleme dayanarak Hazine Müsteşarlığı’nın çıkardığı 2007/18 sayılı Sözleşme Öncesi Bilgilendirme Yükümlülüğünün Kapsamına İlişkin Genelge’ye göre, zorunlu sigortalar ve devlet destekli sigortalar bilgilendirme yönetmeliği kapsamı dışına

¹⁸⁷ ÖZDAMAR, Mehmet, “Sigortacının Sorumluluğu İle İlgili Gelişmeler (Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğünden Doğan Sorumluluğu)”, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu (Ankara 28-29 Mayıs 2009), Ankara 2009, s. 409-410.

¹⁸⁸ ÖZDAMAR, Mehmet, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğünü İhlâl Eden Sigortacıya Uygulanacak Yaptırım Sorunu”, İÜHFM C. LXXI, S. 2, 2013, s. 349.

¹⁸⁹ Türk Ticaret Kanunun da “Aydınlatma” terimi kullanırken; Sigortacılık Kanununda “Bilgilendirme” terimi kullanılmıştır. Terim karmaşası için bkz. YAZICIOĞLU, Bilgilendirme, s. 198.

¹⁹⁰ RG. 28.10.2007, S. 26684.

çıkarılmıştı¹⁹¹. Bu düzenlemenin getiriliş amacı, zorunlu sigortaların doğası gereği sözleşmenin yapılması sırasındaki iradilik unsuru kaldırması olarak gösterilmekteydi. Genelge burada sigorta ettirenin bilgilendirilmesine gerek olmadığını zira her halükarda o sigortayı yaptıracığını belirtmektedir. Sözleşmenin içeriği ve şartları ise yasal düzenlemelerle belirlendiği için, bunlar tüm sigortacılar bakımından aynı olacaktır.

Sözleşme Öncesi Bilgilendirme Yükümlülüğünün Kapsamına İlişkin Genelge daha sonra yayınlanan “Sözleşme Öncesi Bilgilendirme Yükümlülüğünün Kapsamına İlişkin 2007/18 sayılı Genelgenin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Genelge” ile kaldırılmıştır. Kaldırılmaya gerekçe olarak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte sigortacı için düzenlenen “Aydınlatma Yükümlülüğü” başlığı altında düzenlenen madde genel hükümler içerisinde yer aldığından genelgenin uygulama alanının bulunmadığı gösterilmiştir.

¹⁹¹ Bu düzenlemenin zorunlu sigortalar ile ilgili kısmı şu şekildeydi: “*Bilgilendirme kural olarak rızai akidlerde önem arz etmektedir. Zira, hukuki bir süreç olan sözleşme bir anda kurulup meydana gelen hukuki bir işlem değildir. Sözleşmenin müzakeresine ilişkin görüşmelerin başlaması ile birlikte taraflar arasında akit benzeri bir güven ilişkisi kurulur ve buna bağlı olarak taraflar sözleşmenin akdedilip akdedilmeyeceği hususunda karar verir. Ancak, muhtevası sözleşmeye taraf olacak herkes için aynı nitelikleri arz eden, Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası), Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası, Tehlikeli Maddeler Zorunlu Sorumluluk Sigortası, Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası, Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası gibi yapılması taraf iradelerine bağlı olmayan zorunlu sigortalar bakımından Sigorta Sözleşmelerinde Bilgilendirmeye İlişkin Yönetmelik’te sözleşme öncesinde öngörülen bilgilendirme yükümlülüğüne ilişkin hükümler uygulanmaz.*”

İKİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARINDA İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

I. ZORUNLU SORUMLULUK SİGORTALARINDA ZARAR GÖRENİN HİMAYESİ

A. Zorunlu Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Hukuki Durumu

1. Zarar Kavramı

Zarar görenin zorunlu sorumluluk sigortasındaki yerini belirlemek için sorumluluk sigortalarındaki zarar kavramının genel olarak açıklanması gerekir. Zarar kavramının niteliğine göre “zarar gören” terimi oluşmaktadır. Sorumluluk sigortasında konunun oluşabilmesi için kişilerin hukuki sorumluluklarının doğması gerekir

¹. Hukuki sorumluluktan da bahsedilmek için zarar kavramının oluşması gerekir. Başka bir söyleyişle, bir eylem ne kadar hukuka aykırı olursa olsun sonucunda bir zarar oluşmamışsa sorumluluktan bahsedilemez.

Zarar terimi ne Borçlar Kanununda ne de Türk Ticaret Kanunun da tanımlanmıştır². Doktrindeki temel kabul gören tanım, kişinin belli şartlar sonucu hukuki anlamdaki değerlerinin uğradığı her türlü istem dışı kayıptır³. Bu tanım, zarar kavramını en geniş

¹ ÜNAN, Riziko, s. 77.

² Zarar kavramı mehz kanunlarda da tanım yapılmaktan kaçınılmıştır. Bunun temel nedeni zarar kavramı çok geniş bir alanı kapsadığı için yapılacak tanım kazuistik bir çalışma olacağından tatmin edici sonuçlar ortaya çıkabilir. Bundan dolayı zarar tanımı uygulamaya ve akademik çalışmalara bırakmıştır. (ZEYTİN, Zafer, Zarar Kavramı- Özel Kullanım Kaybı, s. 75) Zarar tanımı yer veren mehz kanunlarda mevcuttur. Örneğin Avusturya Medeni Kanununda(ABGB) zarar tanımına yer verilmiştir. ABGB'nin 1293. maddesinde “ Zarar, birinin malvarlığında, haklarında veya kişiliğinde ika edilen her türlü kayıptır. Bundan, kişinin nesnenin olağan akışına göre beklediği kar kaybıdır.” AYDIN ÖZDEMİR, Elif, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar Ve Tazmini, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 17.

³ EREN, s. 520.

boyutta ifade etmektedir. Sorumluluk sigortaları türüne göre manevi zararları⁴ karşılada da genellikle sorumluluk sigortalarının teminatları içinde yer almaz⁵. Sorumluluk sigortaları için önemli olan maddi zarar kayıplarıdır. Maddi zarar, kişinin malvarlığında meydana gelen aktifin azalması veya pasifin artması sonucunda oluşur⁶. Bu açıdan bakıldığında manevi zarar dışındaki bütün zararlar malvarlığındaki kötüleşme biçiminde olacaktır⁷. Zarar kavramı bazı genel şartlarda tanımlanmıştır. Örnek olarak KMZSGŞ’de zarar “ *Motorlu bir aracın işletilmesi ile oluşan bir trafik kazası sonucunda üçüncü şahısların ekonomik değeri olan mal varlığında doğrudan azalma olmasına veya vücut bütünlüğünde eksilmeye, sürekli sakatlığa veya ölümüne sebebiyet verilmesi nedeniyle ilgililerin uğradıkları bu Genel Şartlar ile içeriği belirlenen maddi kayıpları,*” şeklinde ifade edilmiştir.

Sorumluluk sigortaları, kişilerin belirli bir hukuki sorumluluk sebebine bağlı olarak meydana gelmiş olan bütün zararlarını karşılamak zorunda değildir. Kişilere, aralarındaki anlaşma neticesinde veya genel şartlarda öngörülen teminatlar çerçevesinde koruma sağlanır. Sorumluluk sigortaları şahıs zararları, eşya zararları ve saf malvarlığı

⁴ Manevi tazminat taleplerinin sorumluluk sigortaları tarafından karşılanıp karşılanmaması tartışmalar mevcuttur. Manevi tazminat talepleri sorumluluk sigortaları içinde kabul eden görüş için bkz. **GÜRSOY**, Kemal Tahir, “Manevi Zarar ve Tazmini”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1973, Cilt 30, Sayı 1-4, s. 8; **ÜNAL** Mehmet, Manevi Tazminat ve Bu Tazminat Çeşidinde Kusurun Rolü, *AÜHFD*, Ankara 1978, s. 399-400; **KILIÇOĞLU** Ahmet M., Manevi Tazminatın Hukuksal Niteliği, *Ankara Barosu Dergisi*, Ankara 1984, s. 15-21; **ORHUNÖZ**, Ergun, Ölüm ve Cismani Zararlarda Manevi Tazminat, Ankara 1999, s. 25; Manevi tazminat taleplerini sorumluluk sigortaları içinde yer almaması görüşü için bkz. **TANDOĞAN**, Haluk, Trafik Kazalarında Mecburi Mali Mes’uliyet Sigortası Manevi Zararı da Karşılar mı?, *BATİDER*, C.3, S. 3, Ankara 1966, s. 546; **OĞUZMAN/ ÖZ**, s. 220; **BOLATOĞLU**, Bolat, Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Motorlu Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1988.s. 141-142

⁵ Doktrindeki genel kural bu olmakla birlikte düzenlenen genel şartlarda bunun aksi düzenlenebilir. Örneğin, Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Tarife ve Talimatı A maddesinin 2. Bendinde “*Teminat tutarı maddi, manevi tazminat ve yargılama giderleri için geçerlidir.*” demek suretiyle manevi zararları da karşılanacağı belirtilmiştir.

⁶ **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 514; **DESCHENAUX**, Henri/**TERCIER**, Pierre, Sorumluluk Hukuku(Çev: Salim Özdemir), Ankara, 1983, s. 19; **KARAHASAN**, Mustafa Reşit, Borçlar Hukuku, Beta Basım Yayın, C.1, 7. Baskı, İstanbul, 2003, s. 76; **AYDIN ÖZDEMİR**, s. 22.

⁷ **ÜNAN**, Riziko, s. 77.

zararları açısından koruma kapsamı içerisinde teminat sağlar⁸. Şahıs zararları kapsamında kişinin hayatına, bedensel bütünlüğüne yönelik saldırıdan ileri gelen zararlar ve bunun sonucunda sağlığının bozulması yer alır⁹. Borçlar Hukuku anlamında eşya zararları, kişinin malvarlığında yer alan taşınır taşınmaz malların kaybı veya bunların hasar görmesi olarak tanımlanabilir¹⁰. Ancak sigortacılık sektöründe eşya zararı borçlar hukuku anlamındaki eşya zararından daha geniş bir alanı kapsar. Sigorta hukukunda eşya kavramı, maddi varlığı olan her nesneyi kapsamaktadır. Maddi varlığı olan nesnelere verilen zararlar, sorumluluk sigortası kapsamında koruma altındadır¹¹. Safi malvarlığı, herhangi bir hakkın konusunu oluşturmeyen, hatta hak dahi denilemeyecek bazı ekonomik menfaatlerin ihlâl edildiği durumlardır. Bu durumlarda şahsa veya eşyaya verilen zararlar dışında kalan ve Türk borçlar hukuku doktrinde “diğer zararlar” veya “saf malvarlığı zararları” şeklinde ifade edilen zararlar ortaya çıkar¹². Bu tür zararların özelliği, eğer “ortada bir özel koruma normu yoksa” ve “bir sözleşmenin ihlâli de söz konusu değilse”, bunların zarar görenin sırtında kalmasıdır. Çünkü kişilerin, yaşamı, vücut bütünlük ve sağlığı, mülkiyet hakları gibi esasen haksız fiil hukuku ile korunan hukuki değer ve menfaatlerinin dışındaki “salt malvarlıklarına yönelik değer ve menfaatleri”, özel bir koruma normunun veya geçerli bir sözleşmenin konusunu oluşturmamakça, hukuken korunmazlar.

Bunların dışında sorumluluk sigortalarının kapsamını içerisinde yansıma zarar kavramına da yer verilmektedir. Yansıma zarar kavramı, zarardan doğrudan etkilenen kişi ile özel ilişkisi sebebiyle aynı zarar verici eylem sonucunda başka bir üçüncü

⁸ ÜNAN, Riziko, s. 77.

⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 514; DESCHENAUX, Henri/TERCIER, Pierre, Sorumluluk Hukuku(Çev: Salim Özdemir), Ankara, 1983, s. 19; KARAHAŞAN, Mustafa Reşit, Borçlar Hukuku, C.1, 7. Baskı, İstanbul, 2003, s. 76; AYDIN ÖZDEMİR, s. 22.

¹⁰ EREN, s. 528.

¹¹ ÜNAN, Riziko, s. 78.

¹² EREN, s. 480; ATAMER Yeşim, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, İstanbul 1996, s. 26; KIRCA Çiğdem, Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk, Ankara 2004, s. 9.

kişinin zarar görmesidir¹³. Yansıma zararın en tipik örneğini destekten yoksun kalma tazminatı oluşturur. Destekten yoksun kalma şeklindeki oluşan zarar, desteğe yönelik haksız fiil sonucu, doğrudan olaydan zarar gören kişi üzerinde oluşan bir zarar olmayıp; haksız fiil ile olan ilişkisi nedeniyle desteğini kaybeden üçüncü kişinin yansıma yoluyla uğradığı bir zarardır¹⁴. Sorumluluk sigortaları kapsamına doğrudan olaydan zarar gören kişilerin değil; dolaylı olarak zarar görmüş kişilerinde zararları karşılanmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde olayla doğrudan ilişkisi olmayan kişilerde zarar gören konumuna girmektedir.

2. Zarar Gören

Sorumluluk sigortalarında genellikle sigorta ilişkisi içinde sigorta ettiren ve sigortacı dışında zarar görende yer alır. Zarar görenin sorumluluk sigortası ilişkisi içinde yer alması sigorta sözleşmesinden değil; sorumluluk sigortasının genel özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Sorumluluk sigortalarında zarar gören genel anlamda, aktifinde azalma meydana gelen kişidir¹⁵. Zarar görenin aktifindeki azalmaya sigortalı neden olması gerekir. Başka bir ifade ile sigortalının sorumluluğunu doğuracak bir zarar meydana getirmesi gerekir. Sorumluluk sigortalarında zarar, sigorta ettirenin hareketi sonucunda üçüncü kişinin yaralanması veya ölümü neticesinde oluşan cismani zarar, üçüncü kişiye ait belirli bir eşyada hasar meydana gelmesi şeklinde gerçekleşen mal zararı ve üçüncü

¹³ **ÖZEL**, Çağlar, “Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Düşünceler”, *AÜHFD*, 2001, s. 84.

¹⁴ **GÖKYAYLA**, Emre, *Destekten Yoksun Kalma Tazminatı*, Seçkin Yayıncılık Ankara 2004, s.60; **ALTOP**, Atilla, “Trafik Kazaları Nedeniyle İleri Sürülen Destekten Yoksun Kalma Taleplerine İlişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 15.06.2011 Tarihli E.2011/17-142 K.2011/411 Sayılı Ve 22.02.2012 Tarihli E.2011/17-787 K.2012/92 Sayılı Kararları İle Yargıtay 17.Hukuk Dairesi’nin 05.06.2012 Tarihli E.2011/11551 K.2012/7391 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi”, *Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi*, C. 8, **ÖZEL SAYI** – 2013, s. 161.

¹⁵ **KENDER**, Mesuliyet Sigortası, s. 10; **KARAHAN**, Sami, “Üçüncü Şahıslara Karşı Mali Mesuliyet Sigortasında, Sigorta Himayesinin Kapsamı”, Prof. Dr. Halil CİN’e Selçuk Üniversitesinde 10. Yıl Hizmet Armağanı, Konya 1995, s. 371.

şahsın malvarlığı üzerinde meydana gelen malvarlığı zararı şeklinde gerçekleşir¹⁶. Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri(PEICL) madde 1: 202 zarar gören kavramı, sorumluluk sigortasında, ölümünden, yaralanmasından veya zararından, sigortalının sorumlu tutulduğu kişi olarak tanımlanmıştır¹⁷.

Bazı durumlarda zarar gören kavramı yerine üçüncü şahıs kavramı kullanılmıştır. Örneğin Üçüncü Şahıslara Karşı Mali Mesuliyet Sigortası Genel Şartları doğrudan zarar gören yerine üçüncü kişi terimini tercih etmiştir. Borçlar Hukukunda yer alan üçüncü kişi veya üçüncü şahıs kavramı sorumluluk sigortalarındaki üçüncü kişi kavramından biraz farklılık arz etmektedir. Borçlar Hukukundaki anlamı ile akdi mesuliyette üçüncü kişi bir sözleşmenin kurulması aşamasında yer almayan kişileri tanımlamak için kullanılır. Sözleşmenin kurulmasını sağlayan kişilere taraf, bunların dışındakilere üçüncü kişi denmektedir. Sorumluluk sigortalarında ise akit dışı bir durum mevcuttur. Akit dışı sorumlulukta olay sonucunda zarar gören kişi veya mağdur üçüncü kişi sıfatını kazanmaktadır. Akdi sorumlulukta üçüncü kişi taraf sıfatının menfi olarak karşıtı şeklinde kullanılırken, akit dışı sorumlulukta olaydan etkilenen kişi sıfatının yerine kullanılmaktadır¹⁸.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında zarar görenin konumu kritik bir öneme sahiptir. Sorumluluk sigortalarının zorunlu olmasının temel sebebi de bu önemden kaynaklanmaktadır. Sosyal koruma içgüdüğü ile zarar gören üçüncü kişilerin zararlarını karşılanması amacının birleşmesi sonucu sorumluluk sigortaları zorunlu hale getirilmiştir. Zorunlu sorumluluk sigortalarının temel amacı belli rizikolara maruz kalan kişileri korumaktır. Zarardan sorumlu kişilerin maddi gücü yoksa olaydan zarar görenin zarara katlanması sonucu, sakıncalı ve adil olmayan bir durum yaratır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu radikal bir karar ile birçok maddede zarar göreni sigorta ilişkisine doğrudan dahil etmiştir. TTK m. 1473'te sigorta tazminatının doğrudan zarar gören kişiye ödeneceğini düzenlemiş, bununla yetinmeyip TTK m. 1478

¹⁶ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 777.

¹⁷ Çeviri için bkz. ATAMER, Kerim/ ÜNAN, Samim, Principles of European Insurance Contract Law (Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri), Sigorta Hukuku Türk Derneği, Haziran 2011, s. 15.

¹⁸ ADAL, Sorumluluk, s. 879; KARAHAN, s. 372. ADAL' a göre; "Taşıt ile zarar verici hadise ile illi münasebet tesis edecek derecede fiili veya hukuki bir rabıtası bulunmayan kimse üçüncü şahıstır."

zarar görene sigortacıya karşı doğrudan başvuru hakkı tanımıştır. Daha önce özel kanunlarda düzenlenen bu kurallar Türk Ticaret Kanunun düzenlenmesi ile birlikte genel hüküm niteliği kazanmıştır¹⁹.

B. Zarar Göreni Koruyucu Hükümler

Sorumluluk sigortalarının sigorta ettirenin pasifindeki artışı engellemenin yanında zarar göreni koruma amacı da vardır²⁰. Zarar görenin sigorta işlemi içinde durumu düşünüldüğünde zayıf konumu teşkil ettiğini daha önce belirtmiştik. Kanun koyucu da bu durumu temel alarak, zarar göreni koruma yoluna gitmiştir. Zarar görene sigorta sözleşmesi kapsamında bir koruma sağlanmak isteniyorsa, koruma ancak Kanun Koyucunun iradesi ile yapılmak zorundadır. Bunun nedeni zarar göreninin, sigorta sözleşmesine taraf olmamasıdır. Sigorta sözleşmesinden faydalanmak isteyen zarar görene koruma himayesi kanun koyucu tarafından sağlanabilir²¹.

Zarar göreni koruma, sigorta sözleşmesindeki riziko gerçekleşmesi sonucunda sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişinin üzerinde meydana gelen zararın karşılanmasıdır. Üçüncü kişinin uğradığı zararın sigorta sözleşmesine taraf olan sigortacı tarafından karşılanması temel amaçtır. Ama sigorta sözleşmesine taraf olan kişi sigorta ettiren olduğu için sigortadan doğan tazminatın alacaklısı da sigorta ettirendir. Bu nedenle sigorta sözleşmesine taraf olmayan üçüncü kişinin zararını aracısız, vasıtasız ve öncelikli olarak almalarını Kanun koyucu değişik yollarla sağlamaya çalışmıştır²².

Zarar görenin sigorta sözleşmesinden zararını karşılaması için değişik koruma önlemleri alınabilir. Sigorta tazminatının zarar görene ödenmesi, zarar gören tarafından istenebilmesi, sigorta tazminatı üzerinde zarar gören lehine rehin hakkı tanınması veya sigortalının sigorta tazminatı alacağı üzerinde sigortalının her alacaklısının değil; sadece

¹⁹ ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 75.

²⁰ KARAYALÇIN, Risk, s. 64.

²¹ YEŞİLOVA ARAS, Ecehan, Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Doğrudan Dava Hakkı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 28-29.

²² YEŞİLOVA ARAS, s. 30.

zarar görenin icrai işlem yapabilmesi gibi değişik düzenlemeler mukayeseli hukukta görülen zarar göreni koruma yollarıdır²³.

Koruma mekanizması kapsamında en temel yöntem ise zarar görenin sigortacıya başvurması halinde sigortacının genel anlamda zarar görene ödeme yapmasını sağlamaya çalışmaktır. Bu nedenle zarar gören üçüncü kişi dışındaki biri tarafından sigorta tazminatı üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmaması ve sözleşmenin taraflarının yapmış olduğu hareketlerin zarar göreni etkilememesi gerekir. Sorumluluk sigortalarında zarar görenin kendi kusuru dışında herhangi bir sebepten dolayı sigorta tazminatından alıkoymaması şarttır. Kısacası sorumluluk sigortalarında zarar gören kişinin kendi kusuru dışında oluşan durumlarda sigortacının zarar görene karşı tazminat ödeme yükümlülüğü devam etmesi gerekir.

C. İfa Yükümlülüğünün Zarar Görene Karşı Devam Etmesi

1. Genel Anlamda Sigortacının İfa Borcu

Borçlar Hukukunda genel anlamda ifa kavramı borçlanılan edimin yerine getirilmesi sonucunda alacaklının tatmin edilmesi ile birlikte borcu sona erdiren edimsel harekettir²⁴. Normal durumda borç, borçlu tarafından ifa edilir. Ancak borçlunun ifayı bir üçüncü şahsa yaptırmak veya kendi yapacağı ifada yardımcı olarak üçüncü şahısları kullanmak istemesi de olanak dahilindedir.

Sigorta sözleşmesi de karşılıklı bir akit olduğu için her iki tarafında yapacağı işlemler bulunmaktadır. Sigorta ettirenin borcu prim ödemek, sigortacının ise rizikoyu taşıma ve riziko gerçekleştikten sonra da ilgili kişiye sigorta tazminatını vermektir. Riziko gerçekleştikten sonra oluşan sigorta tazminatı nakit para olarak ödenmesi gerekir. Ancak sigortanın konusu ve tarafların anlaşması sonucunda aynı tazminat yoluna da gidilebilir²⁵.

²³ ÜNAN, Taslak, s. 163-164; ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 52.

²⁴ OĞUZMAN, Kemal, Borçlar Hukuku Dersleri- Borçların İfası- İfa Edilmemesi- Sona Ermesi, Fakülteler Matbaası, Gözden Geçirilmiş 3. Bası, İstanbul 1979, s. 3.

²⁵ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 112; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 68.

Genel kural riziko gerçekleştikten sonra sigortacı, ödemeyi sigorta ettirene yapacaktır. Ancak poliçede lehtar veya mürtehin adı altında başka bir kişi belirtilmişse, tazminat ödemesi bu kişiye yapılır²⁶. Sigorta tazminatının başka bir kişiye ödenmesini, sözleşmenin tarafları kendi aralarında yapacakları anlaşma ile belirleyebilecekleri gibi kanun koyucu da belirleyebilir. Kanun koyucunun başka bir kişiye ödeme yapılmasını öngördüğü en güzel örnek sorumluluk sigortalarıdır. Sorumluluk sigortalarında sigortacı zarar görene yapacağı ödeme ile kendi ifa borcundan kurtulacaktır.

2. Sorumluluk Sigortalarında İfa Borcu

Türk Ticaret Kanunu sorumluluk sigortalarındaki ödemelerin sözleşmenin tarafı olan sigorta ettirene/sigortalıya değil, zarar görene yapılmasını öngörmüştür. Başka bir deyişle sigorta sözleşmesine yabancı olan üçüncü bir kişiye ödenecektir. Ayrıca sigorta ettiren/sigortalı, sigorta tazminatının kendisine ödenmesi yönünde sigortacıya karşı bir idare beyanında bulunamaz.

TTK m. 1473/1 göre sigortacının zarar gören üçüncü bir kişiye ödemesinin sebebi sigortalının zarar gören kişiye karşı sorumlu olmasıdır. Bu sorumluluğun tarafların yapmış olduğu sigorta sözleşmesinde belirlenen sorumluluk kapsamında olması gerekmektedir. Sorumluluk sigortalarında sigorta sözleşmelerindeki tazminat tutarının zarar görene ödenmesi, sigorta teminatının kime sağlandığı yönünde tartışmalara neden olmuştur²⁷. Ancak sorumluluk sigortaları ne kadar zarar göreni korursa korusun sözleşmedeki menfaat her zaman sigortalıya aittir. Bununla birlikte kanun koyucu, sorumluluk sigortası kuruluşunda menfaati bulunan kişiyi tazminat ödeme açısından sigorta sözleşmesi dışında bırakarak doğrudan zarar görenin zararını karşılanmasını sağlamıştır.

3. İfa Yükümlülüğü Kavramı ve Amacı

Zarar göreni korumanın en temel şekli, sigorta tazminatının sigortalı eline geçmesi durumunda sigortalının zarar gören dışındaki diğer alacaklıları tarafından el konulmasını önlemektir. Bu amaç doğrultusunda zarar görene tanınan haklar, her hukuk

²⁶ KENDER, Sigorta Hukuku, s. 220-223; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 69.

²⁷ ACAR, s. 15.

sisteminde, farklı koruma derecelerine ve özellikle sorumluluk sigortasının ihtiyari veya zorunlu olmasına göre değişmektedir²⁸.

Zorunlu sorumluluk sigortalarının özel durumundan dolayı sigorta sözleşmesinde asıl menfaatin sigortalının koruması olmasına rağmen kamu menfaati ve sosyal amaç doğrultusunda zarar gören ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Zarar gören sigorta ilişkisinin tarafı olmasa da sigortacı ile sigortalı aralarında anlaşarak zarar görenin zararını telafi edecek haklara ve tazminat miktarı üzerinde herhangi bir değişiklik yapamaması yerinde olacaktır. Değişik yapamamanın yanında sigorta sözleşmesi yapma zorunluluğu olan sigorta ettirenin sigorta yaptırmamasından veya sigorta sözleşmesine aykırılık teşkil edecek olaydan zarar görenin etkilenmemesi gerekir²⁹.

Zorunlu sorumluluk sigortalarının yapılmaması sonucunda zarar görenleri koruma amacıyla güvence hesabı kurulmuştur. Güvence hesabının amacı zorunlu sigortaların hiç ya da gereği gibi yapılmaması veya sorumlunun tespit edilmediği durumlarda zarar görenin üçüncü kişilerin menfaatlerinin korunmasıdır³⁰. Bu sayede zorunlu sorumluluk sigortalarına konu olayın gerçekleşmesi halinde her ne şekilde olursa olsun zarar gören üçüncü kişinin zararının karşılanacaktır³¹.

Zarar görenin, zarar veren tarafından zorunlu sorumluluk sigortası yapılmaması neticesinde oluşan zararı güvence hesabı ile korunurken; zarar gören, herhangi bir şekilde sigorta sözleşmesinin taraflarının birbirleriyle olan ilişkiden etkilenmemesi de gerekir. Başka bir deyişle sorumluluk sigortalarında zarar görenin konumu sigorta sözleşmesinin dışında olduğundan sigorta ettirenin veya sigortalının sözleşmeye aykırılık teşkil eden durumların herhangi bir şekilde zarar gören üçüncü kişiye tesir etmemesi lüzumludur. Sorumluluk sigortalarında sigortacının edimine yakın olan zarar gören kişinin, taraf olmadığı bir sözleşmeden sigortalının yapmış olduğu aykırı davranışlar sonucu etkilenmemesi hakkaniyet gereğidir. Zarar görenin bir anlamda

²⁸ YEŞİLOVA ARAS, s. 30.

²⁹ ATABEK, , “Zarar Görenin Doğrudan Doğruya Sigortacıya Müracaat Hakkı” , *BATİDER*, C. 6 S. 1 Temmuz 1971, s. 133; VURAL, s. 74.

³⁰ ARKAN, Sabih, “Yeni Karayolları Trafik Kanunu’nun Sigorta Ve Garanti Fonuna İlişkin Hükümleri Üzerine Bir İnceleme”, *SHD* , C I , S. 3-4, 1983, s. 389; KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 196.

³¹ KABUKÇUOĞLU ÖZER, s. 196.

sigorta sözleşmesinden soyutlanarak ayrı konuma sokulması onu sorumluluk sigortasında ayrıcalıklı bir yere getirmiştir.

Borçlar Hukuku anlamında genel durum, bir tarafın sözleşmeye aykırı davranması sonucunda sözleşmenin tarafı olan diğer kişi zarar görür. Genel durum bu olmakla birlikte bazı hallerde tarafların sözleşmeye aykırı hareketleri dolayısı ile sözleşmenin taraf olmayan başka bir üçüncü kişi zarar görür. Sorumluluk sigortalarında da görünmeyen bir üçlü ilişki mevcuttur. Zarar gören başlangıçta herhangi bir şekilde sigorta ilişkisi içerisinde yer almazken riziko gerçekleşmesinin sonucunda sigorta ilişkisi içerisine dahil olur. Bundan dolayı sigorta sözleşmesinde meydana gelebilecek herhangi bir değişik riziko gerçekleştikten sonra zarar göreni etkileyecektir. Bu durumda Borçlar Hukuku anlamında sözleşme dışında başka bir üçüncü kişiye zarar verilmektedir.

Sorumluluk sigortalarının gayesi zarar gören üçüncü kişiyi mutlak suretle korumak olduğu düşünüldüğünde sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki hukuki münasebet nasıl olursa olsun zarar giderilmelidir. Sigortacı sigorta ettirenin sözleşmesel yükümlülüklerine veya borçlarına aykırı davranması halinde bunları zarar görene karşı ileri sürememesi gerekir. Bunun aksinin kabulü halinde zarar gören üçüncü kişi hakkı olan sigorta tazminatını sigorta ettirenin kusurlu hareketlerinden dolayı alamayacaktır.

Bunun önüne geçmek için sorumluluk sigortalarında sigorta ettirenin, sigorta sözleşmesindeki edimlerini yerine getirip getirmediğine bakmaksızın sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü devam eder. Başka bir deyişle sorumluluk sigortası ilişkisinin bir şekilde düzgün oluşturulmadığı ya da devam ettirilmediği durumlarda sigortacının zarar görene karşı olan tazminat ödeme ediminden kurtulması halinde dahi kanun koyucu tarafından borcunu ifa ile yükümlü tutulmasıdır. Buradan yola çıkacak olursak sigorta ettirenin hareketlerinden zarar görenin etkilenmemesi için Kanun koyucu tarafından sigortacının zarar görene karşı sigortalının sözleşmeye aykırı davranması sonucunda herhangi bir defa veya itiraz ileri sürememesi sorumluluk sigortalarında ifa yükümlülüğü olarak tanımlanmaktadır³².

³² **SCHİMİKOWSKI**, Peter/ **RÜFFER**, Wilfried/ **HALBACH**, Dirk, Versicherungsvertragsgesetz 3. Auflage 2015, VVG § 117, Rn. 1; **ADAL**, Erhan, “Mecburi Malî Sorumluluk Sigortası ve Kara Nakliyatına Müteallik Karar İncelemeleri”, *BATİDER* 1965, C.III, S.2, s. 312; **LANGHEID**, Theo/

a) Yüklümlülük Olarak Değerlendirilmesi

Zorunlu sorumluluk sigortalarında zarar gören ile ilişkide sigortacı üzerinde Kanun Koyucu tarafından sorumlu olmadığı durumda bir ödeme yüklümlülüğü getirilmiştir. Sigortacının temel borcu, düzgün bir şekilde kurulmuş sigorta sözleşmesinde sigorta tazminatını zarar görene ödemektir. Ancak bir şekilde sigorta ettiren sigorta sözleşmesine aykırı bir davranış ile sigorta ilişkisi üzerinde olumsuz etki yarattığında sigortacının zarar görene karşı yüklümlü olduğu ifa borcunun devam edeceği şekilde bir yan yüklümlülük daha öngörülebilir³³. Yan edim yüklümlülükleri genellikle koruma yönü ağır basan durumlarda söz konusu olur. Yan yüklümlülükler asli yüklümlülüğe oranla ikinci derece bir nitelik ve amaç taşısa da asli edimden bağımsız bir amaç ve içeriğe sahiptir. Bu nedenle hak sahibi, yan edim yüklümlülüğünü asli edim yüklümlülüğünden bağımsız olarak talep edebilir³⁴. Zorunlu sorumluluk sigortalarındaki sigortacının ifa yüklümlülüğünün sigortacının yan edim yüklümlülüğü olup olmadığı noktasında tereddüt oluşabilir. Çünkü sigortacının sorumluluğu ne haksız fiilden ne de sigorta sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Kanun Koyucu tarafından öngörülmüş olan ifa yüklümlülüğü yan edim yüklümlülüğü olarak kabul edersek ortada düzgün bir şekilde kurulmuş bir sözleşme ve buna bağlı olarak bir asli edim olması gerekirdi. Doğrudan

WANDT, Manfred, Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, 1. Auflage 2011, VVG § 117, Rn. 7-8; **PRÖLSS**, Erich/ **MARTİN**, Anton, Versicherungsvertragsgesetz: VVG 29. Auflage 2015, VVG § 117, Rn. 1-4.; **RÖMER**, Wolfgang/**LANGHEID**, Theo, Versicherungsvertragsgesetz 4. Auflage 2014, VVG § 117, Rn. 1-14; **GORETZKY**, Kai-Michael, Die Leistungspflicht des Versicherers nach § 158 c VVG : eine Studie zum Leitbild des Geschädigtenschutzes nach der dritten Schadenrichtlinie unter Berücksichtigung englischen Haftpflichtversicherungsrechts, Karlsruhe : VVW, 1998, s. 4; **ÇEKER**, Sigorta Hukuku, s. 189; **ULAŞ** , Zarar Sigortaları, s. 873; **ÜNAN**, Hekim, s. 57; **SOPACI ÖZTUNA**, Birgül, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1484. Maddesine Göre Zorunlu Sorumluluk Sigortasında Sigortacının Zarar Görene Karşı İfa Yüklümlülüğü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.18 S. 2, 2012, s. 700.

³³ **ÖZSUNAY**, Ergun, “Trafik Kazasında Zarar Gören Üçüncü Kişinin Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Alacak Hakkı”, Trafik Sigortası V. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1973, s. 921.

³⁴ **EREN**, s. 33.

zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğü yan edim yükümlülüğü olarak kabul etmememiz doğru olmayacaktır.

Kanaatimizce zorunlu sorumluluk sigortalarındaki sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğünü, doktrinde yeni kabul gören sözleşmeden doğan bazı borçların, edim yükümlüklerinden ayrıldığını, eskiden yan edim borçları ile karıştırılan bazı davranış yükümlüklerinin “edim yükümünden bağımsız borç ilişkisi” olarak nitelendirilen yeni bir borç teorisi içerisinde değerlendirmek gerekir³⁵. Bu teori içerisinde oluşan hukuki kavram, oluşan borç ilişkilerinin somut bir edim yükümlülüğü ile kalmayıp mevcut sözleşmenin geçerli olup olmamasından, hatta bir sözleşmenin varlığından da bağımsızdır³⁶. Birbirlerinin güvenliğini gözetmelerini gerektirecek kadar birbirine yakın ilişki içerisinde olan herkesin bu tür bir borç ilişkisi kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Teori genellikle davranış yükümlülüklerine ve dürüstlük kuralı ekseninde oluşturulmuştur³⁷. Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının durumu ne haksız fiil sonucunda ne de sorumluluk sigortası kapsamında oluşmuştur. Sigortacının zarar görene ifa yükümlülüğü bağımsız borç teorisi kapsamında değerlendirilebilir. Ancak bağımsız borç teorisinde davranış yükümlülüğüne aykırı davranan kişinin sorumluluğu doğar. Zorunlu sorumluluk sigortalarında ise davranış yükümlülüğüne aykırı davranan kişi sigortalı olmasına rağmen sorumluluk yine sigortacıya aittir. Bu nedenle sigortacının sorumluluğunu edim yükümünden bağımsız borç ilişkisi teorisi benzeri bir kavram olarak değerlendirilebiliriz.

b) Gizlenmiş Olan Yükümlülük

Kanun tarafından zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının üzerine yüklenmiş olan yükümlülük sigorta sözleşmesine bağlı bir şekilde doğrudan ortaya çıkmaz. Başka

³⁵ OĞUZMAN/ÖZ, s. 40.

³⁶ EREN, s. 43; SEROZAN, Rona, “Culpa Incontrahendo”, “Akdin Müspet İhlali” Ve “Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme” Kurumlarının Ortak Temeli, Edim Yükümlerinden Bağımsız Borç İlişkisi, *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, 1968, s. 115.

³⁷ Sözleşme öncesi görüşmeleri sırasındaki tarafların sorumlulukları, üçüncü kişiyi korucu etkili sözleşme gibi ne haksız fiil içerisinde ne de sözleşme ilişkisi içerisinde değerlendirilebilen durumlarda kullanılmak üzere gelişen bir teoridir.

bir söyleyişle, sigortacının ifa yükümlülüğü, sigorta sözleşmesine bağlı aydınlatma yükümlülüğü, poliçe verme yükümlülüğü ya da tazminat ödeme borcu gibi doğrudan sigorta sözleşmesi içerisinde yer almaz. Ancak şartlar oluştuğu zaman bu yükümlülük ortaya çıkacaktır.

Sigortacının zarar görene ifa yükümlülüğü sorumluluk sigortaları içerisinde saklanmış veya gizlenmiş bir durumdadır. Doğru ve düzgün bir şekilde kurulmuş ve ilerleyen bir sigorta ilişkisi içerisinde sigortacının bu yükümlülüğünden bahsedemeyiz. Bu açıdan bakıldığında doğrudan sigorta sözleşmesinin kurulması ile görünen bir yükümlülük değildir. Sorumluluk sigorta sözleşmesinin içerisinde yer alır ancak şartların oluşması ile birlikte ortaya çıkar. Bu nedenle sigortacının zarar görene olan ifa yükümlülüğü gizlenmiş ya da maskelenmiş bir yükümlülüktür³⁸.

II. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN DÜZENLENİŞ ŞEKİLLERİ

A. Türk Hukukundaki Düzenlemeler

1. Kanuni Düzenlemeler

a) 6102 Sayılı TTK'nun 1484. Maddesi

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda sigorta sözleşmesine ilişkin hükümlerin düzenlendiği 6. Kitap Birinci Kısım'da “Genel Hükümler”, İkinci Kısım'da ise “Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler” bulunmaktadır. TTK m.1484 hükmü, “Sigorta Türlerine İlişkin Özel Hükümler” arasında, “Zorunlu Sorumluluk Sigortaları” başlığı altında yer almaktadır. Zaten zorunlu sorumluluk sigortaları başlığı altında sadece iki hüküm bulunmaktadır. Bunlardan biri, sigortacıların diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere, faaliyet gösterdikleri branşların kapsamında bulunan zorunlu sigortaları yapmaktan kaçınamayacakları konusunu düzenleyen 1483. maddesidir³⁹. Diğer ise sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünü düzenleyen ve incelememizin konusunu oluşturan 1484. maddedir. “Zarar Görenle İlişkide İfa Yükümlülüğü” başlığını taşıyan TTK m.1484 hükmüne göre:

³⁸ Alman Hukukunda sigortacının ifa yükümlülüğü gizlenmiş ya da maskelenmiş bir yükümlülük olarak değerlendirilen “Verhüllte Obliegenheit” terimi kullanılmıştır.

³⁹ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 702.

“ (1) Sigortacı, sigortalıya karşı ifa borcundan tamamen veya kısmen kurtulmuş olsa da, zarar gören bakımından ifa borcu, zorunlu sigorta miktarına kadar devam eder.

(2) Sigorta ilişkisinin sona ermesi, zarar görene karşı ancak, sigortacının sözleşmenin sona erdiğini veya ereceğini yetkili mercilere bildirmesinden bir ay sonra hüküm doğurur.

(3) Zarar, sosyal güvenlik kurumları tarafından karşılandığı ölçüde sigortacının sorumluluğu sona erer.”

TTK m. 1484 fıkra 1’de sigortacının sigorta ettirene karşı, sigorta sözleşmesi sona ermeksizin sorumluluktan kurtulmuş olması durumuna yönelik olarak düzenlenmiştir. Başka bir anlatımla, sözleşmenin devamı sırasında sigorta ettirenin sözleşmeye ayrılık teşkil edecek eylemlerde bulunması veya yükümlülükler aykırı davranması sonucu sigortacının sorumluluktan kurtulması durumunda uygulanacak bir hükümdür⁴⁰. TTK m. 1484 2. fıkrası ise sigorta sözleşmesinin herhangi bir şekilde son bulmasını halinde uygulama alanı bulacaktır. TTK m. 1484/2 sigorta sözleşmesinin normal bir şekilde veya normalin dışında riziko gerçekleşmesinden önceki cayma-fesih şeklinde sona ermesinde ortaya çıkan bir hükümdür⁴¹.

TTK sistematigi içinde zorunlu sigortalar kısmında yer bulmuş olan madde 1484, düzenleniş şekline göre sadece zorunlu sorumluluk sigortalarında geçerlidir. İsteğe bağlı sorumluluk sigortalarında, sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü düzenlenmemiştir⁴². Bu hüküm zarar görene Türk Ticaret Kanunu’nda tanınan doğrudan dava hakkı ile değerlendirilmesi gerekir. Sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünü düzenleyen ve sigortalısına karşı sahip olduğu savunmaları zarar görene karşı ileri sürmesini engelleyen TTK m.1484 hükmünün devreye girebilmesi için zarar görenin TTK m.1478 hükmüne göre doğrudan dava hakkını kullanması

⁴⁰ ÜNAN, Hekim, s. 58.

⁴¹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 873; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 189; ÜNAN, Hekim, s. 57; SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 702.

⁴² SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 702.

gerekmektedir⁴³. Bu itibarla doğrudan dava hakkının yeni TTK sisteminde isteğe bağlı-zorunlu ayırımı yapılmaksızın, tüm sorumluluk sigortalarında tanındığı gerçeği karşısında, isteğe bağlı bir sorumluluk sigortasında zarar gören kişi, doğrudan doğruya sigortacıdan zararını gidermesini talep edebilir. Doğrudan dava hakkında durum böyle olmakla birlikte isteğe bağlı sorumluluk sigortasında zarar görene karşı sigortacının ifa yükümlülüğünü düzenleyen ayrı bir hüküm bulunmadığına göre, sigortacı sigortalısına karşı sahip olduğu savunmaları, zarar gören kişiye karşı da ileri sürebilecektir⁴⁴.

Diğer taraftan zorunlu sigortada sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünü düzenleyen TTK m.1484 hükmü, emredici hükümleri belirleyen “Koruyucu Hükümler” başlığını taşıyan TTK m. 1486/f.2’ de aksi kararlaştırılması halinde, sadece kararlaştırılan şartın geçersizliğine neden olan hükümler arasında sayılmıştır. Dolayısıyla, TTK m.1484 hükmü emredici hükümlerden olup, bu maddedeki bir hükmün aksinin kararlaştırılması sözleşmeyi değil şartı geçersiz kılar.

Kanun Koyucu sigortacının ifa yükümlülüğünü düzenlerken “Zarar Gören İle İlişkide İfa Yükümlülüğü” başlığını kullanmıştır. Sigortacının ifa yükümlülüğünde süjesi olarak Kanun Koyucu zarar gören kişiyi belirlemiştir. Mevzuatın Sigortalar Sözleşmeleri Kanunu “zarar gören” terimi yerine üçüncü kişi terimini kullanmıştır. Alman hukuku öğretisinde⁴⁵ “üçüncü kişi” terimi, sigortalıya karşı sorumluluk hukukundan doğan ilişki bakımından sigortacıdan talepte bulunabilecek kişiler olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında üçüncü kişinin sigorta sözleşmesi içerisinde taraf sıfatının bulunmaması gerekir. Üçüncü kişi terimi böyle tanımlanmakla birlikte genel anlamda zarar göreni ifade eder. “Üçüncü kişi” terimi zarar göreni kapsamakla birlikte zarar görenden daha geniş bir kavramı ifade eder. Buradan çıkan sonuç, “zarar gören” ile “üçüncü kişi” kavramları nitelik açısından farklı kavramları ifade ettiğini görmekteyiz⁴⁶.

⁴³ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 701.

⁴⁴ ACAR, s. 42; SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 702; YEŞİLOVA ARAS, s. 106.

⁴⁵ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 117, Rn. 12 ; LANGHEID/ WANDT, VVG § 117, Rn. 9; PRÖLSS/ MARTIN, VVG § 117, Rn. 1-4; RÖMER/LANGHEID, VVG § 117, Rn. 13; GORETZKY, s. 28.

⁴⁶ KARAHAN, s. 378; YEŞİLOVA ARAS, s. 28

b) KTK 95 ve TaşK. 20

2918 sayılı KTK’da zarar görenin zayıf konumundan dolayı zarar göreni koruyucu maddelere yer vermiştir. KTK m. 99 ile sigorta tazminatının sigortacı tarafından sigortalıya ödenmesine engel olmak ve diğer taraftan sigortalının sigortacıdan bu tazminatı talep edebilmesinin önüne geçebilmek için zarar göreni “hak sahibi” olarak göstermiştir. Zarar göreni hak sahibi olarak gören Kanun Koyucu, bu niteliğinden dolayı zarar görene md. 97 ile sigortacıya başvurma hakkı tanımıştır. Zarar görenin durumu daha güçlü hale getirilmesi için sigortacı zarar görene karşı herhangi bir defî ve itirazda bulunmasının önüne geçmeye çalışılmıştır.

Sigortacının zarar görene karşı sorumluluğunu azaltacak veya kaldıracak savunmaları ileri sürülmemesinin yasaklanması durumu Trafik Kanunu açısından yeni bir uygulama değildir. Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü ilk olarak eski Karayolları Trafik Kanunun⁴⁷ 53. maddesinde düzenlenmiştir. Eski KTK m.53/1 “*Sigorta mukavelesinden veya sigortaya ait kanuni hükümlerden doğan ve tazminat miktarının azaltılması veya kaldırılması neticesini veren istinai haller , zarar görenlerin haklarına tesir etmez*” şeklinde düzenlemesi ile birlikte Hukukumuzda ifa yükümlülüğü girmiş bulunmaktadır. 2918 sayılı KTK’nın 95. maddesi ile birlikte eski kanunda yer alan hüküm yeniden düzenlenmiştir. KTK 95. maddesi “Tazminatın Azaltılması Veya Kaldırılması Sonucunu Doğuran Haller” başlığı ile “*Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller zarar görene karşı ileri sürülemez.*” düzenlemesi eski kanundaki ilgili maddenin devamı niteliğindedir.

KTK md. 99 anlamında sigortacının sigorta tazminatını “hak sahibi”ne ödemesi gerekliliği kavram kargaşası oluşturabilecek bir niteliktedir. “Hak sahibi” terimi ile kimin kast edildiği tam belli değildir⁴⁸. Ancak sigortacının ifa yükümlülüğünü

⁴⁷ 6095 sayılı Karayolları Trafik Kanununda yapılan yanlış çeviri için bkz. **VURAL**, s. 75.

⁴⁸ **YEŞİLOVA ARAS**, s. 35. Yazar, sorumluluk sigorta sözleşmelerinde hak sahibi terimi ile sigortalı konumundaki kişi de düşünebileceğini belirtmiştir. Buna dayanak olarak da sigorta sözleşmelerinde asıl

düzenleyen hükümde “hak sahibi” terimi yerine doğrudan “zarar gören” terimi kullanmıştır. Buradan anlaşılan “hak sahibi” sigortacının ifa yükümlülüğü açısından olaydan zarar gören üçüncü kişidir.

KTk m.95, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun ifa yükümlülüğünü düzenleyen 1484. maddesinin kaynağını teşkil etmiştir. Bu durum TTK 1484 maddesinin gerekçesinde açıkça vurgulanmıştır: “*Bu yaklaşım içinde de Tasarının birinci fıkrasında, Karayolları Trafik Kanununda Zorunlu Trafik Sigortası için öngörülen hüküm tüm zorunlu sorumluluk sigortalarını kapsayacak şekilde genelleştirilmek suretiyle Tasarıya aktarılmıştır.*” Buradaki sorun, KTK’daki düzenleme tüm zorunlu sorumluluk sigortaları için geçerli olup olmayacağı meselesidir. Bu sorun ise KTK’ya yapılan atıf sebebiyle oluşmuştur. Kanaatimizce Kanun Koyucunun ulaşmak istediği gaye TTK 1484. maddesinin uygulamasında eksik kalan noktaların tamamlanmasında KTK m. 95’in yardımcı olmasıdır. Yoksa tam anlamıyla Karayolları Trafik Kanunundaki düzenlemenin tüm zorunlu sorumluluk sigortalarına uygulanması TTK hükmün anlamsız hale gelmesini sağlayacaktır.

Mukayeseli hukukta sigortacıya karşı sigortacının zarar görene karşı savunma mekanizmalarını kullanmaması genellikle kanun tarafından zorunlu olan sorumluluk sigortaları için öngörülmüştür. Bu nedenle isteğe bağlı sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğü düzenlenmemiştir. Ancak Türk Hukuk sistemi bu konuda farklı düzenlemelere gitmiştir. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunun 100. maddesinde “*Bu Kanunun sorumluluğun kaldırılması veya tazminatın azaltılmasına ilişkin 95 inci maddesi, doğrudan doğruya talep ve dava hakkına ilişkin 97 nci maddesi ve zamanaşımına ilişkin 109 uncu maddesi ihtiyari mali sorumluluk sigortasında da uygulanır.*” denilerek ihtiyari mali sorumluluk sigortasına uygulanacak hükümleri göstermiştir. Uygulanacak hükümler arasında KTK 95. maddesinde düzenlenen sigortacının ifa yükümlülüğüne atıfta bulunarak isteğe bağlı sorumluluk sigortasında da uygulanabilir olduğu belirtilmiştir. Bu durumda KTK bakımından zarar gören üçüncü kişiye karşı sigortacı sigorta sözleşmesinden kaynaklı bir defî veya itiraz da bulunamayacaktır.

alacaklı kişinin sigorta sözleşmesinin tarafı olan sigorta ettiren ya da sigortalının olduğunu gerekçe göstermiştir.

4925 sayılı Karayolları Taşıma Kanunun 17-23. maddeleri arasında “Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası” düzenlenmişti. İlgili Kanunun 18. maddesinde yolcuya gelebilecek zararlardan dolayı taşıyıcıların zorunlu sorumluluk sigortası yaptırması öngörülmüştü. Karayolları Taşıma Kanunu md. 20 sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünü düzenleyen bir hükümdür. Bu hüküm KTK’da düzenlenen hüküm ile çok benzer olmasına karşın Karayolları Trafik Kanununda düzenlenen madde de geçen “zarar gören” terimi yerine “hak sahibi” terimini kullanmıştır. KTK md. 20 hükmü “*Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller **hak sahiplerine** karşı ileri sürülemez.*” şeklinde düzenlenmiştir. “Hak sahibi” terimi ile kastedilen Karayolları Trafik Kanunun da olduğu gibi zarar görendir. Karayolu Taşıma Kanunu m. 22/3 hükmünde, hak sahibinin kaza veya zarara ilişkin belgeleri sigortacıya ulaştırmasının ardından 8 iş günü içerisinde hak sahibine ödemesi gerektiğini düzenlemesi hak sahibinin zarar gören olduğu anlaşılmaktadır.

2. Sigorta Genel Şartlarındaki Düzenlemeler

a) Zorunlu Sorumluluk Sigortaları İle İlgili Genel Şartlardaki Düzenlemeler

Genel şartlardaki düzenlemeler, Türk Ticaret Kanunundaki maddeye göre daha kapsamlı bir şekilde sigortacının ifa yükümlülüğüne yer vermişlerdir. Türk Ticaret Kanunun aksine genel şartların çoğunda rücu hakkı düzenlenmiştir. Bu nedenle genel şartlardaki hükümlerin uygulaması daha yerindedir. Genel şartlarda böyle düzenlemeler olmasa da sorumluluk sigortasının zorunlu olması sigortacının ifa yükümlülüğünün doğacağı anlamında gelmektedir.

- Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları B.4. “Zarar Görenlerin Haklarının Saklı Tutulması ve Sigortacının Sigortalıya Rücu Hakkı” başlığı altında sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü düzenlenmiştir.
- Deniz Araçları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.7. maddesinde “Zarar Görenlerin Haklarının Saklı Tutulması ve Sigortacının

Sigortalıya Rücu Hakkı” başlığı altında sigortacının rücu hakkı ile zarar görene karşı ifa yükümlülüğü düzenlenmiştir.

- Kıyı Tesisleri Deniz Kirliliği Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.7. maddesinde “Zarar Görenlerin Haklarının Saklı Tutulması ve Sigortacının Sigortalıya Rücu Hakkı” başlığı altında sigortacının rücu hakkı ile zarar görene karşı ifa yükümlülüğü düzenlenmiştir.
- Özel Güvenlik Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.6. “Zarar gören/hak sahiplerinin haklarının saklı tutulması ve sigortacının sigorta ettirene rücu hakkı” başlığı adı altında düzenlenmiştir.
- Tehlikeli Maddeler ve Tehlikeli Atık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.3. Tazminatın Kaldırılması veya Azaltılması Sonucunu Doğuran Haller başlığı altında yer verilmiştir.
- Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.3.6. Zarar Görenle İlişkide İfa Yükümlülüğü Türk Ticaret Kanunundaki aynı düzenlemeye yer vermiştir.
- Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası Genel Şartları m. 4 Tazminatın Kaldırılması veya Azaltılması Sonucunu Doğuran Haller maddesinde ifa yükümlülüğü düzenlenmiştir.
- Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.7. Zarar Görenlerin Haklarının Saklı Tutulması ve Sigortacının Sigortalıya Rücu Hakkı başlığı içinde yer verilmiştir.

b) İhtiyari Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarındaki Düzenleme

Türk Ticaret Kanununda sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü sadece zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörülmüş olmasına karşın bazı ihtiyari sorumluluk sigortalarında da bu düzenleyeme gidilmiş bulunmaktadır. İhtiyari sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğünü düzenleyen en bilinen hüküm daha önce belirttiğimiz gibi Karayolları Trafik Kanunu’nda düzenlenmiş olan ihtiyari mali sorumluluk sigortasıdır. Bununla birlikte bazı ihtiyari sorumluluk sigortalarını

düzenleyen sigorta genel şartlarında da sigortacının ifa yükümlülüğü düzenlenmiştir. Buradan anlaşılan Türk Ticaret Kanunun sigortacının ifa yükümlülüğü sadece zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörmüş olması ihtiyari sorumluluk sigortaları için uygulama alanı bulmayacağı anlamına gelmediğidir. Kısacası sigortacının zarar görene karşı olan ödeme yükümlülüğü ihtiyari sorumluluk sigortaları içinde öngörülebilir. Genel şartlarda belirtilen düzenlemeler:

- Motorlu Kara Taşıtları İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları m. 4 düzenlenmiştir. Buradaki genel şartlardaki düzenleme Karayolları Trafik Kanunu m.100 öngörülen hüküm nedeniyle uygulama alanı bulmasıdır.
- Onay tarihi 16.05.2013 olan Bağımsız Denetçilik Mesleki Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.3.6. maddesinde Türk Ticaret Kanunu ile aynı düzenlemeye hükmedilmiştir.

B. Mukayeseli Hukukta İfa Yükümlülüğü

1. Alman Hukuku

Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu(VVG) 6102 sayılı TTK 1484. maddesine kaynak teşkil eden mehzaz kanunudur. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu yasa tasarısı hazırlandığı dönemde Almanya’da 1908 tarihli Kanun yürürlükte olduğundan ilgili Kanunun § 158c maddesinden çevrilmiştir. Ancak VVG 2008 yılında yapılan reform ile değiştirilmiş ve sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğüne ilişkin hüküm yeniden düzenlenmiştir⁴⁹.

Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu reformundan önceki Kanunda zarar gören üçüncü kişinin durumu zorunlu sorumluluk sigortaları bakımından değerlendirmek suretiyle § 158c-k hükmü içerisinde ele alınmıştır. Bu hükümler içerisinde § 158c hükmünde üçüncü kişinin korunması amacıyla sigortalıya karşı kısmen veya tamamen kurtulmuş olan sigortacının zarar görene karşı bir fiksiyon olarak sorumluluğunun devam

⁴⁹ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, VVG § 117, Rn. 3; LANGHEİD/ WANDT, VVG § 117, Rn. 7-8; PRÖLSS/ MARTİN, VVG § 117, Rn. 1-4; RÖMER/LANGHEİD, VVG § 117, Rn. 1-14.

edeceğini düzenlenmiştir⁵⁰. VVG § 158c hükmü 1908 tarihli Alman Sigortalar Sözleşmeleri Kanunu'nda daha önce yer almamışken VVG'ye 7/11/1938 tarihli ek düzenleme getirilen bir kanunla sonradan eklenmiştir⁵¹.

Alman Sigortalar Sözleşmelerinde yapılan reformda § 158c hükmü aynen korunmuş olmasına rağmen yine de değişikliklere uğramıştır. Yeni Alman Sigortalar Sözleşmeleri Kanunu “Üçüncü Kişi Karşısında İfa Yükümlülüğü” (Leistungspflicht gegenüber Dritten) başlığını taşıyan § 117 VVG hükmüne göre:

“ (1) Sigortacı, sigorta ettiren karşısında ifa yükümlülüğünden tamamen veya kısmen kurtulmuş olmasına rağmen üçüncü kişi açısından yükümlülüğü devam eder.

(2) Sigorta ilişkisinin yokluğu veya sona ermesiyle sonuçlanan bir durum, üçüncü kişi açısından ancak sigortacının bu şartı bu konuyla ilgili yetkili yere bildirdikten sonra bir ayın sonunda etkili olur. Bu, sigorta ilişkisinin sürenin sona ermesiyle bittiğinde de aynen geçerlidir. İhbarın süresi sigorta ilişkisinin sona ermesinden önce başlamaz. Zarar olayının gerçekleşmesinden önce buna ilişkin yetkili yere hukuki hükümlere uygun akdedilmiş yeni bir sigorta onaylatılması gerçekleşmişse, bu takdirde 1. ve 2. cümlelerde işaret edilen bir durum üçüncü kişiye sonradan da ileri sürülebilir. Bildirimin tebellüğü için cümle bire göre yetkili yer belli değilse, bu fıkra hükümleri geçerli değildir.

(3) Fıkra 1 ve 2'deki durumlarda sadece sigortacı öngörülmuş asgari sigorta bedeliyle ve üstlendiği riziko çerçevesinde ifayla yükümlüdür. Üçüncü kişi zararının tazminini bir diğer zarar sigortacısından veya bir sosyal sigorta yükümlüsünden talep edebildiği sürece, sigortacı ifadan kurtulur.

(4) Fıkra 1 veya 2'ye göre, sigortacının ifa yükümlülüğü resmi makamın kusurlu görev ihlali sebebiyle doğan tazmin yükümlülüğü ile çakışıyorsa, BGB § 839 Abs.1'e göre tazmin yükümlülüğü, sigortacıyla olan ilişkide sigortacının ifa yükümlülüğüne

⁵⁰ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 117, Rn. ; LANGHEID/ WANDT, VVG § 117, Rn. 7-8; PRÖLSS/ MARTIN, VVG § 117, Rn. 1-4; RÖMER/LANGHEID, VVG § 117, Rn. 1-14.

⁵¹ KENDER, Rayegân, “Motorlu Kara Nakil Vasıtalarının İhtiyari Mali Mesuliyet Sigortasında Zarar Gören Şahıs Türk Hukukunda Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Dava Hakkına Sahip midir?”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası C.XXXIX (1973), s. 224.

ilişkin öngörölmüş şartlar vasıtasıyla hariç tutulamaz. Eğer memur BGB § 839'a göre şahsen sorumlu ise, birinci cümle geçerli değildir.

(5) 1'den 4'e kadar olan fıkralara göre sigortacı üçüncü kişiyi tatmin ettiği ve paragraf 116'da öngörölen bir durum bulunmadığı sürece, sigorta ettirene karşı üçüncü kişinin talebi sigortacıya geçer. Bu geçiş üçüncü kişi zararına olmamalıdır.

(6) Sigortacının malvarlığı hakkında iflas açılmışsa, sigorta ilişkisi paragraf 16'dan farklı olarak iflas memurunun durumu ilgili makama bildirmesinden sonra bir ay geçmesiyle sona erer. Bu ana kadar sigorta ilişkisi, iflas masası karşısında geçerliliğini sürdürür. Bildirimin tebellüğü için cümle 1'e göre yetkili makam belli değilse, sigorta ilişkisi iflasın açılmasından sigorta ettirenin haberdar olmasından itibaren bir ay geçince sona erer. Bildirim yazılı olmalıdır”⁵².

Göröldüğü üzere hüküm, zarar gören ile zorunlu sorumluluk sigortacısı ilişkisini ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Alman Hukukunda zarar gören üçüncü kişinin tam anlamıyla korunması amaçlanmıştır. Bu hüküm doğrudan dava hakkı olsun ya da olmasın tüm zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörölmüştür⁵³.

Sigortacı sigorta ettiren karşısında herhangi bir şekilde sigorta tazminatını ödemekten kurtulması durumunda bunu zarar görene hiçbir durumda ileri süremeyecektir. Başka bir deyişle, sigortacı ile sigorta ettiren arasında akdedilen zorunlu sigorta sözleşmesi kapsamında, riziko gerçekleşmiş olsa dahi sigortacı ifa borcundan herhangi bir sebeple kurtulmuş ise de zarar görene karşı ödeme yükümlölüğü devam edecektir⁵⁴.

Sigortacının ifa yükümlölüğüünün sınırsız olmadığı belirtilmiştir. Buna göre sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlölüğü sınırlayan üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlar sigorta tazminatı için asgari sigorta tazminatı bedeli, teminatın kapsamı bakımından üstlenmiş olduğı riziko ve süre açısından ise zamanaşımı

⁵² Çeviri için bkz. **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlölüğü, s. 703-704.

⁵³ **PRÖLSS/ MARTİN**, VVG § 117, Rn. 1.

⁵⁴ **ÖZSUNAY**, Alacak Hakkı, s. 927; **YEŞİLOVA ARAS**, s. 53.

süresidir. Rizikoya konu olan olay, bu üç sınırlama içerisinde gerçekleşmiş olması halinde sigortacının ifa yükümlülüğü doğacaktır.

Sigortacının sigorta sözleşmesinden kaynaklı bir sorumluluğu olmadığı göz önünde bulundurmuş ve zarar görene yapılacak ödeme sonucunda sigortacının zarar veren sigortalıya rücu edebileceği düzenlenmiştir. Bu hüküm ile birlikte sigortacı üstlenmediği ödemeler sonucunda zarar görene yapacağı ödeme kadar sigortalıya başvurabilir. 1908 tarihli VVG’de yer almayan bu düzenleme 2008 tarihli reformla kanunda yerini almıştır. § 117 VVG’de sigorta sözleşmesi süresince sigortacının ifa yükümlülüğü düzenlenmesinin yanında ayrıca sigorta sözleşmesinin sona ermesi durumunda da ne olacağı belirtilmiştir. Sigorta sözleşmesinin sona ermesi ile birlikte yetkili merciye bildirmesi halinde sigortacının sorumluluğu bildirimin yapılmasından bir ayın geçmesi ile birlikte sona erecektir.

Belirtilen düzenlemeler ülkemizde de olan uygulamalar olmasına rağmen başka durumları da ele almıştır. Bu düzenlemeler ise BGB § 839 atıf yapmak suretiyle resmi kurumların tazminat sorumluluklarının sigortacının ifa yükümlülüğüne olan etkisi, sigortacının iflası halinde ifa yükümlülüğünün nasıl sona ereceği ve memur tarafından gerçekleşen bir durumda ifa yükümlülüğünün hangi hükümlere tabi olacağı gibi hükümlerdir.

2. İngiliz Hukuku

1930 Third Parties Act Rights Insurers (3. Kişilerin Sigortacılara Karşı Hakları Kanunu) ile zarar görenin sorumluluk sigortalarındaki durumunu ve konumunu belirlenmiştir. Söz konusu kanun ile birlikte, zarar görenin konumu sigortalının sözleşmesel haklarının zarar görene devredildiğinin kabul edilmesi üzerine tesis edilmiştir. Başka bir anlatımla, 1930 TPRA ile sigortacı karşısında zarar göreni sigortalıdan daha iyi bir konuma getirmeyi amaçlamamıştır⁵⁵.

⁵⁵ 1930 TPRA’da zarar görenin sigorta ilişkisi içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahip olmadığını zarar görene tanınan ama şartları ağır olan sigortacıya karşı kullanabileceği doğrudan talep hakkından anlayabiliriz. Zarar gören üçüncü şahıs, sigortalı ile aynı konumdadır ve doğrudan doğruya dava hakkını kullanabilmesi için bazı şartların gerçekleşmiş olması gereklidir. Sigortacı ile sigorta ettiren arasında mevcut bir sigorta sözleşmesi, sigorta sözleşmesi kapsamında sigorta ettirenin ya da sigortalının

İngiliz hukukunda zarar gören, sigorta ilişkisi içerisinde sigortalı ile eşit tutulsa da bazı sorumluluk sigortalarında zarar görenin konumu güçlendirilmeye çalışılmıştır. Zarar görenin konumunu sigortacı karşısında güçlendirme, sigortacının aslında sigortalıya karşı kullanabileceği bazı savunmaları zarar görene karşı ileri süremeyecek şekilde gerçekleştirilmektedir. Sigortacının zarar görene bazı savunmaları yapamaması onun ifa yükümlülüğünün devam etmesine anlamına gelmektedir.

1930 tarihli TPRA 2010 yılındaki değişiklik ile birlikte zarar görenin durumu üzerinde yeniden düşülmesine neden olmuştur⁵⁶. Yeni düzenlemeler zarar görenin sigortacı karşısındaki durumu güçlendirilmeye çalışılmıştır. Zarar görenin durumu kuvvetlendirilmeye çalışılsa da sigorta sözleşmesinin tarafları arasında denge de korunması gerekliliği üzerinde durulmuştur⁵⁷. 1930 tarihli Kanunun değiştirilmesi esnasında üçüncü kişilerin sigortacıya karşı hakları üzerinde düzenlemelerde bulunulmuştur. Bu düzenlemeler yapıldığı sırada zarar görenin sigortacıya karşı doğrudan talepte bulunduğu sigortacının savunmalarına ilişkin tercih edilebilecek yöntemler üzerinde tartışılmıştır. Tartışmalar sonucunda Parlamente'ye sunulmak üzere hazırlanan raporda dört ana başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar şu şekilde belirlenmiştir:

- Sorumluluk sigortası sözleşmesinin zorunlu olup olmaması
- Zarar görenin talebinin niteliği
- Zarar görenin talebinin zamanı
- İhlal edilen poliçe şartının veya kanun hükmünün sonuçları⁵⁸

sorumluluğu doğmuş olmalı, sigortalı şahsın veya sigortalı şirketin iflas etmesi, dağılması veya kanunun 1. maddesi gereğince sigortalı şirket hakkında mahkeme tarafından dağıtma kararı alınmış olması ve sigortalının sigortacısına karşı olan haklarının fiilen ve kanunen devredilebilir nitelikte olması gereken şartlardır. Bkz. **ALGANTÜRK LIGHT**, S. Didem, Deniz Sigorta Hukukunda Kültür Sigortası (Protection And Indemnity Insurance) (P & I), 2. Bası, 2006, s. 139.

⁵⁶ **CLARKE/BURLİNG/PURVES**, § 5.8; **YEŞİLOVA ARAS**, s. 40.

⁵⁷ **CLARKE/BURLİNG/PURVES**, § 5.8C ;**YEŞİLOVA ARAS**, s. 41.

⁵⁸ **YEŞİLOVA ARAS**, s. 103-105.

Sorumluluk sigortalarında zarar görene sigortacıya doğrudan başvurabilme hakkı sadece zorunlu sorumluluk sigortalarında tanınabileceği gibi tüm sorumluluk sigortaları içinde düzenlenebilir. Tüm sorumluluk sigortalarına başvuru veya talep hakkı tanınmış olmasına rağmen sigortacının zarar görene yöneltebileceği savunmaların sadece zorunlu sorumluluk sigortalarında sınırlandırılabileceği düzenleyebilir. Bu kanun koyucunun tercihiine bağlıdır. İngiliz hukukunda da bazı kanunlarda tercihini bu yönde kullanmıştır.

İngiliz hukukunda zorunlu sorumluluk sigortalarını düzenlediği Road Traffic Act 1988 ve Employers' Liability General Regulations 1971 düzenlenmiştir. Road Traffic Act 1988 Section 148(5) hükmünde sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünü düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre zarar veren sigortalının sorumluluğu doğduğu tarihten itibaren bazı savunmaları sigortacı zarar gören kişiye karşı ileri süremeyecektir. Savunmaları ileri sürememesi için sigortalı tarafından ihlal edilmiş bir sigorta sözleşmesinden kaynaklanması gerekir. Sigortalının sigorta sözleşmesini ihlal etmesi durumunda sigortacı ölüm, yaralanma veya 250.00 sterline kadar olan maddi kayıplarda zarar görene karşı herhangi bir defa ileri süremez. Buna benzer bir hüküm Employers' Liability General Regulations 1998 md. 2 düzenlenmiştir. İşverenin bazı yükümlülükleri aykırı davranması halinde sigortacının ifa borcundan kurtulacağı yönünde bir savunma yapamayacaktır. İşverenin ihbar ve özen ile ilgili koşullara, iş güvenliğini sağlayacak kanunlara ve mevzuatlara aykırı davranması durumunda normal şartlar altında işveren sorumluluk sigortacısı sorumluluğundan kurtulması gerekir. Ancak sigortalı işveren tarafından sigorta sözleşmesine aykırılık teşkil eden durumlar sigortacının sorumluluğu doğuran olay gerçekleştikten sonra oluşmuş ise sigortacı zarar görene karşı herhangi bir defa veya itirazda bulunamaz⁵⁹.

3. Fransız Hukuku

Modern anlamda sorumluluk sigortalarının anavatanı olan Fransız Hukukunda zarar görenin korunması, sorumluluk sigortalarının ilk amacı olmuştur. Bu amaç doğrultusunda 13 Mayıs 1930 tarihli Code des Assurances'de birçok düzenleme mevcuttu. Daha sonraki Code des Assurance kanunlarında zarar görenin konumu daha da güçlenmiştir. İlk önce 1930 tarihli kanunun m.53 ile doğrudan dava hakkı

⁵⁹ YEŞİLOVA ARAS, s. 103.

tanınmıştır⁶⁰. Günümüz Code des Assurances da ise L-124-3 daha önceki kanundaki düzenlenen doğrudan dava hakkı aynen korunmuştur.

Doğrudan dava hakkı düzenlemesi getirilmiş ancak mağdur olan üçüncü kişinin daha esaslı bir tarzda korunması gerektiği hususu tartışılmaya başlamıştır. Fransız Hükümeti sigortacılara müdahalede bulunmak suretiyle sigortalıya ileri sürebilecek geçerli olan bazı defilerin zarar gören üçüncü kişiye karşı ileri sürülmemesi için poliçelerde açık bir şekilde yer almasını istedi. Bunun sonucunda sigorta şirketleri aralarında anlaşarak sigorta poliçelerine zarar görene karşı ileri sürülmemesi gereken bazı durumlar koyarak zarar göreni korumak için yenilikler getirdi⁶¹.

Doğrudan dava hakkına karşı savunmaları tüm sorumluluk sigortaları için öngörülmesi sakıncalı durumlar oluşturacağından Avrupa ülkelerindeki eğilim Fransız Hukukunda yer almış ve tercihini zorunlu sorumluluk sigortalarından yana kullanmıştır. Ancak ihtiyari sorumluluk sigortaları içinde bazı savunma imkanları öngörmüştür. İhtiyari sorumluluk sigortalarında zarar vuku buluna kadar olan savunmalar sigortacı tarafından zarar görene karşı ileri sürülebilirken; zarar meydana geldikten sonra sigortacının lehine olan hiçbir durum zarar görene karşı dermeyeran edilemez⁶².

Fransız Hukukunun zarar göreni koruma amacı zorunlu sorumluluk sigortalarında kendini göstermiş; sigortalı sözleşme gereği olan yükümlülüklerine ve külfetlerine aykırı davranırsa bile zarar gören kişiye asgari bir sigorta tutarı ödenmesi öngörülmüştür. Fransız Hukukunun tercihi zorunlu sorumluluk sigortası olmasına rağmen sigortacının ifa yükümlülüğünü düzenlerken bunlar arasında da ayırım yapmıştır. Zorunlu sorumluluk sigortasının türüne göre zarar görenin sigortacıya karşı ayrıcalıklı durumu ve konumu giderek artması şeklinde değişiklik göstermektedir. Zarar göreni koruma mekanizması en çok trafik mali mesuliyet sigortasında görülmektedir. Code des Assurances R-211-12-2 maddesi uyarınca prim alacağı nedeniyle sigortacının

⁶⁰ ATABEK, Müracaat Hakkı, s. 133.

⁶¹ ATABEK, Müracaat Hakkı, s. 133.

⁶² YEŞİLOVA ARAS, s. 57.

edim borcunun olmadığı yönündeki savunma dışında sigortacı zarar görene karşı herhangi bir şekilde ödeme yapmaktan kaçınamaz⁶³.

4. İsviçre Hukuku

Sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünün devam etmesi ilk olarak 6085 sayılı Trafik Kanunda yer aldığını daha önce belirtmiştik. 6085 sayılı eski Trafik Kanuna yer verdiğimiz sigortacının ifa yükümlülüğünün kaynağı İsviçre 1932 tarihli Motorlu Taşıt Araçları Kanunu (MFG) oluşturmaktaydı. MFG 50/I yer alan hüküm şu şekilde idi: *“Sigorta sözleşmesinden veya Sigorta Sözleşmesine ilişkin Federal Kanundan doğan ve tazminatın azaltılması ya da kaldırılması sonucunu doğuran defiler zarar - görene karşı ileri sürülemez”*⁶⁴.

1932 tarihli Motorlu Taşıt Araçları Kanunu 1958 kadar yürürlükte kalmış yerini 19 Aralık 1958 Karayolları Trafik Kanunu (Strassenverkehrsgesetz) almıştır. 1958 tarihli Kanunun 4. faslında araç işletenlerin sorumluluğu ve sigorta düzenlenmiştir. 1958 tarihli Kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte MFG 50/I yerini SVG 65 almıştır. “Sigortacıya Karşı Doğrudan Talep Hakkı” başlığı altında düzenlenen SVG 65 hükmü zarar göreni kapsamlı bir şekilde korumayı sağlayamaya yöneliktir. Zarar-gören üçüncü şahıslara karşı ileri sürülemeyecek defilere ve itirazlara ilişkin 65/II hükmü şu şekildedir: *“Sigorta sözleşmesinden veya Sigorta Sözleşmesine ilişkin Federal Kanundan doğan defiler, zarar-görene karşı ileri sürülemez.”*⁶⁵ İsviçre Sigortalar Sözleşmeleri Kanununda ihbar mükellefiyetinin ihlâlinden dolayı sigortacının sigorta sözleşmesinden dönme hakkı (SVVG 4 vd. 38), sigorta ilişkisinin süresince rizikonun ağırlaştırmama görevine aykırılıktan dolayı sigortacının kurtulması (SVVG 28 vd.), primlerin ödenmemesi halinde sigorta sözleşmesinin kesilmesi (VVG 20/111), sorumluluğu doğuran olayın sigorta himayesinden yararlanan kişinin ya da onun davranışlarından sorumlu olduğu kişilerin kusurlu fiili sonucunda cereyan etmesi (SVVG 14) gibi durumlar sigortacının ileri sürebileceği defilere örnek gösterilebilir.

⁶³ YEŞİLOVA ARAS, s. 57.

⁶⁴ İsviçre hukukundan o günkü Trafik Kanunumuza yerleşen hüküm çeviri hatası yapıldığından dolayı eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştiriler için bkz. VURAL, s. 75.

⁶⁵ Çeviri için bkz. ÖZSUNAY, Alacak Hakkı, s. 927.

Sigorta ettirenin herhangi bir şekilde kanunda belirlenmiş yükümlülüklerine aykırı davranması zarar gören üçüncü kişiyi etkilemez. Sigortacı zarar gören herhangi bir talepte bulunduğu kanunen gösterilen tutarı zarar görene ödemek zorundadır.

III. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN GERÇEKLEŞME ŞARTLARI

A. Doğrudan Dava Hakkı ile Zararın Talep Edilmesi

İfa yükümlülüğünün devreye girebilmesi için zarar görenin sigortacıdan talepte bulunması gerekir. Sigorta sözleşmesinin nisbiliği ilkesi gereği sigorta tazminatının ödenmesini ancak sigorta ettiren veya sigortalı isteyebilecektir. Sorumluluk sigortaları zarar göreni koruma amacı güttüğünden dolayı Kanun Koyucu sigorta tazminatının zarar görene ödenmesini öngörmüştür.(TTK 1473) Sigorta tazminatını isteme hakkını da zarar görene tesis etmiştir (TTK 1478). Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacı sorumluluğundan kısmen veya tamamen kurtulmuş olduğu durumda zarar görenin talebi sonucunda ancak sigortacının ifa yükümlülüğünden bahsedilebilir⁶⁶.

1. Doğrudan Dava Hakkı

Doğrudan dava hakkının⁶⁷ amacı sigorta tazminatının mağdur olan zarar gören kişiye ödenmesini sağlamaktır. Zarar görene tanınan bu hak sayesinde, zarar gören

⁶⁶ SCHWINTOWSKI, H., P./BRÖMMELMEYER, C., Praxiskommentar zum Versicherungsvertragsrecht, Münster 2008, s.976,-977; **SOPACI ÖZTUNA**, İfa yükümlülüğü, s. 701.

⁶⁷ Sigorta Hukuku kapsamında zarar gören üçüncü kişinin sigortacıya başvurma şekli, “Doğrudan Dava Hakkı”, “Doğrudan Talep Hakkı”, “Doğrudan Alacak Hakkı”, “Doğrudan Başvuru Hakkı” gibi terimler ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Doğrudan davayı düzenleyen 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu m.97 hükmünde “Doğrudan Doğruya Talep ve Dava Hakkı” ve Karayolları Taşıma Kanunu m. 21 hükmünde ise “Doğrudan Doğruya Talep Hakkı” şeklinde kullanılmıştır. Türk Ticaret Kanunu’nun Tasarı metninde “doğrudan doğruya “ ifadesi kullanırken, tasarı yasalaştığında “doğrudan dava” ifadesi tercih edilmiştir. Eski Ticaret Kanununda 1310. maddesinde “faydalanan kimse” terimi tercih edilmişken 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda doğrudan dava hakkı terimi kullanılmıştır. Kanun maddeleri adlandırılırken kanun hükmünün içeriğine bakılması gerekir. Sopacı Öztuna, doğrudan dava hakkı başlığı altında düzenlenen TTK’ nun 1478. Maddesi sadece dava hakkını değil; zarar görenin tüm başvuru şekillerini düzenlediği belirtmek gerekir. Kanun hükmü içerisinde zarar görenin her türlü talep hakkını içerdiği için öğretide “Doğrudan Talep Hakkı” olarak da nitelendirilmiştir. Bkz. **SOPACI ÖZTUNA**, Birgül, “Türk ve Alman

sorumluluk hukukundan kaynaklı gerçek borçlu olan sigortalıyı atlayarak sigortacıya başvurma yetkisi kazanmıştır. Başka bir anlatımla, doğrudan dava hakkı ile mağdur konumunda olan zarar görene ödeme yeteneğine sahip olan bir borçlu temin ederek zarar görenin zararını süratli ve masrafsız bir şekilde giderilmesine yardımcı olacaktır⁶⁸.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, eski kanun döneminde düzenlenmemiş olan sorumluluk sigortalarına ilişkin hükümlere(TTK m.1473-1485) yer vermiştir. Bu maddeler arasındaki TTK. 1478. madde ile eski kanun dönemindeki uygulamalarda⁶⁹ ve başka kanunlarda yer alan “Doğrudan Dava Hakkı “ yasal bir zemine kavuşturulmuştur. Bu maddeye göre “*Zarar gören, uğradığı zararın sigorta bedeline kadar olan kısmının tazminini, sigorta sözleşmesi için geçerli zamanaşımı süresi içinde kalmak şartıyla, doğrudan sigortacıdan isteyebilir.*” Bu hüküm ile zarar görene sigortacıya doğrudan başvuru hakkına kavuşturulmuştur.

Doğrudan dava hakkı ile TTK m.1473 sigortacının sigorta tazminatını zarar görene ödemesini düzenleyen hükmüne daha kısa yoldan kavuşabilmesine yardımcı olması sağlanmıştır. Kanun koyucu hem sigortacıya sigorta tazminatını zarar görene ödemesini

Hukukunda Yeni Düzenlemeler Işığında Sorumluluk Sigortasında Doğrudan Talep Hakkı, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt XXVII Sayı 2, Haziran 2011,s.16.) Türk Ticaret Kanunu 1478. maddesinde “doğrudan sigortacıdan isteyebilir” ifadesinden sadece bu hükmün dava yolunu düzenlemediği sonucuna varılabilir. Bu nedenle başka yollar ile de bu alacağını elde edebileceği düşünülmelidir. Burada kanun koyucunun “Doğrudan Dava Hakkı” kenar başlığı ile düzenlemesindeki amaç, üçüncü kişinin sigortacıdan sigorta tazminatı diğer yollarla alamadığı durumlarda dava hakkını kullanabileceğidir. Kanun koyucu aslında bir anlamda en son başvuru şeklinin ismini adlandırmıştır. (YEŞİLOVA ARAS, Bilgehan, “Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Doğrudan Dava Hakkı”, Ankara 2013, s. 27.) Bu çalışmada kanunun ve öğretinin de kullanılan terimlerin aynı anlama geldiğinden “Doğrudan Dava Hakkı” ile “Doğrudan Talep Hakkı” kullanılacaktır.

⁶⁸ OMAĞ, Merih Kemal, “Otomobil Mesuliyet Sigortalarında Zarar Gören Üçüncü Şahsın Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Dava Hakkı”, *İstanbul İktisadi Ve Ticari İlimler Dergisi*, S. 1, 1973, s. 201; KENDER, Doğrudan Dava Hakkı, s. 2; KABAĞLARLI, Muazzez, “Doğrudan Dava Hakkı”, *SHD*, 1997, s. 33.

⁶⁹ Eski Türk Ticaret Kanunun m. 1310 hükmünün doğrudan dava hakkını düzenlediğini savunulmuştur. Bkz. BOZER, Ali, “Yangın Dolayısıyla Sorumluluk Sigortası”, *Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları III. Sigorta Semineri*, Ankara 1977, s. 308.

hem de bu tazminatı zarar görenin doğrudan doğruya sigortacıdan isteyebileceği düzenleyerek; zarar gören üçüncü kişinin haklarını genişletmiştir.

2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanununda m. 97 ‘de zorunlu mali mesuliyet sigortasında ve m. 100 ihtiyari mali mesuliyet sigortasında zarar görenin doğrudan doğruya zarar verenin sorumluluk sigortacısından zararının tazmini için başvurma ve dava edebileceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ancak bu madde 26.04.2016 değişikliği ile birlikte zarar gören doğrudan dava hakkını kullanması için öncelikle sigortacıya yazılı bir başvuruda bulunmak zorundadır. Doğrudan dava hakkı için bir ön şart getirilmiş bulunmaktadır. Eğer sigortacı yazılı başvuruya 15 gün içerisinde herhangi bir cevap vermez ya da sigorta tazminatını ödemezse zarar gören dava yolunu kullanabilir. KTK’nın 91. maddesinde motorlu araç işletenlere sigorta yaptırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu düzenlemeyi destekleyen KTK m. 97 hükmüne göre zarar gören zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında doğrudan doğruya sigortacıya karşı zararın tazmini için talepte bulunabilir. Bunların dışında genel şartlarda⁷⁰ ve Karayolları Taşıma Kanununda m.21 doğrudan dava hakkı düzenlenmiştir⁷¹.

⁷⁰ • 19 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe giren Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.1 “Hak Sahibinin Başvuru Hakkı ve Başvuru Süresi” kenar başlıklı maddesinde “teminat sınırları içinde doğrudan doğruya sigortacıya karşı talepte bulunabilirler.” ifadesi ile birlikte doğrudan dava düzenlenmiştir.

• 25 Mart 2004 tarihinde Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası Genel Şartları B.1 maddesinde sigortalının ve hak sahiplerinin doğrudan sigortacıya karşı talepte bulunabileceği düzenlenmiştir.

• 11 Mayıs 2010 yürürlüğü giren Tehlikeli Maddeler ve Tehlikeli Atık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.5 “Dava Hakkı” başlığında düzenlenen madde ile birlikte zarar görene sigorta teminatı limitinde başvurulabileceği düzenlenmiştir.

• Yürürlük tarihi 20 Aralık 1991 olan Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası Genel Şartları 12. Maddesinde “Dava Hakkı” başlığı adı altında doğrudan talep hakkı düzenlenmiştir.

⁷¹ Bu sorumluk sigortası ile ilgili kanunun 21. maddesinde doğrudan dava hakkını düzenlemiştir. “*Hak sahipleri, sorumluluk sigortasında öngörülen sınırlar içinde doğrudan doğruya sigortacıya karşı talepte bulunabilirler.*” Doğrudan davayı düzenlemesi ile taşıma sırasında meydana gelebilecek zararların hızlı bir şekilde elde edilmesi sağlamaya çalışılmıştır. Karayolları Taşıma Kanunun 19. Maddesinde zarar görenin öncelikle zorunlu taşımacılık mali sorumluluk sigortasına başvurabileceğini sonradan Trafik Kanundaki sorumluluk sigortasına başvurabileceği düzenlenmiştir. (6704 Sayılı Kanun gereği 26.04.2016 itibari ile yürürlükten kaldırılmıştır.)

2. Doğrudan Hakkı İle İfa Yükümlülüğü Arasındaki İlişki

Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğü, zarar görenin talebiyle ortaya çıkacağını daha önce belirtmiştik. Doğrudan dava veya talep hakkı sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğünün doğabilmesi için gereken bir araçtır. Zarar görenin talebi olmadan ifa yükümlülüğü kapsamında sigortalının sigortacıya karşı sigorta tazminatının ödenmesi için talepte bulunması hem TTK 1473 anlamında hem de kendisine düşen yükümlülükler aykırı davranmasından dolayı kısmen mümkün değildir. Aslında ifa yükümlülüğü ile sigortacının üzerine yüklenen sorumluluk doğrudan dava hakkının düzgün bir şekilde işlemesi için gereklidir. Zarar görene zorunlu sorumluluk sigortaları için zararı talep hakkı karşısında sigortacıya zarar görene karşı savunma hakkı verildiği takdirde, doğrudan dava hakkı içi boş olan bir kavrama dönüşecektir⁷².

1908 tarihli Alman Sigortalar Sözleşmeleri Kanununda zarar görenin sigortacıya doğrudan dava hakkı tanınmamıştı. Bunun yerine Alman hukukunda zorunlu sorumluluk sigortaları için sigortacının zarar görene herhangi bir savunma ileri

⁷²Alman hukukunda Möller bu hususta şöyle demektedir: *”Mecburi mesuliyet sigortası münasebeti hiç mevcut olmadığı veya sakat olduğu yahut sigortacının ödeme mükellefiyetinin azaldığı haller zarar gören üçüncü şahsın haklarını etkilediği taksinde, doğrudan doğruya dava hakkı kör bir kılıçtan başka bir şey değildir Burada sigorta mukavelesinden doğan defileri zarar görene karşı ileri sürülememesi probleminin çözümü gereklidir, zarar gören şahsa karşı bunlar ileri sürülememelidir. (MÖLLER , Hans , “Ist die Einführung eines eigenen Rechts des Drittgeschädigten gegen den Haftpflichtversicherer, insbesondere in der Kraftfahrhaftpflicht empfehlenswert?” Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft ,1963. s. 409– 470). Diğer bir yazar olan Oftinger ise şu ifadeleri kullanmıştır: “MFG 49 da Öngörülen doğrudan doğruya dava hakkı — sigorta tazminatından zarar gören şahsın faydalanmasını sağlamak — amacına ancak sigortacının zarar görene yapacağı ödemeye sigorta ettiren İle arasındaki hukuki münasebete müsteniden tediye mükellefiyetinde vuku bulacak bir azalmanın müessir olmaması halinde ulaşabilir. Bu sebebledir ki MF G 48 'sigorta mukavelesinden veya sigorta mukavelesi hakkındaki federal kanundan doğan ve zararın karşılanması imkânını daraltan veya kaldıran defilerin zarar gören şahsa karşı ileri sürülemeyeceği' hükmünü vazetmiştir... Bu hüküm doğrudan doğruya dava hakkının tam ve kamil bir hale getirilmesi için zaruridir.” OFTINGER , Karl, Schweizerisches Haftpflichtrecht , Bd I, II Zürich 1958, 1962. (Naklen: KENDER, Doğrudan Dava Hakkı, s. 226-227)*

sürememesini öngören ifa yükümlülüğü düzenlenmişti. Bu düzenleme, zarar göreni geniş anlamda koruduğu sebebinden doğrudan dava hakkına gerek duyulmamıştır⁷³.

2008 yılında Sigorta Sözleşmeleri Kanununda yapılan reformla birlikte VVG § 115⁷⁴, doğrudan dava hakkı zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörülmüş olmasına rağmen bazı şartlar altında zarar gören bu hakkını kullanabilecektir. Zarar görene karşı sigortacının ifa yükümlülüğünü düzenleyen VVG § 117 gerekçesinde ifa yükümlülüğünün faaliyet geçebilmesi için doğrudan dava hakkının kullanılması gerektiğini vurgulamıştır⁷⁵. Ancak Alman hukukunda doğrudan dava hakkının gerçekleşebilmesi için bazı durumların oluşması gereklidir⁷⁶. § 115 VVG doğrudan dava hakkının kullanılması için gerekli durumlar;

⁷³ Alman Hukukunda doğrudan dava hakkından önce sigortacının ifa yükümlülüğünün bulunması zarar görene doğrudan doğruya sigortacıya başvurma hakkı doğurmayacağını birçok kararda belirtmiştir. (ÜNAN, Samim, “CMR Sigortasında Zarar Gören Üçüncü Kişinin Konumu İle İlgili Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, *SHD*, S.1, 1998, s. 68.)

⁷⁴ Doğrudan dava hakkını düzenleyen VVG § 115 hükmü şu şekildedir:

“Üçüncü kişi zarar tazminatına ilişkin talep hakkını,

1. Zorunlu sorumluluk sigortası, kanuna göre mevcut sigorta görevinin ifasına ilişkin bir sorumluluk sigortası söz konusu ise veya,

2. Sigorta ettirenin malvarlığı hakkında iflas açılmışsa veya masanın teşkil etmemesi sebebiyle iflas talebi reddedilmişse veya geçici iflas idaresi tayin edilmişse veya,

3. Sigorta ettirenin ikametgahı belli değilse, sigortacıya karşı da ileri sürebilir.

Hak, sigortacının sigorta ilişkisinden doğan ifa yükümlülüğü çerçevesinde ve ifa yükümlülüğü olmadığı takdirde, Paragraf 117, fıkra 1’den fıkra 4’e kadar olan hükümler çerçevesinde mevcuttur. Sigortacı zarar tazminatını nakit olarak ifa etmek zorundadır. Sigortacı ve zararı tazminle yükümlü sigorta ettiren müteselsil borçlu olarak sorumludur.” Çeviri için bkz. **SOPACI ÖZTUNA**, Talep Hakkı, s. 34.

⁷⁵ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 701.

⁷⁶ § 117 VVG’deki düzenleme ile birlikte doğrudan davanın kullanılması sonucunda zarar görenin koruma mekanizması son noktaya ulaşmıştır. Alman hukukunda zarar göreni koruma amaçlı öngörülen doğrudan dava hakkı, Sigorta Sözleşmeleri Kanunu hazırlanması sırasında tüm sorumluluk sigortaları için öngörülmüştü. Ancak değişik sakıncalardan dolayı bu düşünceden vazgeçilmiş ve sadece Zorunlu Sigortalar Kanunda yer alan sigortalar için öngörülmüştür. Zorunlu sigortalar kapsamında ise sadece trafik mali sorumluluk sigortası *Pflichtversicherungsgesetz* (PflVG) yer almaktadır. Tüm zorunlu sorumluluk sigortaları için doğrudan dava hakkı öngörmeyen VVG, zarar görenin korunması için sigortacının zarar görene karşı defi ya da itiraz ileri sürememesi öngören sigortacının ifa yükümlülüğü

- Sorumluluk sigortası türünün Zorunlu Sigortalar kapsamında akdedilmiş bir sigorta sözleşmesi olması halinde

- Sigortalının iflas durumunda olması veya ikametgahının herhangi bir şekilde bilinmiyor olması durumlarında Zorunlu Sigortalar Kanunu kapsamında olup olmaması gerekli değildir.

Alman hukukunda doğrudan dava hakkının kısıtlı bir uygulama alanı olduğu söylenebilir. Doğrudan dava hakkı tanınan her halde ifa yükümlülüğünün doğması için doğrudan dava hakkının kullanılması gerekliliği üstünde durulmuştur. Doğrudan dava hakkı kullanılmayan durumlar ise tüm zorunlu sorumluluk sigortaları için ifa yükümlülüğü düzenlenmiştir. Sigortacının ifa yükümlülüğü birbiriyle ilgili sıkı sıkıya bağlı olsalar da birbirinden ayrılacak iki hukuki kavramdır⁷⁷.

Türk Hukukunda doğrudan dava hakkı ile sigortacının ifa yükümlülüğü arasındaki ilişki hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bu konuda ilk görüş sunan ÖZSUNAY⁷⁸, doğrudan dava hakkının yanında ifa yükümlülüğünün düzenlenmemesi halinde zarar görene doğrudan doğruya sigortacıya başvurusu hakkının tanınması hiçbir anlamı olmayacağını belirtmiştir. Örnek olarak ise sigortacıya, sigortalının ağır kusurunu ya da primlerin ödenmesindeki gecikmeden dolayı sözleşmenin sona erdiğini, zarar - gören üçüncü şahıslara karşı ileri sürebilmek imkânı verildiği takdirde; doğrudan alacak hakkının tanınmasıyla zarar gören şahıslara sağlanan koruma sırf bir göz boyamadan ibaret kalacağını göstermiştir. Bu durum için görüş bildiren ATABEK⁷⁹ ise doğrudan dava hakkı ile sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünün farklı

Kanuna eklenmiştir. İfa yükümlülüğü daha geniş bir alanda düzenlenmişken doğrudan dava hakkının alanı daraltılmıştır. Bkz. **LANGHEİD/ WANDT**, VVG § 117, Rn. 49-50; **PRÖLSS/ MARTİN**, VVG § 117, Rn. 6-10; **RÖMER/LANGHEİD**, VVG § 117, Rn. 52-54; **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 701.

⁷⁷ **LANGHEİD/ WANDT**, VVG § 117, Rn. 49-50; **PRÖLSS/ MARTİN**, VVG § 117, Rn. 6-10; **RÖMER/LANGHEİD**, VVG § 117, Rn. 52-54.

⁷⁸ **ÖZSUNAY**, Ergun, “Trafik Kazasında Zarar Gören Üçüncü Kişinin Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Alacak Hakkı”, Trafik Sigortası V. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1973, s. 315.

⁷⁹ **ATABEK**, Müracaat Hakkı, s. 134.

kavramlar olduğunu söylemiştir. Her ne kadar mehz kanunlarda doğrudan dava hakkı ile sigortacının zarar görene karşı ileri süremeyeceği defiler birlikte değerlendirilse de iki kavramın birbirinin tamamlayıcısı olmasına karşın birbirinden ayrı düşünmek daha iyi olacağını belirtmiştir.

Türk Ticaret Kanunu radikal bir karar ile zarar görenin sigorta tazminatı için sigortacıya başvurmasını ihtiyari- zorunlu sorumluluk sigortası ayrımı yapmadan tüm sorumluluk sigortaları için öngörmüştür. Kanun Koyucunun doğrudan dava hakkını zarar göreni koruma amacı için öngörmüş olduğu düşünüldüğünde; bu hak kullanıldığında sigortacının ifa yükümlülüğü de doğması gerekir. Yalnız şu noktaya dikkat çekmek gerekirse bizde Alman hukukunda olan durumun tam tersi mevcuttur. Doğrudan dava hakkı uygulama alanı Kanun koyucu tarafından geniş tutulmuşken, sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü ise sadece zorunlu sorumluluk sigortalarında öngörülerek uygulama alanını daraltılmıştır. Buradan yola çıkarak doğrudan dava tanınan zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğünün doğması için talebin direkt olarak zarar görenden gelmesi gerekir. Başka bir deyişle bizim hukukumuzda sigortacının zarar görene herhangi bir defa ve itirazda bulunamaması için zarar görenin doğrudan dava hakkını kullanması gerekir.

3. Doğrudan Dava Hakkının İfa Yükümlülüğüne Etkisi

a) Emredici Olmaması Meselesi

Zarar görene karşı ifa yükümlülüğü Koruyucu hükümleri düzenleyen TTK m. 1486 ile koruma altına alınmıştır. Ancak zarar görenin bu hakkını kullanması için doğrudan talep hakkını kullanması gerekir. Taraflar aralarında anlaşarak zarar görenin sigortacıya başvurma hakkını ortadan kaldırdığı durumda zarar görene karşı ifa yükümlülüğünün hiçbir anlamı kalmayacaktır. Bundan dolayı zarar görenin sigortacıya başvurmasının tek yolu olan doğrudan dava hakkı üzerinde sigortacı veya sigortalının tasarruf etme imkanın bulunmaması gerekir. Ancak Kanun Koyucu TTK 1473. ve 1478. maddelerinde belirsiz ifadeler kullanarak doğrudan dava hakkı üzerinde sigorta sözleşmesinin taraflarının tasarrufta bulunabileceği izlenimi yaratmıştır.

aa) Koruyucu Hükümler Arasında Yer Almaması

Türk Ticaret Kanunu'nun 1478. maddesinde yer alan ifadeler, zarar görenin sigortacıya karşı yöneltebileceği doğrudan dava hakkının emredici bir hüküm olup olmadığı belirsizliğine neden olmuştur. Bu belirsizliğin nedeni kanun koyucunun TTK 1478. maddesini “Koruyucu Hükümler” başlığı altına almamış olmasından kaynaklanmaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nun 1486. maddesi “Koruyucu Hükümler” olarak belirttiği ilgili kanun maddelerine aykırılık halinde sözleşmenin ya da sigorta şartlarının geçersiz olduğu veya sigortalı aleyhine değiştirilmeyeceğini belirtmiştir. 6102 sayılı Kanunda düzenlenen “Koruyucu Hükümler” eski Ticaret Kanunundaki emredici hükümlere benzemektedir. İlgili maddedeki sayılan hükümlere aykırılık geçersizdir ve bu nokta da ilgili hükümler emredici nitelik taşımaktadır.

“MADDE 1486- (1) 1453 üncü maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi, 1458 inci maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi, 1459 ve 1461 inci maddeler, 1463 üncü maddenin birinci fıkrası, 1472 ve 1477 nci madde hükümlerine aykırı yapılan sözleşmeler geçersizdir.

(2) 1456 ncı maddenin birinci fıkrası, 1465 ilâ 1468, 1479, 1480, 1482, 1484 ve 1485 inci madde hükümlerine aykırı sözleşme şartları geçersizdir.

(3) 1471 inci maddenin ikinci fıkrası, 1474 ilâ 1476 ncı madde hükümleri sigortalı aleyhine değiştirilemez; değiştirilirse bu Kanun hükümleri uygulanır.”

Koruyucu hükümleri düzenleyen madde de doğrudan davayla ilgili TTK 1478. ve TTK 1473. maddelerini bu madde kapsamına almamıştır. Bu da doktrinde tartışmalara yol açmıştır. Çünkü ne üçüncü kişinin sigortacıya başvurma hakkını düzenleyen hükümlerde(TTK 1473-1478) ne de TTK 1486. maddesinde doğrudan dava hakkının emredici bir düzenleme olduğu yer almamıştır. Emredici olmaması yorumu, sigorta sözleşmesi ile doğrudan dava hakkının sınırlandırılabilmesi sonucuna götürebilir. Ancak zarar gören üçüncü kişinin doğrudan sigortacıya başvurma hakkının sözleşmeyle sınırlandırılması düşüncesi üçüncü kişinin haklarını sınırladığı gerekçesi ile tartışmalara yol açmıştır.

SOPACI ÖZTUNA⁸⁰, kanunun lafzından yola çıkarak TTK 1478. maddesinin emredici bir hüküm olmadığını ileri sürmüştür. Bu görüşü, 1486. maddesinde doğrudan dava hakkına ilişkin 1478. maddesine yer verilmemesi üçüncü kişiye tanınan bu hakkın sözleşme ile bertaraf edilebileceğini sonucuna götüreceğine belirtmiştir. Savını koruyucu hükümleri düzenleyen maddenin gerekçesini göstererek güçlendirmiştir. TTK 1486 maddesinin gerekçesinde “Tasarının bu maddesi ile sözleşme ile değiştirilemeyecek veya sigortalı aleyhine değiştirilemeyecek maddeler ile bu hükme aykırılığın sonuçları düzenlenmiştir.” denilmesi sadece maddede belirtilen hükümlerin koruma altına alındığı ileri sürülmüştür

YEŞİLOVA ARAS’a⁸¹ göre doğrudan dava hakkını düzenleyen TTK 1478. maddesi emredici niteliktedir. Yazar’a göre doğrudan dava hakkı ile ilgili düzenleme m. 1486 hükmünün içerisinde yer almaması Kanun Koyucunun bilinçli bir tercihidir⁸². Tercihin anlamı yedek hukuk kuralı haline dönüşmesi değildir. Zarar görene tanınan doğrudan dava hakkı doğası gereği sigortalı ile sigortacının değiştirebileceği bir kavram değildir. Bu sebepten dolayı Kanun Koyucu doğrudan dava hakkını emredici bir nitelik kazandırma gereği duymamıştır. Hükmün kendisi doğrudan doğruya hakkın bahşedildiği kişiye verildiğinden sigortacı ve sigorta ettiren tarafından dokunulmaz bir alandır⁸³.

bb) Sigorta Tazminatının Sigortalıya Ödenmesi Sorunu

Doğrudan dava hakkı ile aynı amaca hizmet eden, sigorta tazminatının zarar görene ödenmesini düzenleyen TTK 1473 hükmünde yer alan “aksine hüküm yoksa” ifadesi kafa karışıklığına yol açmaktadır. İlgili hüküm zarar görenin sigorta tazminatı alabilmesine yardım eden temel düzenlemelerden biridir. Sigorta sözleşmesinin tarafları sigorta tazminatını sözleşmede öngörmesi halinde üçüncü kişinin sigorta tazminatını almasının önüne geçebilecektir. Sigorta sözleşmesinde bunun öngörülmesi halinde zarar

⁸⁰ SOPACI ÖZTUNA, Talep Hakkı, s. 27.

⁸¹ YEŞİLOVA ARAS, s. 94.

⁸² ÜNAN, Taslak, s. 159; ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 80; YEŞİLOVA ARAS, s. 31-32.

⁸³ ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 86; YEŞİLOVA ARAS, s. 33.

görenin herhangi bir talep hakkı olmadığı için sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğünün herhangi bir anlamı kalmayacaktır.

“Sözleşmede aksine hüküm yoksa” ibaresi doktrinde değişik şekillerde yorumlanmıştır. Bu hüküm hakkında görüş bildiren ACAR⁸⁴, TTK m. 1473’te yer alan “aksine hüküm yoksa” ifadesinden yola çıkarak sözleşme ile tazminatın zarar görene değil; sigortalıya ödenebileceği söylemiştir. TTK m.1473 ile 1478 düzenlenen doğrudan dava hakkı bertaraf edilebilir. Bu durum temel olarak TTK m. 1478 hükmünün emredici olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak yazar, daha sonra doğrudan dava hakkının niteliği gereği emredici olduğunu, ne içeriğinin ne de uygulama alanının sınırlanabileceğini vurgulamıştır. Bu nedenle taraflar TTK 1473 hükmü ile sigorta tazminatının sigortalıya ödenmesi hususunda anlaşmış olmalarına rağmen zarar görenin doğrudan dava hakkı devam eder. TTK 1473 hükmü ile TTK m. 1478 hükmünün arasında bir uyumsuzluk çıktığı durumda zarar görenin doğrudan dava hakkına öncelik tanınması gerektiğini vurgulamıştır.

YEŞİLOVA ARAS⁸⁵,a göre ise “aksine sözleşme yoksa” ibaresini yorumlarken dil bilgisi kurallarına göre değerlendirmek yerine Türk Ticaret Kanunu’nun güttüğü amaç doğrultusunda yorum yapılması gerektiğini belirtmiştir. Kanun koyucunun temel amacı sigorta tazminatının doğrudan doğruya zarar görene ödemesini öngörmek suretiyle zarar göreni korumak istemiştir. Kanun koyucu tarafından korunan ve zayıf konumda olan zarar gören kişi aleyhine, sigortacı ve sigortanın tasarrufu ile bir hükmün sözleşmeye konulması kanun koyucunun gütmüş olduğu gayeye aykırıdır. Kaldı ki sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü bir kişi hakkında, onun lehine olan hakların veya hukuki durumlarının değiştirilmesi Borçlar Hukuku anlamında geçersizdir. Başka bir anlatımla, sözleşmeye yabancı olan üçüncü kişinin hakları üzerinde sözleşmenin taraflarının tasarrufla bulunabilmesi olanaksızdır.

Kanaatimce ikinci yorum hukuki açıdan ve kanunun amacına daha uygundur. Sigorta sözleşmesinin tarafı olan sigortacı ve sigortalı tarafından sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişinin haklarını sınırlandırma olanağının bulunmaması gerekir. Bunun

⁸⁴ ACAR, s. 11.

⁸⁵ YEŞİLOVA ARAS, s. 31-32.

aksinin kabulü halinde zarar görenin kanundan doğan hakkını sigortacıya karşı ileri sürememesi gibi bir durum ortaya çıkar ki bu ne kanunun ruhuna ne de ulaşılmak istenen amaca hizmet eder. Gerekçe de Kanun Koyucu amacını belirten ifadelere yer vermiştir. *”Sorumluluk sigortalarında asıl amaç her ne kadar sigortalının üçüncü kişiye vermiş olduğu zarar nedeniyle ödeyeceği tazminata bağlı olarak mal varlığında meydana gelen azalmanın telafisi de, bunun yan sonucu zarar görenin de bir an önce zararının giderilmesini ve sigortalının ödeme güçsüzlüğüne karşı üçüncü kişilerin korunmasıdır. Ayrıca, zarar görenin doğrudan doğruya sigortacıya başvurması da zarar veren durumundaki sigortalıyı rahatlatıcı bir etki yaratacak ve sigortalının da sorumluluk sigortası ile sağlanmak istediği amaca daha kolay ulaşmasını sağlayacaktır.”* Kanunlar gerekçeleri ile birlikte yorumlanması gerekir. Gerekçesinden ayrı kanun hükmünün yorumlanması çok sakıncalı durumlar ortaya çıkabilir⁸⁶.

b) Kapsayıcı Olması

Doğrudan davayı düzenleyen TTK 1478. maddesi hiçbir ayırım yapmadan tüm sorumluluk sigortalarına uygulanabilecektir. Mukayeseli hukukta genellikle doğrudan dava hakkı sadece zorunlu sigortalara öngörülmüşken Türk Ticaret Kanunu herhangi bir ayırım yapmamış; bunun sonucu olarak ihtiyari sorumluluk sigortalarına uygulanabilecektir.

⁸⁶ Aynı yönde **ATAMER** “Ticaret Kanunu Komisyonunun Sayın Başkanı Prof. Ünal Tekinalp’in özellikle ricası, hatta emri doğrultusunda olabildiğince ayrıntılı geniş kapsamlı gerekçeler yazılmıştır. Kanunun gerekçesinden bağımsız, gerekçesinden soyut bir şekilde okunmaması uygun olur. Hiç şüphesiz Resmi Gazetede yayınlanan metin esastır, ama özellikle de yeni kabul edilen yürürlüğe giren 1500 küsür maddelik bir kanun yorumlanırken gerekçesine bakılmasında yarar vardır. Sadece bu madde için değil, birçok madde için ve bu 1473’te sorumluluk sigortasına ilişkin açıklamaların arasında gerekçede bunların hepsi bildirilmiştir belli bir çerçevede. O itibarla gerekçeyi de tamamlayıcı olarak bu bir arada yorumlanırsa bir sıkıntı kalmayacaktır diye düşünüyorum. Hiçbir şekilde kanun koyucunun alacaklıya, zarar gören kişiye tanıdığı bir hakkın sözleşmeyle kaldırılması bence de söz konusu olamaz, dolayısıyla sırf bu sebeple oradaki “aksine sözleşme yoksa” ibaresinin başka bir anlam taşıdığını zaten hukukçunun yorum yoluyla belirlemesi gerekir diye düşünüyorum. Çünkü zarar gören kişi kanun koyucu diyor ki: Böyle bir hakkın var. Sigortacıyla donatan oturup biz bu hakkı kaldırdık, bu mümkün değil hukuken, dolayısıyla bilirkişilik bağlamında değil” **ATAMER**, Kerim, Yeni Türk Ticaret Hukuku Kapsamında P&I Sigortası Ve Deniz Sigorta Hukuku Toplantı Notları, 29 Kasım 2013, s. 14

KTk'nın tercihi de aynı yönde olmuş ve doğrudan dava hakkı tüm sorumluluk sigortalarında uygulama alanı bulmuştur. Yalnız doğrudan dava hakkını ihtiyari sorumluluk sigortaları için genişleten KTK m. 100, sigortacının zarar görene karşı sorumluluğun azalmasına engel olan KTK m. 95 te atıfta bulunarak onu da ihtiyari sorumluluk sigortaları alanına dahil etmiştir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte, ihtiyari sorumluluk sigortalarında sigortacının sorumluluğunun azaltılması bakımından, KTK m. 95 ve KTK m. 100 hükmüne mi yoksa Türk Ticaret Kanunun 1484. maddesi uygulama alanı bulacağı belirsizliğe neden olmuştur⁸⁷.

Türk Ticaret Kanunu ile Karayolları Trafik Kanunu arasındaki uyumsuzlukta üstünlüğün hangisinde olacağı meselesine cevap veren ve her koşulda tek bir şekilde uygulama bulabilecek kural yoktur. Sorun, genel ve sonraki kanun olan Türk Ticaret Kanunu ile özel ve önceki kanun olan KTK arasındaki norm çatışmasından kaynaklanmaktadır⁸⁸. Çatışan normlar arasında karar verebilmek için her somut olaya ve kanun koyucunun iradesine bakmak gerekir. Bu durumlarda genel kural özel kanunun uygulama alanı bulması gerektiği yönünde olsa da, sonraki kanun da özel hükmü kaldırarak aksi yönde bir hüküm getirilebilir. Böyle açık bir hüküm olmasa da , ele alınan konu açısından kanun koyucunun, önceki özel normu iptal yolunda açık bir iradesinin varlığının olması mümkündür. Bu hususta önemli olan kanun koyucunun yaratmak istediği dururumun sonraki kanunun, önceki özel kanunu bertaraf etmesi mi istediği yoksa, bu özel hükmün devam etmesi mi olduğu yorumlanmalıdır⁸⁹.

Norm çatışması olmasına rağmen Kanunu Koyucu 1484'teki düzenlemesini zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörmüştür. Koruyucu hükümler arasına yer vererek sigorta sözleşmesinin taraflarının değiştiremeyeceği bir alana sokmuştur. Kanun koyucunun bu hüküm ile temel amacı zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene karşı yapacağı savunmaların önüne geçmektir. Türk Ticaret Kanunu dışındaki kanunlarda ihtiyari sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene

⁸⁷ YEŞİLOVA ARAS, s. 109.

⁸⁸ YEŞİLOVA ARAS, s. 109.

⁸⁹ OĞUZMAN, Kemal/ BARLAS, Nami, Medeni Hukuk, Vedat Kitapçılık, 19. Bası, İstanbul 2011, s. 82.

yapacağı savunmalar bakımından ek bir düzenleme yapılması Türk Ticaret Kanuna aykırılık teşkil etmez. Karayolları Trafik Kanunun'daki uygulamanın tüm sorumluluk sigortaları için uygulama alanı bulacağı yönündeki bir düşünce Kanun Koyucunun yaratmak istediği sistematığe aykırıdır⁹⁰. Bundan dolayı doğrudan dava hakkının zorunlu veya ihtiyari olup olmamasına bakmaksızın uygulanmasına karşın sigortacının zarar görene yapacağı savunmalar bakımından genel olarak zorunlu sorumluluk sigortalarına öncelik tanınmıştır.

B. Sigortacının Sorumluluğundan Tamamen Ve Kısmen Kurtulması

Sigortacının TTK m. 1484'e göre zarar görene karşı ifa yükümlülüğünün oluşabilmesi için sigortalıya karşı edim borcundan kısmen ya da tamamen kurtulması gerekmektedir. Sigortacının sigortalıya karşı sorumluluktan kurtulması, sigortalının kanundan veya sözleşmeden doğan edim yükümlülüklerine aykırı davranması neticesinde ortaya çıkar. Sigortacının sözleşmeden doğan yükümlülüklerini aksatması, sigorta ilişkisinin geçerliliği üzerinde etkili olmaktadır. Sigorta ettirenin sigorta sözleşmesindeki yükümlülüklerine aykırı davranması, sözleşme ilişkisini hukuki anlamda sarih olmayan bir duruma getirebilir. Alman Hukukunda ifa yükümlülüğünün doğması için "Kranken versicherungverhältnis"⁹¹ kavramı ile tanımlanan durumun oluşması gerekir. Bu teriminin Türkçe karşılığı "*sağlıksız veya sarih olmayan sigorta ilişkisi*" olarak Türkçe'ye çevrilebilir. Sigorta ilişkisinin bozulması demek, sigorta ettirenin ya da sigortacının yükümlülüklerine aykırı davranması demektir. Ancak burada bahsedilen sigorta ettirenden kaynaklı bir durumun ortaya çıkması sonucunda sigortacının ifa yükümlülüğünün doğmasıdır.

Aslında sigortacının sorumluluğundan kurtulması sigortalıya uygulanacak yaptırımlarla doğrudan ilgilidir. Sigortalıya uygulanacak yaptırımlar sigortacının sorumluluğunun ne kadar doğacağını gösterir. TTK 'da sigortalıya karşı uygulanacak yaptırımlar değişik şekillerde ele alınmıştır. Olası yaptırımlar şunlardır:

⁹⁰ Karşı görüşte için bkz. YEŞİLOVA ARAS, s. 110.

⁹¹ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 117, Rn. 16; LANGHEID/ WANDT, VVG § 117, Rn. 7-10; PRÖLSS/ MARTİN, VVG § 117, Rn. 1; RÖMER/LANGHEID, VVG § 117, Rn. 1-14.

- Sözleşmeyi geçmişe etkili olarak sona erdiren cayma yaptırımı
- Sözleşmenin ilerisi için ortadan kalmasını sağlayan sözleşmenin feshi yaptırımı
- Sigortacının edim yükümlülüğü olan sigorta korumasını sağlama ve ödeme yapma yükümlülüğünden kurtulması
- Kusurun ağırlığına göre veya alınan primle alınması gereken pirim arasındaki orana göre sigortacının ödeyeceği tutarda indirim yapılması
- Kendi ödeme yükümlülüğünden kurtulduğu halde sigortacının prime hak kazanması⁹²

Sigortacının sözleşmeyi feshetme veya sözleşmeden cayma hakkının bulunması durumunda, sigortacı sigortalıya karşı tazminatı ifa borcundan tamamen kurtulmuş sayılacağı meselesi sorun yaratmaktadır. Burada sigortacının fesih veya cayma beyanı doğrultusunda sigortacının sözleşmesel edim borcu hiç doğmadığı tartışılabilir. Sigortacının ifa borcu hiç doğmamış kabul edildiğinde bu borçtan kurtulmuş olması da mümkün olmayacaktır. Borcun doğması borçtan kurtulabilmenin ön şartıdır. Bu nedenle sigortacının feshi veya cayması halinde ifa borcunun hiç doğmadığı varsayılırsa bu savunmayı zorunlu sorumluluk sigortaları bakımından bile zarar görene karşı ileri sürmek mümkün hale gelecektir.

Sigortacının cayma veya fesih beyanını sigortalıya karşı ileri sürdüğü zamanın anı, sorunun çözümünün çıkış noktasıdır. Burada belirlenmesi gereken, rizikonun gerçekleşmesi anı itibarıyla sigortacının fesih veya cayma beyanında bulunup bulunmama meselesidir. Rizikonun gerçekleşmesinden önce sözleşme sigortacı tarafından feshedilmişse, sigortacının rizikoyu taşıma ve bunun gereği olan tazminatı ödeme yükümlülüğü olmayacaktır. Yükümlülüğün ortadan kalkmasının temel sebebi feshin ileriye dönük olarak etki doğurmasıdır. Bundan dolayı, sözleşmeyi rizikodan önce feshetmiş veya cayma beyanı göndermiş bir sigortacıya zarar görenin başvurması halinde sigortacı ödeme yükümlülüğü olmadığına dair bir savunma ileri sürebilir. Riziko gerçekleştikten sonra ortaya çıkan veya tespit edilen bir sebep dolayısıyla riziko anında var olan ifa borcundan sigortacı zarar görene karşı herhangi bir savunmada

⁹² ÜNAN, Görev, s. 56.

bulunamayacaktır⁹³. Ancak burada şu noktayı belirtmekte gerekir; rizikonun gerçekleşmesinden önce herhangi bir geçersizlik türü ileri sürüldüğünde sigortacının sigorta sözleşmesinden sonraki sorumluluğu 1 ay boyunca devam edecektir⁹⁴.

1. Cayma Hakkı

Cayma hakkı, sözleşmenin taraflarından birinin tek taraflı olarak açıkladığı irade beyanı ile sözleşmenin diğer tarafına varması şartıyla bir sözleşmeyi, süresinden önce geriye etkili olarak sona erdirmeye hakkı veren kurucu nitelikte bir haktır. Bu hak kanundan veya sözleşmeden doğabilir⁹⁵.

TBK m. 125 hükmünde karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerde borçlunun temerrüdü halinde alacaklının borcun ifasından vazgeçerek derhal bildirmek suretiyle sözleşmeden dönebileceğini belirtmektedir. Borçlar Kanununda yer alan düzenleme sigorta sözleşmelerine uygulanabilecek bir hüküm değildir. Sigorta sözleşmeleri sürekli edimli sözleşmeler olduğundan sözleşmeden dönme mümkün değildir. Sürekli borç ilişkilerinde, sözleşmenin sona erdirilmesi fesih yoluyla olabilmektedir. Fesih de niteliği gereği ileriye etkili olarak sonuç doğurmaktadır. Sigorta hukuku öğretisindeki tartışma cayma hakkının kullanılması ile birlikte sözleşmenin geçmişe etkili olarak sona erip ermediği noktasında yoğunlaşmıştır. Ancak TTK'daki caymanın Borçlar Hukuku öğretisinde ileri sürülen kavram olmadığı doktrinde genel kabul edilen görüştür⁹⁶.

6102 sayılı TTK eski TTK'daki tartışmalara rağmen sigortalının yükümlülüklerine aykırı davranması halinde uygulanacak yatırımlardan biri olarak yeniden cayma hakkını düzenlemiştir. Cayma hakkının görüldüğü haller:

⁹³ YEŞİLOVA ARAS, s. 120.

⁹⁴ Sigorta sözleşmesindeki sonraki sorumluluk kavramı çalışmanın son bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

⁹⁵ SOPACI ÖZTUNA, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s. 392.

⁹⁶ ÖZTAN, s. 116; KENDER, Sigorta Hukuku, s. 265; BOZER, Sigorta Hukuku, s. 227; ŞEKERÖĞÜZ, s. 174. Doktrinde caymanın hukuki niteliği konusunda tartışmalar yaşanmış olup, bir grup teknik anlamda cayma olduğunu dolayısıyla sözleşmeyi yapıldığı andan itibaren sona erdirdiğini savunurken; bir grup da caymanın fesih gibi düşünülmesi gerektiğini, yani yapıldığı andan itibaren geleceğe etkili olacak şekilde hüküm sonuç doğuracağını savunmuşlardır.

- sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlali dolayısıyla cayma hakkı (TTK m.1439)

- pirimin peşin veya ilk taksitinin ödenmemesi dolayısıyla cayma hakkı(TTK m. 1434-2)

a) Sözleşmesi Öncesi Beyan Yükümlülüğüne Aykırılıktan Dolayı Cayma

Sözleşme öncesi beyan yükümlülüğüne aykırılığın yaptırım şekilleri TTK 1439. maddesinde düzenlenmiştir⁹⁷. Bu hüküm uyarınca sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlal edilmesi sonucu uygulanacak yaptırımın şekli riziko gerçekleşip gerçekleşmediğine göre farklılık gösterecektir. Sigortacı riziko gerçekleşmeden beyan yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden olayı öğrenirse ya sigorta sözleşmesinden cayabilir ya da ek prim talebinde bulunabilecektir. Riziko gerçekleşmesinden sonra öğrenilmesi durumunda yaptırım, kusur ve illiyet bağı kapsamında belirlenecektir. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasten ihlal etmesi ile rizikonun gerçekleşmesi arasında illiyet bağının bulunması halinde sigortacının tazminat ödeme borcu ortadan kalkar. İlliyet bağının bulunmaması halinde tazminat veya bedelde ödenen prim ile ödenmesi gereken prim oranı dikkate alınarak indirim yapılır. Rizikonun gerçekleşmesinden sonra sigorta ettirenin kast derecesinde kusuru yoksa kusurun tazminat veya bedel miktarına veya rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte olması halinde kusur oranına göre tazminattan indirim yapılır⁹⁸.

Sigortacının cayma yaptırımının kullanabilmesi için ilk gerçekleşmesi gereken durum, rizikonun gerçekleşmemiş olması gerekir. TTK m. 1439/1 riziko

⁹⁷ Alman Hukukunda da “İhbar Yükümlülüğü” başlığı altında §19 VVG sigorta ettirenin sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğünü düzenlemiştir. Sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğüne aykırılığında uygulanacak yaptırımları sözleşmeden cayma, fesih ve sözleşmenin uyarlanması olarak üç şekilde öngörmüştür. Bu yaptırımların hangisinin uygulanacağı noktasındaki kriter, sözleşme öncesi beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinde, bu ihlalin sözleşmeyi değiştiren bir durum mu yoksa sözleşmenin yapılmasını engel bir durum mu olmasıdır.

⁹⁸ **ARAL ELDELEKLİOĞLU**, İrem, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Sözleşme Yapılmasında Beyan Yükümlülüğü “, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.18 S. 2, 2012, s. 730.

gerçekleşmeden önceki durum ile ilgili bir cayma yaptırımı öngörmüştür⁹⁹. Riziko gerçekleşmeden önceki aşamada sigorta ettiren sözleşmenin yapılması sırasındaki bildiği veya bilmesi gereken önemli hususları sigortacıya bildirmekle yükümlü kılınmıştır.

Kanun koyucu bildirilmeyen hususlar karşısında sigortacının doğrudan doğruya cayma yaptırımını kullanmasını yerine alternatif bir yol olarak prim artırma olanağını öngörmüştür. 1439/1’ de caymanın yanı sıra genel şartlarda yer alan yaptırıma ve uygulamaya paralel olarak prim farkının istenebileceği de belirtilmiştir. Rizikonun gerçekleşmesinden önce sigortacının ek prim talebinin sigorta ettiren tarafından kabul edilmemesi halinde sözleşmeden cayılmış sayılır. Sigortacının sigorta sözleşmesini devam ettirme iradesi sonucunda oluşan prim artırma olanağı yerinde bir uygulamadır. Şayet sigortacının prim farkı istemi sigorta ettiren tarafından 10 gün içinde kabul görmez ise sigortacı sigorta sözleşmesinden caymış sayılacaktır¹⁰⁰.

Riziko gerçekleşmeden önceki aşamada cayma hakkının kullanılması için sigorta ettirenin herhangi kusur ve kastı aranmamıştır. Başka bir deyişle, sigortacının beyan yükümlüğü ihlal edildiğini riziko gerçekleşmeden önce öğrendiği takdirde, sigorta ettirenin kusuru bulunmasa dahi sözleşmeden cayabilmektedir. Kusur ve illiyet bağı aranmamaktadır¹⁰¹. Önemli olan hususun sigorta ettirenin kusuru sonucu öğrenilmemesi veya sigorta ettirence önemli olarak nitelendirilmemesi, uygulanacak yaptırım üzerinde herhangi bir etki doğurmayacaktır¹⁰².

TTK m. 1440’da sigortacının sigorta ettirene karşı uygulanamayacağı cayma yaptırımının süresi belirtmektedir. “Caymanın Şekli Ve Süresi” başlıklı altında düzenlenen hüküm caymanın sigorta ettirene karşı bir beyanla yöneltilmesi gerekliliğini

⁹⁹ ÜNAN, Görev, s. 60. Yazar, riziko öncesinde öngörülmüş olan “cayma” yaptırımının geriye etkili olarak sonuç doğurmamasının yerinde olmadığını belirtmektedir. Bu safhada fesih hakkının olması gerektiğini ancak bu durumda da feshin hüküm doğurduğu ana kadar ki gerçekleşen rizikolardan sigortacının sorumluluğu olacağından en doğru yaptırımın sigortacını ifa borcunun ortadan kalkması olduğunu belirtmiştir.

¹⁰⁰ ÜNAN, Görev, s. 58; ARAL ELDELEKLİOĞLU, Sözleşme Öncesi, s. 731.

¹⁰¹ ÜNAN, Görev, s. 58-59.

¹⁰² ÜNAN, Görev, s. 58-60.

şart koşmuştur. Yapılacak beyanın süresi ile sınırını da 15 gün olarak belirlemiştir. Bu 15 günlük sürenin başlangıç tarihi ise sigortacının bildirim yükümlülüğünün ihlal edilmiş olduğunu öğrendiği tarihtir¹⁰³.

Kanun Koyucu sigortacının cayma hakkını kullanması için herhangi bir şekil şartı öngörmediği için yazılı veya sözlü olarak yapılabilir¹⁰⁴. Ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklarda ispat açısından kolaylık sağlamasından dolayı cayma iradesinin her zaman için yazılı yapılması sigortacı bakımından yararlı olacaktır. Cayma beyanın şekil serbestliği mutlak değildir. Sigorta sözleşmesinin her iki tarafının tacir olduğu durumlarda cayma beyanın TTK m. 18/3'e göre yapılması gereği Ticaret Kanununun gereğidir. Cayma beyanı, her iki taraf tacir ise noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılması zorunludur. Bu beyanın sigorta ettirene veya yetkili temsilcisine ifası gerekmektedir¹⁰⁵.

Sigortacı cayma hakkını kullandığında, cayma hakkının doğası gereği sözleşme geçmişe etkili olarak son bulacaktır. Geçmişe etki doğurduğundan dolayı taraflar yapılan edimleri geri iade edeceklerdir. Caymanın sözlenmeyi ilk kurulduğu ana kadar geriye doğru etki doğurmak üzere ortadan kaldırdığı düşünülürse, o sözleşme kapsamında sigortalıya ödenmiş olan sigorta paraları dahi geri islenebilecektir. Bu bir tutarsızlığa yol açmaktadır. Eş anlatımla sigortacı tazminat ödemişse bunu, sigorta ettiren de ödediği primini geri alacak, ödememişlerse ifadan kurtulacaklardır¹⁰⁶.

¹⁰³ Alman hukukunda sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğüne aykırılık sonucu uygulanacak yaptırım için öngörülen süre ve şekil bizim hukukumuzda göre farklılık göstermektedir. VVG'ye göre cayma hakkı yazılı bir şekilde yapılmak zorundadır. Ayrıca süre olarak ise bir aylık süre öngörülmüştür.

¹⁰⁴ **ÖZTAN**, s. 122; **FRANKO**, İhbar Mükellefiyeti. s. 328; **ARAL ELDELEKLİOĞLU**, Sözleşme Öncesi, s. 731;

¹⁰⁵ **ARAL ELDELEKLİOĞLU**, Sözleşme Öncesi, s. 731.

¹⁰⁶ **ÜNAN**, Taslak, s. 139; **MEMİŞ**, Tekin, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nın 6. Kitabının Genel Hükümlerinin Değerlendirilmesi", *Sigorta Hukuku Dergisi*, Özel Sayı, İstanbul 2005, s. 101. TTK.m.1439 ile beyan yükümlülüğün ihlalinin neticelerine ilişkin olarak, kusur, illiyet bağı, ek primle sözleşmeyi devam ettirebilme imkânı ve cayma halinde primin akıbeti hususlarında 6762 sayılı TTK.m.1290' da yer alan eksiklik ve farklılıklar önemli ölçüde giderilmiştir.

Cayma hakkının sigortacı tarafından kullanılması için sigorta ettirenin herhangi bir kusur ve kastı aranmazken, cayma yaptırımına neden olan ihlal sonucunda edimlerin geri verilmesinde Kanun Koyucu kast unsuruna ayrı bir sonuç bağlamıştır. Buna göre sigorta ettiren kasıtlı olarak ihbar yükümlülüğüne aykırı davranmışsa sigortacı sigorta sözleşmesinde öngörülen prime de hak kazanacaktır. TTK.m.1441 hükmü ile “*Cayma hâlinde, sigorta ettiren kasıtlı ise, sigortacı rizikoyu taşıdığı süreye ait primlere hak kazanır.*” düzenlemesi getirilmiştir. Sigorta ettirenin kastı durumunda sözleşmenin geçmişe etkili olarak hüküm doğurmasının istisnası oluşturulmuş ve sigortacının rizikoyu taşıdığı müddet boyunca hak ettiği primin sigortacıya ait olduğu belirtilmiştir. Bu hükümden karşı sonuç çıkarın ise kast olmadığı durumlarda sigortacı prime hak kazanamaz¹⁰⁷.

Eğer sigortacı on beş günlük süre geçmemesine rağmen durumu öğrendikten sonra primi tahsil ederse veya meydana gelen hasarı tazmin ederse rücu hakkını artık kullanamaz. “Cayma hakkının düşmesi” başlıklı 1442 hükmü uyarınca;

Cayma hakkı aşağıdaki hâllerde kullanılamaz:

- a. Cayma hakkının kullanılmasından açıkça veya zımnen vazgeçilmişse.
- b. Caymaya yol açan ihlale sigortacı sebebiyet vermişse.
- c. Sigortacı, sorularından bazıları cevapsız bırakıldığı hâlde sözleşmeyi yapmışsa.”

Geçerli bir sözleşme içerisinde sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı davranması sigortacının sigortalıya karşı olan ifa yükümlülüğünden kurtulduğunu yukarıdaki açıklamalar ile belirttik. Normal şartlar altında sigortacı sigorta ettirene karşı ihbar yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden olayı savunma olarak ileri sürebilmektedir. Zorunlu sorumluluk sigortalarında ise sigorta tazminatı üzerinde talep hakkı zarar görene ait olduğundan dolayı bu savunmayı zarar görene karşı ileri sürebileceği konusu tartışma yaratabilir. Bu tartışmaya neden olacak sorun ise Kanun Koyucunun sözleşme öncesi ihbar yükümlülüğüne aykırılığın yaptırımı olarak cayma hakkını düzenlemiş

¹⁰⁷ Alman Hukukunda cayma yaptırımı sonucunda sigortacının prime hak kazanacağı açıkça belirtilmiştir. Bu hükmeye göre sigorta ettirenin kastı veya kusuru olmasa dahi sigortacı rizikoyu taşıdığı ana kadar olan primleri sigorta ettirenden isteyebilir.

olmasıdır. Cayma niteliği itibariyle geçmişe etkili olarak sonuç doğuracağından sözleşmenin ilk anından itibaren sözleşmenin ortadan yok olmasını sağlayacaktır. Sözleşmenin ortadan kalkması demek sigortacının sözleşmenin en başından itibaren sorumluluğunun olmadığını kabul etmek demektir. Ancak Kanun Koyucu zorunlu sorumluluk sigortalarında sigorta sözleşmesinden ya da Kanundan kaynaklı her türlü savunmayı zarar görene karşı ileri süremeyeceği düzenlemiştir. Kanundan kaynaklı bu durumda sigorta sözleşmesinin en başından itibaren kalktığı gibi bir savunma sigortacı tarafından zarar görene karşı ileri süremeyecektir.

b) İlk Primin Ödenmemesinden Dolayı Cayma

Türk Ticaret Kanunun 1434/1. maddesinde sigorta ettirenin, kararlaştırılan primi ödememesi durumunda sigortacının haklarını düzenlemiştir. Normal şartlar altında sigorta ettirenin prim ödememesinden dolayı temerrüde düşeceğinden Türk Borçlar Kanunun da yer alan temerrüde ilişkin hükümleri uygulanması gerekir. Ancak bunların yanında TTK m.1434 prim ödenmemesi sonucunda gerçekleşen temerrüdü sigorta sözleşmelerinin özelliği ile değerlendirerek ayrı bir şekilde düzenlemiştir¹⁰⁸.

Primin tamamı veya taksitlendirilmişse ilk taksiti ödenmediği sürece sigortacının sorumluluğu başlamadığı gibi sigortacı, ister TBK'nın borçlunun temerrüdüne ilişkin hükümlerine başvurabilir, isterse de TTK'da düzenlenen sigorta sözleşmesinden cayma hakkını kullanabilir.

Türk Ticaret Kanunu'na göre aksine sözleşme olmaması durumunda sigortacının sorumluluğu primin veya ilk taksidinin ödenmesi ile başlar. Belirtilen hüküm uyarınca sigortacının sigorta sözleşmesinde öngörülmüş tazminat sorumluluğu ilk primin ödenmemesi halinde başlamayacaktır¹⁰⁹. Bu kuralın temel amacı sigortacının rizikoyu

¹⁰⁸ **KAYIHAN**, s. 248; **TOPSOY**, Fevzi, “Sigorta Primlerinin Zamanında Ödenmemesi Ve Bu Nedenle Sigortacının, Gemi İpoteği Alacaklısına Karşı Tazminat Ödeme Borcundan Kurtulması”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, Cilt:1, Yıl 2015, s. 47.

¹⁰⁹ **CAN**, Mertol, “Sigorta Ettirenin Sigorta Primini Ödeme Borcunu İfade Temerrüde Düşmesinin Sonuçları”, *BATİDER*, Cilt XXIII, S. 1, Haziran 2005, s. 156. ”Dava, haksız fiilden kaynaklanan tazminatın, zarara neden olan davalılardan tahsili amacıyla açılmış bulunan sorumluluk davasıdır. Davalı sigorta şirketi vekili, sigortalı olan diğer davalının hiçbir prim ödemesi yapmadığını, bu nedenle TTK.nun 1295. maddesi uyarınca sorumluluklarının başlamadığını, müvekkili tarafından düzenlenen

taşıma yükümlülüğünün karşısında en azından sigorta ettirende sözleşmede mevcut olan edim borcunu tamamen ya da kısmen ifasını sağlamaktır¹¹⁰.

Sigorta primi, sözleşme yapılır yapılmaz veya poliçenin teslimi ile ödenmesi gerekir. Başka bir deyişle, prim ödeme borcu sözleşmenin yapılması veya poliçenin teslimi ile muaccel olur¹¹¹. Muaccel olan borç sonucunda sigorta ettiren ödeme yapmamışsa, sigortacı bu durumda kanun veya sözleşmeyle kendine tanınan haklarını kullanma fırsatı kazanmış olur. Bunun sonucunda Kanun koyucu sigorta ettirenin borcu olan prim ödenmesi için sigortacının sorumluluğunu başlatmaz iken; ayrıca sigortacı için ayrıca sigorta ettirene karşı cayma yaptırımını uygulayabileceğini belirtmiştir. TTK.m.1434/2 hükmü uyarınca, ilk taksidi veya tamamı bir defada ödenmesi gereken prim, zamanında ödenmemişse, sigortacı, ödeme yapılmadığı sürece, sözleşmeden üç ay içinde cayabilir. Bu süre başlangıcı sigorta primin vade günüdür¹¹². Bunun yanında sigorta sözleşmesinin cayma ile ilgili başka bir durum ise prim alacağının, muacceliyet gününden itibaren üç ay içinde dava veya takip yoluyla istenmemiş olması halidir. Sigortacının üç ay içinde dava açmayarak sigorta ettiren karşısında hiçbir işlem yapmaması halinde sözleşme kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Bu noktada

zeyilname ile, sigorta poliçesinin başlangıç tarihinden itibaren iptal edildiğini savunmuş, mahkemece, zeyilnamede yer alan "sigortalıya iadesi gereken prim yalnız (14.175.000) TL.dir." ibaresinin, peşinatın sigortalı tarafından ödendiğinin ikrarı olduğu gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Oysa, mahkemece yapılan inceleme, hüküm kurmaya yeterli değildir. Mahkemece, davalı sigorta şirketinin defter ve kayıtları üzerinde bilirkşi incelemesi yaptırılarak sigortalı olan diğer davalının prim ödemesi yapıp yapmadığı ve TTK:nun 1295. maddesi uyarınca davalı sigorta şirketinin sorumluluğunun başlayıp başlamadığı araştırılmamış, davalı sigortacı tarafından düzenlenen zeyilnamenin, iptal mahiyetinde olup olmadığı ve zeyilnamenin davalı sigortalıya tebliğ edilip edilmediği incelenmemiştir. Eksik inceleme ile hüküm kurulamaz. Bu durum karşısında mahkemece, yukarıda açıklanan şekilde inceleme yapılarak sonucuna göre bir karar vermek gerekirken, yazılı şeklide hüküm kurulması doğru olmamıştır."

¹¹⁰ KAYIHAN, Prim, s. 252.

¹¹¹ ARAL ELEKDİÖĞLU, Prim, s. 211.

¹¹² Üç aylık sürenin "vadeden başlayacağı" öngörülmüştür. Bu düzenleme yerinde değildir. Çünkü TTK ilk primin ödenmesi için herhangi bir vadeye yer vermemektedir. TTK 1431(1) uyarınca primin tamamı veya taksitle ödenmesi kararlaştırılmışsa ilk taksit sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenecektir. Vade öngörülmesi (ilk primin ertelenmesi) ayrık uygulamayı oluşturur. ÜNAN, Samim, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku Cilt I (Şerh), İstanbul 2015, s. 248.

sigortacının sessiz kalmasının yanında sigorta ettirene herhangi bir bildirim yapma zorunluluğu da getirilmemiştir¹¹³. TTK yalnızca ilk (veya tek) primin dava veya icra takibi yoluyla istenmiş olması halinde sigorta sözleşmesinin “yasal cayma” yoluyla sona ermiş olacağını hükme bağlamış olduğundan sigortacının prim alacağını ödemesi için sigorta ettirene ihtar göndermesi (bu gibi bir ihtarın cayma hakkından vazgeçme olarak yorumlanabileceği haller dışında) yasal caymayı engellemeyecektir¹¹⁴.

Taraflar ilk ve tek primin ileri bir tarihte ödenmesini kararlaştırmışlarsa, sigortacı prim ödenmemesinden dolayı cayma hakkını kullanamaz. Buna bağlı olarak sigortacının ilk veya tek prim alacağını dava veya takip konusu yapmadığı takdirde üç ay sonra “kendiliğinden” (yasa gereği) meydana gelecek olan “cayılmış olma” sonucu da gerçekleşmez. Çünkü kanunun öngörmüş olduğu süre vadeden itibaren başlayacaktır. Burada öngörülen vade tarafların öngördükleri tarihten itibaren başlar. Taraflar karşılıklı olarak anlaşarak primin daha sonraki bir tarihte ödenmesini kararlaştırılması, sigorta himayesinin başlamasına engel olmayacaktır.

“Koruyucu Hükümler” başlıklı 1452. maddede, bu maddenin, sigortalı/sigorta ettiren/lehtar aleyhine değiştirilemeyeceği, değiştirilmesi halinde ise kanun hükmünün geçerli olacağı düzenleyerek maddenin nisbi emredici olduğunu göstermiştir.

Sigortacının ilk primi dava etmesi halinde henüz sigorta himayesi başlamamışsa kanun TTK.m.1430/3 hükmü ile sigorta ettirene de bir imkan tanımaktadır. Anılan hüküm uyarınca, sigorta ettiren, sigortacının sorumluluğu başlamadan önce, kararlaştırılmış primin yarısını ödeyerek sözleşmeden cayabilecektir.

Sigorta ilk veya tek priminin ödenmemesinin en önemli sonucu sigortacının sorumluluğunun başlamaması olduğunun daha önce belirtmiştik¹¹⁵. Bu kural genel

¹¹³ Bu konuda sigorta ettirene bildirim yapılması aranmamaktadır. Sigorta sözleşmesinin sigorta ettirene hiçbir bildirim yapılmaksızın sona ermesinin sigorta tüketicilerinin korunması ilkesine aykırı olduğu düşünülmektedir.

¹¹⁴ ÜNAN, Şerh, s. 249.

¹¹⁵ “Davalı vekili, iddianın aksine hasarın 12.07.2002 tarihinde meydana geldiğini, poliçenin 02.07.2002-2003 vadeli bulunduğunu, ancak prim peşinatının 15.07.2002 tarihi olarak belirlendiğini, davacının beyan yükümlülüğünü ihlal ederek poliçe tanzimine neden olduğunu, müvekkilinin sorumluluğunun doğmadığını savunarak, davanın reddini istemiştir. Mahkemece, iddia, savunma,

hükümler arasında yer aldığından zorunlu sorumluluk sigortaları dahil tüm sigorta türleri için uygulanacaktır. TTK m. 1484 anlamında ilk primin ödenmemesinde sigortacının ifa yükümlülüğü devam edip etmeyeceği sorunu oluşmaktadır. Bu konuda ilk görüş¹¹⁶, zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğünü düzenleyen hükümde “sigortacının sigorta ettirene karşı kısmen ya da tamamen kurtulmuş” olması şarttı aranmıştır. Ancak bir borçtan kurtulmak için önce o borcun doğması gerekir. İlk prim ödenmemiş olması halinde ise sigortacının sorumluluğu hiç başlamamıştır. Bu açıdan bakıldığında zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğü olmayacaktır.

İkinci görüş ise Kanun Koyucunun amacından yola çıkarak zarar gören üçüncü kişinin her durumda korunması gerekliliği burada göz önünde bulundurmak ve ona göre yorum yapmak gerekir. Bu görüş kapsamında ilk prim ödenmemesinin sonucu sorumluluğun başlamaması, sigorta ettiren ile sigortacı arasındaki iç ilişkide söz konusu olur. Zarar gören üçüncü kişiye karşı ise, sigortacının “sorumluluğunun başlamadığı” savunmasında bulunması kanımızca mümkün değildir. Bu ilkeyi Karayolları Trafik Kanunu açıkça belirtmiştir. TTK 1484(1) sigortacının “hangi sebeple” sorumluluktan kurtulmuş olduğu hususunda bir ayırım yapmamaktadır. Şu halde sigortacı sigorta ettirene karşı yasa gereği sorumlu olmasa dahi, bu hal zarar görenin istemini olumsuz etkilemeyecektir. “Sorumluluktan kurtulma” deyimini geniş anlaşılmalı ve sigortacının rizikoyu taşıma yükümlülüğünün prim ödenmemesi yüzünden hiç başlamadığı haller de bu deyim kapsamında sayılmalıdır¹¹⁷.

toplanan kanıtlar ve benimsenen bilirkişi raporuna göre, sigorta poliçesinin 02.07.2002 tarihinde düzenlendiği, hasarın 12.07.2002 tarihinde meydana geldiği, prim peşinatının ise 15.07.2002 tarihinde ödendiği, TTK'nun 1295/3. maddesi uyarınca davalının sorumluluğu başlamadan rizikonun meydana geldiği gerekçesiyle, davanın reddine karar verilmiştir. Karan, davacı vekili temyiz etmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir.” Y. 11. H.D. ,E. 2007/1030 K. 2008/2518 T. 3.3.2008;” Y.11.HD, 22.01.2004 T, 2003/5844E. 2004/538K. sayılı kararında, “sigortacının sorumluluğunun başlaması için TTK.m.1295/3 hükmü gereğince primin veya ilk taksitinin mutlaka ödenmiş olması gerektiğini”

¹¹⁶ YEŞİLOVA ARAS, s.

¹¹⁷ ÜNAN, Şerh, s. 255.

2. Fesih

Sigorta sözleşmeleri sürekli edimli sözleşmeler olduğundan sözleşmeden cayma yerinde bir yaptırım değildir. İfasına başlanmış sigorta sözleşmelerinde alacaklının sözleşmeden dönmesi ve borç ilişkisini geçmişe etkili olarak ortadan kaldırması adil olmayan sonuçlara yol açabilir. Sigorta sözleşmesinin kurulması ile sigortacı aldığı prim sigorta ettirende sigorta himayesinden yararlanmak suretiyle bir ölçüde menfaatleri gerçekleşir. Bu sebeple sigorta sözleşmesinin kurulmasından sonra tarafların yükümlüklerine aykırı davranmasından dolayı sözleşmenin ileri etkili olacak şekilde sona erdirilmesi ve alacaklı olan tarafa dönme değil; feshi hakkı tanınması yerinde olur. Türk Borçlar Kanunu m.126, ifasına başlanmış sürekli edimli sözleşmelerde, borçlunun temerrüdü halinde alacaklı, ifa ve gecikme tazminatı isteyebileceği gibi, sözleşmeyi feshederek, sözleşmenin süresinden önce sona ermesi yüzünden uğradığı zararın giderilmesini de isteyebilir.

a) Sözleşme Kurulduktan Sonrasındaki Prim Borcu Ödenmemesinden Dolayı Fesih

Sigorta sözleşmesinde primlerin ödenmesi nasıl, ne zaman ve ne şekilde yapılacağı tarafların kendi aralarında belirleyebileceklerdir. Sigorta sözleşmesine dayalı olarak sigorta ettiren, ister taksitle ister peşin bir şekilde prim ödemelerini yapar. Bu ödemeyi ne zaman yapacağı konusunda ise prim sözleşme kurulduğu an muaccel olacaktır¹¹⁸.

Sözleşmede primlerin taksitle ödenmesi öngörülmüş ise belirlenen taksit tarihlerinde sigorta ettiren sigortacıya ödeme yapmak zorundadır. İlk prim ile sigortacının rizikoya teminat sağlama sorumluluğu başlamış olacaktır. Sigortacının sorumluluğunun devamının sağlanması için ilk prim dışındaki diğer primlerinde ödenmesi gerekir. Herhangi bir şekilde ödeme yapılmamış ise sigortacı kendini sorumluluktan kurtarmak veya sorumluluğunun karşısında prim borcunu sigorta ettirenden tahsil etmek arasında seçim yapabilir. Bu seçim kanunda gösterilen yaptırımlardan kaynaklanmaktadır¹¹⁹.

¹¹⁸ ARAL ELDEKLİOĞLU, Prim, s. 205.

¹¹⁹ TOPSOY, s. 45.

Kanunda öngörülen, sigorta sözleşmesi boyunca ilk taksidin ödenmesine rağmen daha sonraki sigorta prim taksitlerine karşılık gelen ödemenin yapılmasının sonuçları Türk Ticaret Kanunu m. 1434'te düzenlenmiştir. Burada öngörülen ilk yaptırım sigortacının prim ödenmemesinden dolayı kullanacağı sözleşmeyi feshetme hakkıdır¹²⁰. TTK 1434/3, sonraki primlerin ödenmemesi durumunda sigortacının sözleşmeyi feshetmek üzere noter aracılığıyla veya iadeli taahhütlü mektupla ihtarda bulunarak 10 günlük ödeme süresi vermek ve ihtarında süreye uyulmamasının sonuçlarını (aksi takdirde sigorta sözleşmesinin feshedilmiş olacağını) da açıklamak zorunda olduğunu hükme bağlamıştır.

Sigorta sözleşmesinin sonraki primlerinin ödenmemesi sonucunda sigortacının fesih hakkını kullanması için bazı şartların oluşması gerekir. Bu şartlar ilki izleyen primlerin birinin ödenmemesi gerekir¹²¹. Bundan anlaşılan ilk primin ödenmesinin gerekliliğidir. İkinci şart ise sigortacının prim ödenmemesinden dolayı ihtarda bulunması gerekir. Bu Borçlar Hukuku anlamında temerrüt ihbarıdır ve sigorta ettirenin tacir ve ticari işletmesiyle ilgili olup olmadığına bakılmaksızın, noter veya iadeli taahhütlü mektupla yapılır¹²². Bildirim içerisinde verilen süre içerisinde ödeme yapılmaması halinde sözleşmenin feshedilmiş sayılacağı gibi gerekli olan tüm bilgilerin yer alması gerekir. Diğer şart ise sigorta ettirene belirli bir süre tanınmasıdır. Sigortacı yapacağı ihtarda sigorta ettirene 10 günlük süre verilmesi gerekir. Bu sürenin bitiminde borç ödenmemiş ise, başka bir işleme gerek kalmaksızın sigorta sözleşmesi feshedilmiş (bir başka ifade ile kendiliğinden sona ermiş) kabul edilir. Belirtilen on günlük süre asgari süredir. Sigortacı isterse fesih hakkını kullanmak için daha fazla süre öngörebilir¹²³. Yasadaki on günlük süre ihtarın sigorta ettirene ulaştığı günün ertesiinden başlayarak hesaplanır.

Sigortacı sigorta sözleşmesini doğrudan feshetmek yerine Borçlar Hukukundan doğan haklarını kullanabilecektir. Borçlar Kanunu m. 125 hükmüne göre sigortacı

¹²⁰ ÜNAN, Şerh, s. 256.

¹²¹ “İlk prim” ile “izleyen prim” ayrımının yapılması konusunda bkz. ÜNAN, Şerh, s. 112; ŞENOCAK, Kemal, “Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Sözleşmesinde İlk Primin Ödenmesi” – Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXVII 27 Aralık 2013, Ankara 2015, s.163 v.d.

¹²² TOPSOY, s. 47.

¹²³ TOPSOY, s. 45-46.

borcun ifasını ve gecikme tazminatı isteyebilir. Bunun yanında ayrıca borcun ifasından vazgeçtiğini bildirmek şartıyla, borcun ifa edilmemesinden kaynaklanan zararının giderilmesini isteyebilir¹²⁴.

Türk Ticaret Kanunu m. 1434/4 bir fesih şeklini daha düzenlemiştir. Bu hükme göre bir sigorta dönemi içinde sigorta ettirene iki defa ihtar gönderilmişse sigortacı, sigorta döneminin sonunda hüküm doğurmak üzere sözleşmeyi feshedebilir. Dolayısıyla, sigorta himayesi fesih tarihine kadar devam eder ve sigortacı prime hak kazanır¹²⁵. Aynı dönem içinde iki haklı ihtar gönderilmiş ve fakat sigorta ettiren bunları aldıktan sonra her seferinde süresi içinde ödeme yapmış ise, sözleşme dönem sonunda kendiliğinden feshedilmiş olmayacak, sigortacının iki haklı ihtardan doğan fesih hakkını ayrıca kullanması (veya kullanmış olması) gerekecektir. Fıkra metnindeki “*sigortacı sözleşmeyi feshedebilir*” anlatımından çıkan sonuç budur¹²⁶.

Uygulamada en çok ileri sürülen savunma sigorta primlerinin ödenmemesinden kaynaklanmaktadır. Zorunlu sorumluluk sigortasında, sigortacının primlerin ödenmemesinden dolayı ifa yükümlülüğü doğmayacağı savunması ileri sürülebilir. Sigortacının sigorta ettirenin yükümlülüklerine aykırı davranması tazminatta indirim veya fesihe neden olmaktadır. Ancak zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörülmüş olan sigortacıya yüklenen ifa yükümlülüğü sebebiyle fesih hakkı doğsa bile bunu zarar gören üçüncü kişiye karşı ileri süremeyeceği hem doktrinde hem de yargı kararında açıkça kararlaştırılmıştır¹²⁷. Ayrıca sadece prim ödenmemesinden dolayı sigortacının ifa

¹²⁴ **ALGANTÜRK LİGH**T, Yükümlülük, s. 3.

¹²⁵ **ALGANTÜRK LİGH**T, Yükümlülük, s. 3; **ARAL ELDEKLİOĞLU**, Prim, s. 215.

¹²⁶ İki ihtarın kira sözleşmesinden geçtiği yönündeki eleştiri için bkz. **ÜNAN**, Şerh, s. 257.

¹²⁷ “2918 Sayılı KTK.nun 95. maddesi hükmü uyarınca” sigorta sözleşmesinden kaynaklanan veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller zarar görene karşı ileri sürülemez. Ödemede bulunan sigortacı sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre, tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene başvurabilir.” hükmüne yer verilmiştir. Buna göre, sigortacının, sigorta ettirene karşı ileri sürebileceği hususları zarar görene karşı ileri sürmesi mümkün değildir. Yukarıdaki açıklamalar altında somut olaya bakıldığında, davacı zarar gören 3. kişi konumundadır. Davalı ZMSS Ergo İsviçre Sigorta A.Ş'nin azami poliçe limiti 10.000 TL, davalı İMSS Axa Sigorta A.Ş'nin azami poliçe limiti 15.000 TL'dir. Hükme esas alınan bilirkişi raporunda davacı aracında 11.200 TL hasar bedeli, 4.000 TL değer kaybı, 550 TL araç mahrumiyeti zararı olduğu tesbit edilmiş,

yükümlülüğü doğmayacak; bunun yanında fesih bildiriminin doğru bir şekilde yapılmamasından kaynaklı iddialarda ifa yükümlülüğü kapsamında sayılacaktır¹²⁸.

Burada unutulmaması gereken nokta sigortacının ifa yükümlülüğünün söz konusu olduğu durumlar riziko gerçekleştikten sonraki fesih halleridir. Riziko gerçekleşmeden önce yapılan fesih bildirimleri için uygulanacak hüküm TTK 1484/2'dir. Riziko gerçekleşmeden önceki fesih bildiriminde sigortacının sorumluluğu için öngörülen 10

mahkemece davalı Ergo İsviçre Sigorta A.Ş. yönünden 10.000 TL poliçe limiti ile sınırlı sorumlu olmak üzere 11.2000 TL hasar, 4.000 TL değer kaybı zararı toplamı 15.200 TL.sından diğer davalı İ. A.'la birlikte sorumluluğuna, 550 TL araç mahrumiyeti zararının davalı İsmail'den tahsiline karar verilmiştir. Tesbit edilen gerçek zarar miktarı ZMSS poliçe limitini aşmaktadır. Mahkemece, davalı Axa Sigorta A.Ş. hakkındaki davanın İMSS poliçesi prim borçları ödenmediğinden poliçenin iptal edilmesi sebebiyle sorumluluğu bulunmadığından reddine karar verilmiş ise de, 2918 Sayılı KTK.nun 95. maddesi hükmüne göre, prim borcunun ödenmemesi sebebiyle poliçenin iptal edildiğine ilişkin itiraz 3. kişi konumunda olan ve olayda zarar gören davacıya karşı ileri sürülemeyeceğinden ZMSS poliçe limitini aşan kısımdan ihtiyari mali sorumluluk sigortası limitiyle de davalı Axa Sigorta A.Ş'nin sorumlu tutulması gerekirken yazılı olduğu biçimde karar verilmesi doğru görülmemiştir.” Y. 17. HD. E. 2010/9578 K. 2011/1840 T. 3.3.2011

¹²⁸ “Mahkemece, zarara sebep olan aracın zorunlu mali sorumluluk sigortacısı olduğu iddiasıyla kendisine husumet yöneltilmiş olan davalı sigorta şirketi hakkında, sigortaca poliçenin iptal edildiğinin bildirilmesi üzerine, bu davalı bakımından davanın husumet yokluğundan reddine karar verilmiştir. Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının C-2. maddesinde, sigorta şirketine poliçeyi fesih hakkı tanınmış olup, bu fesih hakkı, anılan hükümde belirtilen şartlarda ve usulüne uygun olarak kullanılması halinde hüküm ifade eder. Mahkemece feshin usulüne uygun olarak yapıp yapılmadığı araştırılmaksızın, davalı sigortanın cevabına dayanılarak yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmadığı gibi, dosyada bulunan Türkiye Sigorta Reasürans Şirketleri Birliği'nin cevabı yazısında, aracın zorunlu mali sorumluluk sigortasının kaza tarihinde davalı sigorta şirketi olduğu bildirilmiştir. Bu hususun doğru olması halinde, kazadan sonra poliçenin feshinin geçerli sayılamayacağı hususunun da ayrıca gözetilmesi gereklidir. O halde mahkemece, gerektiğinde davalı sigorta şirketi kayıtları üzerinde inceleme yaptırılarak poliçenin feshinin usulüne uygun olup olmadığının incelenmesi, kazadan önce usulüne uygun olarak yapılmış bir fesih ihbarının bulunup bulunmadığının ve buna göre feshin geçerli olup olmadığının açıklığa kavuşturulması, kazadan sonra yapılacak fesih bildiriminin de geçersiz olacağının gözetilmesi ve feshin üçüncü kişilere karşı etkisi değerlendirilerek varılacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı olduğu şekilde eksik incelemeye dayalı olarak hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” Y. 17. HD. E. 2010/6448 K. 2010/7722 T. 4.10.2010

günlük süre, sözleşme sonrası ifa yükümlülüğünü düzenleyen TTK 1484/2'ye göre 1 ay olacaktır¹²⁹.

b) Riziko Ağırlaşması Sonucu Fesih

Riziko ağırlaşması, sigorta sözleşmesi oluşturulurken belirlenen rizikoyu kıymetlendirmeye yarayan etkenlerin sigorta himayesi sağlanan sürede rizikonun veya muhtemel zararların gerçekleşme ihtimalini arttırma sonucunda akdin feshini veya tadilini doğuracak bir şekilde değişmesi olduğunu daha önce belirtmiştik. Buradan da anlaşılacağı üzere riziko ağırlaşmasına uygulanacak en temel yaptırım sigorta sözleşmesinin feshidir. Riziko ağırlaştırmama yükümlülüğünün yanında bu yükümlülüğe sıkı sıkıya bağlı olan sigorta ettirenin rizikoyu ağırlaştırıcı olayı bildirme yükümlülüğü de vardır.

TTK'da riziko ağırlaşmasını ve buna bağlı olarak beyan yükümlülüğünü düzenlemiştir. Türk Ticaret Kanunu riziko ağırlaşması için subjektif tehlike ağırlaşması ve objektif tehlike ağırlaşması şeklinde düzenlemeye gitmiştir. Buna göre subjektif sistem, sigorta ettirenin veya onun izni olması şartıyla başka birinin rizikoyu ağırlaştırmasıdır¹³⁰. Objektif riziko ağırlaşması ise sigorta ettirenin veya üçüncü bir kişinin herhangi bir etkisi ya da hareketi olmadan rizikonun gerçekleşmesidir. Objektif riziko ağırlaşmasında ya sigorta ettirenin dışında bir üçüncü kişi tarafından gerçekleşecek ya da üçüncü kişilerin etkisi olmadan örneğin doğa olayları sonucunda gerçekleşecektir¹³¹. TTK m. 1444 subjektif riziko ağırlaşması durumunda *derhal*, objektif riziko ağırlaşması halinde ise, öğrendiği tarihten itibaren 10 gün içinde ihbar yükümlülüğü getirmiştir.

TTK m. 1445 riziko ağırlaşması halinde sigortacının hangi haklara sahip olacağını düzenlemektedir. Bu hüküm uyarınca rizikonun gerçekleşmesi, mevcut durumun ağırlaşması olasılığını ve sözleşmede rizikonun ağırlaşması olarak değerlendirilen

¹²⁹ Bu konu Sigorta Sözleşmesinin Sona erme Hallerini bölümünde ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

¹³⁰ **ALGANTÜRK LIGHT**, Yükümlülük, s. 4; **YILDIRIM**, s. 284.

¹³¹ **İMRE**, s. 293-295; **FRANKO**, Riziko Ağırlaşması, s. 112; **OMAĞ**, Riziko Ağırlaşması, s. 65-67; **YILDIRIM**, s. 285.

durumların sigortacı tarafından öğrenildiği takdirde bir aylık müddet içinde sigorta sözleşmesi feshedilebilir veya prim farkı istenebilir.

TTK m. 1445/1 rizikonun gerçekleşmesi öncesinde riziko ağırlaşması gerçekleşmesi durumunda uygulanacak yaptırım olarak fesih hakkını öngörmüştür. Bunun yanında prim farkı istenmesi halinde 10 gün içinde bu istemin sigorta ettiren tarafından kabul görmemesi durumunda sigorta sözleşmesinin feshedilmiş sayılacağı belirtilmiştir. TTK 1445. maddesinin ikinci fıkrasında riziko ağırlaşması riziko gerçekleşmeden önce ortadan kalkmışsa fesih hakkının kullanılmayacağı, üçüncü fıkrasında fesih ve pirim farkı isteminin süresi içinde kullanılmamasından dolayı fesih hakkının düşmüş olacağı 6. fıkrasında, sigorta ettirenin kastı varsa sigortacının o ana kadar olan prime hak kazanacağı şeklindeki düzenlemeler TTK madde 1445/1'in tamamlayıcısıdır.

TTK m. 1445; rizikonun gerçekleşmesinden sonraki riziko ağırlaşmasına uygulanacak yaptırım olarak kast ve kusur ayrımı yapmıştır. Sigorta ettirenin kusuru varsa kusur oranında indirim yapılacağı rizikonun kasten gerçekleştirilmesi durumunda ise ihlalin riziko ile bağlantılı olmasında fesih ve sigortacının edim borcundan kurtulması söz konusu olur. Kasıtlı hareketin rizikonun gerçekleşmesinde herhangi bir etkisi yoksa sigortacının ödeyeceği tazminattan indirim yapılacaktır.

Riziko ağırlaştırılması ve bu bağlı olan beyan yükümlülüğü aynı hükümde yer almıştır. Bunlar ayrı kavramlar olarak düzenlenmemiştir¹³². Bu da uygulanacak yaptırımın hangi aykırılık sonucunda oluşacağı noktasında belirsizlik teşkil etmiştir. Riziko ağırlaştıran hareketin mi yoksa beyan yükümlülüğünün ihlalinin kasten gerçekleştirilmesinin mi sonucunda fesih hakkının kullanacağı kanunda belirtmemiştir¹³³. Örnek olarak yangın sigortasında doğalgaz şebekesinin yenisi yerine eskisinin binada kurulması konusuna bakalım. Öncelikle yapılan işlemin kusurlu bir hareket mi yoksa kasten bir şekilde gerçekleştirilmesi sorunu çözümlidir. Kusurlu bir davranış olduğunu varsaydığımızda, sigorta ettiren bunu kasten sigortacıya bildirmemiş ise hangi

¹³² Alman hukukunda riziko ağırlaştırılması ayrı, bunun sonucu olan beyan yükümlülüğü ayrı ayrı düzenlemiştir. riziko ağırlaştırılmaması ve beyan yükümlülüğüne aykırı davranılması halinde uygulanacak yaptırımlar ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

¹³³ ÜNAN, Görev, s. 71.

yaptırımın uygulanacağı konusu belirsizdir. Kısaca hareketin kusurlu olması, bildirimin yapılmaması kasıtlı olduğu durumda hangisinin temel alınacağı belirsizdir¹³⁴.

c) Sözleşmesel Yükümlülükler Aykırı Davranması

Bir sigorta sözleşmesinde yer alabilecek bütün görevlerin Türk Ticaret Kanunun da yer alması ve düzenlenmesi olanaksızdır. Bu nedenle yasada en temel görevlerle ilgili olarak özel düzenlemelere yer vermiştir. Sigorta sözleşmelerinde kanunda belirtilmiş görevlerin yanında taraflarında belirleyebilecekleri görevlerde söz konusu olmaktadır. Ancak tarafların belirledikleri görevlerin tabi olacağı kurallar kanun tarafından genel bir hüküm ile koruma altına alınmalıdır¹³⁵.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1449. maddesi sözleşmesel görevlere uygulanacak olan hükümleri düzenlemiştir:” *Sigortacıya karşı yerine getirilmesi gereken ve sözleşmeden doğan bir yükümlülüğün ihlali hâlinde, bu Kanunda ve diğer kanunlarda yer alan özel düzenlemeler hariç olmak üzere, sigortacının sözleşmeyi kısmen veya tamamen feshederek ifadan kurtulabileceğine ilişkin hükümler, ihlalde kusur bulunmaması hâlinde sonuç doğurmaz.*

İhlal kusura dayandığı takdirde, durumun öğrenildiği tarihten itibaren bir ay içinde kullanılmayan fesih hakkı düşer; meğerki, Kanun farklı bir süre öngörmüş olsun.

Sigortacı ihlalin, rizikonun gerçekleşmesine ve sigortacının yerine getirmesi gereken edimin kapsamına etki etmediği durumlarda, sözleşmeyi feshedemez.”

Görüldüğü gibi TTK m. 1449 sözleşmesel görevler aykırılık halinde sigortacının sözleşmeyi 1 ay içerisinde sözleşmeyi feshederek ifa yükümlülüğünden kurtulabilecektir. Ancak bunun için, görev kusurlu bir şekilde ihlal edilmiş ve sigortacının aleyhine olacak bir durum meydana gelmesi şarttır. 1 aylık hak düşürücü süre içerisinde fesih hakkını kullanmaz ise bu hakkını kaybedecektir.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında sözleşmesel yükümlülükler aykırı davranılması sonucunda sigortacı zarar görene karşı herhangi bir talepte bulanamayacaktır.

¹³⁴ ÜNAN, Görev, s. 71.

¹³⁵ ÜNAN, Görev, s. 72.

Sözleşmesel yükümlükler, zarar gören üçüncü kişi açısından bir hüküm ifade etmeyecektir. Tarafların kendi aralarında oluşturdukları kurallar, hem Borçlar Hukuku gereği hem de TTK m. 1484 bağlamında sigortacının zarar gören üçüncü kişiye karşı ileri sürülebilecek bir kaide oluşturmaz.

III. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SORUMLULUK SİGORTASININ HUKUKİ NİTELİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

A. Genel Olarak

Sorumluluk sigortalarının hukuki niteliği hep tartışma konusu olmuş bir mevzudur. Bu tartışma sorumluluk sigortalarının kime teminat sağladığı noktasında ortaya çıkmaktadır. Sigorta sözleşmesinde sağlanan teminat neticesinde sorumluluk sigortaları dışındaki sigortalarda riziko gerçekleştiğinde sigorta tazminatı sigorta ettirene veya onun göstereceği başka bir kişiye ödenmektedir. Sorumluluk sigortalarında ise sigorta tazminatı sözleşmeye taraf olmayan zarar gören üçüncü bir kişiye ödenmektedir. Bu da sorumluluk sigortalarının zarar görene teminat sağladığı tartışmasına neden olmuştur¹³⁶.

Sorumluluk sigortasında zarar görene ödeme bulunmasının yanında zarar gören kişiye sigortacıya doğrudan başvuru hakkı tanınmıştır. Zarar görene doğrudan dava hakkı ile sigorta sözleşmesinde var olan sigorta tazminatını sigortacıdan isteme hakkına kavuşmuştur. Zarar görenin sigortacıdan sigorta tazminatını isteyebilmesi onu sigorta tazminatı üzerinde bir alacaklı olarak görülmesine sebep olmuştur. Ancak daha önce belirttiğimiz üzere sorumluluk sigortasında menfaat sahibi sigortalıdır. TTK'nın m.1478 gerekçesinde “*Fakat getirilen düzenleme hiçbir şekilde sorumluluk sigortasını üçüncü kişi lehine sözleşme durumuna sokmaz. Zira, halen menfaati sigorta edilen bizzat sigortalının kendisidir*” şeklindeki ifadesi ile menfaatin sigortalı olduğu açıkça belirtmiştir.

Sorumluluk sigortasının sigortalının menfaatine olmasına karşın zarar görenin ayrıcalıklı konumu da düşünülmesi gerekir. Sorumluluk sigortalarında zarar görene tanınan haklar sigorta sözleşmesinden kaynaklandığı düşünüldüğünde sigortacı zarar

¹³⁶ ACAR, s. 15.

görene karşı tüm defî ve itirazları ileri sürülebilir. Ancak bu şekilde düşünüldüğünde sorumluluk sigortaları ile ulaşılmak istenen amaca ulaşılmayacağından defî ve itirazların ileri sürülememesi gerektiği önünde tutum gelişmiştir. Zarar göreni sigorta sözleşmesi içine yerleştirmektense onu sigorta ilişkisinin dışında tutmak suretiyle sigortacıyı haksız fiil sorumluluğuna yaklaştırmaya çalışmıştır¹³⁷.

Zarar görene tanınan ve bu haklar sorumluluk sigortasının niteliği üzerinde Borçlar Hukuku anlamında değerlendirme ihtiyacı doğmuştur. Sorumluluk sigortasında sigorta sözleşmesinde sorumlu olmadığı halde sorumlu tutulan sigortacının hukuki konumu belirlemek, hukuki niteliği belirlenmesi açısından en önemli aşamadır. Sigortacının zarar görene karşı sorumluluğu sigortalının yanında yer almış şekilde yeni borç doğması ve müteselsil sorumluluktan bahsedilebilir¹³⁸.

B. Sigortacının Hukuki Durumu

1. Kanun Hükmü Gereği Yeni Bir Borç Doğması

Sağlıklı ve geçerli bir sigorta sözleşmesinde sigortacının asli borcu, sigorta sözleşmesinde yer alan sigorta tazminatını ödemesidir. Sigortacının bu borcu, sigorta sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Sigortacının borcu, Borçlar Hukuku gereği sözleşmesel edimden kaynaklanmaktadır. Başka bir anlatımla sigortacının borcunun doğması için ortada geçerli ve düzgün bir şekilde kurulmuş bir sigorta sözleşmesine ihtiyaç vardır¹³⁹.

Sigortacının sorumluluğu için sigorta sözleşmesine ihtiyaç varken zorunlu sorumluluk sigortalarının bazı durumlarında kanun koyucu genel kuraldan ayrılmıştır. Bunun temel nedeni ise zarar görenin haklarını korumaktan kaynaklanmaktadır. TTK m. 1484 'te düzenlenen sigortacının zarar görene karşı olan yükümlülüğü sigorta sözleşmesinden değil, doğrudan doğruya kanundan kaynaklanmaktadır. Her ne kadar sorumluluk sigortasında sigortacının ifa borcu sigorta sözleşmesinden kaynaklansa da,

¹³⁷ ÖZSUNAY, Alacak Hakkı, s. 403; MEMİŞ, Sebepsiz Zenginleşme, s. 78.

¹³⁸ ÖZSUNAY, Alacak Hakkı, s. 403; MEMİŞ, Sebepsiz Zenginleşme, s. 79,82; YEŞİLOVA ARAS, s. 85.

¹³⁹ KENDER, Sigorta Hukuku, s. 172-173; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 11-13 ;ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 41

TTK m. 1484 anlamındaki sigortacının ifa yükümlülüğü sigorta sözleşmesinden doğmamaktadır. Sigortacının hukuki durumu, fenomenolojik olarak sigorta sözleşmesine bağlanmış olsa da hukuken kanuna dayanmaktadır¹⁴⁰. Sigortacının ifa yükümlülüğü sözleşme temelinde kanun koyucunun iradesi sonucunda oluşmuştur. Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının bu yükümlülüğü nasıl kurulmuş olursa olsun kanundan zarar gören üzerinde bir hak tesis ettiği için sonradan sigorta sözleşmesi ortadan kalksa bile sigortacının yükümlülüğü sürmektedir.

Sigortacının ifa yükümlülüğünün doğmasına neden olan sigorta sözleşmesi değil; zarar veren ile sigortacı arasındaki geçerli olup olmamasına bağlı olmayan sigorta ilişkisidir. Herhangi bir nedenden dolayı zarar veren kişi ile sigorta şirketi arasında zorunlu sorumluluk sigortası için bir ilişki başlamışsa sigortacının zarar görene ifa yükümlülüğü kanunen doğmuş olmaktadır. TTK m. 1484'te düzenlenen sigortacının ifa yükümlülüğünün kanundan doğması ve sigortalının sigorta sözleşmesine aykırı davranmasından dolayı sigortacının tazminat ödenmesinden kurtulmasına rağmen zarar görene karşı edim yükümlülüğünün devam etmesi sigortacının borcunun konusunun üzerinde tartışmaya neden olacak niteliktedir. Sigortacının geçerli ve düzgün bir şekilde kurulmuş olan sigorta sözleşmesindeki edimi sigorta tazminatıdır. Ancak m. 1484 anlamında genellikle düzgün bir şekilde ilerleyen bir sigorta sözleşmesi mevcut olmadığından sigortacının buradaki zarar görene karşı sorumluluğu sigorta sözleşmesine dayalı sigorta tazminatı olmaktan çıkmaktadır.

Sorumluluk sigortalarında sigorta sözleşmesi sigortalının menfaatine yapıldığından dolayı zarar gören doğrudan alacaklı konumunda değildir. Zarar gören sadece sigorta sözleşmesindeki sigorta tazminatını talep ve dava edebilme hakkı vardır. Zarar görenin geçerli sorumluluk sigortası ilişkisinde alacaklı değil sadece bunu talep eden kişi konumundadır. Sorumluluk sigortasındaki sigorta tazminatının kanunen zarar görene ödenmesi öngörülmüşse de sigorta sözleşmesinin tarafı sigortalı olduğundan sigorta sözleşmesinden alacaklı konumundaki kişi de sigortalıdır. Sigorta sözleşmesinin tarafı ve alacaklısı olan sigorta ettiren/sigortalı sözleşmeye aykırı davrandığında sigortacının sözleşmeye dayalı olarak herhangi bir tazminat ödemesi söz konusu olmayacaktır. Bu

¹⁴⁰ ŞENOCAK, Kemal, “Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Mağdurun Doğrudan Doğruya sigortacı Karşısındaki Alacak Hakkı”, *BATİDER*, C. XXV S. 4, 2009, s. 279.

nedenle TTK m. 1484 anlamında sigortacının zarar görene yapmış olduğu ödeme sigorta sözleşmesine dayalı bir sigorta tazminatı ödemesi değildir. Kanun koyucu tarafından öngörülmüş ve sözleşmeye dayalı olan sigorta tazminatından farklı bir borç meydana gelmiştir. Başka bir anlatımla TTK m. 1484 düzenlenen ifa yükümlülüğü kanun koyucu tarafından sigortacı üzerinde zarar görene karşı yeni bir borç yaratmıştır.

Alman hukukunda da sigortacının hukuki konumu hakkındaki yorumlar bu minval üzerinde gerçekleşmiştir. Sigorta ettiren ile sigortacı arasındaki ilişkiden bağımsız ve sigortacının sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğü olup olmamasından ayrı olarak zarar gören üçüncü kişiye doğrudan zarar verenin zorunlu sorumluluk sigortacısına talep hakkı tanınması, Alman hukukunda kanun tarafından kurulmuş farazi bir borç ilişkisi olarak tanımlanmıştır¹⁴¹. Kanun koyucu tarafından sigortacı ile zarar gören arasında fiksiyonel bir bağ kurulmuş olup zarar gören bu kurulan bağ sayesinde bir talepte bulunacaktır. “Kanundan Doğan Borç İlişkisi Faraziyesi” (Fiktion gesetzliches Schuldverhältnis) ve “Sorumluluk Sigortacısının Üçüncü Kişiye Karşı Savunma İstisnası” (Einwendungsausschluss des Haftpflichtversicherer) olarak anılmaktadır¹⁴².

2. Sigortacının Müteselsil Sorumluluğu

Zarar görenin, sigorta tazminatını doğrudan sigortacıdan talep edebilme olanağının olması onun zarar verenden alacağını sona erdirmez. Çünkü zarar veren ile zarar gören arasındaki hukuki münasebet, sigorta tazminatı talep hakkından tamamen bağımsızdır. Bundan dolayı üçüncü kişi, sigortalıya başvurmadan doğrudan sigortacıya müracaat edebilir. Sigortacıya başvurunun yanında ifa yükümlülüğü düzenlenmesi, zarar gören karşısında sorumlu olmadığı bir tazminatı ödeme zorunluluğu getirilmesinden dolayı sigortacının başka bir borçlu gibi sorumlu olduğunu daha önce belirtmiştik. Zarar gören üçüncü kişinin seçimlilik hakkının olması ve asgari sigorta tutarına kadar hem zarar

¹⁴¹ ÖZSUNAY, Alacak Hakkı, s. 403; MEMİŞ, Sebepsiz Zenginleşme, s. 24.

¹⁴² Alman hukukunda sigortacının savunma yapıp yapamaması açısından da değerlendirme yapılmıştır. VVG 117 anlamında sigortacının zarar görene karşı herhangi bir defî veya itiraz öne sürememesi “Sorumluluk Sigortacısının Üçüncü Kişiye Karşı Savunma İstisnası” (Einwendungsausschluss des Haftpflichtversicherer) veya “Sorumluluk Sigortacısının Savunma Kısıtlanması-Sınırlanması”(Einwendungverlust des Haftpflichtversicherer) olarak adlandırılmıştır.

verene hem de sigortacıya karşı başvurabilmesi müteselsil sorumluluğu gündeme gelmiştir.

Türk Borçlar Kanunu'nun 162. maddesinde, müteselsil sorumlu olma kavramı, birden fazla borçlunun her birinin, alacaklıya (veya alacaklılara) edimin tamamını ifa etmekle yükümlü olduğu, borçlulardan birinin ifada bulunmasıyla borcun sona erdiği ve buna bağlı olarak diğer borçluların da borçtan kurtulduğu bir birlikte borçluluk hâlini ifade etmektedir. Kısaca müteselsil borçluluk, birden çok borçlunun borcun tamamından borçluların her birinin alacaklıya karşı asıl borçlu olarak sorumlu olmalarıdır¹⁴³.

Müteselsil borç ilişkisi kanun hükümlerinden veya tarafların kendi iradelerinden kaynaklanır¹⁴⁴. İrade kelimesi ile kastedilen tarafların aralarında anlaşarak müteselsil borçluluk oluşturmalarıdır. Yapacakları sözleşme ile borçlular arasında müteselsil sorumluluk iradi bir şekilde oluşturulur. İradi oluşuma baktığımızda aksine bir hüküm olmadıkça sorumluluk sigorta sözleşmesi doğrudan müteselsil sorumluluk doğuran bir sözleşme değildir.

Sorumluluk sigorta sözleşmeleri için Kanun tarafından müteselsil sorumluluğun yaratılmış bir durum olup olmadığını değerlendirmek gerekir. Öncelikli olarak TTK m. 1484 hükmünde sigortacının zarar veren sigortalı ile birlikte müteselsil sorumlu oldukları yönünde herhangi bir açıklama yer almamaktadır. Bu nedenle TTK 1484 hükmü gereği sigortacının teselsül hükümleri Kanundan kaynaklı bir müteselsil durumun olup olmadığına bakmak gerekir.

Kanun koyucu müteselsil sorumluluğun doğması istiyorsa bunun kanun maddelerinde nasıl olması gerektiğini düzenlememiştir. Müteselsil sorumluluğun kanundan doğabilmesi için ilgili maddede açıkça "müteselsil sorumludur" gibi bir ifadenin yer alması gerektiği konusunda farklı yargı kararları ve farklı düşünceler mevcuttur. İlk yoruma göre kanundan doğan bir borç ilişkisinin müteselsil olduğunun

¹⁴³ **EREN**, s. 775 vd.; **AKINTÜRK**, Turgut, Müteselsil Borçluluk, A.Ü Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1971, s. 30; **DAĞDELEN**, Ahmet Hakan, 818 ve 6098 Sayılı Borçlar Kanunlarında Borçlular Arasında Teselsül, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 5.

¹⁴⁴ **AKINTÜRK**, s. 117-118; **DAĞDELEN**, s. 18.

kabul edilebilmesi için ilgili düzenlemede bu yönde bir açıklığa ihtiyaç duyulur¹⁴⁵. Zira müteselsil sorumluluk sınırlı sayı (numerus clausus) kuralına tabi olduğu vurgulanmıştır. Nitekim 6089 sayılı Borçlar Kanununun 162. maddesinin lafzından yola çıkılarak bu yorum gelişmiştir. İlgili hükme göre, *“Birden çok borçludan her biri, alacaklıya karşı borcun tamamından sorumlu olmayı kabul ettiğini bildirirse, müteselsil borçluluk doğar. Böyle bir bildirim yoksa, müteselsil borçluluk ancak kanunda öngörülen hâllerde doğar.”*

İkinci yorum şekline göre ise Borçlar Kanundaki müteselsil sorumluluğun şartlarını taşıyan bir kanun hükmü müteselsil borçluluk altında değerlendirilmesi yönündedir. Buna örnek olarak ise Karayolu Trafik Kanununa göre sigortacı ile zarar veren arasında müteselsil sorumluluğun doğrudan belirtilmemiş olmamasına rağmen öğretide¹⁴⁶ ve yargı kararlarında¹⁴⁷ bu maddenin müteselsil sorumluluğun varlığı kabul edilmesi gösterilebilir. Buradan çıkan sonuç, eğer ilgili kanun maddeleri müteselsil sorumluluğun şartlarını taşıyorsa doğrudan müteselsil sorumludur yazması gerekmemektedir. Buradan yola çıkarak TTK 1484. maddesinin müteselsil sorumluluğun şartlarını taşıyıp taşımadığına bakılması gerekir. Müteselsil borçluluğu düzenleyen Türk Borçlar Kanunu’nun 162. maddesine bakıldığında; bir kanuni düzenlemede birden çok borcunun varlığı, her bir borçlunun tamamından sorumlu olması, alacaklının bir defada ve borçlulardan herhangi birinden talep edebilme özellikleri ortaya çıkmaktadır.

Müteselsil sorumluluğun şartlarından ilki her bir borçlunun borcun tamamından sorumlu olmasıdır. TTK m. 1484 anlamında sigortacının ifa yükümlülüğünün sınırı asgari sigorta tutarı ile sınırlandırılmış olduğundan müteselsil borçluluk için sorun yaratabileceği düşünebilir. Müteselsil borçlulukta borçlu olan meblağın tamamını ödemekle yükümlüdür. Eğer üçüncü kişinin gerçekleşen riziko sonucunda uğradığı

¹⁴⁵ AKINTÜRK, s. 109; OĞUZMAN/ÖZ, s. 843.

¹⁴⁶ ÖZSUNAY, Alacak Hakkı, s. 403; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 753; MEMİŞ, Zenginleşme, s. 79; YEŞİLOVA ARAS, s. 85.

¹⁴⁷ “Dava, trafik kazasından kaynaklanan destekten yoksun kalma ve manevi tazminat istemine ilişkindir. Davalılar aracın sürücüsü ve trafik sigortacıdır. Zarardan 818 sayılı B.K’nın 141. maddesine göre müteselsilen sorumludurlar. Dava dilekçesinde davalıların müteselsilen sorumluluğuna karar verilmesi talep edildiği halde, kararda davalıların müteselsil sorumlu oldukları belirtilmeden hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” 17. HD ,2013/7865 E. , 2014/7405 K.

zarar, asgari sigorta tutarından fazla ise sigortacı ile sigortalının sorumlu olduğu tazminat miktarı farklı olacaktır. Türk Borçlar Kanunu’da müteselsil sorumluluğun oluşması için borcun tamamından söz ederken borç miktarının her iki borçlu için aynı olmasını öngörmemiştir¹⁴⁸. Başka bir söylem ile borcun miktarı borçlular açısından farklı olabilir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde sigortacının ifa yükümlülüğü anlamında asgari sigorta tutarı sorumlu miktarının sigortalının zararından farklı ise bile müteselsil sorumluluk oluşmuştur.

Müteselsil sorumluluğun doğabilmesi için farklı kişilerin aynı zarardan dolayı sorumlu olması gerekir. Müteselsil sorumluluğun bu şartını altında TTK m. 1484 maddesini değerlendirdiğimiz zarar görenin sigortacıdan talep ettiği tazminat talebinin kaynağı ile sigortalının sorumlu olduğu borcun kaynağı tamamen farklıdır. Sigortacı sorumlu olduğu tazminat aslında sorumluluk sigortasından sigortalıya karşı sigorta sözleşmesinden doğan tazminat borcu değil; kanundan doğan bir borç ilişkisidir. Sigortalının zarar görene karşı tazminat sorumluluğu ise sorumluluk hukukundan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, sigortacının sorumluluğu kanundan doğan bir tazmin türüdür. Bu noktada sigortacı ile sigortalı zarar görene karşı farklı hukuki sebeplerden dolayı sorumlulukları söz konusudur. Ancak sigortacının sorumluluğu haksız fiil sorumluluğuna yaklaştırıldığı gözden kaçırılmamalıdır. Ne kadar farklı hukuki sebeplerde olsa Kanun Koyucu sigortacının sorumluluğunu haksız fiile yaklaştırdığından dolayı aynı hukuki sebebe dayanıyor diyebiliriz. Bu nedenle zarar görene karşı sorumlulukların farklılaşmasıyla müteselsil sorumluluğun ortadan kalktığı söylenemez¹⁴⁹.

Sigortacı ile sigortalının zarar görene karşı farklı hukuki sebeplerden dolayı sorumlu olması müteselsil sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Aksine TBK m. 61’ de düzenlenen hüküm uyarınca her bir borçlu için borcun konusu farklı olsa bile müteselsil sorumluluk oluşmaktadır. Yeter ki birinin borcun ifa etmesi diğerinin borcunu sona

¹⁴⁸ EREN, s. 817.

¹⁴⁹ Çeşitli Yargıtay kararlarında sigortacı ile zarar veren sigortalı arasındaki ilişkinin haksız fiil sorumluluğuna benzetildiğini çeşitli Yargıtay kararlarında görmekteyiz. Ancak doktrinde kabul gören görüş sigortacı ile sigortalı arasındaki

erdirsin¹⁵⁰. Bu açıdan bakıldığında sigortacının sorumluluğu kanundan doğmuş iken; zarar veren sigortalının sorumluluğu tazminat hukukundan doğmuştur. TBK m. 61 hükmü” *Birden çok kişi birlikte bir zarara sebebiyet verdikleri veya aynı zarardan çeşitli sebeplerden dolayı sorumlu oldukları takdirde, haklarında müteselsil sorumluluğa ilişkin hükümler uygulanır.*” şeklinde öngörülmüştür. Sigortacı ve sigortalı aynı zarar için farklı hukuki sebeplerden dolayı müteselsil sorumluluk oluşmuştur.

B. Hukuki Niteliği Üzerindeki Tartışmalar

1. Kefil ve Garanti Benzeri Bir Nitelik Taşınması

Sigorta sözleşmesi kişilere bir teminat sağladığından garanti, kefalet gibi diğer teminat sağlayan sözleşmeler ile bazı özellikleri benzeşmektedir. Zorunlu sorumluluk sigortalarında ise bu özellikleri daha fazla hissetmekteyiz. Sorumluluk sigortalarını kefalet veya garanti sözleşmesine yaklaştıran durumlar, sigortacıya karşı kullanılacak olan doğrudan dava hakkı ve sigortacının sigortalıya karşı ifadan kurtulmasına rağmen zarar görene karşı bu durumun devam etmesidir.

TBK’nın 581. maddesine göre “*Kefalet sözleşmesi, kefilin alacaklıya karşı, borçlunun borcunu ifa etmemesinin sonuçlarından kişisel olarak sorumlu olmayı üstlendiği sözleşmedir*”. Bu hükümden çıkarılan tanıma göre kefalet sözleşmesi, alacaklı ile kefil arasında kurulan ve alacaklıya kişisel güvence sağlayan bağımsız nitelikte bir borç ilişkisidir¹⁵¹. Kefalet sözleşmesi kişisel bir teminat sözleşmesi türleri arasında yer almaktadır. Kefalet sözleşmesi ile kefil, asıl borçlunun alacaklıya karşı olan borcunu yerine getirememesi durumunda mevcut olan borcu, kişisel olarak üstlenmektedir. Kefilin kişisel olan borçluya karşı oluşturulmuş teminat sınırsız değildir.

Kişisel teminat türlerinden olan kefalet; kefilin alacaklıya karşı, asıl borçlunun borcunu ifa etmemesi halinde, bundan sözleşmede gösterilen meblağla sınırlı olarak

¹⁵⁰ DAĞDELEN, s. 6.

¹⁵¹ ÖZEN, Burak, Kefalet Sözleşmesi, Özellikler- Kuruluşu- Türleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012, s. 47; YILMAZ, Merve, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kefalet Sözleşmesinde Kefilin Sorumluluğunun Kapsamı”, *TBB Dergisi* , S.97, 2011, s. 156.

sorumlu olmayı üstlendiği bir sözleşmedir. Kefaletin hukuki sebebi asıl borcun hukuki sebebinden farklıdır. Kefil borçlunun borcunu yerine getirmeyip, borçlunun borcunu ifa etmemesi halinde, alacaklının asıl borç ifa edilseydi elde edeceği menfaati sağlamak üzere kefalet sözleşmesinden doğan kendi borcunu ifa eder.

Garanti sözleşmesi ise; garanti verenin, garanti alanın bir teşebbüse girişmesinden veya bir borç ilişkisine girdiği üçüncü kişinin borcunu ifa etmemesinden doğacak zarar tehlikesini üstlendiği bir sözleşmedir¹⁵². Tanımdan da anlaşıldığı üzere; garanti veren, garanti alanın üçüncü bir kişi ile borç ilişkisine girmesi halinde, üçüncü kişinin fiilini ifa etmeyi taahhüt etmemekte, bu fiil yerine getirilmediği takdirde garanti alanın zarara uğramayacağını garanti etmektedir¹⁵³.

Yukarıda yapılan garanti sözleşmesi tanımı, hem saf garanti sözleşmesini, hem kefalet benzeri garanti sözleşmesini kapsamaktadır. Kefalet benzeri garanti sözleşmesinde garanti alan (alacaklı) ile edimi garanti edilen kişi arasında bir borç ilişkisi mevcuttur. Kefaletten farklı olarak, garanti verenin taahhüdü temel borç ilişkisinden bağımsız olup, onun varlığına ve geçerliliğine bağlı değildir¹⁵⁴. Saf garanti sözleşmesinde ise böyle bir temel borç ilişkisi yoktur. Yalnızca garanti veren, garanti alanı bir teşebbüse girişmeye sevk etmekte ve bir sonucu garanti etmektedir.

Sorumluluk sigorta sözleşmesini garanti veya kefalet sözleşmesi içerisinde değerlendirilmesine sebep olan olgu başkasının zarar veren kişinin borcunun sigorta sözleşmesi ile üstlenilmesidir. Düzgün ve geçerli bir sigorta sözleşmesinde oluşan sigorta sözleşmesinde sigortacının yapacağı ödeme başkasının değil, kendine ait borçtur. Sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene yapacağı ödeme sigortalının yanında yer alarak bir ödeme yapmamaktadır. Sigortacı aslında sigorta sözleşmesinde üstlendiği edimi yerine getirmektedir. Ancak zorunlu sorumluluk sigortalarında sigorta ilişkisini etkileyecek bir durumun mevcut olması halinde, sigortacının yapacağı ödeme, sigorta tazminatının dışında zarar veren sigortalının

¹⁵² **ŞAHİN**, Turan, Üçüncü Kişinin Edimini Taahhüt, Yetkin Yayınlar, Ankara 2010, s. 27; **REİSOĞLU**, Seza, ‘Garanti Sözleşmesi ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar’, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975, CI, Ankara, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977, s.341.

¹⁵³ **REİSOĞLU**, s. 35.

¹⁵⁴ **TANDOĞAN**, s. 812; **ŞAHİN**, s. 31.

sorumluluğundan kaynaklanan tazminata karşılıktır. Bu nedenle aslında kendi borcu olmayan ancak zarar veren sigortalının borcunu ödemektedir. Bu nokta da sorumluluk sigortalarının, kefil veya garanti sözleşmesi niteliğine düşünülebilir. Çünkü başkasının borcu için güvence verilmektedir¹⁵⁵. Sorumluluk sigortalarının başkasının borcu için teminat verilmesinin dışında kefalet veya garanti sözleşmesi ile benzerlik arz etmemektedir. Kefalette savunma mekanizmaları her zaman ileri sürebilir ve borcu doğuran sözleşmenin geçerli olması gerekmektedir. Bu açıdan sigortacının ifa yükümlülüğü ile donatılması sonucundan farklı durumları ifade eder. Garanti sözleşmelerinde savunmalar ileri sürülememesi ve asıl sözleşmeden bağımsız bir borç doğurması zorunlu sorumluluk sigortaları bakımından sigortacının ifa yükümlülüğü kapsamında benzerlik göstermektedir. Ancak garanti sözleşmeleri tarafların kendi aralarındaki bir sözleşme ile mevcut olmaktadır. Garanti sözleşmeleri kanundan kaynaklanmamaktadır. Sayılan sebeplerden dolayı sorumluluk sigortaları kefalet ya da garanti sözleşmesi olarak nitelendirilemez.

2. Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme

Sorumluluk sigortalarının hukuki niteliği üzerinde en çok tartışılan ve taraf bulan üçüncü kişi yararına sözleşme görüşüdür¹⁵⁶. Bu görüş sorumluluk sigortalarının zarar görene doğrudan dava hakkı ile sigortacıya başvurusu noktasında ortaya çıkmıştır. Sözleşmeye taraf olmayan üçüncü bir kişinin sigorta sözleşmesindeki tazminatını talep edebilme hakkı sorumluluk sigortalarını üçüncü kişi yararına sözleşme açısından değerlendirme gereksinimi ortaya çıkarmıştır.

Borçlar Hukuku anlamıyla üçüncü kişi yararına yapılan sözleşmelerde sözleşmenin tarafı olmayan kişiye edimin ifasını dava yoluyla alabilme yetkisi veya sadece bu edimi kabul edebilme yetkisi verilebilmektedir¹⁵⁷. Bu noktada üçüncü kişi yararına sözleşmeler eksik veya tam üçüncü kişi yararına sözleşme olarak ayrılmaktadır. Başka bir deyişle iki kavramın birbirinden ayrılmasının nedeni üçüncü kişinin hukuki

¹⁵⁵ **ŞENOCAK**, sorumluluk sigortalarının doğrudan dava hakkı ile hukuki niteliğini tanımlarken sigortacının sorumluluğunu kefil benzeri bir duruma benzetmiştir. Bkz. **ŞENOCAK**, Alacak Hakkı, s. 280.

¹⁵⁶ **ATABEK**, Müracaat Hakkı, s. 126-127.

¹⁵⁷ **AKYOL**, Şener, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, İstanbul 2008, s. 172.

yetkilerinin azlığı veya çokluğudur. Borçlar hukukunda, eksik üçüncü kişi lehine sözleşme esastır. Bu üçüncü kişi yararına sözleşmeyi düzenleyen Türk Borçlar Kanunun 129. maddesinden anlaşılmaktadır:

“Kendi adına sözleşme yapan kişi, sözleşmeye üçüncü kişi yararına bir edim yükümlülüğü koydurmuşsa, edimin üçüncü kişiye ifa edilmesini isteyebilir. Üçüncü kişi veya üçüncü kişiye halef olanlar da, tarafların amacına veya örf ve âdete uygun düştüğü takdirde edimin ifasını isteyebilirler. Bu durumda, üçüncü kişi veya ona halef olanlar bu hakkı kullanmak istediklerini borçluya bildirdikten sonra, alacaklı borçluyu ibra edemeyeceği gibi, borcun nitelik ve kapsamını da değiştiremez.”

Sözleşmenin tam üçüncü kişi lehine olduğunda tarafların iradelerinden, örf ve âdetten (TBK m.129/2) veya kanunla öngörülmüş olabilir. Tam üçüncü kişi lehine sözleşmede; alacaklı, borçlu ve üçüncü kişi arasında, üç köşeli bir ilişki söz konusudur. Alacaklı ile borçlu arasında “karşılık ilişkisi”, alacaklı ile üçüncü kişi arasında “kazandırma ilişkisi”, borçlu ile üçüncü kişi arasında “edim ilişkisi” vardır¹⁵⁸.

Üçüncü kişi lehine sözleşmede, ifa daima üçüncü kişiye yapılır ve tam üçüncü kişi lehine sözleşme söz konusu ise, üçüncü kişi bizzat borçludan ifayı talep hakkına sahiptir¹⁵⁹. İfayı talep hakkı üçüncü kişiye ait olmakla beraber, karşılık ilişkisinden doğan diğer haklar alacaklı ile borçluya aittir. Zira üçüncü kişi, karşılık ilişkisinin bir tarafı değildir. Dolayısıyla, karşılık ilişkisinin tarafı olan alacaklı, bu ilişkiye son verebilir, borçluyu ibra edebilir, borcun nitelik ve kapsamını değiştirebilir. Bununla beraber, tam üçüncü kişi lehine sözleşmede, alacaklının bu tasarruf hakkı üçüncü kişi ifayı talep hakkını kullanmak istediğini borçluya bildirdiğinde, kalkar (TBK m.129/2)

Sorumluluk sigortalarında doğrudan dava ile zarar gören üçüncü kişiye, sigortacının borcu olan tazminat borcunu talep edebilme olanağı getirmiştir. Öğretide¹⁶⁰ sözleşmeye taraf olmayan zarar görenin talep hakkı sigorta sözleşmesini üçüncü kişi yararına sözleşme olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Ancak bu nitelendirme, üçüncü kişi yararına sözleşmeyi sigorta hukukundaki doğrudan dava ile 6102 sayılı

¹⁵⁸ OĞUZMAN/ÖZ, s. 429; ACAR, s. 21.

¹⁵⁹ AKYOL, Şener, Üçüncü Şahsın İfayı Kendi Adına Talep Yetkisi, Vedat Kitapçılık, 2. Bası, İstanbul 2007, s. 130.

¹⁶⁰ AKYOL, Üçüncü Kişi, s. 22; ACAR, s. 21; YEŞİLOVA ARAS, s. 75.

kanun yürürlüğe girmeden önce Karayolları Trafik Kanunu'nun 97. maddesinde düzenlenen Zorunlu Mali Sorumluluk sigortasının kanun hükmü gereği zarar gören yararına sözleşme olduğu görüşü zarar gören kişinin sigortacıya karşı sahip olduğu doğrudan talep ve dava hakkının sigorta sözleşmesinden değil; kanundan kaynaklanması gerekçesiyle eleştirilmiştir¹⁶¹. Bu eleştirilerin gerekçesi olarak zarar görenin sigortacıya başvurması geçerli bir şekilde kurulmuş olan sigorta sözleşmesine bağlı olsa da doğrudan dava hakkı sigorta sözleşmesinden doğmaması gösterilmiştir¹⁶². “Akit” teorisinin tam tersi savunularak doğrudan dava hakkının sigorta sözleşmesinin hukuki nitelendirmesinde hiçbir etkisi olmadığı savunulmuştur.

Sorumluluk sigortalarının doğrudan dava hakkı ile güçlendirilmesi üçüncü kişi yararına sözleşme hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekliliğini doğurmuştur. Bu nedenle üçüncü kişi yararına sözleşmenin kriterleri ile sigorta sözleşmesini birlikte değerlendirmek gerekir. İlk olarak değerlendirilecek kriter, üçüncü kişi yararına sözleşmedeki üçüncü kişiye ifanın yapılmasıdır. Üçüncü kişi yararına sözleşmenin temelinde bu unsur yatmaktadır¹⁶³. Sorumluluk sigortalarında baktığımız zaman bu unsurun sağlandığı görülmektedir. Sorumluluk sigortalarında sigorta tazminatı sözleşmenin tarafı olan sigortalıya değil; sözleşmeye yabancı olan üçüncü kişiye ödenir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1478. maddesi ile doğrudan doğruya talepte bulunabilmektedir. Tam üçüncü kişi yararına sözleşmede üçüncü kişinin talep hakkı düzenlenmiştir. İşte bu noktada üçüncü kişi yararına sözleşme hükümlerine uymaktadır.

Üçüncü kişi yararına sözleşmede yararına sözleşme yapılacak kişinin belirlenebilir olması yeterlidir. Sorumluluk sigortalarında zarar gören sözleşme kurulurken belirli değildir. Ancak zarar gören kişinin belirsiz olması sigorta sözleşmesini üçüncü kişi yararına sözleşme olmasını engelleyecek durumda değildir. Çünkü uygulamada ve öğreti¹⁶⁴ de sözleşme kurulmasındaki aşama belli olması gerekmez; ancak üçüncü kişinin en geç ifa zamanına kadar belli olması gerekir. Sigorta sözleşmesinde riziko meydana geldiği zaman zarar gören kişi belli olur ve edimde bundan sonra yerine getirilir. Bu özelliği ile de herhangi bir farklı özelliği yoktur.

¹⁶¹ **ÖZSUNAY**, Alacak Hakkı, s. 915; **ŞENOCAK**, Alacak Hakkı, s. 280.

¹⁶² **ŞENOCAK**, Alacak Hakkı, s. 280.

¹⁶³ **AKYOL**, s. 10.

¹⁶⁴ **AKYOL**, s. 100; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 440.

Üçüncü kişi yararına sözleşme hükümlerinin doğrudan dava hakkı ile bu kadar ötüşmesine rağmen kanun koyucu Türk Ticaret Kanunun 1478. maddesinin gerekçesinde “*getirilen düzenleme hiçbir şekilde sorumluluk sigortasını üçüncü kişi lehine sözleşme durumuna sokmaz. Zira, halen menfaati sigorta edilen bizzat sigortalının kendisidir.*” açıkça doğrudan dava hakkının sigorta sözleşmesini, üçüncü kişi yararına sözleşmeye çevirmediği vurgulanmıştır.

Sorumluluk sigortalarının doğrudan dava hakkı ile donatılması sözleşmeyi üçüncü kişi yararına yaklaştırmakta olduğu görülmektedir. Ancak zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğü düzenlenmesi ile birlikte sorumluluk sigortalarının tam olarak üçüncü kişi yararına sözleşme olduğunu söylemek mümkün değildir¹⁶⁵. Üçüncü kişi yararına sözleşmenin talep hakkının doğması için sözleşmenin geçerli olması gerekir. Ancak zorunlu sorumluluk sigortalarında sözleşmeden doğan her türlü itiraz ve defî zarar gören üçüncü kişiye karşı ileri sürülemeyecektir. Bunun içerisinde sözleşmenin geçersizliği de dahildir. Kanun koyucu zarar görene sözleşmede öngörülen haklardan daha fazlasını bahsetmiştir. Üçüncü kişi yararına sözleşme olduğunu savunanlar sigortacının zarar görene karşı herhangi bir defî ya da itirazı ileri sürememesinin Borçlar Hukuku anlamında açıklayamamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğünün devam etmesi sorumluluk sigortaları hakkındaki üçüncü kişi yararına sözleşme olduğu yönündeki görüşü çürütmektedir¹⁶⁶.

3. Borca Katılma

Borca katılma kavramı, mevcut olan bir borca, borçlunun yanında yer almak suretiyle alacaklı karşısında borçlu ile birlikte başka birinin sorumlu olması sonucunu ortaya çıkaran bir sözleşmedir¹⁶⁷. Bu sözleşme türü eski Borçlar Kanununda yer almamakla birlikte yeni Borçlar Kanununda 201. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükümde alacaklı ile borca katılan kişinin bir sözleşmeye dayanarak yeni bir sorumlu

¹⁶⁵ KENDER, Doğrudan Dava Hakkı, s. 226.

¹⁶⁶ KENDER, Doğrudan Dava Hakkı, s. 226.

¹⁶⁷ ALTAY, Sabah, Borca Katılma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 57.

kişinin ortaya çıkmasını sağlayacağı belirtilmiştir¹⁶⁸. Bu sözleşmenin oluşmasını sonucunda birlikte borca katılan ve borçlu, alacaklıya karşı müteselsilen sorumlu olurlar. Hükümden anlaşıldığı üzere, borca katılmada, borca katılanın, alacaklıya karşı borçlunun yanında yer alması ve böylece alacaklının alacağı için iki müteselsil borçlunun bulunması söz konusu olmaktadır¹⁶⁹.

Borca katılma ile borç ilişkisi içerisine dahil olan üçüncü kişinin alacaklıyı olan borcu sözleşmenin kurulması ile birlikte bağımsız bir nitelik kazanmaktadır. Başka bir söyleyişle borca katılan kişi ile alacaklı arasındaki ilişki sözleşme kurulduktan sonra tamamen bağımsız bir hal almakta ve diğer sözleşmenin etkisi ortadan kalkmaktadır. Borca katılma esas itibariyle fer'i bir borç doğurmayıp; borca katılma konusu olan borç ile katılma yoluyla ortaya çıkan borç birbirinden bağımsız ise de, geçerli bir borca katılmadan söz edebilmek için, mevcut geçerli bir borcun varlığı gerekir. Mevcut olmayan bir borca katılma mümkün değildir. Şayet alacaklının ilk borçluya karşı bir alacağı mevcut değilse, borca katılana karşı bir alacaktan da söz edilemez¹⁷⁰.

Borca katılma, ağırlıklı olarak teminat amacıyla başvurulanan bir hukuki müessesedir. Ancak teminat sağlama dışında, iç ilişkide bir yükümlülüğün üstlenilmesi amacıyla da yapılabilir. Öğretide¹⁷¹ bu türden borca katılma, üstlenme amacıyla borca katılma olarak ifade edilmektedir. Borca katılma ister teminat amacıyla, ister bir yükümlülüğün üstlenilmesi amacıyla yapılmış olsun, her iki durumda da borca katılan ve ilk borçlu alacaklıya karşı müteselsilen sorumlu olur¹⁷².

¹⁶⁸ Borca katılma kuralı olarak alacaklı ve borca katılan arasında yapılan bir sözleşme yardımıyla kurulmasının yanında ilk borçlu ile borca katılan arasında üçüncü kişi lehine bir sözleşme yaparak da kurulabilir. Bunların dışında borca katılma ilişkisi içerisinde yer alan bütün tarafların katılımı ile de gerçekleşebilir.

¹⁶⁹ **VON TUHR**, Andreas, Borçlar Hukukunun Umumi Kısım C. 1-2 (çev. Cevat EDEGE). Ankara, 1983, s. 790; **ŞENER**, Oruç Sami, "Sözleşmeyle Yapılan Teminat Amaçlı Borca Katılma", *Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11 Özel Sayı 2009, s. 1284; **ALTAY**, s. 124 vd. ; **TURAN BAŞARA**, Gamze, "Türk Borçlar Kanunuyla Getirilen Yeni Bir Müesse: Borca Katılma", *AÜHFD*, 63 (2) 2014, s. 419.

¹⁷⁰ **TURAN BAŞARA**, s. 424.

¹⁷¹ **ŞENER**, s. 1280.

¹⁷² **TURAN BAŞARA**, s. 422; **ŞENER**, s.1282; **ALTAY**, s. 132.

Borca katılma taraflar arasında yapılacak bir sözleşme ile kurulabilmektedir. Ancak Türk Borçlar Kanunu'nda ve Türk Ticaret Kanunu'nda borca katılma müessesesinin kanuni bir şekilde ortaya çıktığı şekillerde gözükmektedir. Türk Borçlar Kanununda m. 202 ticari işletmenin devri ile birlikte devralan kişinin 2 yıl boyunca geçerli olan tüm borçlardan devreden ile müteselsil sorumlu olacaktır¹⁷³. Türk Ticaret Kanununda öngörülen borca katılma şekli ise kollektif şirkete yeni giren ortağın borçlar karşısındaki sorumluluğudur. Buna göre ortaklığı giren kişi şirketin önceden oluşmuş borçları dahil girdiği tarihten itibaren tüm ortaklarla birlikte sorumlu olur¹⁷⁴.

Zorunlu sorumluluk sigortalarının hem zarar görene doğrudan doğruya sigortacıya başvuru hakkı tanınması hem de 1484 anlamında sigortacının ifa yükümlüğünü düzenlemesi borca katılma kavramı içerisinde değerlendirilmesi gereksinimi ortaya çıkarmıştır. Sorumluluk sigortalarında düzgün kurulmuş bir sigorta sözleşmesinde sigortacı TTK m.1473 anlamında sigorta tazminatını zarar görene ödemesi borca katılma müessesesini oluşturmaz. Geçerli bir sigorta sözleşmesinde sorumluluk sigortacısının yapacağı ödeme kendi borcunu ifa içindir. Başka bir deyişle sorumluluk sigortasında yeni bir borca katılma değil, sigorta sözleşmesiyle üstlendiği borcunu yerine getirmektedir¹⁷⁵.

Genel durum borca katılma kavramı oluşturmamakla birlikte olmakla zorunlu sorumluluk sigortalarında TTK m. 1484 ile düzenlenmesi sonucunda borca katılma durumu ayrıca tartışılması gereken bir husustur. TTK m. 1484 anlamında sigortacının yapacağı ödeme, sigorta tazminatı kapsamında değerlendirilmemelidir. TTK 1484 anlamında yapacağı ödeme kanun tarafından sigortacı üzerinde oluşturulmuş yeni bir borçtur. Bu açıdan baktığımızda borca katılmanın unsurlarından olan yeni ve bağımsız bir oluşması sağlanmaktadır. Sigortacının ifa yükümlülüğü kapsamında yaptığı ödeme kanunun zorunlu tuttuğu bir borç niteliğindedir.

¹⁷³ **ARKAN**, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 20. Bası, Ankara 2015, s. 43; **BOZER**, Ali/ **GÖLE**, Celal, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara 2015, s. 18.

¹⁷⁴ **BİLGİLİ**, Fatih, Şirketler Hukuku, Bandırma 2015, s. 127.

¹⁷⁵ **YEŞİLOVA ARAS**, s. 93

Sigortacı ile zarar gören arasında borca katılma müessesesi oluşması için ortada mevcut ve geçerli bir borcun oluşması gerekir. Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacı ile zarar gören arasında akdedilen sigorta sözleşmesinin sağlıklı ve düzgün kurulmamış olması ortada geçerli bir borcun olmadığını düşündürülebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta sigorta sözleşmesi ile doğacak borç tarafların kendi arasında hüküm ifade eden bir borçtur. Borca katılma olarak değerlendirecek borç ise zarar görenin sorumluluk hukukundan doğan borcudur. Sigortacının katılabileceği borç zarar veren sigortalının haksız fiil temeline dayalı sorumluluk hukukundan kaynaklanan borçtur. Bu nedenle zarar veren ile sigortacı arasındaki sigorta sözleşmesindeki hukuki aksaklıklar borca katılma müessesesi üzerinde herhangi bir etki yaratmayacaktır. Zarar veren ile zarar gören arasında haksız fiilden kaynaklı geçerli bir borç mevcuttur. Eğer böyle bir borç mevcut değilse zaten sigortacının sorumluluğu doğmayacaktır.

Sigortacı ile zarar veren sigortalı arasında oluşan sorumluluk TTK. m. 1484 anlamında zarar gören üçüncü kişiye karşı müteselsil olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu da borca katılma nitelendirilmesinde borca katılma müessesesi ile örtüşmektedir.

Alman hukukunda zarar görenin doğrudan doğruya sigortacıdan sigorta tazminatını istemesi ve bunun yanında sigorta sözleşmesi aykırılık teşkil eden bir durumun varlığı halinde bile ödeme yapması kanunen borca katılma olarak nitelendirilmiştir¹⁷⁶. Bu nitelendirme de VVG 115 düzenlenmiş olan doğrudan dava hakkı müessesinde sigortacı ile sigortalının açıkça müteselsil sorumlu olduğu ifade edilmesi etkili olmuştur. Kanuni borca katılma müessesesinin oluşması için zarar veren sigortalının sorumluluk hukuku gereği bir borcu olması gerekir. Sigortacı sorumluluk hukukundan dolayı bir borç oluşmuşsa sigortalının borcuna katılabilecektir.

Bu bilgiler ışığında sorumluluk sigortalarının ifa yükümlülüğü ile donatılması halinde kanaatimizce borca katılma kavramı içerisinde değerlendirilebileceğidir. Borca katılmanın şartları, mevcut bir borca katılma ve borca katıldıktan sonra katılan için yeni bir borç oluşması ifa yükümlülüğü bakımından gerçekleşmektedir. Türk Hukuku açısından sigortacının borcunun borca katılma olarak nitelendirilmesi için sigortacının

¹⁷⁶ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 115, Rn. 9; LANGHEID/ WANDT, VVG § 115, Rn. 9; PRÖLSS/ MARTIN, VVG § 115, Rn. 21.

herhangi bir şekilde sigorta ettirene karşı ifa borcundan kurtulması gerekir. Kısacası sigortacının ifa yükümlülüğü doğmuş olması şarttır. Düzgün bir sigorta ilişkisi içerisinde sigortacı kendi edimini yerine getirdiğini bu nedenle yeni bir borç oluşmadığını daha önce belirtmiştik. Sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğüne zorlanması ile oluşan hukuki ilişki belirtilen gerekçelerden dolayı borca katılma olarak nitelendirilebilir.

IV. İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI VE SINIRLARI

Zorunlu sorumluluk sigortalarında ifa yükümlülüğünün kapsamı ve sınırları, sigortacının yapabileceği savunmalar çerçevesinde değerlendirilir. Sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğünün sınırı, zarar görene karşı ileri sürebileceği savunmalar çerçevesinde çizilir. Her ne kadar kanun koyucu sigortacının zarar görene karşı sigorta sözleşmesinden ve kanundan kaynaklı hiçbir savunmayı ileri sürememesini öngörmüş olmasına rağmen sigortacının sorumluluğu hakkaniyet gereği sınırlandırılması gerekir.

Eski Kanun döneminde doğrudan dava hakkı kullanılması durumunda sigortacının hangi savunmalara sahip olduğu konusunda bazı Yargıtay kararları mevcuttur. Eski Ticaret Kanunu döneminde sigortacının zarar görene karşı hangi savunmaları ileri sürebileceğine dair bir açıklama bulunmadığından bazı Yargıtay kararlarında sigorta ettirenin sigortacıya başvurmadağı hallerde zarar görenin de sigortacıya karşı herhangi bir talepte bulunamayacağı belirtilmiştir¹⁷⁷.

Örnek olarak Yargıtay 11. HD'nin 25.04.1989 tarih ve E. 1988/5101, K. 1989/2606 sayılı kararında “... *asıl menfaati poliçeyle teminat altına alınan sigorta ettirenin sigortacıya başvuramayacağı durumlarda, kendisine doğrudan doğruya başvurma hakkı tanınan zarar gören üçüncü kişi ile onun halefinin de sigortadan tazminat isteme hakkı aynı koşullarla sınırlandırıldığıнын kabulü ile onun da sigortacıya başvuramayacağının kabulü gerekir.*”¹⁷⁸ açıklamalarına yer vermiştir. Buradan

¹⁷⁷ **SOPACI ÖZTUNA**, Talep Hakkı, s. 28.

¹⁷⁸ Karar için bkz. **ÜNAN**, CMR, s. 71-72; **SOPACI ÖZTUNA**, Talep Hakkı, s. 28. **SOPACI ÖZTUNA**, kararın yanlış anlaşıldığını ve Yargıtay'ın tüm kararının dikkate alınması gerekliliğini belirtmiştir. Yazar,

anlaşılan sigortacının sigorta ettirene karşı ileri sürebildiği tüm savunmaları zarar görene karşı da ileri sürebileceğidir.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte sigortacının zarar görene karşı ileri sürebileceği savunmalar hakkında bazı düzenlemelere gidilmiştir. Savunmaların kapsamı genel olarak Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilmiş olsa da bazı durumlar hakkında gerekli açıklamalar yer almamıştır. Bu boşluklar ise uygulamalar ve KTK gibi özel kanunlarda yer alan düzenlemeler ile doldurulmaya çalışılmaktadır.

A. Miktar Bakımından Sınırlama ve Savunmalar

1. Asgari Sigorta Miktarı

Sorumluluk sigortalarında sigortacının genel ifa borcu TTK 1478 hükmü ile sigorta bedeli ile sınırlandırılmıştır. Zarar gören sağlıklı bir sigorta ilişkisinde sigortacıdan tüm zararını değil, sadece sigorta bedeline kadar olan kısmına kadar olan tazminatını isteyebilir¹⁷⁹. Bunun nedeni tazminat açısından zarar göreni sigortalıdan farklı görmemesinden kaynaklanmaktadır. Eş anlatımla kanun koyucu sigortacı ile sigortalıyı zarar gören karşısında tüm zarardan sorumlu tutmak istememiştir¹⁸⁰. Sigorta bedelini aşan kısım için sigortacının sorumluluğu doğmayacaktır. Karayolları Trafik Kanunu ve Karayolları Taşıma Kanunu'nda aynı sınırlamalar öngörülmüştür. Bu kanunlardaki ilgili hükümlerde zarar gören üçüncü kişinin sigortacıdan ister dava dışında bir talepte bulunsun isterse dava yoluyla talebini gerçekleştirsin tazminatın sınırları “sorumluluk sigortasında öngörülen” veya “zarar görenin uğradığı zararın sigorta bedeline kadar olan kısmı”dır.

Sağlıklı bir sigorta sözleşmesinde içerisinde sigortacının sorumluluğu sigorta bedeli ile sınırlandırılmışken TTK 1484/1 “zorunlu sigorta miktarı” ifadesi ile başka bir sınır getirilmiştir. Sigorta şirketinin, sigortalısına karşı kısmen veya tamamen ifa

sigorta sözleşmesinden doğan savunmaların değil; sadece sigorta poliçesinde yer alan muafiyet hallerinin zarar görene karşı ileri sürebileceğini ifade edilmeye çalışıldığını belirtmiştir.

¹⁷⁹ ACAR, s. 57; YEŞİLOVA ARAS, s. 113.

¹⁸⁰ YEŞİLOVA ARAS, s. 113.

yükümlülüğünden kurtulduğu ihtimalde, ancak kanunen asgari zorunlu sigorta bedeli miktarıyla zarar görene karşı ifa ile yükümlü olduğu anlaşılmalıdır¹⁸¹.

Zorunlu sigorta miktarı ile anlatılmak istenen zorunlu sigortalarda belirlenen asgari sigorta tutarıdır¹⁸². Asgari sigorta bedeli, zorunlu sorumluluk sigortasında Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanlıkça tespit edilen sigortacının sorumlu olduğu en alt limiti ifade eden terimdir. Bu şekilde kanun koyucu, sigortacının sorumlu olacağı miktarların en az tutarlarını tarafların iradelerine bırakmayarak, sözleşme serbestesi ilkesine müdahalede bulunmuştur. Bu şekilde sigorta poliçelerinin çok düşük miktarlarla düzenlenmesi engellemek istemiştir¹⁸³.

İfa yükümlülüğünde sigortacının sorumluluğu asgari sigorta bedeli ile sorumlu tutulmasının nedeni hem düşük teminatların önüne geçmek hem de çok fazla teminat sağlanmış olan poliçelere bir sınır çizmektir. Bu şekilde hem zarar gören üçüncü kişiyi hem de iç ilişkide sorumlu olmayıp dış ilişkide kanun gereği sorumlu olan sigortacıyı korumaktadır. Zarar gören kanunda öngörülen asgari sigorta bedelinin üzerinde bir talepte bulunduğu anda sigortacı zarar görene karşı asgari sigorta bedeli oranında ödemede bulunacaktır¹⁸⁴. Bunun tam karşılığı olan durumda ise zarar göreni koruma gayesini görmekteyiz. Düşük bir sigorta bedeli belirlense bile sigortacının belirlenen asgari sigorta bedeline kadar sorumluluğu devam eder.

Alman Hukukundaki § 117 Abs. 3 S.1 VVG düzenlemesinde kanunen öngörülmüş zorunlu sorumluluk sigortalarındaki asgari sigorta bedeli (gesetzliche vorgeschriebene Mindestversicherungssumme) doğrudan VVG’de belirlenmiştir. § 114 VVG hükmünde

¹⁸¹ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 706.

¹⁸² **SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH**, , VVG § 117, Rn. 4; **LANGHEID/ WANDT**, VVG § 117, Rn. 7-8; **PRÖLSS/ MARTİN**, VVG § 117, Rn. 1-4; **RÖMER/LANGHEID**, VVG § 117, Rn. 1-14; **GORETZKY**, s.

¹⁸³ **ASLAN DÜZGÜN**, Ülgen, “Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mâli Sorumluluk Sigortasında (Trafik Sigortası) Zarar Kavramı ve Sigortacının Rücu Hakkı”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, C. 29, S. 3, Eylül 2013, s. 195.

¹⁸⁴ Asgari zorunlu sigorta teminatının üstündeki teminat açısından sigorta şirketi artık zorunlu sorumluluk sigortacısı değil, ihtiyari sorumluluk sigortacısı sıfatını kazanmıştır. İhtiyari sorumluluk sigortacısına da ancak, sigortalısına karşı ifa yükümlülüğü devam ettiği sürece başvurulabilir.

asgari sigorta bedeli olarak belirlenen miktarlar her bir sigorta olayı için asgari 250.000 €; bir yıl içindeki tüm sigorta olayları için 1 milyon €’ dur. Bu düzenlemelerin yanında özle kanunlar ile belirlenmiş olan sigorta bedelleri de mevcuttur. Motorlu taşıt zorunlu sorumluluk sigortası için § 4 Abs.2 PflVG’ de şahıs zararları için 7, 5 milyon €, eşya zararları için 1 milyon €, ve gerçek malvarlığı zararları için 50.000 € olarak öngörülmüştür. Başka kanunlarda eğer farklı asgari tutarlar belirlenmiş ise bu miktarlar VVG’de belirlenen miktarların önüne geçer¹⁸⁵.

Türk Hukukunda asgari sigorta bedelleri daha önce belirttiğimiz gibi Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanlıkça belirlenir. Bizim hukukumuzda Alman Hukukundan farklı olarak genel şartlarda ve ona bağlı olarak çıkarılan yönetmeliklerde asgari teminat belirtilmiştir. Örneğin trafik mali mesuliyet sigortaları için Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında Tarife Uygulama Esasları Hakkında Yönetmelik’te¹⁸⁶ asgari sigorta tutarları belirlenmiştir.

2. Sigorta Miktarı Açısından Savunmalar

a) Zarar Görenlerin Çokluğu ve Garameten Ödeme

Sorumluluk sigortalarında sigortacının tazminat sorumluluğu geçerli bir sigorta sözleşmesinde sigorta bedeli ile sınır iken TTK m. 1484/1 anlamında sorumluluğu ise asgari sigorta bedeli ile sınırlıdır. Bazı durumlarda sigortalının sebebiyet verdiği birden çok zarar gören ve sigorta bedelini ya da asgari sigorta bedelini aşan bir olay olabilir. Eğer somut olay için öngörülen kanunen ya da sigorta sözleşmesinde öngörülen sigorta bedeli yeterli değilse, sigortacının garame dahilinde ödeme yapması söz konusu olur. TTK m.1484/1 sigortacının sorumluluğunu asgari sigorta bedeli ile öngörmüş olduğundan garame şeklinde ödeme üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilir¹⁸⁷.

Türk Ticaret Kanunu’nda sigortacının sorumluluğu doğuran olayda birden çok zarar gören olması halinde asgari sigorta bedelinin nasıl paylaştırılacağı

¹⁸⁵ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 117, Rn. 10-11; LANGHEID/ WANDT, VVG § 117, Rn. 27-28; PRÖLSS/ MARTIN, VVG § 117, Rn. 21-22; RÖMER/LANGHEID, VVG § 117, Rn. 1-14.

¹⁸⁶ Resmi Gazete: 26582, Tarih: 14.7.2007

¹⁸⁷ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 1066; ACAR, s. 57.

düzenlenmemiştir. Karayolları Trafik Kanununun 96. maddesinde ve Karayolu Taşıma Kanununun 19. maddesinde garame şeklinde ödeme düzenlenmiştir. Buna göre, birden fazla zarar gören sigorta tazminatı için başvuruda bulunmuşsa zarar gören üçüncü kişilere sigorta ödemeleri sigorta alacakları toplamı oranına göre belirlenir¹⁸⁸. Eğer sigortacı başka sigorta tazminat için başvuruları bilmiyorsa ve iyi niyetle zarar görenlerden birine veya birkaçına ödeme bulunmuşsa diğer zarar görenlere karşı sorumluluktan kurtulur. Bu hüküm asgari sigorta bedeli ile sınırlandırılmış sigortacının sorumluluğu için de kullanılabilir. Asgari sigorta bedelini ödediği durumda diğer zarar görenlere karşı sorumluluktan kurtulur. Sigortacı bu savunmayı zarar gören üçünü kişilere karşı ileri sürebilir¹⁸⁹.

Garameten ödeme sorun, birden çok zarar gören aynı anda talepte bulunmaması ve sigortacının ilk talep halinde başvuran üçüncü kişinin zararını tazmin ettiğinde ortaya çıkmaktadır¹⁹⁰. Eğer ilk talepte bulunan kişinin zararını doğrudan karşıladığında diğer zarar gören kişiler aleyhine haksız bir durum oluşturacaktır. Burada yapılması gereken bütün zarar görenlere yönelik bir çağrıda bulunulması sonucunda yeterli bir süre verilmesi ve taleplerini bu süre içerisinde kullanmalarını sağlamaktır. Bu süre içerisinde

¹⁸⁸ “2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 96.maddesi uyarınca, zarar görenlerin birden fazla olması ve tazminat alacakları toplamı, sigorta sözleşmesinde öngörülen sigorta tutarından fazla ise sigorta tutarının, tazminat alacakları toplamına olan oranına göre indirime tabi tutularak tazminat alacaklarının bulunması gerekir. Davalı sigorta şirketi cevap dilekçesinde, zarar görenlerin birden fazla olduğunu savunmuştur. Dosya içerisindeki trafik kazası tespit tutanağında davalıların sürücü ve trafik sigortacısı oldukları aracın davacıya ait araçtan başka dört araca ve ışıklı levhalara zarar verdiği belirtildiğine göre, mahkemece olayda garameten paylaşım koşullarının bulunup bulunmadığı saptanarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün davalı sigorta yararına bozulması gerekmiştir.” Y. 11. HD E. 2001/7986 K. 2002/284 T. 21.1.2002, Y. 17. HD. 2014/14086 E. , 2014/13044 K., Y. 17. HD. 2014/4742 E. , 2014/12818 K.

¹⁸⁹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 1063; ACAR, s. 58; ÜNAN, Samim/ BAYSAL, Başak, “Trafik Kazası Sebebiyle Destekten Yoksun Kalanların Araç İşletenin Sorumluluk Sigortacısına Yönelttiği İstemlerle İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, XXVI Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, 14 Aralık 2012, s. 116.

¹⁹⁰ ÜNAN/BAYSAL, s. 116.

sigortacıya karşı bir talepte bulunan zarar görenlere öncelik tanınması yerinde olur ¹⁹¹. Sigortacı başka taleplerin varlığı bilmeden yaptığı ödemeler sonucunda diğer zarar görenlere karşı sorumluluğundan kurtulmuş olur.

Karayolları Trafik Kanunu'nda bulunan bu hükmün tüm zorunlu sigortalar uygulanabilmesi mümkün olup olmadığı tartışmaya açıktır. Kanun koyucunun garame şeklindeki ödemeyi hem ihtiyari ve zorunlu mali sorumluluk sigortaları için KTK da hem de TaşK'da düzenlenmesi uygulamadaki tüm sorumluluk sigortaları için geçerli olduğu düşünülmelidir. Ayrıca TTK 1484 gerekçesinde KTK'ya atıf yaptığı için bu hükmün tüm sorumluluk sigortaları için uygulanması yerinde olur.

b) Faiz

Sigortacı doğrudan dava hakkı ile kendisine başvuran üçüncü kişinin talebi genellikle bir yargılama süreci sona ermeden karşılanmaz¹⁹². Yargılama süresi boyunca işleyecek olan faiz ile birlikte zararın sigorta bedelini aşması durumunda sigortacının sorumluluğunun artıp artmayacağı sorusu gündeme gelmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 1478. maddesi sadece "sigorta bedeli" sınırlaması getirmiş; faiz konusunda açık bir düzenlemeye gitmemiştir. TTK 1484. maddesinde sigortacının sorumluluğu asgari sigorta bedeli ile sınırlıdır. Bu miktar teminat açısından kesin bir sınır belirtirken faiz konusunda sigortacının hareketlerine göre biraz farklılaşmaktadır.

Sigorta bedelini aşan faiz konusunda kimin sorumlu olacağı konusunda yargı kararlarında¹⁹³ ve öğretide "kusur" prensibine dayalı bir yorum yapılmıştır. Faiz

¹⁹¹ İsviçre Karayolları Trafik Kanununda m. 66'ta bu çözüm öngörülmüştür. Bu madde düzenlemesinde birden fazla zarar gören varsa ödeme sigortacıya yönelik talepler orantılı bir şekilde yapılır. İlk olarak dava açmış zarar gören veya sigortacı hakimden diğer zarar görenlerin talepte bulunması için belirli bir süre verilmesi isteyebilir. Bu süre içerisinde talepte bulunmayan kişilere karşılayacakları yaptırımları gösteren bir çağrıda bulunulması gerekir. Verilen süre içerisinde istem bulunan kişilerin zararları öncelikli bir şekilde karşılanır. (ÜNAN/BAYSAL, s. 116)

¹⁹² Trafik Sigortası Genel Şartlarındaki yeni düzenleme ile sigortacıların yargılama masraflarının önüne geçmek için zarar görenin dava hakkını kullanmadan önce sigortacıya yazılı başvuruda bulunması gerekliliği getirilmiştir.

¹⁹³ "Motorlu araçların sebep oldukları kazalarda yaralanan kimselerin ilk yardım, muayene ve kontrol veya bu yaralanmadan ötürü ayakta, klinikte, hastane ve diğer yerlerdeki tedavi giderleri ile tedavinin

kimin kusuru ile oluşmuş ise bu sorumluluğa o katlanmak zorundadır. Zarar görenin sigortacıya yönelttiği haklı bir tazminat talebi doğrudan karşılanmaz ve başvuru yargıya taşınırsa bu süre içerisinde işleyecek olan faiz zorunlu asgari sigorta bedelini aşsa da bu sigortacı tarafından karşılanması gerektiği ileri sürülmüştür. Bunun nedeni olarak sigortacının hatalı kararının maliyeti artırıcı bir etki yaptığı gösterilmektedir. Ancak diğer taraftan sigortacının kendi tercih ve inisiyatifinde olmayan bir karar yüzünden faiz tutarından sorumlu tutulamayacağı açıktır. Başka bir deyişle üçüncü kişinin ya da sigortalının kusuru yüzünden oluşan faiz tutarının sigortacıya yükletilmesi hukuk dengesini bozabilmektedir¹⁹⁴. Faizin her ne şekilde olursa olsun “sigorta bedeli” sınırında karşılanması gerektiği düşünülürse sigortacı her tazminat talebini yargıya taşır. Yargıya taşımasındaki amaç hem sigorta tazminatını ödemek için zaman kazanmak hem de sorumluluğunun ne kadar olduğunu bilmemesidir. Bu nedenle böyle kesin bir öngörüden uzak durmak gerekir. Sigortacının kusuru oranında faiz tutarıyla sorumlu olması gerekir.

c) Kısmi ödeme

Sigorta sözleşmesinde, aksine hüküm yoksa, sigorta süresi boyunca ödenen her bir tazminat sigorta bedelinden düşülür. Buna göre sigorta süresi kapsamında her tazminat ödemesi, ödenen tutar ölçüsünde teminatın da azalmasına neden olur. Kısmi ödemeyi düzenleyen TTK madde 1428/I şöyledir:

gerektirdiği diğer giderleri, aracın zorunlu mali sorumluluk sigortasını yapan sigortacı, başvurma tarihinden itibaren sekiz işgünü içinde ve zorunlu mali sorumluluk sigortası sınırları kapsamında öder” hükmünü taşımaktadır. Karayolları Motorlu Araçlar Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarının eski 12/b ve 15.08.2003 tarihinde yürürlüğe giren yeni B-2/b maddesi de aynı doğrultudadır. Bu hükümlere göre, zorunlu sigortacının temerrüde düşmesi ve dolayısıyla faizden sorumlu tutulabilmesi için, kendisine yapılan başvuruya rağmen sekiz işgünü içerisinde bu giderlerin karşılığını ödemiş olması gerekmektedir. Gideri ödemeyen sigortacı, yasal sekiz günlük sürenin sonunda temerrüde düşecektir. Sigortacıya usulüne uygun bir başvuruda bulunulmamışsa, sigortacının sigorta bedelini ödeme yükümlülüğü muaccel olmayacağından, sigortacının temerrüdünden söz edilmesi ve bunun sonucu olarak, ödemesi gereken miktarın faizinden sorumlu tutulmasına hukuken olanak bulunmamaktadır.”

HGK. 03.12.2003, E.2003/10-735 K. 2003/717. Yargı Dünyası, Kararlar, 2004/Mart-Nisan, s.60.

¹⁹⁴ ÜNAN, Hekim, s. 12.

“Sorumluluk sigortası dışındaki sigortalarda, aksine sözleşme yoksa, sigorta süresi içinde yapılan kısmi tazminat ödemeleri sigorta bedelinden düşülür.”

İlgili hüküm, tüm sigorta türleri için genel bir düzenlemedir. Bu hükme göre taraflar aralarında anlaşarak ödenen sigorta tazminatlarını sigorta bedelinden düşülebileceğini öngörebilirler. Ancak aksine bir hüküm koyarak sigorta bedelinin sürekli aynı kalmasını sağlayabilirler.

Kısmi ödeme ile ilgili “sorumluluk sigortası dışındaki sigortalarda” ifadesi iki şekilde düşünülmesine neden olmuştur. İlk düşünce ya da yorum şekli sorumluluk sigortalarının bu genel hüküm kapsamında hiç değerlendirilemeyeceği ve sorumluluk sigortalarında kısmi tazminat ödemelerinin sigorta bedelinden kural olarak düşmeyeceğini ancak taraflar aralarındaki anlaşma ile tazminatın sigorta bedelinden düşüleceği yönündedir¹⁹⁵. Ancak bu görüş sözleşmeye taraf olmayan zarar gören üçüncü kişinin haklarını etkileyeceği ve sınırlandıracağı konusunda eleştirilmektedir. İkinci düşünce ya da yorum şekli ise sorumluluk sigortaları için kısmi ödeme müessesesinin için hiçbir şekilde uygulanmayacağı ve tarafların bunun aksini kararlaştıramayacakları yönündedir¹⁹⁶. Bu yorumun sorumluluk sigortalarının amacına ve üçüncü kişinin haklarının korunması yönünde daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Çünkü sorumluluk sigortalarının ve kanunun amacı üçüncü kişi korumaktır. Kısmi ödemeyi düzenleyen TTK m. 1428 maddesinin gerekçesinde sorumluluk sigortasında sigorta bedelinde bahsedilmeyeceği için kısmi ödeme yapılamayacağı yönünde bir değerlendirme yapılmıştır :

“ Madde yenidir. Sözleşme süresi içinde zarara uğrayan malın sigorta değeri, doğal olarak azalır. Alınan prim sigorta devresi içinde en çok sigorta bedeli kadar bir tazminatın karşılığıdır. Bu nedenle, madde ile sigorta süresi içinde yapılan kısmi tazminat ödemelerinin sözleşme bedelinden düşüleceği hüküm altına alınmıştır. Ancak, bu hükmün aksine sözleşme yapılması da mümkündür. Nitekim, uygulamada bazı hastalık sigortalarında sigortacının sorumluluğu global bir rakam olarak da belirlenebilmektedir. Buna karşın, ilke olarak, sorumluluk sigortalarında belli bir

¹⁹⁵ ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 56.

¹⁹⁶ ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 74.

sigorta bedelinden bahsetmek mümkün olmadığından bu tür sigortalar da maddenin kapsamı dışında bırakılmıştır.”

Son görüş kabul edildiğinde zarar görenin doğrudan sigortacıya başvurmada kısmi ödeme ile ilgili olarak bir kısıtlama getirilemeyeceği açıktır. Doğrudan dava hakkının sigorta bedeli ile kısıtlanması zaten kanunen mümkündür. Bu kısıtlamaya ek olarak kısmi ödemeyi kattığımız zaman hem kanunun amacından hem de zarar göreni koruma amacından uzaklaşılır.

Sigortacının ifa yükümlülüğü kapsamında ise kısmi ödeme tartışmalara gerek olmadan uygulanamayacaktır. Kanun koyucu sigortacıyı asgari sigorta bedeli ile sorumlu tutmuştur ve bu sorumluluğun herhangi bir şekilde azalmasını istememektedir. Ayrıca düzgün bir şekilde kurulmamış ya da işlemeyen bir sigorta sözleşmesine dayanarak kısmi ödemelerin sigorta tazminatından indirilmesi istenilmesi yersizdir. Sigortacının ifa yükümlülüğü kapsamında ödeyeceği tazminat sigorta sözleşmesinden bağımsız bir nitelik taşıdığından kısmi ödeme itirazı geçerli bir savunma değildir.

B. Riziko Bakımından Sınırlama ve Savunmalar

1. Üstlenilmiş Riziko

Sigorta sözleşmelerinde rizikonun açık bir şekilde tespit edilmesi ve sınırlarının belirlenmesi gerekir. Rizikonun kapsamının ve sınırlarını tespitinin zorunluluğu, sigortacının ediminin belirlenmesi, prim miktarının tayin edilmesi ve riziko gerçekleşikten sonra hangi zararların teminat içerisinde olduğu konusuna açıklık getirmektedir. Başka bir deyişle, sigorta sözleşmesinin sigorta himayesinin genişliğinin belirlenmesi, üstlenilmiş olan risklere göre tayin edilecektir.

Sorumluluk sigortalarında riskleri belirlemek diğer sigorta türlerine göre daha önemlidir. Çünkü sigortanın teminat sağladığı sorumluluk kavramı, tazminat bakımından çok geniş bir alanı ifade eder. Bu nedenle sorumluluk sigortasının bütün sorumluluk sebepleri için ve süresiz koruma sağlamasına sigortacılık tekniği açısından imkân yoktur. Sigorta korumasının sınırlanması yoluna gidilmektedir. Aksi halde sigortacı üzerine alamayacağı kadar ağır bir tehlike taşıma borcu altına girebilir ve bu edim sigortacının ekonomik çöküntüsüne sebep olabilir. Uygulamada ise bu durum tersine sigorta sözleşmelerinde ve poliçelerde genellikle teminat dışında tutulan haller

genel şartlara atıf yapılmakla gösterilmektedir. Poliçelerde ise teminat kapsamı içerisinde yer alan durumlar belirtilmektedir. Bu durum çeşitli sorunlar çıkardığından Sigorta Kanunu md. 11 bunun önüne geçmek için teminat dışında bırakılmış olan hallerinde sigorta poliçelerinde gösterilmesi gerekliliğini şart koşturmuştur. Aksi durum halinde sigorta sözleşmesinde belirtmemiş durumlar teminat kapsamı içerisinde yer aldığı varsayılır ve sigortacının sorumluluğu devam eder¹⁹⁷.

Zorunlu sigortalar açısından teminat belirleme işi diğer sigorta türlerine göre daha kolaydır. Zorunlu sigortalarda genel şartlarda ve yasada belirtilmiş teminat dahilinde sigortacının sorumluluğu söz konusudur. Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının sorumluluğu, yasanın belirtilen tanımlar ve zorunlu sigorta limitlerinin üstünde olmaması gerekir. Bu sebeple sigortacının zorunlu sorumluluk sigortasına ilişkin riskler dışında, ek prim alarak veya almayarak “sorumluluğu genişleten anlaşmalar” dahilinde genel şartlarda öngörülme riskler teminat kapsamı içerisinde değildir¹⁹⁸.

Türk Ticaret Kanunu m.1484/1’de öngörülmemiş olmasına rağmen sigortacının ifa yükümlülüğü üstlenilmiş riziko ile sınırlı tutulması gerekir. Sigortacının üstlendiği riziko ise daha önce belirttiğimiz gibi yasada ve genel şartlarda belirtilmiş olan risklerdir. Bunların dışında herhangi bir şekilde artı bir prim alarak kendi sorumluluğu genişleten sigortacı ifa yükümlülüğü kapsamında sorumlu olmayacaktır¹⁹⁹. Düzgün kurulmamış ve düzgün işlemeyen bir sigorta sözleşmesinde sigortacının zarar görenin zararı Kanun veya genel şartlarda gösterilen teminatlar dahilinde karşılayacaktır²⁰⁰.

¹⁹⁷ ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 44.

¹⁹⁸ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 707; ÜNAN/BAYSAL, s. 119.

¹⁹⁹ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 706.

²⁰⁰ Alman Hukukunda “üstlenilmiş riziko” sınırlaması §117 Abs.3 S.1 VVG açıkça öngörülmüştür. Üstlenilmiş riziko ile birlikte sigorta sözleşmesinin süresi, muhteviyatı ve hangi rizikolara teminat sağladığı belirlenir. Sigorta ettiren ile sigortacı arasında yapılan anlaşma sonucunda bazı rizikolar teminat dışında bırakılmış ise bu zarar gören üçüncü kişiye karşı ileri sürülebilir.

2. Riziko İle Savunmalar

a) Rizikonun Kasten Gerçekleştirilmesi

Türk Ticaret Kanunu'nun 1429. maddesi uyarınca, sigorta sözleşmesinde teminat altına alınan olay sigortalı tarafından kasten gerçekleştirilmişse sigortacı, sigorta tazminatından kurtulur. Sigortalının kastının yanında sigortalının hukuken sorumlu oldukları kişilerce salt tazminat ödenmesi amacıyla yapılması da sigortacının sorumluluğunu sona erdirir²⁰¹. Bu durumu aykırı bir hüküm barındıran sigorta sözleşmeleri TTK m.1452 anlamında geçersiz sayılacaktır. Kanun açıkça belirtmemiş olmakla birlikte, kastın hukuka aykırı eyleme yönelmesinin yanında ayrıca zarara yönelmesi gerekir²⁰². Bu nedenle sigortalının veya onun sorumlu olduğu kişilerin sadece haksız bir eylem yapması yetmez, ayrıca zarara sebebiyet verme düşüncesinin de yer alması gerekir.

Sigortanın konusu olan rizikonun kasten gerçekleşmesini düzenleyen TTK m. 1429'a paralel bir şekilde olan TTK m. 1477'de kasten yapılan eylemler teminat dışı kalması sorumluluk sigortaları için geçerli olacağını düzenlemiştir. Genel hükümlerde düzenlenen bir hükmün sorumluluk sigortalarında ayrıca düzenlemesi eleştirilmesinin yanında bir de sadece sigortalının kastının teminat dışı kalmasının düzenlenmesi uygun görülmemiştir²⁰³.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında kasten gerçekleştirilen hareketin sigorta teminatı dışında kalması zarar görene karşı ileri sürülüp sürülemeyeceği tartışmaya açıktır. Tartışmanın temelini *“sigortalının sorumluluk konusu olayı kasten gerçekleştirmesinden doğan zararlardan sigortacının sorumlu olmayacağı hükmünün”* karşısında zarar göreni koruyan TTK. m. 1484 sigortalıya karşı ifa borcunun kurtulmuş olsa da zarar görene karşı ifa borcunun devam edeceği hükmünün yer alması

²⁰¹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 51; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 48.

²⁰² ÜNAN / BAYSAL, s. 114.

²⁰³ ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 81. SOPACI ÖZTUNA, sorumluluk sigortalarında kasten gerçekleştirilmiş riziko için uygulanacak maddenin genel hükümlerdeki TTK m .1429 hükmüne dayandırmıştır. Bunun nedenin ise sorumluluk sigortalarına uygulanacak ayrı bir hükmün bulunmaması gerekçe göstermiştir. Ancak Türk Ticaret Kanunu m. 1477 sorumluluk sigortalarına uygulanacak özel bir hükümdür. Bkz. SOPACI ÖZTUNA, Yönetici Sorumluluk, s. 278.

oluşturmaktadır²⁰⁴. Türk Ticaret Kanunu sistematğinde hangi maddeye öncelik tanınacağı belirtilmemiştir. Bu nedenle sigortalının kastıyla gerçekleşen bir durumda sigortacının ifa borcundan kurtulacağı savunması zarar gören dahil herkese karşı ileri sürülebilmesi tartışmaya açıktır.

Doktrinde sigorta sözleşmesine konu olan rizikonun kasten gerçekleştirilmesi sonucunda sigortacının ifa borcundan kurtulması zarar görene karşı ileri sürölüp sürülemeyeceğı hakkında değışik görüşler ortaya çıkmıştır. İlk görüş, kanunun lafzından yola çıkarak kasten yapılan eylemin sigorta sözleşmesi geçersiz kılacağını bu nedenle geçersiz bir sözleşme üçüncü kişi dahil herkese ileri sürülebileceğini belirtmiştir²⁰⁵. Bu görüş sigorta sözleşmesinin geçerliliğı üzerinden yorum yapmış ve sigorta sözleşmesi geçersiz ise sigortacının sorumluluğunun ortadan kalkmış bulunduğunu belirtmiştir.

Diğer bir görüş ise kast halinde dahi üçüncü kişilerin korunması bakımından sigorta korumasının devreye girmesinden yana olduklarını belirtmişlerdir²⁰⁶. Bu görüşte yatan temel düşünce zarar gören üçüncü kişiyi koruma gayesidir. Görüşe göre kastın sigorta teminatı dışında bırakılmasının nedeni, sigortalının kasten vereceğı zararlar açısından korunmaması ve onun malvarlığında oluşacak tazminat yükünün sigortacıya devredilememesidir. Buna dayanak olarak da TTK m. 1477 gerekçesini göstermektedirler: *“sigortalı sigortasına güvenerek, vermiş olduğı zarar nedeniyle kendinin mal varlığından herhangi bir azalma olmayacağından kasıtlı olarak karşı taraf zarar verebilir. Bu ise kabul edilebilir bir sonuç değildir”*. Kasten yapılan zarardan sonra zarar gören kişiye ödeme yapan sigortacı sigortalıya rücu etmek suretiyle zarardan sorumlu olmayacaktır. Bu şekilde davranarak hem zarar gören korunmuş olur hem de sigortacı zarara katlanma durumunda kalmayacaktır.

Kanımızca her iki madde hükmünün birine üstünlük tanımak yerine kast hareketinin ifa yükümlülüğü kapsamında değerlendirilip değerlendirilmemesini ilgili zorunlu sorumluluk sigortalarını düzenleyen genel şartlara bırakmak daha yerinde olacaktır. Uygulamada da genel şartlar yol gösterici olmaktadır. Örneğın Karayolları

²⁰⁴ ÜNAN/BAYSAL, s. 114.

²⁰⁵ ACAR, s. 75.

²⁰⁶ ÜNAN/ BAYSAL, s. 114; YEŞİLOVA ARAS, s. 119.

Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları B.4'te rücu sebepleri arasında fiilin kasten işlenmesi halini de saymıştır ve bunu da teminat kapsamı altına almıştır. Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nda ise teminat dışı sayılan haller içerisinde kasten yapılan eylemlerde yer almıştır. Bu nedenle kasti hareket teminat dışında kaldığı ve sigortacının sorumluluğu olmadığı yönünde bir fikir geliştirilebilirdi. Ancak genel şartlardaki değişiklik ile Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında kasti hareketin sigortacı tarafından karşılanacağı ve sigortalıya rücu edeceği belirtilmiştir.

Alman Hukuku'nda kasti davranış sonucunda gerçekleşen § 103 VVG kapsamında sigortacının sorumluluğunda değildir. § 103 VVG hükmüne göre sigorta ettiren üçüncü kişinin herhangi bir sebep ile kasten veya hukuka aykırı olarak zarar uğramasına sebep verdiğinde sigortacı tazminat yükümlü olmaz. Ayrıca doğrudan kast hareketinin yanında ayrıca muhtemel görünen sonucu kabul etme tarzında ortaya çıkan şarta bağlı kastta sigortacının sorumluluğunu ortadan kaldırır. Ancak Alman Hukukunda, Türk Hukukundan farklı olarak rizikonun kasten gerçekleşmesi sigorta teminatı kapsamında olmayacağı hükmü emredici bir hüküm değildir. Buradan çıkan sonuç tarafların anlaşması ile sigorta sözleşmesine kast istisnası teminat kapsamı içerisinde yer alabilir²⁰⁷.

b) Zarar Gören ile Zarar Veren Sifatının Birleşmesi

TTK m. 1484 anlamında sigortacının ödeme yapacağı kişi zarar görendir. Sigortacının borcu kanun tarafından zarar gören kişi sıfatı üzerinde doğmuştur. Zorunlu sorumluluk sigortasında önemli olan üçüncü kişinin zarar görmesi ve zarar gören sıfatı niteliğini taşımasıdır. Böylece kanun koyucu TTK. 1484 anlamında her ne sebeple olursa olsun zarar görenin tazminat alacağı korunmuş olmaktadır. Zarar gören her durumda zararını karşılama imkanına kavuşmuştur.

²⁰⁷ RÜFFER/HALBACH/SCHİMİKOWSKI, Rn. 2

Bazı durumlarda zarar gören üçüncü kişinin tazminat alacağı ile sigorta ettirenin tazminat borcunun aynı şahıs üzerinde birleşebilir²⁰⁸. Bu durumda TTK. m. 1484 anlamında sigortacının ifa yükümlülüğünün devam edip etmeyeceği tartışmaya açıktır. Kanun koyucu zarar göreni her durumda korumayı amaç edinmiştir. Ancak düzgün bir şekilde kurulmamış veya devam ettirilmemiş sigorta ilişkisinin bir tarafı da zarar veren sigortalıdır. Bu iki tazminat şeklinin aynı kişide birleşmesi bir anlamda borcu sona erdirecektir. Aslında Borçlar Hukuku anlamında borcu sona erdiren sebeplerden biri olan alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesini bu durumda görmekteyiz²⁰⁹. TBK m. 135'te "birleşme" başlığı altında düzenlemiş olduğu "alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi ile borç sona erer" hükmüne örnek teşkil etmektedir. Sorumluluk sigortalarında borçlu ile alacaklı sıfatının birleşmesinin en önemli örneği, mağdurun ölümünden sonra, sigorta ettirenin mağdurun yegane kanuni veya mansup mirasçısı olması durumunda ortaya çıkar²¹⁰. Bunun tam tersi durumu da alacaklı ve borçlu sıfatının birleşmesi sonucunu doğurur.

c) Zarar Görenin Sigortacıyı İbra Etmesi

Tarafların aralarındaki mevcut bir borcu, kısmen ya da tamamen ortadan kaldırmak için yaptıkları sözleşmeye ibra sözleşmesi denir. Başka bir deyişle, borçlunun borçtan kurtulmasına yönelik sözleşmeler ibra sözleşmeleridir²¹¹. Alacaklı, herhangi bir alacak hakkını borçludan talep edebileceği gibi isterse bir sözleşme ile bu hakkından vazgeçebilir. Bu durumda alacaklı, malvarlığının aktifinde yer alan bir alacaktan kısmen veya tamamen feragat etmekte; borçlu da herhangi bir ödeme yapmadan borcundan kurtulmaktadır²¹².

Sigorta sözleşmeleri de Borçlar Hukuku anlamında ibra müessesesine konu olabilecek niteliktedir. Sorumluluk sigortaları için düşündüğümüzde zarar görenin yapacağı bir ibranın kimleri etkileyici üzerinde durulması gereken bir durumdur. Zarar

²⁰⁸ ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 162

²⁰⁹ EREN, s. 1270; OĞUZMAN/ÖZ, s.566; TEKİNAY /AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP, s. 997.

²¹⁰ EREN, s. 1272; OĞUZMAN/ ÖZ, s. 566; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s.162.

²¹¹ EREN, s. 1270; KILIÇOĞLU, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 820

²¹² EREN, s. 1270.

görenin sigortacıyı veya sigortalıyı ibra etmesinin sonuçlarını farklı değerlendirmek gerekir. Zarar görenin sigorta şirketine vereceği ibranamenin sigortalılar üzerindeki etkisi Yargıtay kararları ışığında belirlenmiştir. Buna göre verilen ibraname sigorta güvencesi ile sınırlı olup işleten veya sürücüye karşı zararın kalan kısmını istemeye engel teşkil etmez. İbraname, tüm sorumluları borçtan kurtarmaz. Sigorta şirketine verilen ibranamedeki irade açıklaması, hem sigortacı hem de tazminat borçlusu yönünden, ancak “sigorta kapsamı ile sınırlı olmak üzere” sonuç doğurur²¹³.

Zarar görenin sigortalıları borçtan kurtaracak olan ibranameyi vermesi sigortacının sorumluluğunu sona erdirmesi farklı ihtimallere değerlendirilmesi yerinde olur. Sigortalının riziko sonrasında riziko için teminat kapsamında zarar görene bir ödeme yapmış ve bunun sonucunda ibraname almış ise sigortacının sorumluluğu bu oranda sona erer. Eş söylem ile zarar gören teminat kapsamında olan zararlar neticesinde sigortalıya bir ibraname vermiş ise sigortacı bu belgeye dayanarak üçüncü kişiye karşı bir savunmada bulunabilir²¹⁴. Yargıtay bir kararında²¹⁵ şu gerekçeler ile ibranamenin savunma olarak kullanabileceğini belirtmiştir: “*Davacılar 5.7.1989 tarihinde dava dışı sigortalı Sedat Ketkan’ı noterde yapılan bir ibranameyle ibra etmişlerdir. Bu ibranamede davacılar maddi ve manevi haklarını (3.000.000) TL olarak aldıklarını belirtmişlerdir. İş bu dava ve zorunlu mali mesuliyet sigortasına dayanarak tazminat isteminde bulunmuşlardır. Davacılar, dava dışı sigortalıyı tamamen ibra etmiş olmalarına ve ibradan uzun bir süre sonra dava açılmış olmasına göre bir hata da söz konusu olmadığından, bu ibranameye göre davanın değerlendirilmesi gerekir.*

²¹³ ÇELİK, <http://www.tazminathukuku.com/arastirma-yazilari/sigorta-sirketlerine-verilen-ibranamelerin-kapsami-ve-gecerligi.htm>. “Sigorta şirketine verilen ibranamedeki irade açıklaması, hem sigortacı hem de tazminat borçlusu yönünden ancak sigorta kapsamı ile sınırlı olmak üzere sonuç doğurur. Sigorta haddini aşan tutar için ise, herhangi hukuksal bir sonuç doğurması söz konusu olamaz. Zira, ibra iradesi yöneltilmiş olan sigorta şirketi, tazminat alacaklısı davacıya karşı poliçede yazılı miktardan daha fazla ödeme borcu altında olmadığından, fazlaya ilişkin ibra gereksiz bir işlemdir. Davacının gerçek amacı, sigorta şirketini ibra etmek olduğundan, sigorta haddine kadar para alırken verdiği ibraname ile zararın geri kalan bölümünden vazgeçtiği sonucu çıkarılamaz. Bu nedenle, sigorta haddi dışında kalan zararını, zarar verenlerden isteyebilir. Yani, trafik sigortacısının ödediği kısmı aşan zararını, zarar verenlerden istemesi mümkündür.” 11.HD. 18.03.2002, E.2001/10132 K. 2002/2467.

²¹⁴ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 1065.

²¹⁵ 22.04.1993 tarih E. 1992/1596, K. 1993/2752. Bkz. ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 1065.

İbranamenin içeriğine göre sigortalı tüm sorumluluğundan ibra edilmiş olduğundan bu ibraname bir makbuz niteliğinde de kabul edilemez. Yani davacılar bir kısım haklarını saklı tutmuş değildir.

O halde, davacılar sigortalıyı ibra ettiklerine göre, sigortalının artık sorumluluğunun söz konusu olamayacağına ve dolayısıyla sigorta şirketinin dahi sorumlu bulunamayacağı sonucuna varıldığından, mahkemece davanın reddine karar vermek gerekirken , yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir.”

Görüldüğü üzere sigorta teminatı kapsamında zarar görene karşı bir ödeme sonucunda sigortalının ibra edilmesi halinde zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacı bunu zarar görene karşı ileri sürebilecektir. Ancak sigortalının yapacağı ödeme sigorta teminatı dışındaki zararlar içinse sigortacının ifa yükümlülüğü devam eder ve bunu zarar görene karşı bir savunma olarak ileri süremez.

d) Takas Savunması

Kanun koyucu, sorumluluk ve mal sigortalarında sigortacının yapacağı takas defisi iki sigorta türü için ayrı ayrı bir şekilde düzenlemiştir. Sorumluluk sigortaları için düzenlenen TTK m. 1480’inci maddesinde sigortacının zarar görene karşı için sigorta sözleşmesinden kaynaklanan takas itirazını ileri sürememesidir. Mal sigortalarında ise sorumluluk sigortalarının tam tersine TTK m. 1431/5’te sigorta primleri için sigortacı takas sigorta ettirene karşı takas talep edebilecektir.

Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen takas kavramının Borçlar Hukuku açısından değerlendirmek gerekir. Eğer Ticaret Kanununda takas kavramı yer almasaydı Borçlar Kanununda yer alan takas ilgili madde uygulama alanı bulabilir miydi? Bu soruyu aslında mal sigortaları ile sorumluluk sigortaları için ayrı değerlendirmek gerekir. Öncelikle Borçlar Kanunu anlamında takasın şartlarına bakmak gerekir. Borçlar Kanunu md. 139/1 göre “*karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimleri birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise her biri alacağını borcuyla takas edebilir.*” Bu hükme göre takas edilecek borçlar karşılıklı olmalı, takas edilecek borçlar özdeş borç olmalı ve borçlar karşılıklı olarak muaccel olmalıdır²¹⁶.

²¹⁶ EREN, s. 1274-1278; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 1012- 1016.

aa) Mal Sigortaları Açısından Takas

Mal sigortaları için düzenlenen takas ile ilgili madde “*Sigortacı prim alacağını, 1480 inci madde hükmü saklı kalmak üzere ödenecek tazminattan veya bedelden düşebilir*” şeklindeki düzenlemesi ile birlikte prim alacağı karşısında sigortacı sigorta ettirene karşı takas savunmasında bulunabilir. Mal sigortalarına baktığımızda Borçlar Hukuku anlamında takasın şartları ile uyum sağladığını görüyoruz. Bu tür sigortalarında sigortacı ile sigorta ettiren arasında bir karşılılık olmasının yanında özdeş bir borç mevcuttur. Rizikonun gerçekleşmesi sonucunda borçlar muaccel olmuşsa sigortacı takas savunmasında bulunabilecektir. Bu nedenle bu hüküm olmasa dahi sigortacı takas itirazında bulanabilirdi. Kanun koyucunun bu hükmü Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenmesinin amacı prim alacağının hızlı bir şekilde tahsil edilmesine yöneliktir²¹⁷. Mal sigortalarındaki takas müessesesi için ayrı bir düzenleme yer verilmiştir. TTK m. 1431/5’in ikinci cümlesinde Borçlar Hukuku anlamındaki takasa istisna teşkil eden bir hüküm öngörülmüştür. Buna göre mal sigortaları başkası lehine kurulduğunda da sigortacı prim alacakları için takas talep edebilecektir. Bu talebini sigortalıya karşı da ileri sürebilecektir. Sigortalı ile sigortacı arasındaki ilişki düşünüldüğünde, sigortacının sigortalıya karşı bir takas itirazında bulunması Borçlar Hukuku anlamında mümkün değildir. Ancak Türk Ticaret Kanunun m. 1431/5 hükmü gereği sigortacı prim alacağı karşısında sigortalıya karşı takas definde bulunabilir²¹⁸.

bb) Sorumluluk Sigortalarında Takas

Sorumluluk sigortaları için takas, ayrı bir düzenlemeye yer almıştır. TTK m. 1480 “*Sigortacı, zarar görene ödeyeceği sigorta tazminatını, sigorta sözleşmesinden doğan alacakları ile takas edemez.*” şeklinde düzenlenmiştir²¹⁹. Bu düzenleme aslında Borçlar

²¹⁷ YEŞİLOVA ARAS, s. 115.

²¹⁸ YEŞİLOVA ARAS, s. 116.

²¹⁹ Alman Sigortalar Sözleşmesi Kanununda 121’de sigortacının zarar görene karşı takas ileri süremeyeceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme de takas yasağı hem prim alacakları hem de sorumluluk sigortasından doğan bütün alacaklar için uygulanacak bir hükümdür.

Hukuku ile paralel bir hükümdür. Türk Ticaret Kanunu'nda böyle bir düzenleme olmasa dahi sigortacı zarar görene karşı takas ileri süremeyecekti.

Sorumluluk sigortalarında takas yasağının düzenlenmesi zarar göreni koruma amaçlıdır. Sorumluluk sigortalarında zarar gören üçüncü kişinin sigortacıya karşı başka bir nedenden dolayı bir borcu mevcutsa sigortacı bunun karşılığında sigorta tazminatı açısından takas talep edemeyecektir. Ancak bu hüküm olmasaydı da zarar görene karşı sigortacı takas beyanında bulunamayacaktı. Sigortacı ile sigortalı arasında herhangi bir şekilde karşılıklılık mevcut değildir. Sorumluluk sigortasındaki sigorta tazminatı üzerinde alacaklı konumunda zarar gören bulunmamaktadır. Zarar gören düzgün bir şekilde kurulmuş sigorta sözleşmesinde talep eden konumundadır. Sigorta sözleşmesinin tarafı ve alacaklı konumunda olan sigorta ettiren/sigortalıdır. Sigorta sözleşmesinden kaynaklı sigorta tazminatı için zarar gören alacaklı ve sözleşmenin tarafı olmamasından dolayı herhangi bir takas ileri süremeyecektir²²⁰. Bu karşılık ilkesinin sorumluluk sigortalarında olmadığını kanun metninin gerekçesinden de belirtilmiştir: *“Takas, birbirine karşı aynı cinsten edimleri borçlanan tarafların bu karşılıklı borçları fiilen ödemek külfetinden bir yoldur. Bu noktada takastan bahsedilmek için alacaklar arasında karşılıklılık ilişkisinin bulunması gerekir. Alacaklar arasındaki karşılıklılıktan amaç, alacakları takas edecek her iki tarafın birbirine borçlu olmasıdır. Dolayısıyla, taraflardan biri üçüncü bir şahıstan olan alacağını başka bir şahıstan olan alacağı ile takas edemez. Tasarının bu maddesi ile bu ilke çerçevesinde ele alınmıştır. Şöyle ki, zarar gören ile sigortacı arasında bir karşılıklılık yoktur. Bu nedenle sigorta sözleşmesinden dolayı sigorta ettirenden olan alacağı ile zarar görene ödeyeceği sigorta tazminatını takas edemez.”*

Sorumluluk sigortalarındaki takas yasağı mal sigortalarındaki olduğu gibi sadece prim borçları için geçerli değildir. Sorumluluk sigortaları için öngörülen takas yasağı sigorta sözleşmesinden kaynaklanan tüm alacak için uygulanacaktır. Başka bir deyişle, sigorta sözleşmesinden doğan ve prim kaynaklı olmayan tüm borçlar için takas yasağı

²²⁰ **YEŞİLOVA ARAS**, s. 117. Yazar sorumluluk sigortalarını doğrudan dava ile donatılmasının üçüncü kişi yararına sözleşme olduğu görüşünü dayanarak sorumluluk sigortalarındaki takas yasağını açıklamıştır. Borçlar Kanunu md. 141'de *“Üçüncü kişi yararına borçlanan kişi, bu borcu ile sözleşmenin diğer tarafından olan alacağını takas edemez”*. şeklindeki düzenlemesi ile üçüncü kişi yararına sözleşmede takas yasağının sorumluluk sigortalarında uygulanacağı görüşündedir.

geçerlidir²²¹. Zarar göreni her anlamda korumak isteyen kanun koyucu takas yasağını emredici hükümler arasında düzenlemiştir²²².

cc) İfa Yükümlülüğü Sonucunda Takas Savunması

Zorunlu sorumluluk sigortaları için öngörülen sigortacının ifa yükümlülüğünde de sigortacı takas savunması genel hüküm TTK. m. 1480 nedeniyle zarar görene karşı ileri süremeyecektir. Ancak burada düzgün bir şekilde kurulmuş ve devam eden sorumluluk sigortalarından biraz farklı bir durum söz konusudur.

Sorumluluk sigortalarında takasın uygulanmamasının temel nedeni zarar gören ile sigortacı arasında bir karşılıklık olmamasından kaynaklanmaktadır. Sağlıksız bir şekilde kurulmuş veya devamında bir şekilde bozulmuş olan sigorta ilişkisinden dolayı sigortacının zarar görene yapacağı ödeme klasik anlamda sigorta tazminatı olmayacağını daha önce belirtmiştik. Sigortacının ifa yükümlülüğü doğduğunda sigortacı ile zarar gören üçüncü kişi arasında kanunun öngörmüş olduğu yeni bir borç oluşmaktadır. Bu nedenle zarar gören, sigortacının ifa yükümlülüğü doğduğunda alacaklı konumuna geçecektir. Zarar gören alacaklı konumuna geçtiğinden karşılıklılık ilkesi oluşmuş olacaktır. Borçlar Hukuku anlamında sigortacının ifa yükümlülüğünde karşılıklılık ilkesi olduğundan zarar görene karşı takas savunması yapabilecektir.

Düzgün bir şekilde kurulmuş sorumluluk sigortasında karşılıklılık bulunmazken; zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğünde zarar gören ile arasında bir karşılıklılık mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında tüm sorumluluk sigortaları için düzenlenen takas yasağı sadece zorunlu sorumluluk sigortaları için düzenlenmiş olması daha yerinde olurdu²²³.

²²¹ ATAMER, Zarar Sigortaları, s. 95.

²²² Zarar göreni korumak adına prim ödemeyen sigortalının zenginleşmesine neden olabileceği için takas yasağının aksinin kararlaştırılmasının önünün açılması yönündeki görüş için bkz. KARAYAZGAN, s. 72.

²²³ ÜNAN, Taslak, s. 166.

C. Süreler ile İlgili Sınırlamalar

TTK m. 1484 anlamında sigortacının ifa yükümlülüğü zaman bakımından sorumlu olduğu süreyi, zamanaşımı süresi ve poliçede belirtilen süre belirler. Poliçede belirtilen süre rizikonun gerçekleşmesi anı ile ilgili iken zamanaşımı süresi zarar gören kişinin sigortacıya yöneltebileceği talep ile bağlantılıdır. Başka bir anlatımla, sigortacının ifa yükümlülüğünün doğabilmesi için rizikonun sigorta sözleşmesinin teminat sağladığı sürelerde gerçekleşmesi gerektiğini ifade ederken zamanaşımı süresi ise zarar gören üçüncü kişinin sigortacıya başvuru süresinin sınırını anlatır.

1. Sigorta Süresinde Gerçekleşen Olay

Sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğünün sınırı sigorta poliçesinde öngörülen süre ile sınırlıdır. Başka bir anlatımla, riziko poliçedeki teminat süresi içerisinde gerçekleşmişse ancak sigortacının ifa yükümlülüğü oluşacaktır. TTK md. 1473/1’de öngörülen riziko sigorta sözleşmesinde belirtilen süre içerisinde gerçekleşen olayı kapsamaktadır. Sigortacının ifa yükümlülüğü de bu kapsamda oluşacaktır.

Genel kural sigorta sözleşmesinin içerisinde gerçekleşen olaylar olmasının yanında bunun aksi kararlaştırılabilir veya genel şartlarda bunun aksi öngörülebilir. Buna göre sorumluluk sigortalarında rizikonun gerçekleşme anına göre geçmişe ya da geleceğe yönelik sigorta sözleşmesi yapılabilir. Burada etkili olan daha önce belirtmiş olduğumuz olay, zarar, talep veya ihbarı esas alan poliçelerin düzenlenmesidir. Bunların herhangi birinin kabul görmesi geçmişe veya geleceğe etkili olmasına neden olacaktır.

a) Geçmişe Etkili Sigorta

Rizikoya konu olan olay sigorta sözleşmesini süresi başlamadan oluşabilir. Ancak oluşan olay sonucunda talep sigorta sözleşmesi içerisinde gerçekleşebilir. Normal şartlar altında sigortacının sigorta sözleşmesi öncesinde gerçekleşen olaylar için sorumluluğu olmayacaktır. Sigortacının sorumluluğu olmadığından dolayı sigorta ettirenin sorumluluğu doğacak ve sigorta ettiren açısından istemeyen sonuçlar doğacaktır.

Sigortacının sorumluluğunun sigorta sözleşmesi süresindeki önceki olaylara teminat sağlanması tarafların kendi aralarındaki bir anlaşma ile mümkün olabileceği gibi genel şartlarda talep esasının benimsenmesi şeklinde de olabilir. Talep esaslı poliçelerde sigorta sözleşmesi öncesinde oluşan olay için sigorta sözleşmesi içerisinde bir talep gerçekleşmiş ise sigortacının sorumluluğu oluşacaktır.

Sigortacının sözleşmesinin daha önce gerçekleşen olayları kapsamı için rizikonun gerçekleştiğini sigorta ettirenin bilmemesi veya bilebilecek durumda olmaması gerekir. Başka bir söyleyişle rizikonun gerçekleştiğini ancak sigorta sözleşmesi kurulduktan sonra öğrenilmesi gerekir. Kısaca rizikonun gerçekleştiğinin bilinmemesi gerekir. Aksi takdirde rizikonun gerçekleşmesi sonucunda sigorta yapılması sigortanın genel kuralı olan rizikonun gerçekleşmesinin belirsiz olması ilkesine aykırılık teşkil eder.

Sigortacı ifa yükümlülüğü kapsamında sigorta poliçesi geçmişe etkili ise sigorta sözleşmesinden önce oluşacak olayları da kapsar. Ancak rizikonun gerçekleştiği biliniyorsa sigortacının ifa yükümlülüğü doğmayacaktır ve bunu zarar gören üçüncü kişilere karşı ileri sürebilecektir. Sigorta poliçesinin rizikonun gerçekleşmesinden sonra düzenlendiği hallerde, başka bir deyişle sigorta sözleşmesinin kurulduğu sırada rizikonun gerçekleştiği sigorta ettiren tarafından bilindiğinde TTK madde 1458 hükmü uyarınca sigorta akdi geçersizdir. Sigorta sözleşmesinin mutlak geçersizliği bu sözleşmeye dayanarak talepte bulunan üçüncü şahıslara karşı da ileri sürülebilir. Böyle bir durumda iyi veya kötü niyet tartışılmaz²²⁴.

²²⁴ “Davacı sigorta şirketi vekilinin, TTK.nun 1301 nci maddesi hükmüne dayalı olarak, davalılar aleyhine açtığı rücu davasında, davanın kabulüne dair verilen kararı, davalılardan sigorta şirketi vekili temyiz etmiştir. Dava, TTK.nun 1301 nci maddesi uyarınca açılmış kasko sigorta rücu davasıdır. Dosya kapsamına göre trafik kaza tespit tutanağı 03.11.2003 günü saat 09:30'da, Zorunlu Mali Sorumluluk Sigorta poliçesi de aynı gün saat 10.23'de düzenlenmiştir. Kaza saatinde, hasar veren aracın hukuki sorumluluğu henüz davalılardan sigorta şirketince üstlenilmemiş olup, rizikonun gerçekleşmesinden sonra poliçe düzenlendiğinin kabulü gerektiğinden, TTK.nun 1279 ncu madde hükmüne göre sigorta sözleşmesi hükümsüzdür. Artık, davacının dava dışı işletene ve/veya sürücüsüne başvurması mümkün olup, davalının bu poliçe nedeniyle sorumluluğu bulunmamaktadır.”

b) Geleceğe Etkili Sigorta

Bir olayın sonucunda gerçekleşen zarar hemen ortaya çıkmayabilir. Bir başka deyişle, o olayın zararlı sonuçları belli bir müddet sonra oluşabilir. Böyle bir durumda, sadece sigorta sürecince himaye sağlayan sigorta türlerinde zarar karşılanmayacaktır. Ancak sigorta sözleşmesi ileriye dönük teminat sağlayacak şekilde kurulmuş ise sigortacının öngörülen süre içerisinde sorumluluğu devam edecektir²²⁵. Sorumluluk sigortalarında ileriye dönük bir teminat sağlanması *occurrence basis* esas alan poliçelerde mümkündür. Buna göre zarar verici olay sigorta sözleşmesi içerisinde meydana gelmesi şartıyla sigorta sözleşmesi sona erse dahi ileri oluşacak zararları sigortacı karşılamak zorundadır. Ancak taraflar ya da kanun koyucu tarafından ileriye dönük sigortalarda zaman sınırı belirlenebilir²²⁶.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında genellikle sigortanın ne zaman için teminat sağlayacağı ya kanunda ya da genel şartlarda gösterilmiştir. Türk Ticaret Kanunu aksi öngörülmedikçe sorumluluk sigortalarında *occurrence basis* esaslı görüşü benimseyerek ileriye yönelik sigorta himayesinin önünü açmıştır. Ancak genel şartlarda bunun aksini düzenleyen örneğin Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası gibi talep esaslı sorumluluk sigortaları da mevcuttur.

Burada sorulması gereken durum geleceğe etkili olarak kurulan sigorta sözleşmelerinde sigorta ettirenin herhangi bir şekilde aykırı davranışı halinde sigortacının ifa yükümlülüğünün zamansal sınırı ne olacaktır. Sigorta himayesi sağlandığı süre boyunca sigortacının ifa yükümlülüğü de devam eder. Zararın sonradan gerçekleşmiş olmasının sigortacının ifa yükümlülüğü üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak sözleşmeye aykırı hareketleri sonucunda fesih ya da cayma hakkını kullanmış ise sigortacı sigorta himayesi süresince beklemesine gerek kalmadan yetkili yere bildirerek sorumluluktan kurtulabilir.

²²⁵ CAN, Mesleki, s. 19.

²²⁶ CAN, Mesleki, s. 19.

2. Zamanaşımı Sınırı

a) Sorumluluk Sigortalarında Zamanaşımı

Sorumluluk sigortalarında zamanaşımı süresi TTK m. 1482 de belirtilmiştir. İlgili hükümde sorumluluk sigortalarındaki zamanaşımı süresi olaydan itibaren on yıl olarak belirtilmiştir²²⁷. Bu hükmün yanında TTK m. 1485 atfı ile sigorta sözleşmelerine uygulanacak genel zamanaşımı düzenleyen TTK m. 1420 uygulama alanı bulacaktır. TTK m. 1420 hükmüne göre sigorta sözleşmelerine uygulanacak zamanaşımı süresi alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren iki yıldır. Buna göre sorumluluk sigortalarında uygulanacak olan zamanaşımı süreleri alacağın muaccel olduğu tarihten itibaren iki yıl ve her halükarda zarar meydana getiren olaydan itibaren 10 yıl olarak belirlenmiştir.

b) İfa Yükümlülüğüne Uygulanacak Zamanaşımı

Sorumluluk sigortalarındaki genel zamanaşımı süresi bakımından TTK m.1484 anlamında sigortacının ifa yükümlülüğüne zamanaşımı uygulanabilecek midir sorusu akıllara gelmektedir. Sigortacının ifa yükümlülüğünün zamanaşımını belirlemek için genel zamanaşımı kurallarının yanında zarar gören üçüncü kişinin sigortacıya doğrudan dava hakkının zamanaşımı süresine bakmak gerekir. TTK m. 1484 anlamında sigortacının ifa yükümlülüğünün doğabilmesi için zarar görenin sigortacıya karşı olan doğrudan talep hakkının kullanması gerekir²²⁸.

Sigortacının ifa yükümlülüğü belirlenirken doğrudan dava hakkının zamanaşımı süresinin belirlenmesi gerekir. Doğrudan dava hakkının zamanaşımı süresini belirlemek için iki kıstasa bakmak gerekir. Bunlardan birincisi TTK m. 1420'deki "*Alacağın muaccel*" olması ifadesidir. İkincisi ise doğrudan dava hakkını düzenleyen TTK m. 1478'de yer alan "*sigorta sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı*" ifadesidir.

²²⁷ ACAR, s. 62; ÜNAN, Taslak, s. 168; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 192; ULAŞ, Zarar Sigortaları, 791.

²²⁸ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 701; ÜNAN, Hekim, s. 57-59; YEŞİLOVA ARAS, s. 103.

aa) Alacağın Muaccel Olması Durumu

Sorumluluk sigortalarında sözleşmenin tarafı olan sigorta ettirenin sigortacıya karşı bir talepte bulunması ve muacceliyeti bakımından herhangi bir özellik bulunmamakla birlikte genel sürelerle tabidirler²²⁹. Böyle olmakla birlikte sorumluluk sigortalarında sigorta tazminatı üzerindeki talep hakkı sonucu zarar gören üçüncü kişinin, sigorta tazminatı isteminde bulunması durumunda muacceliyet konusu özel bir hal almaktadır.

TTK m. 1420'deki "alacağın muaccel olduğu tarih" ibaresi tartışmaya açıktır. Bu hüküm sigortacı ile sigortalı arasındaki ilişki sonucunda ortaya çıkan tazminatla ilgilidir. Başka bir deyişle, "alacak" terimi ile kastedilen sözleşmenin tarafı olan sigortalının sigorta tazminatıdır²³⁰. Zamanaşımı süresinin başlangıcı ise TBK m. 149'a paralel olarak alacağın muacceliyet kazanma tarihidir. Yani zamanaşımı başlangıcını belirlemek için öncelikle talep edilen alacağın kanun gereği muacceliyet kazanacağı tarih belirlenecek sonra ise iki yıllık sürenin dolup dolmadığına bakılacaktır.

Bu madde genel hükümler başlığı altında düzenlendiği için alacak olarak kastedilen sigortacı ile sigortalı arasındaki sigorta tazminat alacağıdır. Buradaki zamanaşımı TTK m. 1427/2 uyarınca bildirim yapılmasından 45 gün sonra başlayacaktır. Sorumluluk sigortaları için ise TTK m. 1475/2'deki sigortalı tarafından yapılan bildirim ya da üçüncü kişinin doğrudan sigortacıya başvurusu üzerine işlemeye başlayacak en geç 45 günün sonunda zamanaşımı süresi başlamış olacaktır. Sorumluluk sigortaları için öngörülen üçüncü kişinin ya da sigortalının zamanaşımı süresini başlatması sorunlara neden olabilecek niteliktedir. Çünkü hem zarar görenin hem de sigortalının sigortacıya farklı tarihlerde bildirimde bulunması zamanaşımı süresinin hangi tarihte başlayacağı sorusunu düşündürmektedir. Sigortalının sigortacıya bildirimini üçüncü kişiden önce bir tarihte yapılması ve bu tarihin 45 günün üzerinde olması halinde zamanaşımı süresi başlamış olacak ve üçüncü kişinin hakkının kaybına sebep olabilecek niteliktedir. Ancak diğer taraftan baktığımız zaman bu bildirim ile 45 günün sonunda sigortacı temerrüde düştüğü için zarar görenin lehinedir. Buradaki en kesin çözüm eğer üçüncü kişi sigortalıdan önce sigortacıya başvurmuşsa zamanaşımı süresi için bu tarih esas

²²⁹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 781.

²³⁰ ACAR, s. 63.

alınmalıdır. Eğer sigortalı zarar görenden daha önce bildirimde bulunmuşsa üçüncü kişinin bundan haberdar olduğunu ispatlayarak bu bildirim zamanaşımı süresinin başlangıcına neden olabilir²³¹.

bb) Sigorta Sözleşmesine Tabi Zamanaşımı Süresi

Doğrudan dava hakkını düzenleyen TTK m. 1478 hükmünde zarar gören açısından hususi bir hüküm olan zarar görenin sigorta sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı süresi içinde sigortacıya başvuruda bulunması gerektiği belirtilmiştir. Zarar görenin başvuru hakkını, süre olarak sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki akdedilen sigorta sözleşmesine bağlamıştır²³². Kanun Koyucunun sorumluluk sigortalarında uygulanacak olan alacağın muaccel olmasından sonra iki yıl ve zarar görenin sigorta sözleşmesine uygulanacak zamanaşımı süresi bağlı olması bir takım sorunlar doğurmuştur.

Zarar gören üçüncü kişinin sigorta sözleşmesine için öngörülen zamanaşımı süresinde sigortacıya başvurması gerekliliği zamanaşımı konusunda tartışmalara neden olmuştur. Öğretideki ilk görüş²³³ doğrudan talep hakkına uygulanacak zamanaşımı sürelerinin TTK m. 1420 ile m. 1482 de belirtilen süreler olduğunu belirtmektedir. Bu durumda zarar görenin doğrudan talep hakkına uygulanacak zamanaşımı muacceliyetten itibaren iki yıl ve riziko gerçekleşikten itibaren 10 yıldır. Diğer bir görüş²³⁴ ise, zarar gören kişinin zarar veren sigortalıya karşı olan zamanaşımı süresinden yola çıkmak suretiyle bir sonuç elde etmişlerdir. Bu görüş kapsamında sigorta sözleşmesine uygulanacak zamanaşımı süresinin belirlenmesi noktasında, zarar gören kişi ile zarar veren sigortalı arasındaki zamanaşımı süresini karşılaştırarak bir süre uygulanması yönünde fikir geliştirilmiştir. Zarar gören kişi ile zarar veren sigortalı arasındaki ilişkiden doğan zamanaşımı süresi sorumluluk sigortasına uygulanan zamanaşımından süre olarak uzun ise sigorta sözleşmesindeki zamanaşımı uygulama alanı bulacaktır. Zarar görenin sigortalıya karşı sorumluluk hukukundan doğan zamanaşımı sigorta sözleşmesine uygulanacak olan zamanaşımından kısa ise tarafların arasındaki

²³¹ ACAR, s. 62-66.

²³² YEŞİLOVA ARAS, s. 95.

²³³ ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 192; SOPACI ÖZTUNA, Talep Hakkı, s. 32-33.

²³⁴ ÜNAN, Hekim, s. 45; YEŞİLOVA ARAS, s. 96.

zamanaşımı süresi uygulanacaktır. Bunun aksinin kabulü halinde, zarar veren sigortalının sorumluluktan kurtulurken sigortacının sorumluluğunun devam etmesi sonucunu doğurur. Bu da hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara neden olmaktadır.

Bizim de katıldığımız son görüş ise sorumluluk sigortalarında doğrudan dava hakkına uygulanacak zamanaşımı süresi, zarar gören ile sigortalı arasındaki zamanaşımı süresine tabi olmasıdır. Bu noktada Alman düzenlemesine baktığımızda, §115 VVG hükmü doğrudan dava hakkına uygulanacak zamanaşımı süresi zarar veren ile zarar gören arasındaki zamanaşımına bağlı kılınmıştır. Başka bir deyişle, zarar görenin zarar veren sigortalıya karşı kullandığı talep hakkının zamanaşımı süresine bağlanmıştır²³⁵. Zarar görenin, sigortalıya karşı kullandığı talep hakkının zamanaşımı süresinin başlaması ile başlar ve herhalde zararın oluşmasından itibaren 10 yıl geçmekle sona erer. Alman düzenlemesi hukukumuzdaki düzenlemeye oranla daha başarılıdır. Zarar görenin sigortacıya karşı kullanacağı doğrudan dava hakkının zamanaşımı süresi, sigorta sözleşmesine değil; zarar gören üçüncü kişi ile sigortalı arasındaki sorumluluk hukukuna bağlanması daha uygundur. Sigortacısının sorumluluğu, ancak zarar veren sigortalı sorumlu olduğu sürece devam etmektedir. Bu nedenle sigortalının sorumluluğu sona erdiği anda sigortacının da sorumluluğu sona ermesi gerekir.

3. Zamanaşımı İle ilgili Savunmalar

a) Sigortalı İle Sigortacı Arasındaki İlişki Açısından Zamanaşımı Savunması

Sorumluluk sigortalarında sigortacı ile sigortalı arasındaki sigorta tazminatından doğan alacaklara uygulanacak olan zamanaşımı 2 ve 10 yıl olarak belirlenmiştir. Sigortalının sigortacıya karşı alacak hakkının zamanaşımına uğraması sonucunda eksik borca dönüşecektir. Eksik borç, borçlu bu borç türünde hukuki yollarla ifaya zorlanamadığı; ancak bu durum borçlu ile alacaklı arasında talep edilebilme durumunu ortadan kaldırmayan borç türüdür²³⁶. Başka bir söyleyişle, borç sona ermemekte sadece borçlu konumundaki kişi ifaya zorlanamamaktadır. TTK 1484/1 “sigortacının sigortalıya karşı kısmen ya da tamamen” kurtulmasından bahsetmektedir. Eksik borç ortaya çıktığında sigortacı borcun kurtulmuş değildir; ama ifaya zorlanamamaktadır. Bu

²³⁵ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 708.

²³⁶ EREN, s. 88, 94.

açından bakıldığında sigortacının ifa yükümlülüğü bu durumda oluşacak mıdır? Kısaca TTK 1484 eksik borçları kapsayacak kadar geniş midir sorusu yatmaktadır.

Kanımızca sigortalı ile sigortacı ilişki içindeki alacak hakkı zamanaşımına uğramışsa bile zarar görenin sigortacıya karşı doğrudan dava hakkı süresi devam ediyorsa; sigortacının sorumluluğu devam eder. TTK m. 1484 “kısmen ya da tamamen ifadan kurtulması” durumunu öngörmektedir. Bu durumda sigortacının, sigortalıya karşı zamanaşımı süresi nedeniyle ifadan kaçınması zarar gören üçüncü kişiye ileri sürmemesi gerekir. Sigortacının borcunun eksik borç haline dönüşmesi durumunda sigortalının halen alacak hakkı devam ettiğinden bunu zarar görene karşı ileri sürmesinin mümkün olmaması gerekir²³⁷.

b) Sigortacı İle Zarar Gören Arasındaki İlişki Açısından Zamanaşımı Savunması

Türk Ticaret Kanunu’nda sigortacının ifa yükümlülüğünün savunma olarak zamanaşımı süresinin ileri sürülmesi ile ilgili herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Zamanaşımı süresinin savunma kapsamında değerlendirilmesi için zarar gören ile sigortacı arasındaki ilişki üzerinde gerçekleşmesi gerekir. Başka bir deyişle, sigortacı ile sigortalı arasındaki zamanaşımı süresinden farklı olarak zarar gören üçüncü kişinin talepte bulunması için zamanaşımı süresinin geçmesi savunma olarak sigortacı tarafından ileri sürülebilir²³⁸.

Sigorta sözleşmesinin tabi olduğu zamanaşımı süresi zarar görene karşı savunma olarak ileri sürülemeyeceği daha önceden belirtmiştik. Ancak zarar görenin doğrudan dava hakkı ve zarar görene karşı ifa yükümlülüğünün zamanaşımına uğraması, sigortacı

²³⁷ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 707; **YEŞİLOVA ARAS**, s. 107. Bu görüş Alman hukukunda kabul edilen bir görüştür. Sigorta ettirenin sorumluluk sigortası ilişkisinden kaynaklanan tazminat talebinin zamanaşımına uğraması halinde sigortacı tarafından zarar gören kişiye ileri sürmesi mümkün değildir (§ 106 VVG), “Tazminat Borcunun Muacceliyeti” (Fälligkeit der Versicherungsleistung) başlığını altında düzenlenen § 106 VVG hükmüne göre, zarar görenin tazminat talebi herhangi bir şekilde sigorta ettiren açısından bağlayıcı hale geldiği andan itibaren iki hafta içerisinde sigortacıya bildirmek zorundadır. Bu bildirim yapılmadığı takdirde sigortacı üçüncü kişiye karşı sorumluluktan kurtulur.

²³⁸ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 709.

tarafından bir savunma sebebi olabilir. Doğrudan dava hakkının zamanaşımına uğraması savunması, sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki ilişkiden farklı olarak zarar gören ile sigortacı arasındaki ilişkiden kaynaklanmaktadır²³⁹.

Türk Ticaret Kanunu zarar görenin doğrudan dava hakkı ile ilgili durumu sigorta sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı süresine bağlaması sigortacının ifa yükümlülüğü kapsamında sorunlara neden olabilecek niteliktedir²⁴⁰. Sigorta sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı sigortacı tarafından zarar görene karşı ileri sürülebilme imkanı doğurur ki bu da TTK m. 1484'ün zarar göreni koruma amacına uymaz. Bu nedenle hem zarar göreni hem de sigortacıyı korumak için zamanaşımı süresini, zarar gören ile sigortalı arasındaki sorumluluk hukukundan doğan zamanaşımı temel alarak belirlemek yerinde olur. Zamanaşımı süresinin sorumluluk hukuku baz alınarak yapılması, sorumluluğun zamanaşımına uğramış olması durumunda zarar veren sorumlu tarafından savunma olarak ileri sürülebilirken, onun zorunlu sorumluluk sigortacısı tarafından da ileri sürülebilmeli imkanı doğurur. Bu açıdan bakıldığında ne zarar gören üçüncü kişi ne de sigortacı zor duruma düşer.

D. Zarar Görenden Kaynaklı Savunmalar

Zarar görenin kusuru, bazen sorumlulukta bir kurtuluş bazen tazminat miktarında indirim sebebi olabilir. Zarar görenin üçüncü kişinin sigorta konusu olayın gerçekleşmesinde kusuru var ise bu sigortalıyı sorumluluktan kurtarır. Sigortalının sorumluluğunun azalması ya da ortadan kalkmasının doğal sonucu olarak sorumluluk sigortacısının da sorumluluğu ortadan kalkacağıdır²⁴¹. Zarar görenin kusuru, somut olayın özelliklerine göre belirlenecektir. Zarar görenin kusuru yanında Türk Ticaret Kanunu'nda zarar görene bazı yükümlülükler öngörülmüş ve bunlara aykırı

²³⁹ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 708-709.

²⁴⁰ **ÜNAN**, Taslak, s. 169. Yazar, Türk Ticaret Kanunu m.1478'de zarar gören üçüncü kişinin sigortacıya karşı doğrudan doğruya dava hakkını ancak sigorta sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı süresi içinde kalmak kaydıyla kullanılabileceğinin hükmünün TTK m. 1484 ile uyumlu olmadığını belirtmiştir. Sigorta sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı süresi ibaresinin sigortacı açısından sorumluluktan kurtulma kapsamında değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.

²⁴¹ **GÜRSOY**, Kemal, "Motorlu Taşıt Araçlarının Sebep Oldukları Zararlardan Sorumluluk ve Trafik Kanunumuzun Aksak Yönleri", Türk Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğler, Ankara 1972, s. 46.

davranılması halinde tazminattan indirimde gidileceği belirtmiştir. Bu yükümlülükler sigortacıya bilgi vermek ve sigortacının halefiyetine zarar vermemektir.

1. Zarar Görenin Sigortacıya Bilgi Verme Yükümlülüğüne Aykırı Davranması

Türk Ticaret Kanunu m. 1479 sözleşmeye taraf olmayan zarar gören üçüncü kişiye bilgi verme yükümlülüğü altına sokmuştur. Aslında mal sigortalarında sigorta ettirenin üzerine yüklenen bilgi verme yükümlülüğünün sorumluluk sigortalarında görünüm şeklidir. Sigortacı riziko gerçekleştikten sonra gerçek zararı hesaplamak için hem kendi araştırma yapar hem de olayla ilgili kişilerden bilgi alma yoluna gider. Mal sigortalarında gerçekleşen riziko ile en yakın konumda sigorta ettiren bulunmaktadır. Ancak sorumluluk sigortalarında olay hakkında en çok bilgiye sahip genellikle olaydan etkilenen zarar görendir.

Türk Ticaret Kanununda da zarar görenin olayla ilgili konumu düşünerek zarar görene bilgi verme yükümlülüğü getirilmiştir. TTK 1479 hükmü “*Sigortacı, zarara sebep olan olayın ve zarar miktarının belirlenmesi amacıyla, zarar görenden bilgi isteyebilir. Zarar gören, sağlanması ihtimali bulunan ve istenilmesi haklı görülebilecek ilgili tüm belgeleri sigortacıya vermek zorundadır. Zarar görenin bu zorunluluğa uymaması hâlinde, durumun zarar görene yazılı bildirilmiş olması kaydıyla, sigortacının sorumluluğu, zorunluluk yerine getirilmiş olsaydı ödemek zorunda kalacağı miktarla sınırlıdır.*” şeklinde düzenlenmiştir. Hükme göre zarar görene bilgi verme yükümlülüğünün yanın bir de bunun sonucunda yaptırım öngörülmüştür. Zarar görenin yükümlülüğe uymaması halinde, sigortacının sorumluluğunun, belgelerin sigortacıya verilmesi halindeki zararın miktarındaki değişik kadar azalacağı öngörülmüştür. Fakat zarar görene ödenecek tazminatta indirim yapılabilmesi için bunun yazılı olarak zarar görene bildirilmesi gerekir.

Sigortacının ifa yükümlülüğü doğduğu anda zarar görenden kaynaklı bir savunmanın yapılıp yapılamayacağı tartışma konusu olabilir. Çünkü Türk Ticaret Kanunundaki düzenleme sadece sigortacının sigorta ettiren karşısındaki durumunu düzenlemiştir. Zarar görenin sorumlu olduğu davranışları yerine getirmemesinden dolayı asgari sigorta bedelinde bir indirimde tabi tutulup tutulamayacağı belirsizdir. Temel kural kimsenin kendi kusurundan yararlanamayacağıdır. Her ne kadar kanun koyucu zarar göreni korusa da zarar gören üçüncü kişinin kendi kusurundan

faydalanmaması gerekir. Bu nedenle zarar görenin bilgi verme yükümlülüğüne aykırı davranması sonucunda asgari sigorta tutarından indirim yapılabilecektir.

2. Zarar Görenin Halefiyet Hakkına Zarar Vermemesi

Türk Ticaret Kanunu zarar görene bilgi verme yükümlülüğünün yanında sigortacının halefiyet hakkına zarar vermeme yükümlülüğü de düzenlemiştir. TTK madde 1481/3'e göre "sigortalı veya zarar gören halefiyet haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur." Zarar görenin davranışları sigortacının halef sıfatıyla kazanmış olduğu haklara aykırı bir nitelikte ise zarar gören sigortacıya karşı sorumlu olacaktır²⁴².

Halefiyete aykırı davranma, sigortacının yaptığı ödemeyi rücu yoluyla sigortalı ile birlikte müteselsil sorumlu olan zarara katılan diğer kişilerden talep etmesine engel olma sonucunu doğurur. Kanunda sorumluluk sigortaları için düzenlenen halefiyet sigortalı ile birlikte müteselsil sorumlu olan kişilere rücu etme imkânını verir. Başka bir deyişle halefiyet sigortalı için öngörülmüşken sigortacı zarar görene halef olamamaktadır. Ancak sigortacının ifa yükümlülüğü ortaya çıktığında sigortacının zarar görene halef olma durumu doğacaktır. Çünkü sigortacı sorumlu olmadığı bir ödemeyi zarar görene yapmaktadır. Sigortacı zarar görene yaptığı ödemeyi olaydan sorumlu olan sigortalıya rücu edebilecektir. Sigortacının ifa yükümlülüğü kapsamında elde edeceği halefiyete zarar gören üçüncü kişi yapacağı aykırı davranışlarla engel olmaması gerekir.

²⁴² 6102 sayılı TTK taslağında sigortacının hem sigortalı hem de zara görene halef olacağı kabul edilmişti. Fakat tasarı ile zarar gören kişi halef olunacak kişiler arasından çıkarılmış; ancak TTK 1481/3 'teki "zarar gören" ibaresi çıkarılmamıştır. Bu da zarar gören üçüncü kişinin herhangi bir tasarrufta bulunması halinde ona halef olamayacak sigortacının da böyle bir tasarruftan zarar görmemesi anlamına gelecektir. Bkz. **ACAR**, s. 81.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTACININ İFA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SONA ERMESİ

I. TAZMİNATIN ZARAR GÖRENE ÖDENMESİ

A. Asgari Sigorta Bedeli Oranında Ödeme Yapılması

Sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü, riziko gerçekleşmesi sonucunda zararı karşıladığı ölçüde sona erer. Kısacası zarar gören üçüncü kişinin zararını karşıladığı takdirde sigortacı ifa yükümlülüğünden kurtulacaktır. Normalde sigorta sözleşmelerinde ödeme, sigorta bedeli üzerinden yapılırken, zorunlu sorumluluk sigortalarında Hazine Müsteşarlığının belirlediği asgari sigorta bedeli oranında zarar görene ödeme yapılır.

Asgari sigorta bedeli zorunlu sorumluluk sigortaları genel şartlarında yer almak durumundadır. Bu asgari tutarın altında sigorta sözleşmesi yapılamamaktadır. Sigortacının sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olmasına rağmen zarar görene karşı devam eden sorumluluğu nedeniyle bir ödeme yapmış ise sigortacının sorumluluğu sona erecektir. Ancak sigorta ettirenin bu ödeme sonucunda sorumluluğu sona ermeyecektir. Bu ödeme, sigortacının teknik anlamda sorumlu olmadığı bir sigorta tazminatını olduğu için sigorta ettiren bazı sonuçlara katlanmak zorunda kalacaktır. Bu sonuçların en önemlisi, sigortacının sigorta ettirene karşı rücu hakkını kullanabilmesidir.

B. Tazminatın Ödenmesi Sonucunda Rücu

1. Rücu Hakkı

Dilimize Arapça'dan geçen halefiyet, sözcük anlamı itibariyle bir kimsenin yerine geçmeyi anlatmaktadır¹. Hukuksal anlamda halefiyet ise alacaklıya ifada bulunan bir kimsenin, onun bütün hak ve yetkilerine sahip olarak, sorumlu olan bir başka kimseye başvurmasıdır. Mevcut bir hakkın bir kimseden diğerine intikali ile halefiyet gerçekleşmektedir².

Sigorta hukukunda halefiyet kavramı, sigortalının herhangi bir sebep dolayısıyla oluşan tazminat alacağının sigortacı tarafından ödendiğinde, sigortacının sigortalının haklarına sahip olmasını ve üçüncü kişilere karşı doğrudan doğruya başvurmasını ifade etmektedir³. Halefiyet, zararın haksız fiilden, sözleşmeden veya kusursuz sorumluluk halinden kaynaklanması sonucunda doğmaktadır.

Rücu hakkı, halefiyetten kaynaklanan ancak hukuki mahiyeti anlamında halefiyetten farklı olan bir talep hakkıdır. Başka bir anlatımla, başkasına ait olan bir borcu yerine getiren kimse mal varlığında meydana gelen kaybı gidermeye yönelik tazminat niteliğindeki talep rücu hakkını oluşturur⁴. Rücu hakkı ile halefiyet arasındaki en temel farklılık, halef olan kişi alacaklıyı tatmin ettiği ölçüde yeni bir hak elde etmemekte; aksine alacaklıya ait olan hakkı kanundan dolayı devralmaktadır. Rücu hakkında ise ilgili kişi, borcun ödenmesi ile birlikte alacaklının hakkından bağımsız

¹ **OMAĞ**, Merih Kemal, Türk Hukukunda Sigortacının Kanuni Halefiyeti, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011, s. 37; **NOMER**, Haluk, "Halefiyet ile Rücû Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücû Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü", *İHFM*, C. LV, S. 3 1997, s. 244.

² **ATABEK**, Reşat, "Sigorta ve Sorumluluk Sigortalarında Halefiyet ve Rücu", *İs. H.D.* 1969, C.I, s. 226; **KILIÇOĞLU**, Ahmet, Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXXI, 1974, S. 1-4, s. 397; **OMAĞ**, Kanuni Halefiyet, s. 37; **BOZER**, s. 112; **ARSEVEN**, s. 159; **TEKİNAY /AKMAN/ BURCUOĞLU/ ALTOP**, s. 212; **ÇEKER**, Mustafa, Sigortacının Rücu Hakkı, *Legal Hukuk Dergisi*, Y. 4, S. 48, 2006, s. 3707-3718.

³ **ATABEK**, Rücu, s. 227; **ÇEKER**, Rücu, s. 3008; **ARSLAN**, Aziz Serkan, "Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Rücu Davaları", *TBB Dergisi*, Sayı 88, 2010, s. 206; **ARĞILLI**, İslim, "Sigorta Hukukunda Halefiyet", *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 87, S. 4, 2013, s. 82.

⁴ **KARSLI**, Abdülrahim, Rücu Davaları, Usul Hukuku Açısından Rücu Davaları, İstanbul 1994, s. 48-50.

yeni bir hak elde etmektedir. Diğer bir fark ise, halefiyette alacak hakkına bağlı olan haklarda borcu ödeyen kimseye geçmektedir. Ancak rücu hakkında ise alacak hakkına bağlı olan hakların başkasına intikal etmesi söz konusu değildir⁵.

Rücu hakkı ile halefiyet arasındaki farklar mevcut olsa da kanun koyucu sigorta hukukunda rücu hakkını her zaman halefiyetle güçlendirmiştir. Bunun nedeni, halefiyet ilkesinin tek başına bir anlam ifade etmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle halefiyet başlı başına bir amaç olmayıp rücu hakkının meydana gelmesinde bir vasıta⁶.

Sigorta hukukunda da halefiyet ve rücu kavramları beraber düzenlenmiştir. Sigorta hukukundaki halefiyetin kaynağını kanun veya sigorta poliçesi genel şartları oluşturmaktadır. Kanundan kaynaklanan halefiyet müessesesi, Türk Ticaret Kanunu'nun mal sigortalarına ait 1472. maddesinde ve sorumluluk sigortalarına ait 1481. maddesinde düzenlenmiştir. Sigorta hukukunda ispat görevi olan sigorta poliçesi genel şartlarında da halefiyet hakkını düzenleyen haller mevcuttur.

2. Mal Sigortalarında Halefiyet ve Rücu

Sigorta hukukundaki halefiyet ilkesi, zarar sigortalarında uygulama alanı bulmaktadır⁷. Zarar sigortaları içerisinde hem mal sigortalarında hem de sorumluluk sigortaları için halefiyet ilkesi öngörülmüştür. Hayat sigortalarında halefiyet ilkesine yer verilmemekle birlikte kaza sigortaları ile hastalık ve sağlık sigortalarına ilişkin Türk Ticaret Kanunu'nun bazı maddelerinin zarar sigortası hükümlerine yaptığı atıf dolayısıyla halefiyet ilkesi bu sigorta türlerinde de kısmen uygulama alanı bulmuştur⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 1472. maddesi mal sigortalarında geçerli olan halefiyet ilkesini düzenlemiştir. Bu hükme göre, sigortacı, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara

⁵ **NOMER**, s. 250.

⁶ **NOMER**, s. 250-251.

⁷ **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 224; **ÇEKER**, Rücu, s. 3008.

⁸ **ÇEKER**, Rücu, s. 3008; **BAĞATUR**, Çağrı, “Can Sigortalarında Sigortacının Yasal Ardılığı”, Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan, Ankara 1999, <www.yildizbagatur.com/yildizwebtr/data-tr/can_sigortalari.doc>, 30.04.2016.

karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir. Ayrıca ilgili hüküm, sigortacının tazminatı ödedikten sonra kazanacağı halefiyet hakkına zarar gelmemesi için sigorta ettirene bir yükümlülük getirmiştir.

Mal sigortalarında getirilen halefiyet ilkesi, tazmin ve zenginleşme yasağı ilkelerine hizmet etmektedir⁹. Bu hizmet, zarar gören sigortalının aynı zarar için birden çok tazminat alarak haksız bir şekilde zenginleşmesini önlenmesi şeklinde gerçekleşmektedir¹⁰. Bundan başka halefiyet ilkesi, zarardan sorumlu olan kişinin sorumluluğuna katlanması sonucuna hizmet etmektedir. Bu durumda zarar veren kimsenin sorumluluktan kurtulması gibi hakkaniyete uygun düşmeyen bir durumun ortaya çıkması engellenmiş olur.

Sigortacının tazminatı ödedikten sonra kime rücu edeceği konusunda eski Türk Ticaret Kanunu'nun 1301. maddesinde geçen "üçüncü kişi" tabiriyle kimi kasdettiği tartışmalara neden olmuştur. Bunu çözüme kavuşturmak isteyen Kanun Koyucu çözümü "üçüncü kişi" tabiri yerine "sorumlular" sözcüğü kullanmıştır. Ancak bu ifade tarzı da gereken amaca uygun olmamıştır. Bu noktada "sorumlular" kelimesiyle kimin kasdedildiği belli değildir. Sigorta ettirenin yakın akrabalarının(eş-çocuk-anne-baba vs.) gibi kişilerin kusurlarından dolayı zarar ortaya çıkmışsa halefiyet ilkesinin geçerli olmaması gerekmektedir¹¹.

Mal sigortalarında halefiyet ilkesinin uygulanabilmesi için bazı unsurların oluşması şarttır. Bu unsurlar;

- Sigortacı ile zarar gören arasında geçerli bir sigorta sözleşmesinin mevcut olması gerekir. Buna göre, sigorta sözleşmesinin yokluğu, gerçekleşen olayın sigorta

⁹ OMAĞ, Kanuni Halefiyet, s. 4-8; OMAĞ, Zenginleşme Yasağı, s. 260; TEKİL, Fahiman, "Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi Ve Rücu Hakkı", Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan, BATİDER, s. 113.

¹⁰ OMAĞ, Kanuni Halefiyet, s. 6; FRANKO, Nisim, "Yargıtay Kararları Açısından Zararı Ödeyen Sigortacının Rücu Hakkı", V. Banka ve Ticaret Hukuku Sempozyumu, Ankara 1988, s. 51; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 243; OMAĞ, Zenginleşme Yasağı, s. 260;

¹¹ ÜNAN, Taslak, s. 158.

kapsamında yer almaması veya olay zarar görenin kastı ile gerçekleşmişse sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü doğmayacağı için halefiyet söz konusu olmayacaktır¹².

- Sigortacının sigorta sözleşmesinde yer alan tazminat bedeli limiti içerisinde zarar görene ödeme yapması zorunludur¹³.

- Zarar görenin zarar verene karşı dava hakkının bulunması gerekir¹⁴.

3. Sorumluluk Sigortalarında Halefiyet ve Rücu

Sorumluluk sigortaları yapısı gereği zarar veren durumda sigorta ettiren/sigortalı bulunmaktadır. Sigortanın teminat kapsamını, sigorta ettirenin üçüncü kişilere verdiği zararlar karşılık gelen sorumluluğu oluşturmaktadır. Bu nedenle sorumluluk sigortalarında halefiyet ilkesinin uygulanıp uygulanmayacağı doktrinde tartışmalara sebebiyet vermiştir. Bazı yazarlar¹⁵, zarara neden olan bizzat sigortalı olduğu için halefiyeti reddederken; diğer bazı yazarlar¹⁶ sigortalı ile zarara sebep olan başka bir üçüncü kişinin bulunması gibi istisnai durumlarda sorumluluk sigortalarında halefiyet ilkesinin uygulanması gerektiğini savunmuşlardır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1481. maddesinde “*Sigortacı, sigorta tazminatını ödedikten sonra hukukten sigortalı yerine geçer. Sigortalının gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel tutarında sigortacıya ait olur. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa,*

¹² OMAĞ, Kanuni Halefiyet, s. 70-71.

¹³ DOĞANAY, İsmail, “Sigorta Tazminatında Kanuni Halefiyetin Şumülü”, *BATİDER*, Cilt 9 Sayı 2, 1977, s. 336-337; OMAĞ, Kanuni Halefiyet, s. 75; ÇEKER, Rücu, s. 3016.

¹⁴ Öğreti de eski Türk Ticaret Kanunu döneminde “dava hakkı” olması kavramı farklı şekillerde yorumlansa da genel kabul gören görüş, dava edilebilir nitelikte “tazminat alacağı” şeklinde anlaşılması gerekliliğini ifade edilmiştir.(OMAĞ, Kanuni Halefiyet, s.91; TEKİL, s. 128,129; TEKİNAY/AKMAN/ BURCUOĞLU/ALTOP, s. 212; HIZIR, s. 298; YEŞİLOVA ARAS, Ecehan, “Kredi (Ticari Alacak) Sigortasında Sigortacının Kanuni Halefiyeti İçin TTK m. 1472 Hükmü Elverişli Midir?”, *İÜHF C. LXXI, S. 1, 2013, s. 1451; ŞENOCAK, Mesleki Sorumluluk Sigortası, s. 218; karşı. ULAŞ, Zarar Sigortaları s. 158. Anılan son Yazar, “..maddede belirtilen dava hakkının öncelikle tazminat talep hakkı olarak kabulü gerekir” diyerek, dava hakkını tazminat talebi ile sınırlı tutmamaktadır.)*

¹⁵ KILIÇOĞLU, s. 424; BOZER, Sigorta Hukuku, s. 213; BOZER, Sorumluluk Sigortası, s. 6.

¹⁶ ATABEK, Sigorta Hukuku, s. 180; OMAĞ, Kanuni Halefiyet, s. 100-103.

sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı gereğince, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir. Sigortalı veya zarar gören, birinci fıkra gereğince sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur.” şeklinde düzenlenmiştir. Bu hüküm değerlendirildiğinde mal sigortalarında yer alan halefiyet ile benzer olduğu ve mal sigortalarında halefiyet için aranan şartların sorumluluk sigortalarında da bulunması gerekmektedir.

Sorumluluk sigortalarına getirilen halefiyet, zarardan sorumlu olan sigortalıya karşı kullanılmaz. İlgili maddenin gerekçesinde “*özellikle müteselsil sorumluluk halinde, zarar görenin müteselsil sorumlulardan birinden veya bunun sigortacısından zararının tamamını alması halinde sigortacı sigortalısına halef olarak fazla ödediği miktar için diğer sorumlulara rücu edebilir.”* şeklinde ifade edilmiştir. Buradan anlaşılan rizikonun oluşmasında sigortalı ile üçüncü kişilerin birlikte sorumlu olması durumunda sorumluluk sigortalarında halefiyet söz konusu olacaktır. Tazminatı tamamını ödeyen sigortacı, sigortalı ile müşterek ve müteselsil sorumlu olan üçüncü kişilere karşı sigortalının yerine geçerek rücu hakkını kullanabilir.

4. İfa Yükümlülüğünün Halefiyete Etkisi

a) Sigortacıya Rücu Olanığı Vermesi

Sorumluluk sigortalarında halefiyet ilkesi, sadece sigortalı ile birlikte zarara sebebiyet kişilerin müteselsil sorumluluğunda söz konusudur. Ancak sigortacının TTK m. 1484 anlamında ifa yükümlülüğü doğduğunda sorumluluk sigortalarında öngörülen halefiyet ilkesi değişmektedir. Kanunun öngördüğü halefiyet ilkesinde sigortacının sigortalı üzerinden bir halefiyet öngörülmüş ve sigortalının haklarına sahip olacağı belirtmiştir. Ancak sorumluluk sigortalarında sigorta tazminatı zarar görene ödendiğinden burada zarar gören üçüncü kişi tarafından bir tanımlama yapılması da yerinde olurdu¹⁷.

¹⁷ Türk Ticaret Kanunu oluşturulduğu sırada sorumluluk sigortaları için öngörülen rücu hükümlerinde sigortacının zarar görene halef olacağı öngörülmüş olmasına karşın yoğun eleştiriler üzerine sigortalıya halef olacağı düzenlenmiştir.(ÜNAN, Taslak, s. 166)

Sigortacının halefiyet ilkesi gereği ifa yükümlülüğü kapsamında sorumluluk sigortalarında sigortalıya rücu hakkı doğması gerekir. İfa yükümlülüğü açısından sigortalı veya sigorta ettiren, sigorta sözleşmesine aykırı davranışlarından dolayı sözleşmenin geçerliliğine veya tazminat miktarında değişikliğe sebebiyet vermiştir. Bunun sonucunda sigortacı sözleşmedeki ödeme yükümlülüğünden kurtulmuştur. Ancak kanun koyucu tarafından tamamen veya kısmen kurtulduğu halde bile sigortacının zarar görene ödeme yapması öngörülmüştür. Sigortacının yapacağı ödeme, sorumlu olmadığı ve sözleşme ilişkisi içerisinde ödeme yapmak zorunda olmadığı bir edimdir. Sigortacının zarar görene ödeme yapması, sigorta ettiren açısından haksız bir zenginleşme sonucunu doğuracaktır. Halefiyet ilkesi de zenginleşme yasağının bir görünümü olduğu düşünüldüğünde sigortacı ödeme yaptığı oranda kendi sigortalısına rücu etme imkanı doğmaktadır.

Sigortacının sigortalısına rücu edeceği miktar zarar görene yapacağı ödeme oranındadır. Sigortacı ödeme yaptığı zarar görenin halefi olmaktadır. Türk Ticaret Kanunu halefiyeti düzenlediği maddelerinde sigortacının hep sigortalıya halef olacağını düzenlemiştir. Ancak ifa yükümlülüğü kapsamında zarar görene halef olacaktır. Türk Ticaret Kanunu tasarısında sorumluluk sigortalarında sigortacının, sigortalının yanında zarar görene de halef olabileceği öngörülmüşken yoğun eleştirilerden dolayı bu hüküm tasarıdan çıkarılmıştır. Bu düzenleme yerinde olmakla birlikte ifa yükümlülüğü gibi istisnai durumlarda sigortacı zarar görene halef olabilmektedir¹⁸.

b) Sigortacının Rücu Hakkının Düzenlenmemiş Olması

Türk Ticaret Kanunu'nun ifa yükümlülüğü düzenleyen hükmünde sigortacının sigortalıya karşı olan rücu hakkına yer verilmemiştir. Sigortacının sigortalının ya da sigorta ettirenin aykırı hareketlerinden dolayı asgari sigorta miktarına kadar yapacağı ödeme oranının sigortalıya rücu hakkının madde metninde yer almamıştır. Kanun koyucunun sigortalıya karşı olan rücu hakkını düzenlememesi bilinçli bir susma mı yoksa bir eksiklik mi olduğu yönünde değişik görüşler ortaya çıkmıştır.

¹⁸ ÜNAN, Taslak, s. 166.

Karayolları Trafik Kanunu md. 95 ve Taşıma Kanunu 20/2 düzenlenen rücu hakkının Ticaret Kanununda yer almaması eksiklik gören ilk görüşe göre¹⁹, rücu hakkının maddede yer almamasının temel sebebi m. 1484 de kaynak teşkil eden Alman Sigorta Sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. 1908 tarihli VVG’de sigortalıya karşı rücu hakkı düzenlenmemiş olduğundan Türk Ticaret Kanunu da bu düzenlemeye yer vermemiştir²⁰. 2008 yılındaki Sigorta Kanunundaki reformla birlikte ifa yükümlülüğü kapsamında rücu hakkı düzenlenmiştir²¹. Rücu hakkı TTK m.1484 hükmünde düzenlenmemiş olsa bile sigortacının zarar görene halef olacağı ve sigorta ettirene/sigortalıya rücu edebileceği esası Türk hukukunda da kabul edilmesi gerekir.

¹⁹ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 713-714.

²⁰ **ÜNAN**, Taslak, s. 167; **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s.712.

²¹ Alman hukukunda 1908 tarihli VVG’de yer almayan ancak uygulama olan sigortacının zarar görene halef olacağı meselesi ilk kez 2008 yılında yürürlüğe giren § 117 VVG’ de açıklığa kavuşturulmuştur. Bu hükümle birlikte zorunlu sorumluluk sigortasında sigortalıya karşı iç ilişkide ifa yükümlülüğünden kurtulan sigortacı zarar görene yaptığı ödeme oranında sigortalıya rücu edebilecektir. Aslında Alman Hukukunda halefiyet meselesi, § 86 VVG’de düzenlenmiştir. İlgili hüküm “1. Sigortalının üçüncü kişilere karşı tazminat talep hakkı mevcut olduğu takdirde, bu hak zararı tazmin ettiği ölçüde sigortacıya intikal eder. Bu intikal, sigortalıya karşı ileri sürülemez.

2. Sigortalı, tazminat talep hakkını veya bu talep hakkının güvence altına alınmasına olanak veren şekil şartı ve sürelerle dikkat etmek ve imkan ölçüsünde bu hakka yönelen ihlalleri sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Sigortalı, bu yükümünü kasten ihlal ettiği ve bu ihlal sonucunda sigortacının üçüncü kişilerden tazmin hakkı ortadan kalktığı takdirde, sigortacı kendi edimini yerine getirip getirmemekte serbest kalır. Ağır kusurla ihlal durumunda sigortacı, sigortalının kusurunun ağırlık derecesine göre tazminattan indirim yapmaya yetkilidir. Bu durumda, ağır kusurun bulunmadığını ispat yükü sigortalıya aittir.

3. Birinci fıkra hükmü, hak sahibiyle aynı aile birliğinde birlikte yaşayan kişilerin verdikleri zararlar bakımından uygulama alanı bulmaz, meğerki bu kişiler kasten zarara sebebiyet vermiş olsun.” Şeklinde düzenlenmiştir.(Çeviri için **ÇEKER**, Rücu, s. 3010). § 117 Abs.5 VVG’ deki halefiyet genel hükümlerde yer alan halefiyetten farklı olarak zarar gören üzerinden bir sistem öngörülmüştür. Alman Hukukunda genel durum sigortacının sigortalıya halef olmasıdır. Ancak bu genel kuraldan istisnai olarak vazgeçilmiş ve sigortacının zarar görene yaptığı ödeme oranında sigorta ettirene rücu imkanı tanınmıştır. Başka bir deyişle, sigortalısına karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş sigortacı, kamu düzeni mülahazalarıyla öngörülmüş kanuni zorunluluk sebebiyle zarar görenin zararını tazmin ettiğinde, zarar görene halef olabilmesi ve sigortalıya rücu edebilmesi kabul edilmektedir.

Bizim de katıldığımız ve Kanun hükmünde böyle bir düzenlemeye gerek olmadığı yönündeki ikinci görüşe göre²², sigortacının kanun koyucunun iradesi sonucunda sözleşmesel ilişki içerisinde ödemek yükümlü olmadığı bir tazminatı ödemek zorunda olması kanuni bir borç olarak tanımlanmakta ve TBK m. 61 hükmü gereği zarar veren sigortalı ile müteselsil sorumluluğu doğmaktadır. Başka bir ifade ile zarar veren sigortalı ile sigortacı aynı zarardan farklı sebeplerden ötürü müteselsil sorumludur. Sigortalının borcu Borçlar Hukuku anlamında sorumluluk hukukundan kaynaklanırken, sigortacının borcu ise kanun koyucunun ona yüklediği yeni bir borcun gereğidir. Müteselsil sorumluluk gereği, borçlular arasındaki iç ilişki TBK m 167/1-2 göre çözülecektir. Bu maddeye “*Aksi kararlaştırılmadıkça veya borçlular arasındaki hukuki ilişkinin niteliğinden anlaşılmadıkça, borçlulardan her biri, alacaklıya yapılan ifadan, birbirlerine karşı eşit paylarla sorumludurlar. Kendisine düşen paydan fazla ifada bulunan borçlunun, ödediği fazla miktarı diğer borçlulardan isteme hakkı vardır. Bu durumda borçlu, her bir borçluya ancak payı oranında rücu edebilir.*” şeklindedir. Bu açıklamalar ışığında farklı hukuki sebebiyetlerle müteselsil sorumluluk söz konusu olduğunda Borçlar Kanunundaki genel hüküm neticesinde de sigortacı sigortalıya karşı rücu imkanına sahiptir.

5. Rücu Sebepleri

a) Sorumluluk Doğuracak Eylemin Kasten Gerçekleştirilmesi

Sorumluluk doğuracak olayın kasten gerçekleştirilmesi halinde sigorta koruması içerisinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunu ikinci bölümde belirtmiştik. Zorunlu sorumluluk sigortalarının hemen hemen hepsi sigortalı tarafından kasten gerçekleştirilen eylem sonucunda sigortacıya bir rücu hakkı tanımıştır. Buradan anlaşılan, TTK. 1477 hükmünün aksine kast ile yapılan eylemi sigorta teminatı içerisine almış ve bunu zarar görene bir savunma olarak ileri sürmesinin önüne geçilmiştir²³. Sigortalının sigorta konusu eylemi kasten gerçekleştirmesi sonucu rücu hakkı, Deniz Araçları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B. 7/a , KZMSSGŞ m. B.4/a, Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.6,

²² YEŞİLOVA ARAS, s. 108.

²³ YILMAZ, Zekeriya, Trafik Kazaları Ve Taşımacılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, Tazminat, Sigorta Ve Rücu Davaları, Adalet 3. Baskı, Ankara 2014, s. 1129; ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 1016

Tehlikeli Maddeler ve Tehlikeli Atık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.3/a, Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası Genel Şartları m.4 düzenlenmiştir.

Kast durumunun yanında sigortalının pervasızca veya ağır kusurundan kaynaklanan durumlarda kast unsuruna eşit sayılan rücu sebepleri arasında sayılmaktadır. KZMSSGŞ ağır kusur rücu sebepleri arasında sayılmasına rağmen tam olarak ne olduğu tanımlanmamıştır. Doktrinde ağır kusur, sigortalının tam anlamı ile kusurlu olması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, sigorta tazminatını doğuracak olayın tümüyle sigortalının kusuru sonucu meydana gelmesidir²⁴. Yargıtay'ın uygulamalarında ise ağır kusur, özel hukuk içerisinde bir kavram olduğu; kast olmamakla birlikte, kasta da uzak olmayan bir kusur türü olduğu ifade edilmiştir²⁵.

²⁴ YILMAZ, s.1129.

²⁵ “ Alacaklı bu dosyanın davacısı İhlas Sigorta A.Ş; borçlular işleten İstanbul Büyükşehir Belediyesi İETT İşletmesi Genel Müdürlüğü ve araç sürücüsü Z... B... aleyhine ilamsız takip talebinde bulunmuş, zorunlu mali mesuliyet sigortası kapsamında zarar gören üçüncü kişiye ödediği miktarın tahsilini istemiştir. Borçlu/davalılar borca itiraz etmişlerdir. Dava, İİK.nun 67. maddesine dayalı itirazın iptali istemiyle, zorunlu trafik sigortacısı şirket tarafından, sigortalı araç sahibi ve sürücüsüne karşı açılmıştır. Dava temelinde, sigortalı aracın karıştığı kaza nedeniyle zarar gören üçüncü şahıslara sigortacı tarafından yapılan ödemenin rücuu istekli olup, "sigortalı araç sürücüsünün ağır kusurlu davranışı nedeniyle rizikonun sigorta teminatı dışında kaldığı" gerekçesine dayanmaktadır. Davacı sigorta şirketi vekili, davalıların malik ve sürücüsü olduğu aracın, müvekkiline Zorunlu Mali Mesuliyet Sigorta Poliçesi ile sigortalı olduğunu, 2.2.1998 tarihinde sürücünün kırmızı ışıktaki geçerek, ağır kusuru ile kazaya neden olduğunu, üçüncü araç sahibine müvekkilince poliçe limitinin ödendiğini, ödenen bu miktarın rücu tahsil amacıyla davalılar hakkında yapılan icra takibinin itiraz üzerine durduğunu ileri sürerek, davalıların itirazlarının iptallerine, takibin devamına, davalıların %40 inkar tazminatına mahkumiyetine karar verilmesini istemiştir.

Davalı İETT vekili, kırmızı ışıktaki geçmenin Zorunlu Mali Mesuliyet Sigortası Genel Şartlarının 4/a maddesi anlamında kastî hareket olmadığını, rücu şartlarının oluşmadığını, kırmızı ışıktaki geçmenin dikkatsizlik, dalgınlık sonucu olduğunu, reeskont faizi ve inkar tazminatı istenemeyeceğini, davanın reddini savunmuştur.

Davalı Z... B..., davaya yanıt vermemiştir.

Mahkemece, davalı idarenin sürücüsünün, kırmızı ışığa aldatmadan hareket ederek sanki kasti yapmışçasına diğer aracın geçiş yolunu tamamlamasına imkan bile tanımadan ona çarptığı; bu şekilde kasta yakın bir ağır kusurunun varlığını ortaya koyduğu gerekçesiyle davanın kısmen kabulü ile takibin 250.000.000 TL üzerinden 13.7.1998 takip tarihinden itibaren reeskont faizi ile devamına, inkar tazminatı talebinin reddine karar verilmiştir. Davalıların ayrı ayrı temyizi üzerine hüküm, özel Dairece yukarıda

açıklanan gerekçeyle bozulmuştur. Mahkemenin önceki kararda direnmeye ilişkin hükmü davalı İETT vekili tarafından temyize getirilmiştir. Davalı idareye ait sigortalı araç sürücüsünün kırmızı ışıktan geçtiğinde ve bu nedenle kusurlu olduğunda uyuşmazlık bulunmamaktadır.

Direnme yoluyla Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık ise; davalı araç sürücüsünün rizikonun gerçekleşmesinde "ağır kusurlu" olup olmadığı, dolayısıyla bu şekilde gerçekleşen rizikonun sigorta teminatı dışında kalıp kalmadığı, noktasında toplanmaktadır.

Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında sigortacının sahip olduğu rücu hakkı (KTK.nun 95/2 maddesinde genel olarak düzenlemeye tabi tutulmuş olup, bu düzenlemeye göre, maddenin ilk fıkrasında belirtilen ve sigortacının tazminat yükümlülüğünü azaltılması ve kaldırılmasına ilişkin haller, sigortacı tarafından üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceğinden sigortacı zarar görenin ödeme yaptıktan sonra sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre tazminatın kaldırılmasını ve indirilmesini sağlayabileceği oranda kendi sigorta ettirenine rücu edecektir. Trafik ZMSS Poliçesi Genel Şartlarında yukarıda yazılı hususlar "zarar görenlerin haklarının saklı tutulması ve sigortacının işletene rücu hakkı" başlığı altında düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Nitekim eldeki rücu davası da sigorta ettirenin sözleşmeye aykırı davranışının varlığı iddiasına dayalı olarak açılmış akdi ilişkiye dayanılmıştır. Bu nedendir ki, öncelikle taraflar arasındaki akdi ilişkinin irdelenmesinde yarar vardır.

İhlas Sigorta AŞ. tarafından 4021-22 070 74-222 00009123 nolu Karayolları Trafik Kanunu Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigorta Poliçesi ile davalı İETT'ye ait ikarus marka 1992 model 34 92-553 plakalı otobüsün Karayolları Trafik Kanunu'nun 91. maddesine tevfi kan 31.12.1997, 21.34-31.12.1998, 21.34 arası 365 gün süreyle sigorta kapsamına alındığı akdi ilişkinin böylece kurulmuş olduğu poliçe kapsamından anlaşılmaktadır.

Taraflar arasında akdi ilişkiyi düzenleyen sigorta poliçesi ve atıfta bulunduğu Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartlarının "Zarar Görenlerin Haklarının Saklı Tutulması Ve Sigortacının İşletene Rücu Hakkı" başlıklı 4. maddesi; "Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller zarar görene karşı ileri sürülemez. Ödemede bulunan sigortacı, sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre, tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene rücu edebilir. Sigorta ettirene başlıca şu nedenlerle rücu edilir" hükmünü içermekte olup, rücu nedenlerinden birisi maddenin (a) bendinde "Tazminatı gerektiren olay, işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasdi bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmiş ise" şeklinde ifade olunmuştur.

Görülmektedir ki, sigorta Genel Şartlarının 4/a maddesinde sigortalının veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasdi bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmiş bir olay nedeniyle sigortacının zarar görene ödemek durumunda kaldığı meblağı kendi sigortalısına rücu edebileceği, hükme bağlanmıştır.

Bu hükümden, sigortacının sigortalayana rücu koşulunun, tazminata konu olayın kasti bir hareket veya ağır kusurla gerçekleşmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Eldeki davada da, ağır kusurun varlığına dayanılmaktadır. Hemen burada , kusur ve ağır kusur kavramları üzerinde durulmalıdır. Kusurun kanunlarımızda tanımı yapılmamıştır. Genel kabul görmüş tanıma göre, kusur, hukuk düzenince kınanabilen davranıştır. Kınamanın nedeni, başka türlü davranma olanağı varken ve zorunlu iken, bu şekilde davranılmayarak, bu tarzdan sapılmış olmasıdır, kısacası; kusur, genel tanımıyla, hukuk düzeni tarafından bir davranış tarzının kınanması olup; bu kınama, o davranışın belirli koşullar altında bireylerden beklenen ortalama hareket tarzından sapmış olmasından kaynaklanır.

Kusur kast ve ihmal olmak üzere ikiye ayrılır. Kast hukuka aykırı sonucun bilerek ve isteyerek meydana getirilmesidir. İhmal ise, hukuka aykırı sonucu istememekle birlikte, böyle bir sonucun önlenmesi için gerekli önlemlerin alınmaması ve gereken özenin gösterilmemesidir. Trafik kazaları, kural olarak, kusurun bu çeşidinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de; motorlu araçların ortaya çıkardığı sorumluluklarda kusur denilince "ihmal türü" anlaşılmalıdır. Öğretide ve yargısal uygulamada yerleşik şekliyle sadece kusurun "ihmal türü" kusur sözcüğü ile ifade edilmekte, "kast türü" ise yine "kast" olarak anılmaktadır. Motorlu araçların neden olduğu kazalardan doğan sorumluluklarda "kusur kavramı"nın önemli rolü bulunmaktadır. Kusur, objektif ve sübjektif olmak üzere iki yönlüdür. Kusurun sübjektif yönü; kusur ehliyetidir. Objektif yönü ise; hukuk düzeninin, somut olay için normatif nitelikte emredici bir davranış kuralları getirmesi halinde, bu kuralların kusurun belirlenmesinde, ölçü alınmasıdır. Belirli davranış kuralları getirilmemiş olması durumunda da özenin gösterilip gösterilmediğinin objektif ölçüye göre; yani ' kusurun objektifleştirilmesi ile belirlenmesidir. Karayolları Trafik Kanununda ve Tüzüğünde, karayolundan yararlanan motorlu araç sürücülerini, yayalar ve hayvan güdücülerinin hal ve hareketleri belli kurallara bağlanmıştır. Bu kurallar kusurun belirlenmesinde önemli bir unsur olup, bunlara aykırı davranış, sorumluluk hukuku açısından kusurlu davranış olarak kabul edilir. Trafik kuralları nitelik açısından iki grupta toplanır. Bunlardan ilkinde, karayolundan yararlanacakların davranış biçimi teknik ve objektif olarak tüm kapsamıyla belirlenip tanımlanmış ve objektif hukuk normu haline getirilmiştir. İkincisi ise karayolundan yararlananlara belli durum ve koşullarda özen yükleyen kurallardır. Ayrıca her kusur sorumluluk için mutlak bir değer ifade etmez. Zararın uygun sebebi olan ve zarar tehlikesi ihtimalini artıran kusurlar önemlidir. Kusur, hukuki açıdan ağır, hafif ve orta olmak üzere bir ayrıma tabi tutularak derecelendirilmektedir. Kusurun derecelendirilmesinde ölçü, nitelik olmaktan çok niceliktir. Birinden diğerine geçiş, çoğu zaman takdir ve değerlendirmeye dayalıdır. İşte bu noktada "ağır kusur" kavramı somut olayda bu kusurun varlığından söz edilip edilemeyeceği irdelenmelidir. Ağır kusur, yargısal kararlarda "aynı durum ve koşullar altında her mantıklı insanın göstereceği en ilkel (basit) dikkat ve özenin gösterilmemesi" şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir anlatımla ağır kusurda; hal ve şartların yüklediği özen gösterme ve tedbir alma ödevlerine veya bir hareket tarzı emreden kurallara "tam bir aldırmazlık" söz konusudur. Ağır kusur, bağışlanması kesinlikle olanaksız olan irade eksikliği esasına dayanır. Yukarıda da açıklandığı gibi, trafik kurallarının büyük çoğunluğu, karayolundan yararlanan sürücü ve yayalara belli durumlarda kesin olarak belirlenmiş (objektif nitelikte bir hareket tarzı emreder. Bu kurallar karşısında kişinin bir takdir ve değerlendirme hakkı yoktur. Ne emredilmişse ona uymak zorunluluğu vardır; özenin ölçüsü kuralın kendisidir. Ancak, kusurun derecelendirilmesinde

somut olayın özelliği de gözetilmelidir, belli bir hareket tarzını emreden mutlak nitelikteki bir trafik kuralı ihlal edilmesine rağmen, ağır kusur kavramından ayrılmak gerekebilir. Yeri gelmişken davalı sürücünün kazaya neden olan eylemin niteliği açıklanmalıdır. Karayolları Trafik Kanununun 47/b maddesiyle, aynı Kanunun 108/b maddesi sürücülerin Trafik işaretlerine uyması mükellefiyetini getirmiştir. Bu işaretlere uymama halinde sürücüler para cezasıyla cezalandırıldıkları gibi, bir kazaya sebep oldukları takdirde aynı yasanın 84/a maddesi gereğince olayda asli kusurlu sayılırlar. Somut olayda; davacı araç sürücüsünün kırmızı ışıkta geçmekte asli kusurlu olduğu tartışmasızdır. Dosyaya ibraz edilen trafik kazası tespit tutanağından olayın gerçekleşme biçimine ilişkin olarak yapılan açıklamalara göre, davalı araç sürücüsünün kırmızı ışıkta durması gerekirken, durmadığı belirsizse de; bunu sırf diğer (kırmızı ışık yandığında kavşakta olup olmadığı belli bulunmayan, ancak kırmızı ışıkta, geçilmesinden sonraki aşamada gerçekleşen çarpma anında kavşakta olduğu açık bulunan) araca çarparak ona zarar vermek kastıyla yaptığını gösteren hiçbir delil bulunmamaktadır. Eş söyleyişle anılan davalının, salt söz konusu araca çarpıp, ona zarar vermek amacıyla kırmızı ışıkta geçtiğine dair herhangi bir delil yoktur. Esasen, davacı da, açıklanan nitelikte bir kastın varlığını ileri sürmemiş, kasta yaklaşan ihmalden söz etmiştir. Hal böyle olunca, davalı sürücünün, sigortalı araca çarpmak ve bu şekilde ona zarar vermek amaç ve kastı ile kırmızı ışıkta geçtiğinin kabulüne hukuken olanak bulunmamaktadır. Dolayısıyla, açıklanan eylemin, sadece bir ihmalden kaynaklandığı kabul edilmelidir. Açıklanan bu ihmal, Yasa anlamında bir asli kusuru gösterse de, ağır kusur anlamına gelmemektedir.

Karayolları Trafik Kanununun koyduğu kurallara uyulması zorunludur. Ancak bu kuralların her türlü ihlali, sürücünün, kasta yakın bir kusuru olduğunu göstermemektedir. Anılan Kanunun 84. maddesinde belirtilen asli kusur hallerinin hepsinin, aynı zamanda ağır kusur olarak nitelendirilmesini gerektiren bir yasal düzenleme de bulunmamaktadır. Nitekim yukarıda açıklanan Genel Şartlar 4/a maddesinde de, asli kusurdan değil, ağır kusurun varlığından söz edilmiştir. Bu da asli kusuru aşan ağırlıkta bir kusurun arandığını göstermektedir. Kırmızı ışıkta geçmek bir dalgınlık sonucu olabileceği gibi, bir zamanlama hatasından da kaynaklanabilir. Dolayısıyla, sırf kırmızı ışıkta geçtiği için herhangi bir olayda asli kusurlu kabul edilmesi gereken bir sürücü, buna rağmen, o olayın kendi özel yapısı içerisinde ağır kusurlu kabul edilmeyebilir. Somut olay kendi özel yapısı çerçevesinde bir değerlendirmeye tabi tutulmaksızın, kırmızı ışıkta geçmenin her halükarda ağır kusur oluşturacağını kabul etmek, bu hal gibi kanunda asli kusur kapsamında düzenlenen diğer tüm halleri kapsayan rizikonun sigorta teminatı dışında bırakılması anlamına gelir ki, ne Kanunda ne de Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarında böyle açık bir düzenlemeye yer verilmemiş; kısacası "asli kusur teminat dışıdır, tali kusur teminat kapsamındadır" gibi bir ayrıma gidilmemiştir. Asli kusurun varlığı teminat kapsamında kalabileceği gibi, sonucun gerçekleşme şekli ağır kusuru gösteriyorsa, tali kusur halinde dahi teminat dışında kalma söz konusu olabilir. İşte bu nedenle, Genel Şartların 4/a maddesindeki düzenlemede, sadece kişilerin kasti hareketleri veya ağır kusurları sonucunda meydana gelmiş olma olgusuna yer verilmiştir. Buradan çıkan sonuç, nitelikleri gereği rücu davalarında, her somut olayın kendi özelliği çerçevesinde değerlendirilmesinin gerektiğidir. Somut olayda da; davalı sürücünün kusurlu olmakla birlikte ağır kusurlu olduğunu kabule yeterli bir olgunun varlığından söz edilemez. Açıklanan

durum karşısında, olayda (ağır kusur) şartının gerçekleşmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle davanın kabulü doğru görülmemiştir. Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.

SONUÇ : Davalı vekilinin itirazlarının kabulü ile, direnme kararının yukarıda ve Özel Daire bozma kararında gösterilen nedenlerden dolayı HUMK'nun 429. maddesi gereğince BOZULMASINA, istek halinde temyiz peşin harcının geri verilmesine, 10.12.2003 gününde oy çokluğu ile karar verildi.

KARŞI OY :

Dava İK.nun 67 . maddesine dayalı olarak açılmış olup; itirazın iptali istemine ilişkindir. Davacı İhlas Sigorta A.Ş. ile davalı İETT işletmesi Genel Müdürlüğü arasında yapılan "Zorunlu Mali Sorumluluk Sigorta Sözleşmesi" uyarınca düzenlen (4021-2207074-22200009123) numaralı poliçe ile sigortalının işleteni olduğu (34 92 553) plakalı sayılı otobüsünün 31.12.1997 -31.12.1998 tarihleri arasında 365 gün süreyle Karayolları Motorlu Araçlar zorunlu mali Sorumluluk Sigortası, davacı sigorta şirketince yapılmıştır. Sigorta Sözleşmesi Genel şartlarının4/a maddesi " Tazminatı gerektiren olay, işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasdi bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmiş ise" hükmünü de içerdiğinden, bu sözleşmenin koşulların gerçekleşmesi durumunda, sigortacı, sigortalısına rücu edebilir. Davacı sigortacı da sigortalısının ağır kusurlu davranışını nedeniyle rizikonun teminatı dışında kaldığını ileri sürerek; kırmızı ışıktaki sürücünün geçmesi sebebiyle oluşan Zararlı sonuçlu trafik olayında) ve ayrıca zarara uğrayan üçüncü kişiye ödenen tazminatı sigortalısında istemiştir.

Genel olarak kusur, hukuk düzeni tarafından bir davranış tarzının kınanmasını içeren nitelendirilmesidir. Hukuk düzeni tarafından bir davranış tarzının kınanması, o davranışının belirli koşullar altına bireylerden beklenen ortalama hareket tarzına uygun olmamasından ileri gelir; bu hareket tarzından sapma kusur olarak anlatılır (Prof.Tandoğan-Türk Mesuliyet Hukuk 1961) ve ayrıca Y.4.D.H.24.9.1984 T. 10.12.20031984/6027 E. Ve 1984/6856 sayılı kararı).

İki tür kusur vardır: Bunlardan birisi kast, öteki ise ihmaldir. Kast hukuka aykırı eylemin sonuçlarıyla birlikte, bilerek ve isteyerek işlenmesidir (Prof.Tuncunağ-Borçlar Hukuku Dersleri 1.Cilt- 1965). Eylemi yapanın kasıtlı davranmış olduğunun söylenebilmesi için, bütün zararların önceden istenilmiş bulunması aranmaz (Prof.Schwarz Borçlar Hukuk Dersleri, çeviren Bülent Davran). İhmal yada taksir ise, kısaca hukuka aykırı eylemi yapanın, bunun önlenmesi ya da işlenmemesi için gerekli özeni göstermemesidir. (Prof.Aybay Borçlar Hukuku Derleri). Eylemi yapan, eylemin hukuka aykırı bir sonuç yaratacağını görebilmiş olmasına karşın Zararlı sonucun meydana gelmeyeceği ümidi ile sonucun önlenmek için gerekli irade uğraşılarda bulunmaması durumunda bilinçli ihmal söz konusu olur. Bilinçli ihmal salt irade eksikliğidir. (Prof. Tahir, Borçlar Hukuku, çevireni Cevat Edege 1953). Hemen vurgulamak gerekir ki, kusurun tartışılabilmesi için her şeyden önce özenin "beklenebilir" olması gerekir.

Özenin ölçüsüne gelince; Türk Özel Hukukunda baskın görüş,özenin ölçüsünün objektif ölçülerle belirlenmesi gerektiği yolundadır (Y,4.H.D.20.11.1980 T. 10.12.20031980/10380 E. Ve 1980/13359

K.Mustafa Reşit Karahasan, Tazminat Davaları 1976) Gerekli dikkat ve özenin göz önünde tutulup belirlenmelidir. Her insan kendi bilgi ve deney niteliklerini taşıyan bir kimseden genel görüş gereğince aranılan özeni göstermediği ölçüde kusurlu sayılacaktır. Kusurun belirlenmesinde doğru bir sonuca varılabilmesi için kural olarak şu yöntem izlenebilir: Öncelikle zararın oluştuğu alan içinde normal olarak yapılması gereken davranış ve çalışmaları, daha sonra da olay içinde sorumlu olduğu ileri sürülen kişinin gerçekleşen davranış ve tutumu belirlenerek; olması gerekenle gerçekleşen davranış ve tutum arasında bir fark varsa işte o zaman bir kusurun varlığından söz edebilecektir.

Bilindiği gibi, Karayolları trafik kurallarının büyük çoğunluğu, karayolundan yaralanan sürücü ve yayalar, kesin olarak belirlenmiş durumlarda objektif nitelikte hareket tarzı emrederler. Bu kurallar karşısında kişinin bir takdir ve değerlendirme hakkı yoktur. Ne emredilmişse ona uyma zorunluluğu vardır " Kırmızı ışıktaki geçilemez " Kuralı emredici niteliktedir. Gösterilecek özenin ölçüsü kuralın kendisidir. Somut olayda da tartışılan husus davacı Sigorta Şirketinin zorunlu mali sorumluluk sigortası yaptırılan davalı sigortalı İETT Genel Müdürlüğüne alt ve şehir içi yolcu taşımacılığında kullanılan otobüs sürücüsünün kırmızı ışık yanarken geçmiş olmasının "ağır kusur" niteliğinde olup olmamasıdır.

Ağır kusurun tanımı nedir? Yargıtay 11.H.D.nin 12.10.1986 tarih, 1986/4357 Esasa ve 1986/4161 sayılı kararında; " ağır kusur, aynı durum ve koşullar altında her mantıklı insanın göstereceği en ilkel (basit) dikkat ve özenin gösterilmemesidir" şeklinde tanımlanmıştır. İsviçre Federal Mahkemesinin 02.05.1961 günlü kararında da ağır kusur işleyen kimse ise şu şekilde açıklanmaktadır. Aynı durumda bulunan her makul insanın aklına gelebilecek ilkel koruyucu tedbirleri almayı ihmal eden kimse, ağır Nitekim, hukuksal öğretilerde de ağır kusurun tanımı, az yukarıda açıklanan yargısal uygulamadaki tanıma uygun olarak yapılmaktadır (Örneğin Prof. Tandoğan Türk Mesuliyet Hukuk 1961,Say,54:Prof. Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Cilt2, İkinci Basım sayı:119).

Olağan yaşam kurallarına göre: ilkokula yeni başlayan bir çocuğun dahi " kırmızı ışıktaki geçilemez", Kuralını ve genelde de bu kurala uyulmasının zorunlu olduğunu bildiği tartışmasız kabul edilmekteyken; insan nüfusu yoğun olan İstanbul'da , zor ve kalabalık trafik akışı içinde insan taşıyan İETT otobüslerinin görevinde uzman sayılan sürücülerin "kırmızı ışıktaki" geçmiş olmasındaki kusurun "ağırılık" derecesi ne olabilir? Az yukarıda açıklandığı gibi, "kırmızı ışıktaki geçilemez" kuralı, emredici nitelikte olup; bu kurala uymama, bir "ağır kusurlu" davranıştır. Çünkü, HAREKET TARZI EMREDEN bu kurala uymamış olmakla sürücü, tam bir aldırılmazlık sergilemiştir. Bu kuralın ihlali, en ilkel (basit) bir dikkat ve özenin gösterilmediğinin kanıtı olup, kasta yakın derecede ağır kusurlu bir davranıştır. Hatta, haksız eylemi işleyen zararlı bir sonuç doğması olasılığına karşı ilgisiz kalması, kasıtlı bir tutulmaktadır. Çünkü sürücü, meydana gelecek sonuca aldırış etmemiştir (Prof. Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet,-Rafet Özdenur, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, 1987, sayfa 104). Varılan bu sonuca göre de, yanlar arasındaki sigorta sözleşmesinin 4/a maddesine göre sigortacının sigortalısına rücu hakkı doğmuş olduğunun kabulü gerekir. Saptanan ve hukuksal durum bu olunca da, yerel mahkeme hükmü usul ve yasaya uygun olduğundan; sayın çoğunluğun bozma kararına katılmıyoruz." Yargıtay Hukuku Genel Kurulu E. 2003/11-756, K. 2003/743, T. 10.12.2003

b) Uyuşturucu Madde Etkisi Altında Yapılan Eylemler

Zorunlu sorumluluk sigortalarını düzenleyen genel şartların çoğunda yer alan önemli rücu sebeplerinden biri de sorumluluğu doğuran olayların uyuşturucu veya bilinci kaybettiren maddeler altında gerçekleştirilmesidir. Tıbbi Kötü Uygulamaya İlişkin Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.6 “*Sigortalı veya çalıştırdığı kişilerin, poliçe kapsamındaki mesleki faaliyeti ifa ederken alkol, uyuşturucu ya da narkotik maddelerin tesiri altında bulunması sonucunda meydana gelen olaylar,*” Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası Genel Şartları B.4 “*Aracın, uyuşturucu madde veya ilgili mevzuatta belirlenen seviyenin üzerinde alkollü içki almış kişilerce veya aynı mevzuatta alkollü içki alamayacağı belirtilen kişilerce alkollü içki alınmak suretiyle kullanılması sırasında meydana gelen zararlar*”, Deniz Araçları Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları B.7 “*Kaptan’ın uyuşturucu veya keyif verici maddeler almış olmasından veya alkollü içki almış olarak deniz aracını güvenli sürme yeteneklerini kaybetmiş bulunmasından meydana gelmişse*” hükümleri bu rücu sebebine örnek gösterilebilir.

Uyuşturucu madde etkisi sonucunda oluşan zararı karşıladığı ölçüde sigortacı, sigorta ettirene rücu edebilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, gerçekleşen rizikonun sırf alınan uyuşturucu madde etkisi altında oluşması gerekir²⁶. Başka bir deyişle, sadece sorumluluğu riziko altına alınan kişinin uyuşturucu madde etkisi altında olması yetmez; oluşan olayda temel nedenin alınan uyuşturucu madde olması gerekir. Rizikonun uyuşturucu maddenin etkisi altında gerçekleşip gerçekleşmediği ancak nöroloji uzmanının da bulunduğu bir bilirkişi heyeti tarafından belirlenebilir²⁷.

²⁶ YILMAZ, s. 1139.

²⁷ “Karayolları Trafik Yönetmeliğinin “Uyuşturucu ve Keyif Verici Maddeler ile İçkilerin Etkisinde Araç Sürme Yasağı” başlıklı 97/1. maddesinde; alkollü içki almış olması nedeniyle güvenli sürme yeteneğini kaybetmiş kişilerin karayolunda araç sürmelerinin yasak olduğu açıklandıktan sonra bu konu ile ilgili olan “b-2” bendinde; alkollü içki almış olarak araç kullandığı tesbit edilen diğer araç sürücülerinden kandaki alkol miktarı 0.50 promil üstünde olanların araç kullanamayacakları belirtilmiştir.

Öte yandan, Zorunlu Mali Sorumluluk Sorumluluk Genel Şartlarının B.4.d maddesinde; tazminatı gerektiren olay işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin veya motorlu aracın hatırı için karşılıksız olarak kendilerine verilen kişilerin uyuşturucu veya keyif verici maddeler almış olarak aracı sevk ve idare etmeleri esnasında meydana gelmiş veya olay yukarıda sayılan kişilerin alkollü içki almış

II. SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ NETİCESİNDE

SORUMLULUKTAN KURTULMA

Türk Ticaret Kanunu'nun 1484'üncü maddesinin ikinci fıkrasında, sigortacının sigorta sözleşmesinden sonraki zarar görene karşı ifa yükümlülüğü ilgili hükümde “sigorta ilişkisinin sona ermesi, zarar görene karşı ancak sigortacının sözleşmenin sona erdiğini veya vereceğini yetkili mercilere bildirmesinden bir ay sonra hüküm doğurur” şeklinde düzenlemesiyle hem sigortacının ifa süresini hem de sözleşmeden sonraki dönemde ifa yükümlülüğünden nasıl kurtulacağını belirtmiştir. Başka bir söyleyişle zorunlu sorumluluk sigortasında sigorta sözleşmesinin sona erme durumunda, sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulabileceği; fakat bunun için sona ermenin yetkili makamlara bildirilmesi ve bildirimden sonra bir aylık sürenin dolması gereklidir²⁸. Burada dikkat edilmesi gereken nokta sigorta sözleşmesi üzerinde

olmaları nedeniyle aracı güvenli sürme yeteneklerini kaybetmiş bulunmalarından ileri geliyorsa sigortacının sigorta ettirene rücu hakkı olduğu açıklanmıştır.

Yargıtay'ın yerleşik uygulamalarında; sürücünün aldığı alkolün oranının doğrudan doğruya sonuca etkisi bulunmadığından, mahkemece nöroloji uzmanı, hukukçu ve trafik konusunda uzman bilirkişilerden oluşan bilirkişi kurulu aracılığıyla olayın salt alkolün etkisiyle gerçekleşip gerçekleşmediğinin, alkol dışında başka unsurlarında olayın meydana gelmesinde rol oynayıp oynamadığının saptanması, sonuçta olayın tek başına alkolün etkisiyle meydana geldiğinin belirlenmesi durumunda, oluşan hasarın polişe teminatı dışında kalacağından davanın kabulüne aksi halinde reddine karar verilmesi gerekeceği ilkesi benimsenmektedir. (YHGK 23.10.2002 gün ve 2002/11-768-840; YHGK 7.4.2004 gün ve 2004/11-257-212; YHGK 2.3.2005 gün ve 2005/11-81-18; YHGK 14.12.2005 gün 2005/11-624-713 sayılı ilamları) Sigortalı araç sürücüsü kazadan sonra 04:25'de yapılan ölçüme göre 0,85 promil alkollü olarak tespit edilmiştir. Ancak münhasırlıktan bahsedebilmek için kazaya neden olan başka etkenin olmaması gerekir. Oysa somut olayda, dosya kapsamına göre 06/05/2015 tarihli Trafik İhtisas Dairesi raporunda davalı ZMSS'li sürücü ...'in %70 oranında, dava dışı araç sürücüsünün %30 oranında kusurlu olduğu belirlenmiş, aldırılan hasar raporuna göre belirlenen miktarın davalının kusuruna tekabül eden kısmı için davanın kabulüne karar verilmiştir.

Kazanın gerçekleşme şekline göre münhasırlıktan söz edilemez.

Kabule göre de kazanın münhasıran alkol etkisiyle meydana gelip gelmediği konusunda rapor aldırılmamıştır. Açıklanan nedenle somut olayda kazanın münhasıran (salt) alkolün etkisi altında gerçekleşip gerçekleşmediğinin başka unsurlarında etkili olup olmadığının belirlenmesi için gerekçeli ve denetime elverişli bir rapor alınarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken bilirkişi incelemesi yapılmaksızın hüküm kurulması doğru görülmemiştir. “17. HD. 2016/560 E. , 2016/5641 K.

²⁸ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 710.

herhangi bir sakatlık ya da geçersizlik olup olmaması önemli değildir. Sadece sigorta sözleşmesinin herhangi bir şekilde sona ermesi yeterlidir.

A. Sigorta Sözleşmesinin Sona Erme Halleri

1. Sözleşme Süresinin Sona Ermesi

Sigorta poliçesinde belirtilen sürenin tamamlanmasıyla sigorta sözleşmesi kendiliğinden son bulur²⁹. Sözleşmedeki sürenin sona ermesi ile birlikte normal koşullarda fesih bildirimi yapılmadan sözleşme hiçbir işleme gerek olmadan feshedilmiş sayılır. Genel durum böyle olmakla birlikte poliçelerde veya genel şartlarda gösterilen süre dolsa bile bir fesih ihbar şartı koyulabilir. Bu şart sigorta sözleşmesinin süresinin bitmesi sonucunda fesih talebinde bulunmamışsa sözleşme kendiliğinden uzamış sayılır. Sigorta sözleşmesi kendiliğinden bir yıl uzamış sayılır.

Sigorta süresini, taraflar kendi aralarında anlaşarak sözleşmenin kurulması aşamasında belirleyebilirler. Sözleşmenin kuruluş aşamasında süre kararlaştırılmamışsa daha sonra düzenlenecek olan zeyilname ile de belirlenebilir. Sigorta sözleşmesinde süre hiçbir şekilde belirtilmemişse, taraflardan birinin mahkemeye başvurusu ile sigorta süresi ve bitiş tarihi saptanabilir. Türk Ticaret Kanunu TTK m. 1410'a göre mahkemelerin saptayacağı sigorta süresi için sigorta sözleşmesinin yapılmasında tarafların ortak amaçları, yerel teamüller ve somut olayın kendine özgü durumları göz önünde bulundurulmalıdır³⁰.

2. Tarafların Anlaşmaları

Borçlar Hukukunda yer alan bütün sözleşmeler gibi sigorta sözleşmeleri de tarafların kendi aralarında anlaşmaları sonucunda sona erebilir. Sigorta ettiren ile sigortacı sözleşme serbestesi gereği sözleşmelerini akdetmede, değiştirmekte ve sona erdirmekte serbesttirler³¹. Geçerli bir sona erdirme anlaşmasının hukuki sonuçları öncelikle tarafların iradelerine bağlıdır. Sigorta sözleşmesinin genel niteliğine baktığımızda sürekli bir sözleşme olduğundan tarafların anlaşması sonucunda sigorta

²⁹ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 118; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 91.

³⁰ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 118-119.

³¹ SOPACI ÖZTUNA, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s. 391.

sözleşmesinin sona ermesi ileriye etkili bir sonuç doğuracaktır. Kanunda aksi öngörülmedikçe işlemeyen günlere ait sigorta ettiren tarafından ödenmiş primler sigorta ettirene geri verilir.(TTK m. 1419).

3. Sigortacının İflası

Sigortacının iflası halinde sigorta sözleşmesi sona erer³². Sigortacının iflası Türk Ticaret Kanunu'nun m. 1418 'te düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre sigortacının iflası halinde sigorta sözleşmesi kendiliğinden sona erer. Sigortacının iflasından önceki dönemde ödenmeyen tazminatlar, Sigortacılık Kanunu hükümlerine göre ayrılması gereken teminatlardan karşılanır. Bu yeterli olmadığı takdirde iflas masasından ödenir. Sigortacıya karşı hak sahipleri, iflas masasından üçüncü sırada katılır. Bu hüküm emredici bir hükümdür ve aksi kararlaştırılmaz.

Sigortacının iflası dışında mali durumun kötüleşmesi sonucunda sigorta ettiren sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir. TTK m. 1417/1 göre sigortacının acze düşmesi veya hakkında yapılan takibin semeresiz kalması halinde sigorta ettiren alacağı karşısında sigorta ettirenden teminat isteyebilir. Bu talepten itibaren bir hafta içinde teminat verilmemesi durumunda sigorta ettiren sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptir³³.

Sigortacının iflası halinde zarar görene karşı ifa yükümlülüğü devam etmeyeceği açıktır. Artık sigortacının ödeme gücü yerinde yoktur. Ancak Türk Ticaret Kanunu'nun iflasını düzenleyen hükümlerine başvurmak mümkündür. Sigortacının iflası gerçekleşse bile iflasın gerçekleşmesinden itibaren 1 ay sigortacının sorumluluğu sürecek olduğundan iflas masasının ya da teminatları tarafından karşılanacaktır. Ancak burada 1 aylık sürenin yetkili merciye bildirimden itibaren başlayacağı düşünüldüğünde bildirimin kim tarafından yapılacağı sorunu oluşabilir. Şöyle ki iflas eden sigorta şirketinden bildirimin yapılması beklenmesi yerinde olmayacaktır. Onun yerine Alman Hukukundaki çözüm olan iflas masasında görevli memurun yetkili yere bildiriminden itibaren 1 aylık sürenin başlaması kabul edilmelidir. Süre başlangıcı iflas masasının oluşturulması ile değil, memurun yetkili yere bildirmesiyle oluşur. Ancak yetkili yer

³² ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 118; KAYIHAN, Sigorta Hukuku, s.

³³ SOPACI ÖZTUNA, Yönetici Sorumluluk Sigortası, s.413

belli değilse sigorta ettirenin iflası öğrenmesinden bir ay sonra sorumluluk sona erecektir³⁴.

§ 117 Abs. 4 VVG’ de sigortacının malvarlığı hakkında iflasın açılması halinde, iflas memurunun durumu yetkili makama bildirmesinden itibaren bir ayın sonunda sigorta ilişkisinin sona ereceği; bildirimin yapılacağı yetkili makam tayin edilmemişse, iflastan sigorta ettirenin haberdar olmasından itibaren bir ayın geçmesiyle sigorta ilişkisinin sona ereceği düzenlenmiştir. Alman Sigorta Sözleşmeleri Kanunu’nda sigortacının iflası, genel olarak § 16 VVG’ de düzenlenmiştir. § 117 Abs.6 VVG’ deki sorumluluk sigortacısının iflasına ilişkin bu düzenleme, § 16 hükmüne nazaran zarar görene karşı ifa yükümlülüğünde iflasa ilişkin özel bir düzenlemedir. Bu özel düzenlemeye, TTK m.1484 hükmünde yer verilmemiştir³⁵.

4. Sigorta Sözleşmesinden Cayma ve Fesih

Daha önce belirttiğimiz gibi sigortacıya prim ödenmemesinden dolayı cayma ve fesih, riziko ağırlaşması sebebiyle fesih, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğüne aykırı davranması neticesinde cayma ve fesih, sözleşmesel yükümlülüklerle aykırı davranması sonucunda yine fesih hakkı tanınmıştır. Ancak yükümlülüklerle aykırı davranması sonucunda gerçekleşen fesih ve caymanın yanında kimi durumlarda koşulların gerçekleşmesi ile birlikte tarafların fesih ve cayma haklarını kullanmasıyla sigorta ilişkisi sona erer³⁶.

Türk Ticaret Kanunu m. 1413 maddesinde olağanüstü durumlarda gerçekleşen fesih hakkı düzenlenmiştir. TTK’nın m. 1413 hükmü “*Sigortacının, konkordato ilan etmesi, ilgili sigorta dalına ilişkin ruhsatının iptal edilmesi veya sözleşme yapma yetkisinin kaldırılması gibi hâllerde; sigorta ettiren, bu olguları öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde sigorta sözleşmesini feshedebilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta sigorta ettiren tarafından fesih bildiriminin kullanılması sonucu

³⁴ LANGHEİD/ WANDT, VVG § 117, Rn. 66-67; PRÖLSS/ MARTİN, VVG § 117, Rn. 51-53; RÖMER/LANGHEİD, VVG § 117, Rn. 48.

³⁵ RÖMER/LANGHEİD, VVG § 117, Rn. 49; LANGHEİD/ WANDT, VVG § 117, Rn. 66.

³⁶ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 120.

sözleşme sona erecektir. Sözleşme sigorta ettiren tarafından dahi sona erdirilse bile sigortacının yine yetkili yere bildirim zorunluluğu olacaktır.

TTK m. 1413 ikinci fıkrasında sigortacıya tanınan başka bir fesih hakkını daha görmekteyiz. Primlerin tamamı ödenmemişken, sigorta ettirenin konkordato ilan etmesi durumunda, sigortacıya, durumu öğrendiği tarihten itibaren bir ay içinde sözleşmeyi feshetme yetkisi tanınmıştır. Ancak sigortacıya tanınan bu fesih hali zorunlu sigortalarda ve can sigortalarında uygulanmaz. Bu nedenle sigortacı bir fesih bildiriminde bulunamayacağı gibi sorumluluktan da kurtulamaz. Başka bir fesih ve cayma sebebi ise TTK'nın m. 1415 hükmünde öngörülmüştür. Sigortacının, sözleşme yer alan bazı hükümler neticesinde sigorta sözleşmesini kısmen feshetmesi durumunda, sigortacının geri kalan hükümlerle, aynı şartlarla yapmayacağı durumdan anlaşılıyorsa, sigortacı sözleşmenin tamamını feshedebilir veya ondan cayabilir. Bu düzenleme içerisinde aynı şartların varlığı halinde sigorta ettirene de aynı haklar tanınır. Bu şekilde gerçekleşecek olan fesih ve cayma da yetkili mercilere bildirilmek durumundadır.

5. Rizikonun Gerçekleşmesi

Rizikonun gerçekleşmesi sonucu sigorta sözleşmesi sona erecektir. Riziko gerçekleşmiş ise sigorta müessesinin teminat sağlayacak bir husus kalmayacağından sözleşme sona erecektir. Rizikonun gerçekleşmesi ile birlikte sigortacı ve sigorta ettiren üzerinde bir takım yükümlülükler doğacaktır. Sigorta ettiren rizikonun gerçekleştirdiğini bildirme ve zararın artmasına engel olacak önlemleri almak ile yükümlü iken, sigortacı da tazminat ödeme yükümlülüğü altına girecektir.

Rizikonun gerçekleşmesi ile sorumluluk sigortalarında sigortacı ödeme yaptığı an sorumluluğu bitecektir. Başka bir deyişle rizikonun gerçekleşmesi ile sigortacının aylık süreye ve yetkili merciye bildirimin yapmasına gerek yoktur. Zaten riziko sonucunda ödeme yapacaktır. Riziko gerçekleşmiş ve sigortacı ödeme yapmışsa bundan sonra 1 ay daha sigortacıyı sorumlu tutmak hakkaniyetsizdir. Ayrıca sorumluluk sigortaları sözleşmelerinde rizikonun birden fazla gerçekleşmesi kanunen mümkün değildir. Türk Ticaret Kanunun m. 1428 maddesi sorumluluk sigortalarında kısmi tazminat ödemelerine olanak tanımamaktadır. Bu nedenle riziko gerçekleştiğinde sigortacının ödeme yapması ile birlikte sigortacının sorumluluğu sona erecektir.

6. Sözleşmenin Yokluğu

Borçlar Hukuku'na göre sözleşmenin kurucu unsurlarının bulunmaması sözleşmenin yokluğu sonucu doğurur. Sözleşmenin kurucu unsurları olan karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının bulunmaması durumunda sözleşme ilişkisi kurulmaz, doğal olarak sözleşme varlık kazanamaz³⁷. Sözleşmenin yokluğu her zaman, ilgili herkes tarafından ileri sürülebilir. Taraflar sözleşmenin yokluğunu davanın her aşamasında ileri sürebileceği gibi ileri sürülmemiş olsa da hakim kendiliğinden göz önüne almak zorundadır³⁸.

Sigorta sözleşmesinin yokluk durumu da Borçlar Hukukundaki yokluk kriterlerine tabidir. Eş söyleyişle sigorta sözleşmesinin kurucu unsurlarını teşkil eden karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarının olmaması sonucu yokluk yaptırımı ile karşılaşır. Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki akdedilen sözleşme, yokluk ile sona ermesi halinde sigortacının sorumluluğunun ne olacağı belirsizdir. TTK m.1484 hükmünde, sözleşmenin yokluğu açısından herhangi bir açıklamaya yer vermemiştir. Sigorta sözleşmesinin yokluk sebebiyle sona ermesi halinde sigortacı sorumluluğu ortadan kaldırmak için bildiriminde bulunma zorunluluğu mevcut olup olmadığı noktası tartışmaya açıktır.

Sorunun çözümünde Borçlar Hukuku temel alındığında, sözleşmenin baştan itibaren yok hükmünde olması sözleşmenin tarafları her zaman herkese karşı bunu ileri sürebilir. Bu savunmayı sözleşmenin tarafı olan sigorta ettirene ileri sürebileceği gibi sözleşmenin tarafı olmayan zarar görene karşı da ileri sürebilir. Ancak Borçlar Hukuku ilkeleri böyle olsa da zorunlu sorumluluk sigortalarındaki temel amacın zarar göreni korumak olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında her ne kadar sözleşmenin yokluğu sigortacının sorumluluğunu doğmasına engel olsa da bunu zarar gören üçüncü kişiye ileri sürmemesi gerekir. TTK m.1484/f.2'de yer alan "sözleşmenin sona ermesi" kavramı, yokluk kapsayacak şekilde yorumlanmalıdır. Zorunlu sorumluluk sigortasının yokluk nedeniyle sona ermesinde dahi sigortacı yetkili merciye bildirim yapması yerinde olur. Aksi taktirde sigortacının sorumluluğu devam edecektir³⁹.

³⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 179.

³⁸ OĞUZMAN/ÖZ, s. 180.

³⁹ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 710.

Alman Hukukunda sözleşmenin sona ermesi hallerinin içerisine, sözleşmenin yokluğu durumu da dahil etmişlerdir. § 117 VVG hükmünde sözleşmenin sona ermesi halleri arasında sürenin sona ermesi halinin yanında yokluk hükmünü de saymıştır. TTK m.1484/f.2’de “sözleşmenin sona ermesi” ibaresi kullanılmasına karşın, § 117 Abs.2 VVG’ de “Sigorta ilişkisinin yokluğu veya sürenin sona ermesiyle sonuçlanan bir durum” ibaresi kullanılmıştır. Ayrıca “*sözleşme süresinin dolması*”nın da aynı sonucu doğuracağı açıklamasına yer verilmiştir⁴⁰.

7. Menfaat Sahibinin Değişmesi

TTK m. 1470 öngörülen hüküm ile sigorta süresi devam ederken sigorta edilen menfaatin sahibi herhangi bir şekilde değişmişse sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça sigorta ilişkisi sona erer⁴¹. Sigorta ettiren/ sigortalının değişmesi sigortacılık tekniği açısından kanun koyucu tarafından subjektif ve objektif nitelikte riziko ağırlaşmasına sebep olacağı düşünülmüştür⁴². Bu nedenle menfaat sahibi değişikliği bir sona erme sebebi olarak gösterilmiştir. Ancak bunun aksi sözleşme ile kararlaştırılabilir.

Sorumluluk sigortalarında sigorta konusu sorumluluk olduğundan menfaat sahibi değişikliği zaten sigorta sözleşmesi sona erdiren doğrudan bir sebeptir. Bazı durumlarda sigorta konusu sorumluluğa neden olan malın değişmesi de sigorta ettiren açısından o mal üzerindeki sorumluluğu ortadan kaldıracığından sigorta sözleşmesini sona

⁴⁰ RÜFFER/HALBACH/SCHİMİKOWSKI, VVG § 117, Rn. 6-9.

⁴¹ Türk Ticaret Kanunu’n da düzenlenen bu hüküm eski 6762 sayılı Ticaret Kanunu m. 1303 hükmünden farklı düzenlenmiştir. Eski Kanunda sigorta edilen malın herhangi bir şekilde el değiştirmesi halinde sözleşmede aksine hüküm olmadıkça sigortadan doğan hak ve borçların malın yeni sahibine geçeceği öngörülmüştü. Yeni düzenleme ile bunun tam aksine bir hüküm getirilmiştir. Bkz. ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 92.

⁴² Kanun gerekçesinde bu hususlar şu şekilde yer almıştır: “Uygulamada, birçok sigorta genel şartında ya da özel şartlarla 6762 sayılı Kanunun 1303 üncü maddesinde uygulama zaten tersine çevrilmiş durumdadır. Bu nedenle de Tasarının bu maddesi ile uygulamadaki durumun Kanunlaştırılması istenmiştir. Ayrıca, sigortalı şahsındaki değişiklik sigortacı açısından da önem arz edebilir. Menfaat sahibi değişikliği sigortacı yönünden subjektif ya da objektif riziko ağırlaşması niteliğinde olabilir. Riski taşıyan ise sigortacıdır. Bu nedenle ilke olarak menfaat sahibi değişikliklerinde sözleşme ilişkisinin son bulacağı kabul edilirken taraflara da aksine sözleşme yapabilme imkânı tanınmıştır.”

erdirecektir. Örneğin; yangın sorumluluk sigortasında binanın malikinin değişmesi halinde sigorta sözleşmesi sona erer.

Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının sözleşme sonrasındaki ifa yükümlülüğü yönünden baktığımızda sigorta sözleşmesi menfaat sahibi değişikliği sebebiyle sona erdiğinde bunu yetkili mercilere bildirmek durumundadır. Yetkili merciye bildiriminden bir ay sonrasında sigortacının sorumluluğu sona ermektedir. Bununla birlikte KTK m. 94 sigortalı aracı işletenlerin değişmesi halinde, devreden kişinin 15 gün içinde sigortacıya durumu bildirmek zorunda olduğu, sigortacının sigorta sözleşmesini durumun kendisine tebliği tarihi itibarıyla 15 gün içinde feshedebileceği, sigortanın fesih tarihinden 15 gün sonrasına kadar geçerli olacağı düzenlemelerine yer verilmiştir. Burada görülüyor ki işletenin değişmesi şeklinde sözleşme sona eriyorsa sözleşme sonrasındaki sorumluluk süresi 15 gündür. Türk Ticaret Kanunu'nda ise bu süre 1 ay olarak belirlenmiştir. Bu süreler içerisinde gerçekleşen bir olay zarar görene karşı ileri sürülemez⁴³.

⁴³ “Zorunlu mali mesuliyet sigortası işletenin Karayolları Trafik Kanunu’nun 85/1. maddesine göre olan sorumluluklarının karşılanmasını sağlamak üzere yapılmaktadır. KTK’nun 91.maddesinde, işletenlerin bu kanunun 85/1. maddesine göre sorumluluklarının karşılanmasını sağlamak üzere mali sorumluluk sigortası yaptırmalarının zorunlu olduğu, aynı yasanın 94. maddesinde, sigortalı aracı işletenlerin değişmesi halinde, devreden kişinin 15 gün içinde sigortacıya durumu bildirmek zorunda olduğu, sigortacının sigorta sözleşmesini durumun kendisine tebliği tarihi itibarıyla 15 gün içinde feshedebileceği, sigortanın fesih tarihinden 15 gün sonrasına kadar geçerli olacağı düzenlemelerine yer verilmiştir. Aynı Yasa’nın 95. maddesinde ise, sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran hallerin zarar görene karşı ileri sürülemeyeceği, ödemede bulunan sigortacının, sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene başvurulabileceği hükümlerine yer verilmiştir. Bu bakımdan olay tarihini kapsayan zorunlu mali mesuliyet sigortası poliçesinin varlığı halinde KTK’nun 95/2. maddesi gereğince sigortacının tazminat yükümlülüğünün azaltılması ve kaldırılmasına ilişkin poliçenin iptal edildiği, geçersiz olduğu bu nedenle sorumluluğunun bulunmadığı gibi haller sigortacı tarafından 3. kişilere karşı ileri sürülemeyeceğinden, sigortacı zarar görene ödeme yaptıktan sonra sigorta sözleşmesinin sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre tazminatın kaldırılmasını ve indirilmesini sağlayabileceği oranda kendi sigorta ettirenine rücu edebilecektir.

Somut olayda; davalı sigorta şirketi vekili, işletenin kaza tarihinden önce, 16.08.2013 tarihinde yapılan noter satışı ile değişmiş olduğunu, işletenin değişmesi nedeniyle 31.08.2013 tarihinden geçerli olmak

B. İfa Yükümlülüğünden Kurtulmanın Yöntemi

1. Bir Aylık Süre

Sigortacının zarar görene karşı sözleşmeden sonraki ifa yükümlülüğünden kurtulması için yetkili mercilere bildirimden itibaren bir aylık sürenin geçmesi gerekmektedir. Buradan anlaşılan bir aylık sürenin bildirimden itibaren başlaması ve sürenin sonunda sigortacının sorumluluğunun sona ermesidir. Bu bildirim şekli için kanun herhangi bir özel şart aramamıştır. Yazılı şekil şartı bildirim için geçerli koşul değildir. Ancak ispat edilebilmesi için yazılı şekilde yapılması yerinde olur. Bildirimde şekil şartı aranmadığından her türlü iletişim tekniğiyle bildirim yapılabilir yeter ki yapılan bildirim sarıh ve bilinebilir olsun.

Bir aylık sürenin başlaması için sigortacının sigorta sözleşmesinin sona erdiğini bildirmesinin yanında bu bildirimin ne zaman yapılacağı da önem arz etmektedir.

üzere 03.09.2013 tarihinde ZMSS poliçesinin iptal edildiğini, kaza tarihinin poliçe yürürlüğü içinde olmadığını ileri sürerek davanın reddini savunmuş; mahkeme tarafından da ZMSS poliçesinin işleten değişikliği nedeniyle iptal edildiği, bu nedenle davalının zarardan sorumluluğunun bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

Davalı, davacının aracına çarparak hasar görmesine yol açan dava dışı işletene (sigorta ettirene) ait aracın zorunlu mali mesuliyet sigortacısıdır. Davalıile dava dışı işleten arasında 26.07.2013-26.07.2014 vadeli zorunlu mali mesuliyet sigorta poliçesi düzenlenmiş olup davaya konu kaza 01.09.2013 tarihinde, yani poliçe vadesi içinde meydana gelmiştir.

2918 sayılı KTK'nun 94/3. maddesi ile sigorta poliçesinin feshinden itibaren 15 gün süreyle daha sigortanın geçerli olduğunun düzenlenmiş olması; davalı sigortacının kaza tarihinden önce mevcut olan ZMSS sigorta poliçesini 03.09.2013 tarihinde feshetmiş olmasına karşın davaya konu kazanın 01.09.2013 tarihinde, yani sigortacının feshinden önce gerçekleşmiş olması; davalı tarafın iddia ettiği gibi poliçenin 31.08.2013 tarihinden geçerli olacak şekilde 03.09.2013 tarihinde feshedildiği kabul olursa dahi, ifade olunduğu üzere sigorta fesihten sonraki 15 gün boyunca geçerli olmaya devam edeceğinden kaza tarihinin yine sigorta korumasının devam ettiği dönemde gerçekleşmesi; KTK 95/2. maddesi gereğince feshe ilişkin bu durumun sigortacı ile sigortalısı arasındaki iç ilişkiyi ilgilendirmesi nedeniyle, fesih iddiasının 3. kişi konumundaki davacıya karşı ileri sürülmesi mümkün değildir.

Bu durumda mahkemece, kaza tarihi itibarıyla geçerli bir trafik sigorta poliçesinin bulunduğu ve davalı sigorta şirketinin de meydana gelen zarardan sorumlu olduğunun kabulü ile, işin esası yönünden tüm deliller birlikte değerlendirilip varılacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir." 17. HD. 2015/9054 E. , 2016/73 K.

TTK’da kullanılan ifade ile sigortacının, sigorta sözleşmesinin sona erdiğini veya ereceğini bildirmesi gerekmektedir. Bu anlatım tarzından çıkarılan sonuç, sigortacı sigorta sözleşmesi bitmeden bildirim yaparak zarar görene ifa yükümlülüğünden kurtulabilecektir. Bildirimin sigorta sözleşmesi süresince herhangi bir zamanda yapıldığında sigortacı bir aylık sürenin bitmesi ile yine ifa yükümlülüğü sona erecektir. Örneğin bir yıllık sigorta sözleşmesi yapıldıktan hemen sonra sigorta sözleşmesinin bitiş tarihini bildirimde bulunan sigortacı sigorta sözleşmesinin bitmesi ile ifa yükümlülüğünden kurtulma imkânına kavuşacaktır. Ancak bu noktada sorulması gereken soru, kanun koyucunun sigorta sözleşmesi bitmeden sigortacının sorumluluktan kurtulmasını isteme amacı olup olmadığıdır. Kanun koyucunun zarar göreni koruma amacı olduğu düşünüldüğünde bildirim ancak sigorta sözleşmesinin bitmesinden sonra yapılması gerekir ve bundan sonra 1 aylık koruma süresi olması yerinde olur. Bunun aksinin kabulünde zaten sigorta sözleşmesi süresinde sigortacı zarar görene karşı sorumlu olduğundan 1 aylık süresinin hiçbir anlamı kalmayacaktır.

Alman Sigortalar Sözleşmeleri Kanununda(VVG) § 117 bildirimin yapılacağı zamanın başlaması için sigorta sözleşmesinin bitmesi gerekir. Sigortacı bildirim süresi üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamaz. Sonu görülebilen ve bitmesi yakın sigorta ilişkisini vaktinden önce yetkili merciye bildirerek sigortacı sorumluluktan kurtulmaz. Ayrıca yanlış yere yapılan bir bildirim halinde 1 aylık sigorta süre başlamayacaktır⁴⁴.

2. Yetkili Merciyeye Bildirim

Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının sorumluluğunun sona ermesi için sigorta sözleşmesinin bittiğini ya da biteceğini yetkili merciye bildirmesi gerekir. Buna göre sigorta sözleşmesi herhangi bir şekilde sona erse bile bildirim yapılmamış ise sigortacının sorumluluğu devam edecektir⁴⁵.

Ticaret Kanunu m. 1484/2 hükmü, yetkili mercilere bildirimde bulunarak sigortacının ifa yükümlülüğünden kurtulması ancak sigorta sözleşmesi son bulduğu hallerde söz konusu olmaktadır. Sigorta sözleşmesi süresi içerisinde sigortacının sigortalıya karşı herhangi bir sebepten dolayı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olması

⁴⁴ LANGHEID/ WANDT, VVG § 117, Rn. 20.

⁴⁵ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 710.

durumunda bu hüküm uygulama alanı bulmayacaktır. Eş anlatımla sigorta sözleşmesi devam ederken sigortacı, sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olsa da ; bunu yetkili mercilere bildirerek zarar görene karşı ileri süremeyecektir. Yetkili mercilere bildirimin ön şartı sigorta sözleşmesinin herhangi şekilde sona ermesidir. Sözleşme sırasında yapılan bildirimin sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğünü ortadan kaldıracak bir etkisi bulunmamaktadır⁴⁶.

Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girdiği sırada yetkili merci ne kanunda ne genel şartlarda gösterilmişti. Başka bir ifadeyle yetkili makam belirlenmedikçe, sigortacı sözleşmesinin sona erdiği gerekçesiyle zarar görene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulamayacaktır. Bu sebeple sözleşmenin sona erdiği hususunun bildirileceği yetkili makamın halihazırda belirlenmemiş olması, sigortacıyı kanunda tanınan bir imkanı kullanabilmekten mahrum bırakmaktadır.

Yetkili merci sorunu 29083 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 09.08.2014 tarihli “Zorunlu Sigorta Takibine İlişkin Yönetmelik” ile 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun 31/B maddesi kapsamında kurulan Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezinin gösterilmesi ile son bulmuştur. İlgili Yönetmeliğin 9. maddesine göre “*Herhangi bir nedenle bu Yönetmelik kapsamındaki sigorta sözleşmesinin feshedilmesi halinde şirketler durumu gerekçesi ile birlikte Merkeze bildirir.*”

3. Yetkili Mercii: Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi

Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu hükümleri çerçevesinde Türkiye Sigorta Birliği nezdinde kurulmuştur. Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, sigortalılar ve sigorta sözleşmesinden dolayı da olsa menfaat sağlayanlara ilişkin olarak, yanlış sigorta uygulamaları dahil, risk değerlendirmesine esas bilgileri toplamak ve bu bilgilerin sigorta, reasürans ve sigortacılık faaliyetinde bulunan emeklilik şirketleri ile Müsteşarlıkça belirlenecek kişilerle paylaşılmasını sağlamak amacıyla faaliyetlerine devam etmektedir. Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi bünyesinde 4 alt bilgi merkezi bulunmaktadır. Bunlar, bünyesinde bulunan Trafik Sigortalıları Bilgi ve Gözetim Merkezi (TRAMER), Sağlık Sigortalıları Bilgi ve Gözetim

⁴⁶ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 710.

Merkezi (SAGMER), Hayat Sigortaları Bilgi ve Gözetim Merkezi (HAYMER) ve Sigorta Hasar Takip ve Gözetim Sistemi (HATMER).

Bu 4 alt birimle, verilerin tek merkezde toplanarak, sektör genelinde uygulama birliğinin sağlanması, sağlıklı fiyatlandırma yapılabilmesi, suistimallerin önlenmesi, güvenilir istatistiklerin oluşturulması, sigorta sistemine olan güvenin arttırılması Kamu gözetim-denetiminin etkinleştirilmesi hedeflenmektedir. Zorunlu sorumluluk sigorta sözleşmelerinin bir şekilde son bulması halinde yetkili merci Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezidir.

Alman hukukunda ise yetkili merci olarak birden fazla yer belirlenmiştir. Trafik sigortası için yetkili merci araçların tescil edildiği yer((§ 7 PflVG, §§ 23 ff. FZV) , avukatlar için öngörülen zorunlu mesleki sorumluluk sigortası için yetkili merci avukatın kayıtlı olduğu baro (§ 51 Abs. 7 BRAO), vergi danışmanları(§ 54 Abs. 1 Satz 3 WiPrO) ve muhasebeciler için kayıtlı olduğu odalardır⁴⁷. Bu yetkili mercilerin dışında zorunlu olan sorumluluk sigortalarında yetkili yer belli değilse sigortacının sorumluluğu sözleşme bittiği an son bulacaktır.

III. SİGORTACININ DIŞINDA ZARAR GÖRENE ÖDEME YAPILMASI

A. Genel Olarak

Sigortacının ifa yükümlülüğünü düzenleyen TTK m. 1484'de sigortacının sorumluluğunun azaltılması veya sona ermesini düzenleyen bir hükme yer verilmiştir. TTK m. 1484/3 “ *Zarar, sosyal güvenlik kurumları tarafından karşılandığı ölçüde sigortacının sorumluluğu sona erer.* “ şeklinde düzenlenmiştir. Hükümden anlaşılan Sosyal Güvenlik Kurumunun zarar için üçüncü kişilere yapacağı ödemeler sigortacının sorumluluğunu sona erdirecektir. İlgili maddenin gerekçesinde “*Diğer taraftan, sorumluluk sigortaları zarar sigortası niteliğinde olduğundan ve zarar da bir kez tazmin edileceğinden, zararın bir şekilde giderilmiş olması sigortacının sorumluluğunu da o oranda sona erdirir.*” ifadelerine yer verilmiştir. Maddede sadece Sosyal Güvenlik Kurumları ödemesinin düzenlenmesine rağmen başka bir sigortacı tarafından zararın

⁴⁷ LANGHEID/WANDT, VVG § 117, Rn. 22; RÜFFER/HALBACH/SCHIMIKOWSKI, VVG § 117, Rn. 6.

karşılanması da sigortacının sorumluluğunu sona erdirmesi gerekir. Çünkü en temel ilke olan zenginleşme yasağına uygun olarak zarar gören üçüncü kişinin zenginleşmesinin önüne geçilir.

B. Zorunlu Sorumluluk Sigortasının Tali Olma Özelliği

Sigortacının, sigorta ettirene karşı edim borcundan kurtulmasına rağmen zarar gören üçüncü kişiye ileri sürememesi hallerinde zorunlu sorumluluk sigortasının diğer zarar sigortalarına karşı tali olup olmaması belirlenmesi gereken bir durumdur⁴⁸. Başka bir deyişle zarar gören üçüncü kişinin zararının zorunlu sorumluluk sigortasının yanında başka bir zarar sigortası veya sosyal güvenlik yükümlüsü tarafından karşılanabileceği durumda söz konusu sıralamaya göre zorunlu sorumluluk sigortasının ikincil bir nitelik taşımasına talilik unsuru olarak tanımlanabilir⁴⁹.

Talilik unsuruna göre zarar gören sağlıklı kurulmuş bir zorunlu sorumluluk sigortası yerine zarar gören üçüncü kişinin başka bir zarar sigortacısından karşılaması sigortacının ifa yükümlülüğünü ortadan kaldıracaktır. Zararı tazmin eden başka bir zarar sigortacısı yaptığı ödeme oranında zorunlu sorumluluk sigortacısına rücu edemeyecektir. Bu anlamda zorunlu sorumluluk sigortacısının sorumluluğu ortadan kalkacaktır.

C. Alman Hukukundaki Gönderme İmtiyazı

Alman Hukukunda §117 Abs.3 S.2 VVG hükmünde üçüncü kişi zararını başka bir zarar sigortacısından veya sosyal sigorta mükellefi tarafından karşılayabildiği oranda sorumluluğundan kurtulacağı öngörülmüştür. Bunu sigortacı, zarar görene itiraz şeklinde savunma olarak ileri sürebilecektir. Alman Hukukunda sigortacının ifa yükümlülüğünden kurtulmasının önünü açan bu durum “Verweisungsprivileg” (gönderme imtiyazı)⁵⁰ olarak adlandırılmaktadır. Aslında daha önceleri 1908 tarihli

⁴⁸ ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 56

⁴⁹ ÜNAN, Zorunlu Sigorta, s. 56

⁵⁰ Kavramın Türkçe olarak hukuksal nitelendirmesi için bkz. SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 715.

Kanunda § 158c Abs.4 VVG hükmünde bulunmasına karşın yukarıda belirttiğimiz talilik unsuru olarak değerlendirilmekteydi. Ancak daha sonra sigortacının sorumluluğunu başka bir yükümlüye aktarmasında dolayı yeni § 117 Abs.3 S.2 VVG' nin gerekçesinde “Verweisungsprivileg” ifadesi ile anlatılmaya çalışılmıştır⁵¹.

Alman Hukukunda sigortacının ifa yükümlülüğünün getirilme sebebi zarar göreni özel olarak koruma ihtiyacından doğmuştur. Bu özel koruma durumu, zarar görenin herhangi bir şekilde zararını karşılaması sonucunda ortadan kalkacaktır. Ortadan kalkma ise başka bir zarar sigortacısı veya sosyal güvenlik yükümlüsü tarafından karşılanma şeklinde ortaya çıkar. Sigortacı sorumluluğunu başka bir sigortacıya veya sosyal güvenlik mükellefine aktarabiliyorsa bu durumda gönderim imtiyazından bahsedilir. İç ilişkide sigorta ettirene karşı ifadan kurtulmuş olan sigortacı, dış ilişkide gönderim imtiyazı kapsamında başka bir sorumluya zararı tazmini gönderebilir. Bu gönderme sonucunda zararı karşılayan zarar sigortacısı veya sosyal güvenlik mükellefi daha sonradan ifa yükümlülüğünden kurtulan sigortacıya rücu edemez⁵².

D. Sigortacının Dışında Ödeme Yapacak Olanlar

TTK m.1484/3'te ifa yükümlüsü olan sigortacının kendinden başka birinin ödemede bulunması durumu için sadece Sosyal Güvenlik Kurumu'nun ödemeleri gösterilmiştir. Başka bir deyişle, sigortacının ifa yükümlülüğünün sona ermesi için SGK tarafından ödeme yapılması gerekir. İlgili hükümde başka bir sigortacının ödeme yapması halinde durumun ne olacağı konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Zenginleşme yasağı tüm zarar sigortalarında olduğu gibi zorunlu sorumluluk sigortalarında da geçerlidir. Bu açıdan SGK ödemelerinin yanında başka bir sigortacı tarafından yapılan ödemeler oranında sigortacının ifa yükümlülüğü sona ereceği düzenlenmesi yerinde olurdu⁵³.

⁵¹ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 117, Rn. 10-11 ; LANGHEİD/ WANDT, VVG § 117, Rn. 35; RÖMER/LANGHEİD, VVG § 117, Rn. 29-30.

⁵² SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 117, Rn. 10-11; LANGHEİD/ WANDT, VVG § 117, Rn. 35; RÖMER/LANGHEİD, VVG § 117, Rn. 29-30.

⁵³ ÜNAN, Taslak, s. 177; SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 716.

1. Sosyal Güvenlik Ödemeleri

Türk Ticaret Kanunu m. 1484/3 zararın Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılandığı ölçüde sigortacı, zarar gören üçüncü kişiye karşı sorumluluktan kurtulduğunu öne sürebilir. Bu kanundan kaynaklanan bir durumdur ve SGK'nın yaptığı ödeme zararın tamamını karşılıyorsa veya zorunlu sigorta miktarını aşıyorsa sigortacının sorumluluğu sona erecektir. Ayrıca SGK'nın yapacağı ödeme sigortacının karşılayacağı zarar kalemleri veya klostları içerisinde bulunması gerekir⁵⁴.

a) Şartları

SGK ödemeleri sonucunda sigortacının sorumluluktan kurtulabilmesi için bazı şartlar bir arada oluşması gerekir. Gerekli şartların ilki, sigortacının sigorta ettirene karşı iç ilişkide sorumluluğunun ortadan kalkması gerekir. Sigorta ettirene karşı sorumluluğu devam ederken SGK tarafından yapılan ödeme sigortacının sorumluluğu sona erdirmeyecektir. SGK zarar görene ödeme yapmış ve sigortacının sigorta ettirene karşı sorumluluğu devam ediyorsa; SGK yaptığı ödeme oranında sigortacıya rücu imkanına sahip olacaktır. Sosyal Güvenlik Kurumu'nu sigortacının sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulduğu takdirde rücu imkanına sahip olmayacaktır.

İkinci şart ise SGK'nın yapacağı ödemenin sigortacının sorumluluğu içerisinde olan bir zarardan kaynaklanması gerekir. Sigortacının sorumlu olmadığı bir zarar, SGK tarafından karşılanmış ise sigortacının zarar görenin talebini geri çevirme imkanına sahip değildir. SGK'nın karşılamış olduğu zararın, sigortacının sorumluluğu içerisinde yer alıp almadığı TBK. m. 55 göre belirlenecektir. Bu hüküm, *“Destekten yoksun kalma zararları ile bedensel zararlar, bu Kanun hükümlerine ve sorumluluk hukuku ilkelerine göre hesaplanır. Kısmen veya tamamen rücu edilemeyen sosyal güvenlik ödemeleri ile ifa amacını taşımayan ödemeler, bu tür zararların belirlenmesinde gözetilemez; zarar veya tazminattan indirilemez. Hesaplanan tazminat, miktar esas alınarak hakkaniyet düşüncesi ile artırılmaz veya azaltılamaz.”* şeklinde düzenlenmiştir. Bu hükmünden

⁵⁴ SCHİMİKOWSKI/ RÜFFER/ HALBACH, , VVG § 117, Rn. 11; LANGHEID/ WANDT, VVG § 117, Rn. 40; RÖMER/LANGHEID, VVG § 117, Rn. 32.

çıkan sonuç, SGK'nun rücu edebildiği ödemeler zarar karşılığı ödeme, rücu edemediği ödemeler zarar karşılığı olmayan tutar ödemesi sayılır⁵⁵.

SGK'nın yaptığı ödeme zarar gören üçüncü kişinin zararını tamamen karşıladığında sigortacının sorumluluğu son bulacaktır. Zararını kısmen SGK'dan karşılayan zarar görene karşı sigortacının ifa yükümlülüğü devam edecektir. Ayrıca SGK ödemelerinin sorumluluk sigortacısının sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olduğu durumlarda sigortacı sorumluluktan kurtulur. Başka bir anlatımla, sigortacının sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğü devam ediyorsa SGK ödemelerinin sigorta ilişkisine herhangi bir etkisi olmaz⁵⁶.

b) Sorumluluğu Aktarma Zamanı

Zorunlu sorumluluk sigortacısının SGK ödemesi sonucunda ne zaman sona ereceği noktasında Türk Ticaret Kanunu “ödediği ölçüde” demek suretiyle ödeme yapma zamanını dikkate almıştır. Zarar görenin zararını SGK'dan talep edebilme şansı yetmeyip ayrıca zararını karşıladığında sigortacının sorumluluğu sona erecektir. Zarar gören zararını hem SGK'dan hem de sigortacıdan isteyebilir. SGK daha önce bir ödeme yaparsa sigortacı sorumluluktan kurtulur. Ancak ödeme yapmaz ise sigortacının zarar görene karşı sorumluluğu devam edecektir. Burada esas alınması gereken nokta eğer zarar gören zararını SGK'dan talep edebilecek bir durumda ise sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olan sigortacı sorumluluğunu SGK'ya aktarabilmelidir. Zorunlu sorumluluk sigortacısının sorumluluğunun sona zamanı, zarar görenin SGK'dan talepte bulunma anı olarak kabul edilmelidir.

2. Başka Bir Sigortacının Ödeme Yapması

Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının ifa yükümlülüğü sonlandıran diğer hususta başka bir sigortacı veya sigortadan zarar görene ödeme yapılmasıdır. Sigorta konusu olay sonucunda zarar görenin zararı başka bir sigortacıdan karşılayabiliyorsa sigortacının ödeme oranında ifa yükümlülüğü ortadan kalkacaktır. Bu husus doğrudan

⁵⁵ **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 717; **ÜNAN**, Samim “Ölüm ve Sakatlıklarda Özel Sigortaların Sorumluluğu Nedir?”, <http://www.sigortahabergazete.com/2011/06/08/olum-ve-sakatliklarda-ozel-sigortalarin-sorumlulugunedir>Erişim Tarihi: 25.05.2016.

⁵⁶ **ÜNAN**, Taslak, s. 171; **SOPACI ÖZTUNA**, İfa Yükümlülüğü, s. 717.

Türk Ticaret Kanunu'nun da düzenlenmiş değildir. Sigortacının ifa yükümlülüğünü kaldıracak tek durumun Sosyal Güvenlik Kurumu'nun yapacağı ödemedir. Kanun koyucu bilerek veya doğrudan bu durumu istemiş olduğu düşünülebilir. Başka bir deyişle, Türk Hukukunda başka bir zarar sigortacısının zararı karşılaması durumunda sigortacının ifa yükümlülüğünün sona ermesini düzenlememiş olması, Kanun Koyucunun zarar görenin talebi karşısında sigortacısı tarafından ileri sürememesi şeklinde tasavvur edilebilir. Bundan dolayı sigortacı zarar görene karşı ifa yükümlülüğü devam edecek ve zarar görene karşı savunma ileri süremeyecektir⁵⁷.

Türk Ticaret Kanunda düzenlenememiş olması demek acaba bu durumun sigortacı tarafından ileri sürülememesi demek olduğu anlamına gelecektir? TTK 1484 maddesinde başka bir sigortacı düzenlemesine yer vermese dahi zarar sigortasının temel prensiplerinden olan “tazmin ilkesi “ gereği zaten bu kural uygulanmak zorundadır. Eş anlatımla, başka bir zarar sigortacısı düzenlemesi madde de yer almasa dahi kişilerin sigorta ile zenginleşmeyeceğinden bu kural doğrudan uygulanır. Ayrıca TTK m. 1484/3 SGK için yapılan düzenleme tazmin ilkesinin bir görünümüdür. Kanun koyucunun isteği bu doğrultuda olduğundan başka bir sigortacının yapacağı ödeme sigortacının ifa yükümlülüğünü ortadan kaldıracaktır. Diğer bir sigortacı içerisinde sadece başka bir sorumluluk sigortacısı değil; ayrıca başka bir mal sigortası da bu kapsamda değerlendirilir. Tek şart olay sonucunda oluşan zararın, sorumluluk sigortası kapsamında olmasıdır.

a) Sorumluluk Sigortası

aa) Farklı Poliçelerin Düzenlenmesi

Sorumluluk sigortalarında Türk Ticaret Kanunu olay esaslı poliçeleri kabul etmiştir. Bu genel kural bu olmakla birlikte bunun aksi öngörülebilir. TTK. md. 1473 ile sağlanan bu esneklik sayesinde sorumluluk sigortaları poliçeleri olayı esas alan poliçelerden farklı olarak zarar, talep veya ihbar esaslı olabilir. Bu sayede teminat sağlanan süre farklılaşabilir. Bunun yanında TTK md. 1485 te TTK 1458'de düzenlenen geçmişe etkili sigortaya yapılan atıf neticesinde sorumluluk sigortaları geçmişe etkili bir şekilde teminat sağlayabilir. Hem esas alınan durumların farklı olması

⁵⁷ SOPACI ÖZTUNA, İfa Yükümlülüğü, s. 715.

hem de geçmişe etkili sorumluluk sigortası yapılabileceği düşünüldüğünde aynı olaydan çıkan bir sorumluluk birden çok sigorta tarafından teminat altına alınmış olabilir⁵⁸. Bu konuda en bilindik örnek, üçüncü kişi 2010 yılında kullandığı bir ilaç neticesinde 2011 kör olmuş ve 2012 yılında ilaç firması dava açmıştır. Zarara neden olan ilaç firmasının ise 2010 yılı için olay, 2011 yılı için zarar ve 2012 yılı için talep esaslı poliçeleri varsa, bu olay üçünün teminat kapsamı içerisinde yer alır⁵⁹. Bu durumlarda zarar gören kişi tüm sorumluluk sigortalarına başvurabilir. Ancak bazı durumlarda sigorta ettirenin bazı hareketlerinden dolayı sigortacıların biri veya bazıları ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olabilir. Bu durumda zarar gören, diğer sorumluluk sigortalarından zararını karşılayabilecektir. Doğrudan sağlıksız olarak kurulmuş veya devam eden sigorta ilişkisi içerisindeki sorumluluk sigortacısından istememesi yerinde olacaktır. Zararı karşılayabilecek olan diğer sigortacılar, ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olan sigortacının sorumluluğunu sona erdirmiş olacaktır.

bb) Birden Fazla Sorumlu Olması

Başka bir durum ise zarar gören üçüncü kişiye karşı sorumlu olan birden fazla kişi mevcutsa ve bunların hepsinin farklı birer sorumluluk sigortası varsa zarar üçüncü kişi bunlardan herhangi birine başvurabilir. Örneğin trafik kazasına birden fazla kişi karışmış ve zarar görene karşı farklı sebeplerden dolayı bir sorumluluk doğmuş olabilir. Zarar gören istediğine başvuru şansı elde etmiştir. Sorumlu olan sigortacılarından biri sigortalısına karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olduğu durumlarda zarar gören diğer sigortacılar başvurma durumunda kalabilir. Başka bir anlatımla, sigortacının ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olması ve zarar başka bir sigortacı tarafından karşılanabilecek durumda ise bu durumu, ifa yükümlülüğünden kurtulan sigortacı zarar görene karşı bir savunma olarak ileri sürebilir. Çünkü başka sigortacının yapacağı veya yapabileceği ödeme ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olan sigortacının sorumluluğunu sona erdirecektir.

⁵⁸ ÜNAN, Riziko, s. 34; ACAR, s. 99.

⁵⁹ Yukarıdaki örnekte zarar görenin üç sigortacıya karşı doğrudan dava hakkı kullanacağı noktasında tartışma mevcut olsa da genel kabul gören durum, zarar görenin istediği sigortacıya başvurabileceği yönündedir. Bkz. ÜNAN, Riziko, s. 34; ACAR, s. 100.

cc) Birden Fazla Sorumluluk Sigortasının Çakışması

Sigortacıların sorumluluğunun çakışması noktasında başka bir durum ise aynı esasa dayanan ve aynı süre içerisinde düzenlenmiş birden fazla poliçenin olması halidir. İki veya daha fazla sorumluluk sigorta poliçesi, belli bir sorumluluk alanında üst üste gelecek şekilde koruma sağlıyorsa birden fazla sigorta söz konusudur⁶⁰. Bu durumda Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen birden fazla sigorta şekilleri gündeme gelecektir. Türk Ticaret Kanunu'nda birden fazla sigorta türleri olarak çifte sigorta, müşterek sigorta ve kısmi sigorta öngörülmüştür. Bu sigorta uygulamalarında hangisinin sorumluluk sigortalarına uygulanacağı noktasında belirsiz olmakla birlikte, TTK m. 1485 hükmü ile sorumluluk sigortalarında müşterek sigorta hükümlerinin sorumluluk sigortalarında uygulanabileceği düzenlenmiştir. Çifte sigorta ise tartışmalara neden olsa da sorumluluk sigortalarında uygulama alanı bulmayacaktır⁶¹. Zarar sigortalarının en temel ilkesinin zenginleşme yasağı olduğu düşünüldüğünde çifte sigorta yasağının sorumluluk sigortalarında geçerli olduğu aşıkardır. Nitekim Hazine Müsteşarlığının çıkardığı “Sorumluluk Sigortalarında Birden Çok Sigorta Hükümlerinin Uygulanabilirliği Hakkında Genelge” de yer alan “*Sorumluluk sigortaları için çifte sigorta ya da kısmi sigorta hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün değildir.*” ifadesi ile çifte sigorta ve kısmi sigorta hükümlerinin sorumluluk sigortalarında uygulanmasının önüne geçilmiştir⁶². Müşterek sigortanın ise sorumluluk sigortalarına uygulanabileceği hem TTK'da hem de çıkarılan genelgede açıkça düzenlenmiştir.

⁶⁰ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 185; ÇEKER, Sigorta Hukuku, s. 112.

⁶¹ ÜNAN, Riziko, s. 18; ACAR, s. 107.

⁶² Genelge de müşterek, çifte sigorta ve kısmi sigortalarının sorumluluk sigortalarına uygulanması noktasında geniş bilgilere yer verilmiştir. Genelge şu şekilde düzenlenmiştir: “Sigortanın zenginleşme aracı olarak kullanılmasını engellemek amacıyla düzenlemeye tabi tutulan birden çok sigortaya ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanununun 1465 ve müteakip maddelerinde yer alır. Birden çok sigortaya ilişkin şartların düzenlendiği Türk Ticaret Kanununun 1465. maddesi uyarınca birden çok sigortadan bahsedebilmek için aynı menfaatin, aynı rizikolara karşı, aynı süre için, birden çok sigortacıya aynı veya farklı tarihlerde sigorta ettirilmiş olması gerekir. Bu durumda risk gerçekleştiğinde sigorta ettirene sigorta bedelinden daha fazlası ödenmez.

Kanunda “birden çok sigorta” türleri; 1466. maddede müşterek sigorta, 1467. maddede çifte sigorta ve 1468. maddede de kısmi sigorta şeklinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddelerden de anlaşılacağı üzere birden çok sigortaya ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi öncelikle belli bir sigorta bedeli olan menfaat söz konusu olmalıdır. Nitekim Türk Ticaret Kanunu'nun Sigorta Kitabı'nın sigorta türlerine ilişkin özel

hükümlerin incelendiği İkinci Kısımın Birinci Bölümü’nde zarar sigortaları; mal sigortaları ve sorumluluk sigortaları şeklinde ikiye ayrılmış ve birden çok sigortaya ilişkin hükümlere de mal sigortalarıyla ilgili bölümde yer verilmiştir. Türk Ticaret Kanununun sorumluluk sigortalarına uygulanacak hükümleri düzenleyen 1485. maddesinde ise sorumluluk sigortalarına genel hükümlerle birlikte birden çok sigortadan müşterek sigortanın düzenlendiği 1466/I. maddenin uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır.

Söz konusu düzenlemeler karşısında;

a) Sorumluluk sigortaları için çifte sigorta ya da kısmi sigorta hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün değildir.

b) Buna karşın Türk Ticaret Kanununun 1466/I. maddesindeki şartların gerçekleşmesi halinde müşterek sigorta hükümleri sorumluluk sigortaları hakkında da uygulanabilir. Müşterek sigortaya ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için ise bahsi geçen maddeler gereği, aynı menfaatin birden çok sigortacı tarafından, aynı zamanda, aynı süreler için ve aynı rizikoya karşı sigorta ettirilmesi gerekir.

aa) Türk Ticaret Kanununun 1466. maddesindeki “aynı zaman” ifadesi “aynı an”ı ifade eder. Dolayısıyla, aynı menfaat, aynı süreler için ve aynı risklere karşı sigorta edilmiş olsa bile bu sözleşmeler farklı günlerde yapılmışsa sorumluluk sigortaları için müşterek sigorta hükümleri uygulanamaz.

bb) Maddede geçen “aynı süre” ifadesi çakışan süreler anlamındadır. Aynı menfaat, aynı anda, aynı riskler için fakat farklı sürelerle sigorta ettirilmişse sorumluluk sigortasında müşterek sigorta uygulaması ancak çakışan sürelerde ortaya çıkan risklerden doğan zararlar için söz konusu olur.

cc) Sorumluluk sigortalarında müşterek sigortadan bahsedebilmek için aynı menfaat için, aynı anda yapılan birden fazla sorumluluk sigortasında, çakışan süreler içinde ortaya çıkan risk de sigortacılar açısından aynı olmalıdır. Sorumluluk sigortalarında riskin ne olduğu ise Türk Ticaret Kanununun 1473. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Buna göre risk, sözleşme süresi içinde gerçekleşen olay olarak belirlenebileceği gibi riskin, olay daha önce meydana gelmiş bile olsa sözleşme süresi içinde ortaya çıkan zarar şeklinde belirlenebilmesi mümkündür. Bu noktada aynı sorumluluk için aynı anda yapılan sigortada, çakışan süreler içinde ortaya çıkan riskler farklıysa, örneğin sigortacılardan biri risk olarak olayı, diğeri ise zararı kabul etmişse aynı sorumluluk sigorta edilmiş olsa dahi sigortalar arasında müşterek sigorta uygulamasından bahsedilemez.

Müşterek sigortaya ilişkin hükümlerin uygulanamadığı durumlarda;

a) Her bir sigortacı; sigortalı ve zarar görene karşı, diğer sözleşmelerden bağımsız olarak sorumludur.

b) Sigortalı ya da zarar gören kişi, zararını dilediği sigorta şirketinden talep edebilir. Sigortacıların diğer sigortaların varlığını ileri sürerek tazminat ödeme borcundan kaçınmaları mümkün değildir.

c) Burada birden çok borç bulunmakla birlikte bunlar arasında hukuki bir bağ ve ilişki mevcut olmadığından kümülatif borcun varlığından söz edilebilir. Bu nedenle de sigortacı kendisine karşı yapılmış bir talep varsa bunun gereğini yapmış olduğu sözleşme nedeniyle diğer sözleşmelerden bağımsız şekilde yerine getirmek zorundadır.

d) Zarar herhangi bir sigortacı tarafından karşılandığı ölçüde diğer sigortacıların, sigortalı ya da zarar görenlere karşı sorumluluğu ortadan kalkar.

b) Mal Sigortası

Zarar sigortaları başlığı altında yer alan mal ve sorumluluk sigortaları farklı menfaatleri teminat altına alsa da bazen aynı zararları karşılama noktasında kesişmektedir. Bu kesişme zarar veren sigortalının sorumluluk sigortası ile zarar gören üçüncü kişinin mal sigortası aynı zararları karşılar. Kesişme noktasında zarar gören, ister mal sigortasından isterse sigortalının sorumluluk sigortasından zararını karşılanmasını talep edebilir. Bunun en güzel örneği, aracın hem kasko hem de trafik mali sorumluluk sigortasından karşılama imkanına sahip olmasıdır.

Zarar veren sigortalının/sigorta ettirenin davranışları sonucunda sorumluluk sigortası ilişkisi bozulmuşsa, zarar görene tanınan istediği sigortacıyı tercih etme durumu değişikliğe uğramaktadır. Sorumluluk sigortacısı sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş ise sorumluluk sigortası mal sigortasına göre ikincil bir konuma düşecektir. Eş anlatımla, sorumluluk sigortası ilişkisindeki sakatlık birinci derecedeki sorumluluğu zarar görenin mal sigortasına aktarmaktadır. Bunu zorunlu sorumluluk sigortacısı zarar görene karşı bir savunma olarak ileri sürebilir. Ayrıca mal sigortacısının zarar görene yaptığı ödeme oranında zorunlu sorumluluk sigortacısı sorumluluktan kurtulur.

3. Güvence Hesabı

Güvence Hesabı, zorunlu sorumluluk sigortalarıyla ilgili olarak yasayla belirlenmiş olan durumların ortaya çıkması neticesinde oluşan zararların, bu sigortalar ile belirlenmiş olan geçerli olan teminat çerçevesinde karşılanması gayesi ile kurulmuş olan ve Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketler Birliği içerisinde oluşturulmuş bir fondur. Önceleri sadece trafik kazaları için oluşturulmuş Güvence Hesabı artık tüm zorunlu sorumluluk sigortaları için geçerlidir⁶³.

Zorunlu sorumluluk sigortacısının sigorta ettirene karşı ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olması, Güvence Hesabının sorumluluğunu gündeme getirecek veya gönderme imtiyazı olacak bir durum değildir. Güvence hesabının hangi durumlarda devreye gireceği SK. 14/2 belirtilmiştir. Bu durumlar;

⁶³ ULAŞ, Zarar Sigortaları, s. 1121-1122.

- “a) Sigortalının tespit edilememesi durumunda kişiye gelen bedensel zararlar için,*
- b) Rizikonun meydana geldiği tarihte geçerli olan teminat tutarları dâhilinde sigortasını yaptırmamış olanların neden olduğu bedensel zararlar için,*
- c) Sigorta şirketinin malî bünye zaafiyeti nedeniyle sürekli olarak bütün branşlarda ruhsatlarının iptal edilmesi ya da iflası halinde ödemekle yükümlü olduğu maddî ve bedensel zararlar için,*
- ç) Çalınmış veya gasp edilmiş bir aracın karıştığı kazada, Karayolları Trafik Kanunu uyarınca işletenin sorumlu tutulmadığı hallerde, kişiye gelen bedensel zararlar için,*
- d) Yeşil Kart Sigortası uygulamaları için faaliyet gösteren Türkiye Motorlu Taşıt Bürosunca yapılacak ödemeler için,*
- başvurulabilir. Bakanlar Kurulu, gerekli görülen hallerde, eşyaya gelecek zararların kısmen veya tamamen Hesaptan karşılanmasına karar vermeye yetkilidir.”*

Görüldüğü gibi sayılan durumlar arasında sigortacının sigorta ettirene karşı herhangi bir nedenden dolayı sorumluluktan kurtulması durumu yer almadığından Güvence Hesabının sorumluluğu gündeme gelmeyecektir. Yalnız Güvence Hesabının sorumluluğuna etki edecek bir durum sigorta sözleşmesinin yok hükmünde olmasıdır. Sigorta sözleşmesinin yok hükmünde olduğu durumlarda zorunlu sorumluluk sigortacısının sorumluluğu tartışmaya açıktır. Zorunlu sorumluluk sigortasının yok hükmünde olması halinde sigortacının bunu zarar görene ileri sürüp süremeyeceğine göre Güvence Hesabının sorumluluğu doğacaktır. Alman Hukukunda sigorta sözleşmesinin yok hükmünde olması durumunda da sigortacının zarar görene karşı olan ifa yükümlülüğü devam edeceğini önceden belirtmiştik. Ancak bizim hukukumuzda bu durumda herhangi bir açıklama mevcut değildir. Eğer sigorta sözleşmesinin yok hükmünde olmasını sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü içerisinde değerlendirirsek Güvence Hesabı'nın sorumluluğu doğmayacaktır. Sigortacının sorumluluğunun ortadan kalktığını varsaydığımız zaman ise Güvence Hesabının sorumluluğu ortaya çıkacaktır. Sigorta sözleşmesinin yok hükmünde olduğunda sorumluluğu sigortacının üstünde aldığımızda ortada artık bir sigorta sözleşmesi kalmayacağından Güvence Hesabı başvuru şartlarını taşıyacaktır. SK. m. 14/2-b hükmü

gereğince rizikonun gerçekleştiği anda zorunlu sorumluluk sigortası mevcut değilse , zararı Güvence Hesabı karşılar. Başlangıçta sigortalı olup da sonradan sigorta poliçesi feshedilen veya zorunlu sorumluluk sigortası poliçe süresi sona erip de yenilenmeyen sigorta poliçeleri hakkında da bu hükmün uygulanması gerekir⁶⁴. Güvence Hesabının buradaki sorumluluğu ifa yükümlülüğünden kurtulmuş olan sigortacının yerine geçmek veya gönderme imtiyazı ile sorumluluğun ona aktarılması değil, doğrudan kanundan kaynaklanan bir durumdur. Başka bir anlatımla, Güvence Hesabının sorumluluğu Türk Ticaret Kanunu m.1484'ten kaynaklı bir durum olmayıp Sigorta Kanunundan kaynaklanan bir sorumluluktur.

E. KTK m. 98'in Sigortacının İfa Yükümlülüğüne Etkisi

Karayolları Trafik Kanununun 98'inci maddesi 611 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Ve Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişikliğe uğramıştır. Karayolları Trafik Kanunu 98. maddesi gereği trafik kazaları sebebiyle üniversitelere bağlı hastaneler ve diğer bütün resmi ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarının sundukları sağlık hizmetleri bedelleri, kazazedenin sosyal güvencesine olup olmadığına bakılmaksızın Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından karşılanır. Sigortacılık kanunundaki şartlar oluşmuşsa bile güvence hesabına başvurulamaz.

Karayolları Trafik Kanunundaki düzenleme Türk Ticaret Kanununun madde 1484/3 hükmünü etkisiz hale getirecek niteliktedir. Türk Ticaret Kanunundaki hükmeye göre sosyal güvenlik kurumlarının yapacağı ödemeler sigortacının sorumluluğunu sona erdirmektedir. Buradaki sorumluluk, SGK 'nın yapacağı ödeme oranındadır. SGK'nın

⁶⁴ **ARKAN**, Güvence Hesabı, s. 287; **ULAŞ**, Zarar Sigortaları, s. 1125-1126. “Dava, trafik kazasından kaynaklanan maddi ve manevi tazminat istemine ilişkindir. Güvence Hesabı Yönetmeliğinin 9/b maddesi gereği; rizikonun meydana geldiği tarihte geçerli olan teminat tutarları dahilinde sigortasını yaptırmamış olanların neden olduğu bedensel zararların tazmini için Güvence Hesabına müracaat edilebilir. Araç hasarları güvence hesabından talep edilebilecek zararlardan olmamasına rağmen hükmedilen araç hasar bedelinden davalı Güvence Hesabın sorumlu tutulması isabetli değildir.” 17. H.D. 25.10.2011 gün ve 2010/10618 E. 2011/9772 K.

oluşan zarar dolayısıyla sorumluluğunun az olması sigortacının sorumluluğunu doğurmaktadır. Ancak Trafik Kanunundaki düzenleme sigortacının sorumluluğunu doğrudan sona erdirmekte ve tüm sorumluluğun Sosyal Güvenlik Kurumunda olduğu şeklindedir. Başka bir deyişle getirilen düzenleme ile birlikte zarar miktarından bağımsız olarak Hazine Müsteşarlığınca belirlenecek miktarın Sosyal Güvenlik Kurumuna aktarılması ile sigortacının sorumluluğu tamamen sona erecektir.

Sigortacılık tekniğinde gerçekleşen zarar ile ödenecek tazminat miktarı her zaman aynı olmayabilir. Sigorta tazminatı hesaplanırken birlikte zarar, zarar görenin kusuru ve hatır taşımacılığı gibi hususlar göz önünde bulundurulur. Bunlardan herhangi biri oluştuğu zaman sigorta tazminatında indirim gidilir. Karayolları Trafik Kanunu'nda yapılan değişiklikle birlikte zarar görenin kusurlu olup olmamasına bakılmaksızın ödeme yapılacaktır⁶⁵.

Karayolları Trafik Kanununun 98. maddesinin uygulanması için bazı koşulların yerine gelmesi gerekir. Bunlar;

- Türkiye'de meydana gelecek trafik kazası olması,
- Üniversitelere bağlı hastaneler ve diğer bütün resmi ve özel sağlık kuruluşları olmalı,
- Sunulan bir sağlık hizmeti ve bedeli olmalı,
- Kazazedenin sosyal güvencesinin varlığının olmaması⁶⁶

Trafik Kanunu'ndaki yapılan değişikliğin nedenleri madde gerekçesinde belirtilmiştir. Gerekçeye baktığımızda sosyal güvenlik teminatı ile trafik sigortası ile sağlanan teminatların örtüşmesi, trafik kazaları sonucunda zarar gören kişilerin tedavi bedellerinin trafik sigortası ve sosyal güvenlik rejimi kapsamında karşılanması

⁶⁵ **YONGALIK**, Aynur, “13.02.2011 Tarih Ve 6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Ve Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun İle Ktk'nun 98. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Genel Bir Bakış”, Ankara Barosu Ulusal Kongre Yeni Yasal Düzenlemeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini Esasları Ve Usulü Kongresi, 4-5-6 Nisan 2013, s. 178; **KABUKÇUOĞLU ÖZER**, s. 201.

⁶⁶ **YONGALIK**, s. 181-182.

hususunda yaşanan tereddütler, her iki sistemin sonuçta sağlık teminatı sunmasına rağmen farklı kurallarının bulunması ve sosyal devlet olmanın bir gereği olarak sağlık güvencesi kapsamı dışında kalan vatandaşların da sağlık güvencesine kavuşturulması gibi nedenler sonucunda değişikliğe gidildiği görülmüştür.

SONUÇ

1. Sorumluluk sigortaları 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ayrı bir bölüm olarak düzenlenmesi önemli bir eksikliği ortadan kaldırmıştır. Eskiden sorumluluk sigortalarına uygulayabildiği ölçüde mal sigortaları hükümleri uygulanmak zorunda iken artık buna gerek kalmadı. Sorumluluk sigortalarına uygulanacak hükümler TTK m. 1473- 1486 arasında belirlenmiştir. Sorumluluk sigorta sözleşmelerinde bir sorun oluştuğunda ilk olarak bu hükümlere başvurulacak; bu hükümler arasında yer almayan hususlarda ise TTK m. 1401'den başlayan sigorta genel hükümlerine başvurulacaktır.

2. Sorumluluk sigortaları özel sigorta – sosyal sigorta ayrımında özel sigorta türleri içerisinde yer almaktadır. Normal şartlar altında kişiler olaylar karşısındaki sorumluluklarını sigortalatma konusunda serbesttirler. Ancak kamu menfaati yakından ilgilendiren bazı durumlarda oluşacak zararları önlemek için Kanun Koyucu sigorta mecburiyeti getirebilir. Bu mecburiyetin en çok uygulandığı sigorta türü sorumluluk sigortalarıdır. Sorumluluk sigortalarının her ne kadar sigorta ettirenin menfaatini korumak için yapılsa da zarar göreni koruyucu tarafı da olduğu unutulmamalıdır. Bu açıdan bakıldığında sorumluluk sigortalarının zorunlu olması yerinde bir uygulamadır. Ancak ülkemizde henüz yeterince bu uygulama yerleşmemiş ve halen zorunlu sorumluluk sigortası sayısı yabancı devletler ile karşılaştırıldığında az sayıdadır.

3. Sorumluluk sigortalarını zorunlu hale getirirken Kanun Koyucu şartlarını belirlemek zorundadır. Sadece sigorta yaptırma zorunluluğu öngörmek yetmemekte ayrıca bu zorunluluğa uyulması için gereken alt yapının oluşturulması gerekmektedir. Kanun koyucu kişilerin sigorta yaptırmaları teşvik edecek şekilde idari ve adli işlemleri ortaya koymalıdır. Sigorta ettiren açısından sigorta yaptırma mecburiyetinin yanında sigortacıya da sözleşme yapma zorunluluğu da getirilmesi zorunlu sorumluluk sigortaları için önemlidir. TTK m. 1483 ile sigortacının zorunlu sorumluluk sigortaları için gelen teklifleri kabul etme zorunluluğu bu açıdan yerinde bir düzenleme olmuştur. Ayrıca zorunlu sorumluluk sigortalarında sigorta yaptırmaya teşvik edici diğer bir durum ise sigorta primlerinin halkın karşılayacağı şekilde olmasıdır. Primlerin yüksek veya aşağıda belirlenmesi durumunda sigorta sektörü açısından olumsuz sonuçlar doğurmasına neden olabilecektir. Primlerin yüksek belirlenmesi sigorta yaptırmak

isteyenler için zor bir durum oluşturacağından sigorta yaptırmaktan kaçınabilirler. Diğer taraftan prim ücretlerinin düşük tutulması sigorta şirketlerinin zorunlu sorumluluk sigortası alanında faaliyet göstermesini güçleştirecektir. Çünkü biriken primler ile zararlar karşılanamayacağından ötürü sigorta şirketleri zarar edeceklerdir. Bu nedenle sigorta primlerini belirleme noktasında serbest sistem belirlenmemeli; bakanlığa bağlı müsteşarlık tarafından alt – üst prim limiti belirlenmelidir.

4. Zorunlu sorumluluk sigortası oluşturmanın amacı zarar göreni korumaktır. Ancak zarar göreni sadece zorunlu sorumluluk sigortası oluşturmak şeklinde korumak mümkün değildir. Bunun yanında zarar gören bazı haklar verilmeli ve verilen hakları koruyucu önlemler alınmalıdır. Türk Ticaret Kanunu sorumluluk sigortasını düzenlediği hükümlerde zarar göreni koruyucu maddelere oldukça fazla yer vermiştir. En radikal koruyucu madde ise tüm sorumluluk sigortaları için doğrudan dava hakkını öngörmesidir. Doğrudan dava hakkı ile zarar gören, zararının karşılanması için doğrudan sigortacıya başvurabilecektir. Bu yerinde düzenleme sayesinde zarar gören, sigorta tazminatına en kısa yoldan ve en kısa zamanda ulaşabilmektedir. Ancak sigorta tazminatını doğrudan sigortacıdan isteyen zarar görene karşı sigortacı sigorta ilişkisinden kaynaklanan bazı durumları savunma olarak ileri sürebilir. Başka bir deyişle, sigorta ettirenin hal ve hareketlerinden dolayı sigorta ilişki bozulmuş ise bunu zarar görene karşı ileri sürebilir. Bu da doğrudan zarar görenin haklarını doğrudan etkiler. Zorunlu sorumluluk sigortalarında zarar görenin ayrıcalıklı konumu göz önünde bulundurulduğunda sigortacı, sigorta sözleşmesinden veya kanundan kaynaklanan bir durumu zarar görene karşı ileri sürememesi gerekir. Nitekim kanun koyucu bunu göz önünde bulundurmuş ve zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünü düzenlemiştir. Kanun koyucu zorunlu sorumluluk sigortalarında zarar göreni, sigorta ettirenin önünde bir yerde tuttuğu TTK m. 1484 göstermiştir.

5. Zorunlu sorumluluk sigortalarında sigortacının zarar görene karşı md. 1484 anlamında ifa yükümlülüğünün doğabilmesi için iki şartın bir arada olması gerekir. Bunlardan ilki zarar görenin sigortacıya karşı doğrudan dava hakkı kullanması, ikincisi ise sigortacının sigorta ettirene karşı tamamen veya kısmen sorumluluktan kurtulmasıdır.

6. Sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü doğrudan dava hakkı ile sıkı bir ilişki içerisindedir. Aslında doğrudan dava hakkı müessesesinin düğün işleyebilmesi

için sigortacının zarar görene karşı ifa ile yükümlü kılınmıştır. Ancak doğrudan dava hakkında oluşacak bir problem sigortacının zarar görene olan sorumluluğunu ortadan kaldıracıdır. Doğrudan sigortacıya başvurulmadığı hallerde sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlü olmasının hiçbir anlamı kalmayacaktır. Doğrudan dava hakkı, Türk Ticaret Kanunun md. 1486 yer almadığından dolayı emredici olup olmadığı tartışmalıdır. Emredici olmaması demek, sigorta ettiren ile sigortacının anlaşarak zarar görene tanınan hakkı bertaraf etmesi anlamına gelir. Doğrudan dava hakkı sigorta sözleşmesinde yer alan aksine bir düzenleme ile zarar görenin aleyhine değiştirilmesi sigortacının zarar görene karşı sorumluluktan kurtulmasına yol açabilir. Bu nedenle Türk Ticaret Kanunu doğrudan dava hakkını, emredici hükümler arasında düzenlemesi yerinde olurdu.

7. Sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü ancak sigorta ettirene karşı sorumluluğundan kısmen ya da tamamen kurtulması neticesinde oluşmaktadır. Sorumluluktan kurtulma kanundan ya da sözleşmeden kaynaklanabilir. Hangisinden kaynaklanırsa kaynaklansın sorumluluktan kurtulma sebepleri zarar görene karşı savunma olarak ileri sürülemeyecektir. Sorumluluktan kurtulma noktasında cayma veya fesih durumlarında sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü üzerinde belirsizlik mevcuttur. Sigorta sözleşmesinde riziko gerçekleşmeden önce yapılan cayma geriye etkili olarak sözleşmeyi sona erdirmektedir. Cayma beyanı ile baştan itibaren sözleşme sona ermektedir. Sözleşmenin baştan itibaren sona ermesi durumunda da ortada kısmen ya da tamamen kurtulabilecek bir durumun olmamasına yol açar. Borç baştan itibaren yok ise ortada kurtulacak bir durumda yok gibi görünebilir. Ancak cayma beyanı her ne kadar baştan itibaren sözleşmeyi sona erdirse de sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü devam etmesi yerinde olur.

8. Sorumluluk sigortalarının hukuki niteliği hep tartışma konusu olmuştur. Zarar göreni koruma gayesi sorumluluk sigortalarının kime teminat sağladığı noktasında soru işaretleri doğurmaktadır. Sorumluluk sigortalarında pasifinde azalmayı engellemeyi amaçlayan sigorta ettiren gerçek menfaat sahibidir. Zarar gören sadece sigorta tazminatından faydalanan ve onu talep eden konumundadır. Sorumluluk sigortaları hukuki niteliği üzerindeki görüşler alacağın temlik, üçüncü kişi yararına sözleşme, borcun üstlenilmesi ve borca katılmadır. Bunların yanında sorumluluk sigortasını, sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü ile birlikte değerlendirildiğinde hukuki

niteliği daha da belirsizleşmektedir. Sigortacı ifa yükümlülüğü neticesinde aslında sorumlu olmadığı bir ödemeyi zarar görene yapmak zorunda kalmaktadır. Bu da sorumluluk sigortasının niteliğini değiştirmektedir. Sorumluluk sigortasının hukuki niteliği üzerinde en çok durulan üçüncü kişi lehine sözleşme görüşüdür. Ancak üçüncü kişi lehine sözleşme görüşü, sigortacının zarar görene karşı savunma mekanizmasını kullanamamasından dolayı çürümektedir.

9. Hukuki niteliği değerlendirirken göz önüne almamız gereken noktalar, müteselsil sorumluluğun olması ve sigortacının aslında sorumlu olmadığı yeni bir borcun üstlenmesidir. Sigortacının üzerinde oluşan aslında sigorta tazminatından farklı yeni bir borçtur. Hatta sigorta sözleşmesine bağlı olmayan kanunundan kaynaklanan bir sorumluluktur. Borca katılmanın en önemli özellikleri, müteselsil sorumluluk ve yeni bir borç doğumudur. Borç doğduğu anda borca sebep olan ilişkiden tamamen bağımsızlaşmaktadır. Sorumluluk sigortalarını sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğü ile değerlendirdiğimizde hukuki nitelik olarak kanuni borca katılma olarak görmekteyiz.

10. Sigortacının zarar görene karşı ifa yükümlülüğünün kapsamını sigortacının zarar görene ileri sürebileceği savunmalar belirler. Sigortacının ifa yükümlülüğü sınırsız değildir. Kanun Koyucu hakkaniyet gereği sigortacının sorumluluğuna bir sınır getirmiştir. Türk Ticaret Kanunun koyduğu tek sınır asgari sigorta bedelidir. Ancak bu sınır yetersizdir. Ayrıca sigortacının sorumluluğunun sınır hem riziko açısından hem de süre açısından belirlenmelidir. Riziko açısından üstlendiği riziko kapsamında sorumluluğu doğması gerekir. Süre yönünden zamanaşımı süresi üst sınırı oluşturmaları gerekir.

11. Sigortacının sorumluluğunun sınırlarını belirlerken asgari sigorta bedeli, riziko ve süre yönünden geçerli olan savunmalara bakılmalıdır. Savunmalar açısından önem arz eden durumlar kast ve zamanaşımı süreleridir. Kast hiçbir hukukta sigorta hukuku kapsamında değerlendirilmemiştir. Başka bir deyişle sigorta teminatı içerisinde kast unsuru yer almaz. Fiil kasten gerçekleştirilmiş ise sigorta teminat sağlamayacaktır. Ancak zorunlu sorumluluk sigortalarında fiil kasten işlense dahi bu zarar görene karşı savunma olarak ileri sürülemeyecektir. Zamanaşımı savunması aslında sigortacının ifa yükümlülüğünün süresini belirlemede ortaya çıkmaktadır. Sigortacının ifa yükümlülüğünün zamanaşımı süresi doğrudan dava hakkının zamanaşımının süresine

bağlı olduğu için sorunlar ortaya çıkmaktadır. Doğrudan dava hakkının zamanaşımı süresi hatalı olarak sigorta sözleşmesi için geçerli olan zamanaşımı süresine bağlanmıştır. Zamanaşımı süresinin zarar görenin zarar veren sigortalıya karşı olan zamanaşımı süresine göre belirlenmesi daha uygun bir çözüm yolu olacaktır.

12. Sigortacının ifa yükümlülüğü sadece sigorta sözleşmesi süresince değil; ayrıca sigorta sözleşmesi bittikten sonra da devam etmektedir. Sigorta sözleşmesinin herhangi bir şekilde sona ermesi durumunda sigortacının sorumluluğu bir ay daha devam edecektir. Bu bir aylık süre, yetkili yere bildirim yapılırca başlayacaktır. Bildirimin ne zaman yapılacağı konusunda md. 1484 herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Bildirim sigorta sözleşmesinin sona ermesinden sonra yapılmalıdır. Sigorta sözleşmesi içerisinde yapılan bildirimin süreyi başlatmamalıdır. Yetkili merci Türk Ticaret Kanunu yürürlüğe girdiğinde belli değildi. Daha sonradan çıkan yönetmelik ile yetkili merci Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi oldu.

13. Zorunlu sorumluluk sigortalarında bir diğer önemli husus, rücu meselesidir. Normal koşullar altında sorumluluk sigortalarında sigortacının sigorta ettirene rücu etmesi mümkün değildir. Ancak zorunlu sorumluluk sigortalarında bazı durumlarda sigortacı iç ilişkide sigorta ettirene karşı sorumluluktan kurtulmasına karşın zarar görene ödeme yapmaktadır. Bu durumda sigortacıya sigorta ettirene karşı rücu hakkı verilmesi doğaldır. Ancak TTK md. 1484'te sigortacının rücu hakkı düzenlenmemiştir. Rücu hakkının düzenlenmesi yerinde olurdu; düzenlenmese dahi müteselsil sorumluluktan dolayı sigortacı sigorta ettirene rüzu edebilir.

14. Sigortacının sorumluluğunu sona erdiren nedenlerin arasında gönderme imtiyazı da önemli bir yer tutmaktadır. Gönderme imtiyazı sigortacının sorumluluğu başka bir sigortacıya ya da kuruma aktarmasıdır. Türk Ticaret Kanunu'nda bu aktarım sadece SGK için öngörülmüştür. SGK'nın yapacağı ödeme oranında sigortacı sorumluluktan kurtulacaktır. Kanun başka sigortacıların yapacağı ödemeleri hüküm içerisinde düzenlenmemiştir. Başka sigortacılarında aynı zarar için yapacağı ödeme ifa ile yükümlü olan sigortacının sorumluluğunu sona erdirecektir.

15. Gönderme imtiyazı her durumda gerçekleşecek bir durum değildir. Hatta Kanun Koyucu bazı durumlarda gönderim imtiyazının uygulama alanını daraltmıştır. KTK md. 98 hükmü ile tedavi giderlerinde tüm sorumluluk SGK'ya geçmiştir. SGK genel sağlık

sigortası kapsamında sorumluluk sigortası olsun olmasın zarar görenin tedavi masrafını karşılamaktadır. Bu durumda trafik kazlarında TTK md. 1484 uygulama alanı kalmayacaktır. Çünkü bu durumda sigorta şirketlerinin sorumluluğu doğrudan sona ermekte ve muhatap doğrudan SGK olmaktadır.

KAYNAKÇA

ACAR, Serdar, Kulüp Sigortası Protection & Indemnity, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008. (Kulüp)

ACAR, Serdar, Sorumluluk Sigortacısının Doğrudan Davada Dayanabileceği Savunmalar, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.

ACAR, Serdar, “Sorumluluk Sigortalarında Sigortacının Ardıllığı Konusunda Bazı Sorunlar ve Yeni Gelişmeler”, İstanbul Barosu Dergisi, C. LXXIX, S. 5, 2005, s. 1539-1551. (Sorunlar)

ADAL, Erhan, “Mecburi Malî Sorumluluk Sigortası ve Kara Nakliyatına Müteallik Karar İncelemeleri”, BATİDER 1965, C.III, S.2, s. 305-331.(Karar)

ADAL, Erhan, “Motorlu Taşıt Kazalarına Karşı Mecburi Mali Sorumluluk Sigortası”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Prof. Dr. Naci Şensoy Hatıra Sayısı, Cilt XXX, S. 3-4, s. 861- 896. (Mecburi)

ADAL, Erhan, “Trafik Kazalarında Zarar Görenin Himayesi”, BATİDER 1964, C.II, S.3, s. 384-396. (Himaye)

ADAL, Erhan, “Trafik Kazalarında Zararın Giderilmesinde Tatbik Edilecek Esaslar”, AD 1968, S.3-4, s. 162-208. (Esaslar)

ADAL, Erhan, “Traffic Liability II”, YÜHFD 2004, C.I, S.2, s. 141-200.

ADAY, Nejat, Özel Hukukta Yüklenti Kavramı ve Sonuçları, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2000.

AKINTÜRK, Turgut, Müteselsil Borçluluk, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1971.

AKYAZAN, Sıtkı, “Banka ve Sigorta Hukukunu İlgilendiren İki Önemli İçtihat Üzerine İncelemeler ve Eleştirmeler (Sigortacının Rücu Hakkının Tabî Olduğu Zamanaşımı ve Bunun Başlangıcı)”, İmran Öktem’e Armağan, Ankara 1970, s. 403 vd.

AKYOL, Şener, Üçüncü Şahsın İfayı Kendi Adına Talep Yetkisi, Vedat Kitapçılık, 2. Bası, İstanbul 2007.

AKYOL, Şener, Tam Üçüncü Şahıs Yararına Sözleşme, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008.

ALTOP, Atilla, “*Trafik Kazaları Nedeniyle İleri Sürülen Destekten Yoksun Kalma Taleplerine İlişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 15.06.2011 Tarihli E.2011/17-142 K.2011/411 Sayılı Ve 22.02.2012 Tarihli E.2011/17-787 K.2012/92 Sayılı Kararları İle Yargıtay 17.Hukuk Dairesi’nin 05.06.2012 Tarihli E.2011/11551 K.2012/7391 Sayılı Kararının Değerlendirilmesi*”, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi C. 8, Özel Sayı – 2013, s. 151- 183.

ANTALYA, Gökhan, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, İstanbul 2012.

ANTALYA, Gökhan, “*Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler*”, MHFD C. 14 S. 4, s. 63-83.

ARAL ELDELEKLİOĞLU, İrem, “*6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Prim Ödeme Borcu*”, “10. Yıl’a Armağan” İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:11 Sayı: 22 Güz 2012/2, s. . 203-222. (Prim)

ARAL ELDELEKLİOĞLU, İrem, “*6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Sözleşme Yapılmasında Beyan Yükümlülüğü*”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.18 S. 2, 2012, s. 725- 732. (Sözleşme Öncesi)

ARAL, Fahrettin, Türk Borçlar Hukukunda Takas, Ankara 1994.

ARAL, İrem, “*Sigorta Sözleşmelerinde Prim Ödeme Borcu*”, MÜHD, C.13 S. 3-4, s. 117- 141.

ARĞILLI, İslim, “*Sigorta Hukukunda Halefiyet*”, İstanbul Barosu Dergisi , C. 87 S. 4, 2013, s. 80-92.

ARIBAL, Erdoğan, “*Trafik Kanunu ve Mali Mesuliyet Sigortaları, Otomobil Sigortaları Semineri*”, 15-19 Haziran 1970 İstanbul, s. 69-79.

ARKAN, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 20. Bası, Ankara 2015.

ARKAN, Sabih, “Yeni Karayolları Trafik Kanununun Sigorta ve Garanti Fonuna İlişkin Hükümleri Üzerinde Bir İnceleme”, SHD 1983, C.I, S.3-4, s. 255-289.

ARSEVEN, Haydar, Sigorta Hukuku, Beta Yayınevi 2. Baskı, İstanbul 1991.

ARSEVEN, Haydar, “Ticaret Kanunu’nun Sigortaya Müteallik Umumî Hükümlerinin Meydana Çıkardığı Bazı Meseleler”, Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1960, s. 183-215.

ASLAN DÜZGÜN, Ülgen, “Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mâli Sorumluluk Sigortasında (Trafik Sigortası) Zarar Kavramı ve Sigortacının Rücu Hakkı”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi. C. 29 , S. 3, Eylül 2013, s. 186- 216.

AŞÇIOĞLU, Çetin, Trafik Kazalarında Hukukî Sorumluluk ve Tazminat Davaları, Ankara 1989.

ATABEK, Reşat, “Sigorta Akdinin Yorumu”, Sigorta Hukuku Dergisi, C. 1 S. 2, Ankara 1982, s. 125 – 140.

ATABEK, Reşat, Sigorta Hukuku, Duygu Matbaası, İstanbul 1950.

ATABEK, Reşat, “Sigorta ve Sorumluluk Sigortalarında Halefiyet ve Rücu”, İs. H.D. 1969, C.I, s. 226- 296. (Rücu).

ATABEK, Reşat, “Zarar Görenin Doğrudan Doğruya Sigortacıya Müracaat Hakkı, BATİDER, C. 6 ,S. 1, Temmuz 1971, s. 604 vd. (Müracaat)

ATAMER, Kerim/ **ÜNAN**, Samim, Principles of European Insurance Contract Law (Avrupa Sigorta Sözleşmesi Hukuku İlkeleri), Sigorta Hukuku Türk Derneği, Haziran 2011.

ATAMER, Kerim, “Sigorta Sözleşmeleri Uyuşmazlıklarında Uygulanacak Hükümler”, Türkiye Barolar Birliği, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları ve Geleceği, Sempozyum İstanbul 19-20 Kasım 2004, s.109-122.

ATAMER, Kerim, “*Yeni Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Zarar Sigortalarına Giriş*”, BATİDER ,C. XXVII – S. 1, Mart 2011, s. 26- 101 .(Zarar)

ATAMER, Kerim, “*Yeni Türk Ticaret Hukuku Kapsamında P&I Sigortası Ve Deniz Sigorta Hukuku Toplantı Notları*”, 29 Kasım 2013.

ATAMER, Yeşim, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, İstanbul 1996.

ATAMER, Yeşim, “*Üçüncü Kişinin Uğradığı Zararın Sözleşmesel Sorumluluk Kurallarına Göre Tazmini*”, YD 1996, s.99 vd.

AYDIN ÖZDEMİR, Elif, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar Ve Tazmini, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

AYİTER, Kudret, “*Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken Mevcut İhbar Mükellefiyeti*”, Ticaret Ve Banka Hukuku Haftası, 27 Nisan-3 Mayıs 1959, s. 217- 237.

AYLİ, Ali, Zarar Sigortalarında Prim Ödeme Borcu, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2003.

AYLİ, Ali, “*Sigorta Ettirenin Sözleşmenin Kuruluşundaki İhbar Yükümlülüğüne İlişkin Hükümlerin TTK Tasarısı Çerçevesinden Yeniden Değerlendirilmesi*”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, S.6, Prof. Dr. Hüseyin HATEMİ’ye Armağan, Diyarbakır, Eylül 2005, s. 185- 203. (İhbar)

BAĞATUR, Ç. Mehmet, “*Can Sigortalarında Sigortacının Yasal Ardıllığı*”, Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan, Ankara 1999, <www.yildizbagatur.com/yildizwebtr/data-tr/can_sigortalari.doc>, 30.04.2016.

BAHTİYAR, Mehmet, “*Sigorta Poliçesi Genel Koşulları*”, BATİDER 1997, C.XIX, S.2, s. 289-308.

BAHTİYAR, Mehmet, “*Sigorta Poliçesi Özel Koşulları*”, Genel Koşullardan ayırt edilmesi ve Bazı Sorunlar, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 133-148(Özel Koşul Ayrımı).

BALTACI, Mustafa./ **TEKAND**, Feyyaz./**ÜNALTUNA**, Bülent, “*Türkiye’de Mesuliyet Sigortalarında Uygulama, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları*”, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, s. 35-54.

BAŞER, Hayri, “*Mecburi ve İhtiyari Malî Mesuliyet Sigortaları Açısından Sorumluluk İlkesi*”, V. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, 25-28 Nisan 1973 Ankara, s. 145-155.

BİLGE, Mehmet Emin, “*Sigorta Tazminatını Alan Sigortalının Zarar Veren Üçüncü Şahısla Yaptığı İşlemlerin Sigortacının Halefiyeti Üzerindeki Etkisi ve Yargıtay Uygulaması*”, Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 2001, (s. 67 vd.).

BOLATOĞLU, Bolat, Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Motorlu Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu, Ankara 1988.

BOZER, Ali/ **GÖLE**, Celal, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Ankara 2015.

BOZER, Ali, “*Mal Sigortasında Akdin Yürürlük Tarihini ve Sigortacının Mes’uliyetinin Başlangıcını Tayin Eden Sigorta Mukavelesi Hükümleri*”, BATİDER , C. I, S. 1, 1961.

BOZER, Ali, Sigorta Hukuku- Genel Hükümler/Bazı Sigorta Türleri, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2. Baskı , Ankara 2007.

BOZER, Ali, “*Yangın Dolayısıyla Sorumluluk Sigortası*”, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, s. 306-349.

BRÜLHMANN, Werner (Çev: KALPSÜZ, Turgut), Türkiye’de Motorlu Nakil Vasıtaları İçin Mecburi Mesuliyet Sigortası, Ankara 1957.

BÜYÜKSAĞIŞ, Erdem, Yeni Sosyo-Ekonomik Boyutuyla Maddi Zarar Kavramı, İstanbul 2007.

CAN, Mertol, Meslekî Sorumluluk Sigortası Genel Şartlarına Genel Bir Bakış, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü Yayınları, Ankara 2006.

CAN, Mertol, Türk Özel Sigorta Hukuku, İmaj Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2007.

CAN, Mertol, Birden Çok Sigorta, İmaj Yayınevi , Ankara 2004.

CAN, Mertol, “*Sigorta Ettirenin Sigorta Primini Ödeme Borcunu İfada Temerrüde Düşmesinin Sonuçları*”, BATİDER, Cilt XXIII, S. 1, Haziran 2005, s.155-174 (Temerrüt).

CAVERLY, N. Raymond, “*The Background of The Casualty and Bonding Buniness in the Businees United States*”, Insurance Counsel Journal, Vol. 6 , Issue 4, 1939.

ÇAPA, M. Sadık, ” *Geçmişe Etkili Sigorta*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y. 2014, S. 3-4, s. 341- 362.

CLARKE, Malcolm / **BURLİNG**, Julian / **PURVES**, Robert L. The Law of Insurance Contracts, Informa Publishing, 6th Edition, UK October 2009

COHEN, Alma/ **DEHEJEIA**, Rajeev, “*The Effect Of Automobile Insurance And Accident Liability Laws On Traffic Fatalities*”, Journal of Law and Economics, vol. XLVII ,October 2004

ÇEKER, Mustafa, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Sigorta Hukuku, Karahan Kitabevi, Adana 2011.

ÇEKER, Mustafa, Sigortacının Rücu Hakkı, Legal Hukuk Dergisi, Y. 4 S. 48, 2006, s. s.3707-3718. (Rücu).

ÇELİK, Ahmet Ç. , “Trafik Kazaları ve Sigortacının Sorumluluğu”, İBD 2000, C.LXXIV, S.4-5-6, s. 388-428 .

ÇELİKTAŞ, Demet, 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nda İşletenin Hukuki Sorumluluğu, İzmir 1987.

DAĞDELEN, Ahmet Hakan, 818 ve 6098 Sayılı Borçlar Kanunlarında Borçlular Arasında Teselsül, XII Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.

DALLWİG, Florian, Deckungsbegrenzungen in der Pflichtversicherung, Berlin, 2011

DAMCI, Adnan, “*Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Hukuki Mesuliyet*”, BATİDER 1967, C.IV, S.II, s. 274-283.

DESCHENAUX, Henri/**TERCIER**, Pierre, Sorumluluk Hukuku(Çev: Salim Özdemir), Ankara, 1983.

DİNÇ, İnan Deniz, “*Türk Hukukunda İşveren Sorumluluk Sigortasında Riziko ve Teminatın Kapsamı*”, Prof. Dr. Ergon A. ÇETİNGİL ve Prof. Dr. Rayegân KENDER’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 468- 478.

DİNÇMENT, Nuray, “*Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavrama İlişkin Bazı Yargıtay Kararları*”, Çetingil ve Kender’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, 2007, s.479-489.

DOĞANAY, İsmail, “*Sigorta Tazminatında Kanuni Halefiyetin Şumülü*”, BATİDER, Cilt 9, Sayı 2, 1977.

EREN, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları 19. Baskı, Ankara, 2015.

EREN, Fikret, “*Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği Ve Unsurları*”, A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XXXIX, 1982-1987, S.1-4, s. 159- 212.

ERGÜN, Mevci, “*Sorumluluk Hukuku ile Sorumluluk ve Genel Sigortaların İlişkisi*”, Yargıtay Dergisi, Y. 1984, C. X, S. 4, s. 482-508.

FİDAN, İsmail, “*Sorumluluk Sigortalarında Rizikonun Gerçekleşmesi*”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2005, S. 2, s. 33-56.

FRANKO, Nisim, “*Yargıtay Kararları Açısından Zararı Ödeyen Sigortacının Üçüncü Şahsa Rücu Hakkı*”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu V, 25-26 Mart 1988, s. 46- 73. (Rücu Hakkı).

FRANKO, Nisim, “*Sigorta Akdinde Rizikonun Ağırlaşması*”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu IX, 8-9 Mayıs 1992, s. 99-118. (Rizikonun Ağırlaşması)

FRANKO, Nisim, “*Sigorta Ettirenin Mukavele Yapılırken İhbar Mükellefiyeti*”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIV, 4-5 Nisan 1997, s. 315-337. (İhbar Mükellefiyeti)

GAL, Jens/ **WANDT**, Manfred, “Response to the Questionnaire on Mandatory Insurance”, AIDA German Chapter

GOETZKY, Kai-Michael, Die Leistungspflicht des Versicherers nach § 158 c VVG : eine Studie zum Leitbild des Geschädigtenschutzes nach der dritten Schadenrichtlinie unter Berücksichtigung englischen Haftpflichtversicherungsrechts, Karlsruhe : VVG, 1998.

GÖKYAYLA, Emre, Destekten Yoksun Kalma Tazminatı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.

GÜRSOY, Kemal T., “Motorlu Taşıt Araçlarının Sebep Oldukları Zararlardan Sorumluluk ve Trafik Kanunumuzun Aksak Yönleri”, Türk Hukuk Kongresine Sunulan Tebliğler, Ankara 1972 s. 1-77 .

GÜRSOY, Kemal Tahir, “Manevi Zarar ve Tazmini”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1973, Cilt 30, Sayı 1-4, s. 7-56.

GÜVEN, Pelin, “Rekabet Hukukunda Sözleşme Yapma Zorunluluğu (Rekabet Kurulu Kararları Işığında Zorunlu Unsur Doktrininin Değerlendirilmesi)”, Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Rekabet Kurumu 2004

HARWOOD, Tamı/ **ŚIESKO**, David, “Claims Made Insurance Coverage: Selected Issues”, Environmental Claims Journal/Vol. 1, No. 2, 1988/1989.

HEDDERICH, Katharine Sophie, Pflichtversicherung , Studien zum Privatrecht, Mohr Siebeck, Freiburg 2011.

HIZIR, Serdar, “Türk Ticaret Kanunu’nda Yer Alan Mal Sigortalılarına İlişkin Muhtelif Hüküm ve İlkelerin Sorumluluk Sigortasına Uygulanabilirliği”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 86, 2009.

İMRE, Zahit, “Sigorta Hukukunda Rizikonun Ağırlaşması”, İÜHFM., C. XII, S. 1, 1946, s. 280- 301.

KABAKLARLI, Muazzez, “Doğrudan Dava Hakkı”, SHD, 1997.

KARAHASAN, Mustafa Reşit, Borçlar Hukuku, Beta Basım Yayın, C.1, 7. Baskı, İstanbul, 2003.

KARAHASAN, Mustafa R. , Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, Birinci Cilt, Beta Yayınevi, İstanbul 1989.

KARAHAN, Sami, “*Üçüncü Şahıslara Karşı Mali Mesuliyet Sigortasında, Sigorta Hımayesinin Kapsamı*”, Prof. Dr. Halil CİN’e Selçuk Üniversitesinde 10. Yıl Hizmet Armağanı, Konya 1995, s. 369-388.

KARAYALÇIN, Yaşar, “*Trafik Kazalarında Mali Mesuliyet ve Sigorta Sorunu*”, BATİDER 1975, C.VIII, S.2, s. 129-134. (Trafik).

KARAYALÇIN, Yaşar, Mesuliyet ve Sigorta Hukuku Bakımından Başlıca İşletme Kazaları, Ankara 1960. (Risk)

KARAYALÇIN, Yaşar, “*Sorumluluk (Mesuliyet) Sigortaları*”, Sigorta Hukuku Dergisi, Y. 1984, C. II, S.1-2, s. 27-68. (Sorumluluk)

KAYIHAN, Şaban, Sigorta Sözleşmesinde Prim Ödeme Borcu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004. (Prim)

KAYIHAN, Şaban/ **BAĞCI**, Ömer, Türk Özel Sigorta Hukuku Dersleri, Umuttepe Yayınları, Kocaeli 2016.

KENDER, Rayegân, “*İşveren Sorumluluk Sigortasında Akit Öncesi İhbar Görevi*”, Vecdi ARAL’a Armağan, Kocaeli, 2001, s. 429 – 435. (İhbar)

KENDER, Rayegân, “*Mesuliyet Sigortasının Mahiyeti ve Türleri, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları*”, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, s. 1-15.(Mesuliyet Sigortası)

KENDER, Rayegân, “*Motorlu Kara Nakil Vasıtalarının İhtiyari Mali Mesuliyet Sigortasında Zarar Gören Şahıs Türk Hukukunda Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Dava Hakkına Sahip midir?*”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası C.XXXIX , S.1-4, 1973, s. 203- 220. (Doğrudan Dava Hakkı)

KENDER, Rayegân, Türkiye’de Hususî Sigorta Hukuku, XII. Levha Yayınevi, 14. Baskı, İstanbul 2015. (Sigorta Hukuku)

KENDER, Rayegân, “*Türk Ticaret Kanunu Taslağı’nın Sigorta Hukukuna İlişkin Hükümleri Hakkında Düşünceler*”, Sigorta Hukuku Dergisi, Y. 2005, S. 1, s. 7-28.(Taslak)

KENDER, Rayegân, “Zorunlu Sorumluluk Sigortası ve Boşlukları, Zarar Görenin Tazminat ve Sigortadan Yararlanamayacağı Durumlarda Kaza Kurbanlarını Korumaya Yönelik Çözümler”, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler, IV. Sempozyum, Ankara 7-8 Mart 1980. Yayın: İ.İ. Hukuk Fak. MHE, İstanbul 1982.

KILIÇOĞLU, Ahmet, Borçlar Hukuku -Genel Hükümler-, 18. Baskı, Ankara 2014.

KILIÇOĞLU Ahmet M., “Manevi Tazminatın Hukuksal Niteliği”, Ankara Barosu Dergisi, Ankara 1984.

KILIÇOĞLU, Ahmet, “Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 1974, C. XXXI, S. 1-4, ms. 395-446. (Rücu)

KIRCA, Çiğdem, Bilgi Vermeden Dolayı Üçüncü Kişiye Karşı Sorumluluk, Ankara 2004.

KOENİG, Willy, “Sigorta Menfaati ve Değerlendirilmesi: Cevap”, [Çeviren: Prof. Dr. Fırat ÖZTAN], Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Y. 1969, C. V, S. 1, s. 46-55.

KUBİLAY, Huriye, “Prim Borcu İçin Kambyo Senedi Verilmesi ve Zamanaşımı Sebebiyle Bedelsizlik Defi”, İzmir Barosu Dergisi, 1992, S.3, s. 85-107 (Prim Borcu).

KUBİLAY, Huriye, “Sigorta Acenteleri Zorunlu Mesleki Sorumluluk Sigortası Hakkında Bir Değerlendirme”, BATİDER, C.XXV, S.4, 2009 Ankara, s. 211-226 (Sigorta Acenteleri).

KUBİLAY, Huriye, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, 2. Baskı, İzmir 2003.

LALE, Muktedir/**AKGÜL**, İhsan, Sigorta Hukuku Örnekli – İctihatlı – Uygulamalı, 1. Cilt, Baskı 2, Ankara 2011.

LANGHEİD, Theo/ **WANDT**, Manfred, Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz, 1. Auflage 2011.

LİHT ALGANTÜRK, Didem, Deniz Sigorta Hukukunda Kulüp Sigortası, İstanbul 2006.

LIGHT ALGANTÜRK, Didem, “*Sigorta Sözleşmesi Süresi İçinde Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri*”, “10. Yıl’a Armağan” İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:11 Sayı: 22 Güz 2012/2, s. 1-8. (Yükümlülük)

MECHEM, Floyd R., “*Employer's Liability*”, Illinois Law Review, Vol. 4, Issue 4 , pp. 244-248.

MEMİŞ, Tekin, “*Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nın 6. Kitabının Genel Hükümlerinin Değerlendirilmesi*”, Sigorta Hukuku Dergisi, Özel Sayı, İstanbul 2005.

MEMİŞ, Tekin, Yangın Sigortasında Riziko, Ankara 2001,(Yangın Sigortası).

MEMİŞ, Tekin, “*Zorunlu Mali Trafik Sigortasında Sigortacının Sorumluluğunun Niteliği ve Sebepsiz Zenginleşme*”, XX. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Y. 2004, S. 20, s. 73-88. (Sebepsiz Zenginleşme).

METEZADE, Zihni, “*Meslekî Sorumluluk Sigortaları ve Hekim Meslekî Sorumluluk Sigortası Klozu*”, Prof. Dr. Ergon A. ÇETİNGİL ve Prof. Dr. Rayegân KENDER’e 50. Birlikte Çalışma Yılı Armağanı, İstanbul 2007, s. 886-894.

MÖELLER, Hans, “*Menfaat ve Değerlendirilmesi*”, [Çeviren: Prof. Dr. Fırat ÖZTAN], Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Y. 1967, C. IV, S. 2, s. 255-271.

MÖLLER , Hans , “*Ist die Einführung eines eigenen Rechts des Drittgeschaedigten gegen den Haftpflichtversicherer, insbesondere in der Kraftfahrhaftpflicht empfehlenswert?*” Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft , 1963. s. 409– 470.

NOMER, Cahit/ **YUNAK**, Hüseyin, Sigortanın Genel Prensipleri, İstanbul 2000.

NOMER, Haluk, “*Halefiyet ile Rücû Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücû Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü*”, İHFM, C. LV S. 3 ,1997, s. 243 vd.

NOMER YILDIZ, Esra, Mecburi Trafik Sigortasında Garanti Fonu, İstanbul 2000.

OFTINGER , Karl, Schweizerisches Haftpflichtrecht , Bd I, II Zürich 1958, 1962.

OĞUZMAN, M. Kemal, Borçlar Hukuku Dersleri: Borçların İfası-İfa Edilmemesi-Sona Ermesi, Filiz Kitabevi 3. Baskı, İstanbul 1979.

OĞUZMAN, M. Kemal/ **ÖZ**, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Vedat Kitapçılık, Cilt: 1, 10. Baskı , İstanbul 2013.

OĞUZMAN, Kemal/ **BARLAS**, Nami , Medeni Hukuk, Vedat Kitapçılık, 19. Bası, İstanbul 2011.

ORHUNÖZ, Ergun, Ölüm ve Cismani Zararlarda Manevi Tazminat, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999.

OMAĞ, Merih Kemal, ” *Otomobil Mesuliyet Sigortalarında Zarar Gören Üçüncü Şahsın Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Dava Hakkı*”, İstanbul İktisadi Ve Ticari İlimler Dergisi, S. 1, s. 201- 212. (Doğrudan Dava Hakkı)

OMAĞ, Merih Kemal, “*Sigorta Hukukunda Zenginleşme Yasağı*”, Prof. Dr. Ergun ÖNEN’e Armağan, İstanbul 2003, s. 253-262. (Zenginleşme Yasağı)

OMAĞ, Merih Kemal, “*Türk Hukukunda Mecburi Sigortalara ve Sorunlara Genel Bir Bakış*”, Zorunlu Sigortalar Paneli, 19 Kasım 1993 İstanbul, s. 7-38.(Zorunlu Sigortalar)

OMAĞ, Merih Kemal, Türk Hukukunda Sigortacının Kanunî Halefiyeti, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011. (Kanuni Halefiyet)

OMAĞ, Merih Kemal, “*Türk Ticaret Kanunu ile 25 Haziran 1992 Tarihli Belçika Kara Sigortası Mukavelesi Kanunu Açısından Hukuki Sorumluluk Sigortası*”, Sigorta Hukuku Dergisi, Y. 1997, S. 1, s. 71-103.

ÖÇAL, Akar, Sigortacılık ve Sigorta Hukuku Hakkında Genel Bilgiler, Ankara 1971.

ÖĞÜZ, Zehra Şeker, Sözleşme Öncesi İhbar Görevi, Filiz Kitabevi Basım, İstanbul 2010.

ÖZEL, Çağlar, “*Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Bazı Düşünceler*”, AÜHFD 2001, s. 81 vd.

ÖZEN, Burak , Kefalet Sözleşmesi, Özellikler- Kuruluşu- Türleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.

ÖZDAMAR, Mehmet, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Bağlamında Sözleşme Öncesi Aydınlatma Yükümlülüğünü İhlâl Eden Sigortacıya Uygulanacak Yaptırım Sorunu”, İÜHFM C. LXXI, S. 2, 2013, s. 347- 360.

ÖZDAMAR, Mehmet, “Sigortacının Sorumluluğu İle İlgili Gelişmeler (Sigortacının Aydınlatma Yükümlülüğünden Doğan Sorumluluğu)”, Sorumluluk ve Tazminat Hukuku Sempozyumu (Ankara 28-29 Mayıs 2009), Ankara 2009.

ÖZSUNAY, Ergun /**DURAL**, Mustafa, Sorumluluk Kavramındaki Değişiklikler Karşısında Sigorta – Türkiye Raporu, SHD 1986, C.III, S.1, s. 43-55.

ÖZSUNAY, Ergun, “Trafik Hukuku Bakımından Sorumlu Şahsın Tespitinde ‘Maddî Sistem’”, İÜHFM 1970, C.XXXV, S.1-4, s. 553-564.

ÖZSUNAY, Ergun, “Trafik Kazasında Zarar Gören Üçüncü Kişinin Sigortacıya Karşı Doğrudan Doğruya Alacak Hakkı”, Trafik Sigortası V. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1973. (Alacak Hakkı)

ÖZTAN, Fırat, Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigortalı Malın Sahibinin Değişmesi, Sevinç Matbaası, Ankara 1971.

PIERCE, Lee Roy Jr., “ Professional Liability Insurance”, The Claims Made and Reported Trap, Western State University Law Review, Vol. 19, Issue 1 (Fall 1991)

PRÖLSS, Erich/ **MARTİN**, Anton, Versicherungsvertragsgesetz: VVG 29. Auflage 2015.

REİSOĞLU, Seza, ‘Garanti Sözleşmesi ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar’, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975, CI, Ankara, Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları, 1977.

RÖMER, Wolfgang/**LANGHEİD**, Theo, Versicherungsvertragsgesetz 4. Auflage 2014.

SAYHAN, İsmet, “Sigortalanabilir Menfaat Kavramı Günün Koşullarına Uygun mudur? Değiştirilmesi Gereken Hususlar”, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları Ve Geleceği Sempozyumu, İstanbul 2004.

SAYHAN, İsmail, Sigorta Sözleşmelerinin Konusu, Yetkin Kitabevi, Ankara 2001.

SELÇUK, Ali Uygur, “Başkasına Hesabına Sigorta Sözleşmesi ve Üçüncü Kişi Lehine Hayat Sigortası Sözleşmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, Yıl:6 Sayı 60, Ağustos 2011, (s. 25-30).

SCHİMİKOWSKI, Peter/ **RÜFFER**, Wilfried/ **HALBACH**, Dirk, Versicherungsvertragsgesetz , 3. Auflage 2015.

SERGİCİ, Erdoğan, “Mesuliyet Sigortası Türleri, Teori ve Uygulama Açısından Mesuliyet Sigortaları”, III. Sigorta Semineri, Ankara 1977, s. 65-84.

SERGİCİ, Erdoğan, “Sorumluluk Sigortalarının Özellikleri”, Sigorta Dünyası, Y. 1978, S. 220.

SEROZAN, Rona,” “Culpa Incontrahendo”, “Akdin Müspet İhlali” Ve “Üçüncü Kişiyi Korumucu Etkili Sözleşme” Kurumlarının Ortak Temeli, Edim Yükümlerinden Bağımsız Borç İlişkisi “, İstanbul Üniversitesi, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, 1968.

SOPACI ÖZTUNA, Birgül, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1484. Maddesine Göre Zorunlu Sorumluluk Sigortasında Sigortacının Zarar Görene Karşı İfa Yükümlülüğü”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.18 S. 2, 2012, S. 700- 724. (İfa Yükümlülüğü)

SOPACI ÖZTUNA, Birgül, “Türk ve Alman Hukukunda Yeni Düzenlemeler Işığında Sorumluluk Sigortasında Doğrudan Talep Hakkı”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt XXVII Sayı 2, Haziran 2011.(Talep Hakkı)

ŞAHİN, Turan, Üçüncü Kişinin Edimini Taahhüt, Ankara, Yetkin Yayınlar, 2010.

ŞENER, Oruç Sami, “Sözleşmeyle Yapılan Teminat Amaçlı Borca Katılma”, Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11 Özel Sayı 2009, s. 1279- 1322.

ŞENOCAK, Kemal, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Sigorta Ettirenin Sözleşme Öncesi İhbar Külfetine Umumi Bir Bakış”, Türk-Alman Anonim Şirketler ve Sermaye Piyasası Hukuku’nda ve Sigorta Hukuku’nda Güncel Gelişmeler Sempozyumları, Kayseri 19 -20 Haziran 2014, s. 105-122.(İhbar)

ŞENOCAK, Kemal, “Geçici Sigorta Himayesi” (Geçici Güvence) , Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 1-2 (Haziran-Aralık 1999), s. 164-193. (Geçici Güvence)

ŞENOCAK, Kemal, Hukukî Himaye Sigortası, Dayınlarlı Yayınevi, Ankara 1993. (Himaye)

ŞENOCAK, Kemal; “Karayolları Trafik Kanunu’na Göre Mağdurun Doğrudan Doğruya Sigortacı Karşısındaki Alacak Hakkı”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt XXV Sayı 4, Aralık 2009 , s. 278-294, (Alacak Hakkı)

ŞENOCAK, Kemal, Meslekî Sorumluluk Sigortası, Turhan Kitabevi, Ankara 2000. (Meslek Sorumluluk Sigortası)

ŞENOCAK, Kemal, “Yargıtay Kararları Işığında Sigorta Sözleşmesinde İlk Primin Ödenmesi” – Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXVII 27 Aralık 2013, Ankara 2015.

ŞENOCAK, Kemal, Çifte Sigorta, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.

ŞENOCAK, Kemal, “Mal Sigortalarında Sigorta Ettirenin Zararı Önleme ve Azaltma Vecibesi”, AÜHFD 1995, S. 1-4, s. 365- 424. (Zararı Önleme)

ŞENOCAK, Kemal, “Türk Ticaret Kanunu’nun Mal Sigortasına İlişkin Hükümlerinin Sorumluluk Sigortalarına Uygulanabilirliği”, AÜHFD, C.58, S.1, Ankara 2009, s.189-229. (Mal Sigortaları)

TANDOĞAN, Haluk, Üçüncü Şahsın Zararının Tazmini, Ankara 1963.

TANDOĞAN, Haluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara 1985. (Kusura Dayanmayan)

TANDOĞAN, Haluk, “Trafik Kazalarında Mecburî Malî Mes’uliyet Sigortası Manevî Zararı da Karşılar mı?”, BATİDER, C.3, S. 3, Ankara 1966.

TAŞDELEN, Nihat, “Mali Mesuliyet Sigortalarında Rizikonun Gerçekleşmesi Halinde İhbar Yükümlülüğü” , Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, Diyarbakır 2005, s. 383-408.

TANUĞUR, Cemil Ufuk, Mesleki Sorumluluk Sigortalarında Riziko, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

TEKİL, Fahiman, “*Sigorta Hukukunda Tazmin İlkesi ve Rücu Hakkı*”, Prof. Dr. Ali BOZER’e Armağan, Ankara 1998, s. 113-131.

TOPSOY, Fevzi, “*Sigorta Primlerinin Zamanında Ödenmemesi Ve Bu Nedenle Sigortacının, Gemi İpoteği Alacaklısına Karşı Tazminat Ödeme Borcundan Kurtulması*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı Cilt:1 Yıl 2015, s. 29-38.

TURAN BAŞARA, Gamze, “*Türk Borçlar Kanunıyla Getirilen Yeni Bir Müesse: Borca Katılma*”, AÜHFD, C. 63 S. (2), 2014, s. 413- 447.

TÜRK, Hikmet Sami, “*Mecburî Malî Sorum Sigortası ve İzinsiz Kullanmalar*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Y. 1971, C. VI, S. 4, s. 343-348.

ULAŞ, Işıl, Uygulamalı Mal ve Sorumluluk Sigortası Hukuku, Turhan Kitabevi, 8. Baskı, Ankara 2012.

ULUĞ, İlknur, “*Sigorta Hukukunda Riziko Kavramı ve Bu Kavramdaki Değişiklikler*”, Türkiye’de Sigorta Hukukunun Sorunları Ve Geleceği Sempozyum, İstanbul 2004, s. 308- 350. (Riziko)

ULUĞ, İlknur, “*Sorumluluk Sigortasında Sigortacının, Sigortacıya Yöneltilen Tazminat Talebine İlişkin Yükümlülük, Hak ve Yetkileri (TTK m. 1476, 1479, 1480, 1481)*”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.3, S.2 Aralık 2013, s. 44-56. (Hak ve Yetkiler)

ULUĞ, İlknur, “*Türk Ticaret Kanunu Tasarısı’nda Zarar Sigortaları*”, Sigorta Hukuku Dergisi, Y. 2005, S. 1, s. 197- 214. (Zarar Sigortaları)

ÜLGEN, Hüseyin/ **AYDOĞAN**, Fatih, Sigorta Hukuku Mevzuatı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2014.

ÜNAL, Mehmet, “*Manevi Tazminat ve Bu Tazminat Çeşidinde Kusurun Rolü*”, AÜHFD, Ankara 1978, s. 399-400.

ÜNAN, Samim, “2011 Tarihli Türk Ticaret Kanunu’nda Sigorta Ettirenin Görevleri”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XXV, 2011. (Görev)

ÜNAN, Samim/ BAYSAL, Başak, “Trafik Kazası Sebebiyle Destekten Yoksun Kalanların Araç İşletenin Sorumluluk Sigortacısına Yönelttiği İstemlerle İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, XXVI Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, 14 Aralık 2012.

ÜNAN, Samim, “Yargıtay’ın CMR Sorumluluk Sigortası ve Sağlık Sigortası Hakkındaki Bazı Kararlarının Değerlendirilmesi”, Sigorta Hukuku Dergisi, İstanbul, Özdil, S. 1, 2003, s. 108 – 115. (CMR)

ÜNAN, Samim, “Türk Sigorta Hukuku bakımından Sorumluluk Sigortalarının Değerlendirilmesi”, Sorumluluk Sigortaları Semineri İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayını, İstanbul 2006 s. 29 v.d.(Sorumluluk)

ÜNAN, Samim, “Türk Ticaret Kanunu Taslağı’nın -Sigorta Hukuku Başlıklı Altıncı Kitabı Hakkında Düşünceler”, Sigorta Hukuku Dergisi, 2005, S. 1, 2005, s. 109- 196. (Taslak)

ÜNAN, Samim, “Yeni Zorunlu Sorumluluk Sigortaları Öngörülürken Dikkate Alınması Gerekli Hukuk İlkeleri”, Zorunlu Sigortalar Paneli, 19 Kasım 1993 İstanbul.(Zorunlu Sigorta)

ÜNAN, Samim, İsteğe Bağlı Genel Sorumluluk Sigortasında Riziko, Beta Basım Yayım, İstanbul 1998. (Riziko)

ÜNAN, Samim, Türk Ticaret Kanunu Şerhi Altıncı Kitap: Sigorta Hukuku Cilt I (Şerh), İstanbul 2015. (Şerh)

ÜNAN, Samim, “Zorunlu Hekim Sorumluluğu Sigortası”, Sigorta Hukuku Türk Derneği, Ankara, 2012. (Hekim)

YAZICIOĞLU, Emine, “İlk Tehlike Sigortası”, Doç Dr. Mehmet SOMER’in Anısına Armağan, İstanbul 2006, s. 543- 557.

YAZICIOĞLU, Emine, “*Sigortacının Bilgilendirme Yükümlülüğü*”, Türk-Alman Anonim Şirketler ve Sermaye Piyasası Hukuku’nda ve Sigorta Hukuku’nda Güncel Gelişmeler Sempozyumları, Kayseri 19-20 Haziran 2014, s. 193- 220. (Bilgilendirme)

YENEN, Şerafettin, “*Sigorta Bedeli ve Birden Çok Sigorta*”, Sigorta Dünyası,Y. 1965, S. 68-69, s. 9, 20-21.

YEŞİLOVA ARAS, Ecehan, Sorumluluk Sigortalarında Zarar Görenin Doğrudan Dava Hakkı, Yetkin Yayınları, Ankara , 2013.

YEŞİLOVA ARAS, Ecehan, “*Kredi (Ticari Alacak) Sigortasında Sigortacının Kanuni Halefiyeti İçin TTK m. 1472 Hükmü Elverişli Midir?*”, İÜHFM C. LXXI, S. 1, 2013.

YILDIRIM, Hakan, Karayolu Eşya Taşıma Sorumluluk Sigortalarında Riziko ve Menfaat, Adalet Yayınevi, Ankara 2016.

YILMAZ, Merve, “*6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’na Göre Kefalet Sözleşmesinde Kefilin Sorumluluğunun Kapsamı*”, TBB Dergisi S.97, 2011, s. 155- 170.

YILMAZ, Zekeriya, Trafik Kazaları Ve Taşımacılıktan Doğan Hukuki Sorumluluk, Tazminat, Sigorta Ve Rücu Davaları, Adalet 3. Baskı, Ankara 2014.

YONGALIK, Aynur, “*13.02.2011 Tarih Ve 6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Ve Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun İle Ktk’nun 98. Maddesinde Yapılan Değişikliğe Genel Bir Bakış*”, Ankara Barosu Ulusal Kongre Yeni Yasal Düzenlemeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini Esasları Ve Usulü Kongresi, 4-5-6 Nisan 2013, s. 171- 185.

YONGALIK, Aynur, Çevre Sorumluluk Sigortası, Bankacılık ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 1998.

VON TUHR, Andreas, Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı C. 1-2 (çev. Cevat EDEGE). Ankara, 1983.

VURAL, Güven, Trafik Sigortası, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu Basımevi, Ankara 1981.

ZEYTİN, Zafer, “*Alman Hukukunda Zarar Kavramı Ve Gelişimi-I Maddi Zarar*”,
BATİDER ,C. 20, S. 2 Yıl 1999, s. 75 vd.

